

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАФТИ І ГАЗУ

На правах рукопису

Смадич Іван Петрович

УДК 721.011.12

**АРХІТЕКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ РЕКРЕАЦІЇ У
КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ**

18.00.01 — Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Науковий керівник
канд. арх., доц., засл. арх. України
Юрчишин Г. М.

Ідентичність усіх примірників дисертації

ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар спеціалізованої

вченої ради

/Г.П. Петришин/

Львів - 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1 СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЇ У КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ	9
1.1. Рекреація як об'єкт дослідження та її особливості	9
1.2. Стан та джерельна база дослідження рекреації в Карпатському регіоні	31
1.3. Вітчизняний та світовий досвід забезпечення розвитку сучасної рекреації в гірських районах	39
Висновки до першого розділу	55
Розділ 2 МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ Й РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ РЕКРЕАЦІЇ	57
2.1. Загальнонаукові методи дослідження рекреаційної діяльності	57
2.2. Методи аналізу незадіяних ресурсів та оцінки рекреаційного потенціалу територій	65
2.3. Методика проведення досліджень архітектурної організації і розвитку об'єктів сучасної рекреації	76
Висновки до другого розділу	84
Розділ 3 АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА НЕЗАДІЯНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	86
3.1. Види і структура рекреаційних ресурсів у Карпатському регіоні	86
3.2. Розташування рекреаційних ресурсів у Карпатському регіоні	96
3.3. Оцінка потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів регіону	114
Висновки до третього розділу	126
РОЗДІЛ 4 ЧИННИКИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ВИДІВ РЕКРЕАЦІЇ	128
4.1. Систематизація об'єктів сучасної рекреації на теренах регіону	128
4.2. Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні ..	144
4.3. Чинники впливу на формування об'єктів сучасної рекреації в Карпатському регіоні	177
Висновки до четвертого розділу	187
Розділ 5 МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ РЕКРЕАЦІЇ	190
5.1. Вимоги до формування рекреаційної інфраструктури в регіоні	190
5.2. Принципи архітектурної організації об'єктів сучасної рекреації	206
5.3. Методичні рекомендації обґрунтування архітектурно-планувальних рішень об'єктів сучасної рекреації	223
Висновки до п'ятого розділу	237
ВИСНОВКИ	240
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	245
ДОДАТОК А	269
ДОДАТОК Б	280

ВСТУП

Карпатський регіон є одним із перспективних регіонів України для розвитку індустрії відпочинку. Він володіє значним ресурсним потенціалом: унікальна екосистема, що займає 37 тис. км², багата історія краю та добре збережені об'єкти матеріальної і духовної культури. Рекреаційний потенціал регіону високо оцінюється провідними вітчизняними та зарубіжними науковцями.

У минулому цей потенціал активно використовувався для організації відпочинку різних суспільних верств населення, створилася мережа рекреаційних об'єктів. Монополія держави на курортно-рекреаційні ресурси та соціально-економічні відносини радянського періоду не сприяли повноцінному розвитку індустрії відпочинку. У роки незалежності України в нових умовах (перехід до ринкової економіки, а також розвиток різних форм власності та систем господарювання) активізувалося освоєння рекреаційного потенціалу регіону та будівництво нових об'єктів.

Розвиток рекреації визнано провідним напрямом соціально-економічної діяльності краю. На тлі активної розбудови протягом останніх десятиліть нових потужних комплексів, в окремих районах Карпатського регіону й надалі залишилася малорозвинена інфраструктура, загострюються екологічні та соціально-економічні проблеми, утрачаються естетичні якості та унікальність ландшафтів.

Фундаментальні питання теорії архітектури та організації просторів досліджували такі науковці, як: Білоконь Ю. М., Вадимов В. М., Гутнов О. Е., Дьомін М. М., Пучков А.О., Тімохін В. О., Фомін І. О., Черкес Б. С., Шулик В. В.

Ландшафтно-містобудівну складову регіону, його архітектурні та планувальні проблеми вивчали Габрель М.М., Криворучко Ю.І., Панченко Т. Ф., Петришин Г.П., Посацький Б.С., Шульга Г.М.

Історико-мистецьку та культурну складову рекреації в Карпатському регіоні досліджували Гуменюк Г. М., Лаврук М.М., Проскуряков В.І., Соломченко О. Г., Юрчишин Г.М.. Над дослідженнями архітектурної спадщини краю працювали також

Бевз М. В., Білінська О. Б., Держипільський Л. М., Кугутяк М. В., Лесик О. В., Михайлишин О. Л., Тимофієнко В. І. та інші.

Рекреаційним районуванням та вивченням дослідженням потенціалу Карпат займалися: Гудима М. Г., Крачило М. П., Мазур Ф. Ф., Павлов В. І., Попович С. І., Приходько М. М., Федоренко Н. В. Архітектурну організацію рекреаційних об'єктів регіону досліджували Божук Т.І., Дутчак С. В., Кащенко Т. О., Проскураков В. І., Слепцов О. С., Тарас Я. М.

Несистемність освоєння ресурсів рекреації загострила потребу оновлення ландшафтно-містобудівних рішень та зміни підходів до архітектурної організації рекреаційних об'єктів краю.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою вдосконалення науково-методичного інструментарію обґрунтування архітектурно-планувальних рішень рекреаційних об'єктів, шляхів ландшафтно-просторової реорганізації та розвитку рекреаційного простору регіону в нових соціально-економічних та політичних умовах.

Метою дослідження є виявлення особливостей архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації, обґрунтування принципів та методичних рекомендацій удосконалення їхніх архітектурних рішень.

Виходячи зі сформульованої мети, окреслено **завдання дослідження**:

- визначити стан дослідженості рекреації в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- обґрунтувати методичний інструментарій із проведення дослідження архітектурної організації та розвитку об'єктів сучасної рекреації;
- здійснити аналіз незадіяних рекреаційних ресурсів та їхнє розташування на території Карпатського регіону;
- систематизувати об'єкти сучасної рекреації та визначити особливості їх архітектурно-планувальних рішень;

- виділити чинники впливу на архітектурну організацію та розвиток об'єктів сучасної рекреації на теренах Карпатського регіону;
- обґрунтувати вимоги й принципи архітектурно-планувальної організації та розвитку рекреації в регіоні;
- розробити методичні рекомендації щодо формування архітектурно-планувальних рішень об'єктів сучасної рекреації.

Об'єктом дослідження є об'єкти сучасної рекреації в Карпатському регіоні України.

Предмет дослідження — архітектурно-планувальна організація об'єктів сучасної рекреації.

Теоретико-методичну основу дисертації складає сукупність принципів та методів пізнання, спрямованих на об'єктивне, усебічне дослідження об'єктів сучасної рекреації, яка включає аналіз та оцінку незадіяних рекреаційних ресурсів Карпатського регіону, а також визначення особливостей архітектурно-просторової організації об'єктів сучасної рекреації. Використовувалися історичний, картографічний методи, аналіз проектних та статистичних матеріалів, наукових джерел. Вихідні дані для наукового аналізу отримані методом натурних обстежень та архітектурно-містобудівної інвентаризації. Використано методи графічного моделювання на основі картограм та даних ГІС.

Межі досліджень

Територіальні межі дослідження. У роботі розглядається архітектурно-планувальна організація об'єктів сучасної рекреації, що сформовані в гірських районах Івано-Франківської області (Косівському, Верховинському, Коломийському, Надвірнянському, Долинському, Рожнятівському та Богородчанському районах). Проаналізовано 150 зразків об'єктів сучасної рекреації, які репрезентують сучасну рекреацію в гірській частині Івано-Франківщини.

Хронологічні межі охоплюють період 1991-2017 рр.

Наукова новизна одержаних результатів:

У дисертації вперше:

- обґрунтовано й уведено в науковий обіг термін «об'єкт сучасної рекреації», подано визначення та запропонована класифікація з виділенням п'яти видів;
- встановлено просторове розосередження незадіяних рекреаційних ресурсів на території дослідження, здійснено їхній аналіз та дано оцінку для архітектурно-містобудівних завдань;
- визначено особливості розміщення та архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації;
- запропоновано принципи та методичні рекомендації вдосконалення архітектурних рішень сучасних видів рекреації на нових та рекреаційно-освоєних територіях;

удосконалено:

- методику виявлення та дослідження архітектурно-планувальних рішень об'єктів сучасної рекреації

отримали подальший розвиток:

- систематизація чинників, що зумовили появу об'єктів сучасної рекреації, особливості та шляхи подальшого розвитку їхніх архітектурних рішень;
- вимоги до архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри архітектурного проектування інституту архітектури, будівництва і туризму Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу на 2013-2016 рр. за темою «Архітектурно-просторова інвентаризація та обґрунтування проектних рішень відновлення історичних рекреаційних об'єктів Прикарпаття» (розділ «Принципи архітектурно-просторової організації нових видів рекреації в Карпатському регіоні»). Тема дисертації відповідає таким державним документам: «Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022р.» (схвалена Кабінетом Міністрів України 01.08.2013р.).

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Розроблені в дисертації положення становлять практичну основу вдосконалення і розвитку рекреаційної системи Карпатського регіону, підвищення соціально-економічної та

екологічної ефективності проектних рішень, комфортності та естетичної привабливості рекреаційного середовища. Дані дослідження дозволяють вирішити низку питань при розробці програм розвитку регіону, окреслюють функціональне спрямування та найдодільніше використання наявних рекреаційних ресурсів.

Результати даних досліджень апробовано в курсовому та дипломному проектуванні інституту архітектури будівництва і туризму ІФНТУНГу, у практичних рекомендаціях до інвестиційних проектів розвитку Косівського району, а також архітектурних проектів у галузі рекреаційного будівництва, що виконав автор. Наукові положення, розробки та висновки дисертації є результатом самостійно проведених авторських досліджень у галузі вдосконалення архітектурної організації рекреаційного середовища Карпатського регіону.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження за темою дисертації оприлюднені у формі доповідей:

а) на міжнародних наукових конференціях: «Традиции и современное состояние культуры и искусств» (Мінськ, 2013), «Scientific and practical edition» (Копенгаген, 2014); «Образование. Наука. Культура» (Гжель, 2013), «The European Scientific and Practical Congress» (Прага, 2014);

б) на всеукраїнських наукових конференціях: «Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст» (Полтава, 2015) // Всеукраїнський науково-практичний семінар «Графічна освіта у ВНЗ: стан та перспективи» (Івано-Франківськ, 2013).

Публікації: Основні положення та результати досліджень викладено в 6 наукових публікаціях у наукових фахових виданнях України та в 1 науковій статті в науковому періодичному виданні іншої держави, 7 – у матеріалах конференцій, 12 публікацій виконано одноосібно, 1 – у співавторстві. Особистий внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві, що полягає у виконанні опису та обґрунтуванні пропозицій включення народної культури в рекреаційну інфраструктуру Карпатського регіону.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів та висновків, загальний обсяг роботи складає 304 сторінки, робота містить 75

ілюстрованих таблиць та зображень, список джерел та літератури із 215 пунктів, а також додатку, який містить таблиці та ілюстрації.

Розділ 1

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЇ У КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

1.1. Рекреація як об'єкт дослідження та її особливості

У науковій практиці вивчення рекреації існують різні підходи до трактування даного терміну та підходи до аналізу окремих її складових. В різних працях розглядається, як функціонування рекреації в цілому, так і визначається стан і шляхи розвитку окремих елементів галузі. Триває процес уточнення її структури, меж досліджень та функцій.

Ще в 16 ст. французькі соціологи опублікували ряд праць на тему узагальнення процесу відпочинку. В даних працях іде намагання систематизувати та структурувати поняття відпочинку та перебування в природному середовищі. Проте ці праці носять оглядовий характер і в своїй основі є описом авторських знань отриманих шляхом власних спостережень.

Ткаченко Т. І. у своїх працях відзначає, що системне вивчення поняття «рекреація» розпочалося з середини ХХ ст. [166, с. 100-101]. Дослідженнями в даній сфері займалися Мироненко Н. С., Твердохлебов І. Т., Стаускас В. П.. Саме вони запропонували визначення *рекреації*, як сукупності явищ і стосунків, які виникають в процесі використання вільного часу для оздоровчої, пізнавальної, спортивної і культурно-дозвіллевої діяльності людей на спеціалізованих територіях, що знаходяться поза населеним пунктом, тобто місцем постійного проживання [167, с. 101-103].

На початку 1960-х рр. почали вживати поняття «рекреація» в архітектурі. Шулик В.В. відзначає, що саме Стаускас В. П. був першим науковцем, який широко застосував термін «рекреаційна архітектура» та розробив класифікацію рекреаційних утворень. За визначенням Стаускаса В. П. [183, С. 25-27] «Рекреація — це діяльність людини, направлена на відновлення своїх фізичних та психологічних сил, розвитку особистості, що не пов'язана з виконанням трудових

обов'язків і задоволенням обов'язкових побутових потреб. В свою чергу, виходячи з основ системного підходу, в ході моделювання, (Шуликом В.В.) [183, С. 25] запропонована структурно-функціональна модель рекреаційної системи, основними невзаємозамінними компонентами якої слід вважати: *рекреаційне споживання, рекреаційне обслуговування, рекреаційне виробництво та рекреаційні комунікації*. На основі формалізації вказана вище модель представлена у вигляді певної математичної матриці і таким чином може розглядатися як математична. Дослідження складових елементів вказаної моделі дозволило отримати результати, на основі яких уточнено поняття “рекреаційна система” та підтверджена необхідність її формування в межах регіону у вигляді системно обумовленої сфери господарського комплексу - рекреаційної індустрії. Так, рекреаційна система має забезпечувати, окрім основної, інші функції: *«... виходячи із поняття системної цілісності, можна стверджувати, що рекреаційна система - це просторово локалізований об'єкт (середовище), в якому, як правило, поряд із основною - рекреаційною, реалізуються всі необхідні функції для забезпечення нормальної людської життєдіяльності* [182 С. 81-83].

Поняття «рекреація» ототожнюють з поняттям «оздоровлення», «туризму», інколи – «відпочинок». За твердженням Смаля В. В. рекреація – поняття значно ширше, оскільки включає практично всі види діяльності людини, який вона проводить поза постійним місцем проживання, тоді як туризм – процес, що супроводжується споживанням відповідних послуг та використанням ресурсного потенціалу території. Відповідно до даного трактування, рекреація – це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей для їх оздоровчої, культурно-ознайомчої і спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, які знаходяться поза їх постійним помешканням. Похідними від даного терміну є «рекреаційна зона», «рекреаційна територія», «місце короткочасного відпочинку» тощо [182, С. 90-99].

Терміни і поняття рекреації введені і в правове поле. В законі України «Про туризм» поняття «рекреаційна зона», що входить в структуру заповідних територій підрозділяється на зони регульованої та стаціонарної рекреації [7]. В Земельному

Кодексі України представлено номенклатуру «територій рекреаційного призначення», до яких віднесено не лише об'єкти рекреації, але і території на яких вони розміщуються [206]. Об'єкти рекреації є одним з предметів регулювання діючих нормативних документів. В ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень» [6] та «Містобудування. Довідник проектувальника» (за редакцією Т.Ф. Панченко) [111] розглянуто містобудівні аспекти рекреаційної діяльності та її територіальної організації, що стали ваговою джерельною базою подальших наукових досліджень.

У «Туристично-термінологічному словнику» термін рекреаційно-туристичні ресурси розглядається як природні, історичні, соціально-культурні, а також інші об'єкти, здатні задовольняти оздоровчі та духовні потреби рекреантів, сприяти відновленню та розвитку їх фізичних сил [33]. Рекреація є доступною для ознайомлення і використання незалежно від форми власності, якщо до того немає законодавчо накладених обмежень. Рекреаційні ресурси — природні та антропогенні геосистеми, тіла та явища природи, артефакти, які мають комфортні властивості і споживчу вартість для рекреаційної діяльності і можуть бути використані для організації відпочинку та оздоровлення певного контингенту людей в певний фіксований час за допомогою технології та наявних матеріальних можливостей [146]. Як бачимо, трактування поняття «рекреаційні ресурси» достатньо широке, а номенклатура практично безмежна.

У дещо стислій формі дане поняття подають у своїх працях Масляк П.О. та Горбаль У. За їх твердженням, рекреаційний потенціал — це сукупність наявних та перспективних природних, соціально-економічних і культурно-історичних передумов розвитку певної території та організації рекреаційно-туристичної діяльності [51]. В науковій практиці рекреаційний потенціал ототожнюють з рекреаційними ресурсами. Даний синонім має місце, адже обидва терміни за своєю суттю є суміжними. Проте на відміну від рекреаційних ресурсів, які враховують лише наявні ресурси матеріальної, соціально-економічної чи культурно-історичної бази, рекреаційний потенціал включає і потенціал щодо створення нових видів і форм відпочинку на основі наявних ресурсів регіону.

Основою формування рекреації є використання наявних рекреаційних ресурсів та можливість їх поєднання для створення атрактивного середовища життя населення.

Проте для подальших досліджень слід приймати чітку позицію, щодо структури рекреаційних ресурсів та методів їх аналізу. Рекреація, як одна з галузей народного господарства має тісний взаємозв'язок з іншими сферами матеріального виробництва, соціальної та виробничої інфраструктури. Науковці, розглядаючи рекреаційний потенціал, відзначають потребу в створенні моделей досліджень, що передбачатимуть зміни структурних елементів рекреації в залежності від конкретних умов розвитку середовища. Це дозволить максимально задіяти наявні ресурси в динамічному процесі розвитку галузі.

Важливою складовою тут виступає аналіз нових соціально-економічних умов та виявлення сучасних видів рекреації в середовищі, що піддається змінам і розвитку.

За Т.Ф. Панченко та С.І. Поповичем функціональні види рекреації за ознаками ареалів перебування рекреантів поділяються на сім основних типів (табл. 1.1) [122, с. 46-78].

Спеціалізовані види рекреації за об'єктами використання рекреантами представлені в наступній блок схемі (табл. 1.1) [123, с. 230-246].

Необхідною умовою розвитку рекреації є наявність рекреаційного потенціалу, який може оцінюватися в різних масштабах на державному, регіональному, районному рівнях.

Новикова В.І. виділяє наступні типи рекреаційної діяльності в залежності від способу їх включення в дану галузь [118]:

- *спеціалізована*, що застосовується тільки в рекреаційній галузі (заклади реалізації туристично-екскурсійних послуг, споруди санаторно-курортних та профіласктично-оздоровчого напрямку, матеріально-технічна база рекреаційних територій, туристично-інформаційні центри);

Таблиця 1.1 Класифікація рекреації за ареалами перебування рекреантів та об'єктами використання

Структура рекреації за ареалами перебування туристів
(За Т.Ф. Панченко та С.І. Поповичем)

рекреація за ареалом
перебування рекреантів

■ культурний	▶ (здійснюється в історичних міських і сільських населених пунктах, у містах-культурних центрах)
■ пізнавальний	▶ (поширюється на території області, де є пам'ятки культурної спадщини та самобутні традиції)
■ оздоровчий	▶ (здійснюється на бальнеологічних, грязьових та кліматичних курортах, у приморських та гірських районах)
■ туристично-рекреаційний	▶ (здійснюється у приміських зелених зонах, в місцях масового відпочинку, на берегах річок, морів, озер)
■ екологічний	▶ (обмежується перебуванням туристів на територіях природно-заповідного фонду)
■ зелений	▶ (здійснюється на територіях лісів, лісопарків, гідропарків, дендропарків, міських парків)
■ сільський	▶ (поширюється у сільській місцевості з центрами народних ремесл, з етнічними особливостями)

Структура рекреації за об'єктами використання

Рекреація за об'єктами
використання рекреантами

■ профорієнтований:	▶ науковий, навчальний, діловий, конгресовий (пов'язаний з використанням високотехнологічних об'єктів сучасної архітектури)
■ духовноспрямований:	▶ релігійний, ностальгійний, етнографічний (пов'язаний з відвідуванням об'єктів сакральної архітектури та народного зодчества)
■ атрактивний:	▶ подієвий, фестивальний, музєєвий (пов'язаний з відвідуванням найсучасніших архітектурних комплексів, музеїв просто неба)
■ спортивний:	▶ гірськолижний, спелеотуризм, яхтинг (пов'язаний з використанням природних визначних місць з відповідною інфраструктурою)
■ аматорський:	▶ рибальство, мисливство, збиральництво (пов'язані з улюбленими видами занять у природному середовищі)

- *соціальна*, орієнтована на соціальні потреби суспільства (засоби розміщення, заклади харчування, побутового обслуговування, культури, спорту, підприємства роздрібної торгівлі);
- *універсальна*, яка обслуговує загальні виробничі та соціальні потреби суспільства (транспорт, зв'язок, комунікаційні мережі, інженерні споруди, рекламні служби).

Багато науковців пропонують різні типологічні схеми поділу рекреаційно-туристичних ресурсів. Славів Р. В. (табл. А.1) на основі праць Преображенського В.С. пропонує схему територіальної рекреаційної системи, як природно-соціо-господарської системи [145, с. 101-104]. За Бейдиком О.О. [32] рекреаційні ресурси поділяються на 4 основних типи:

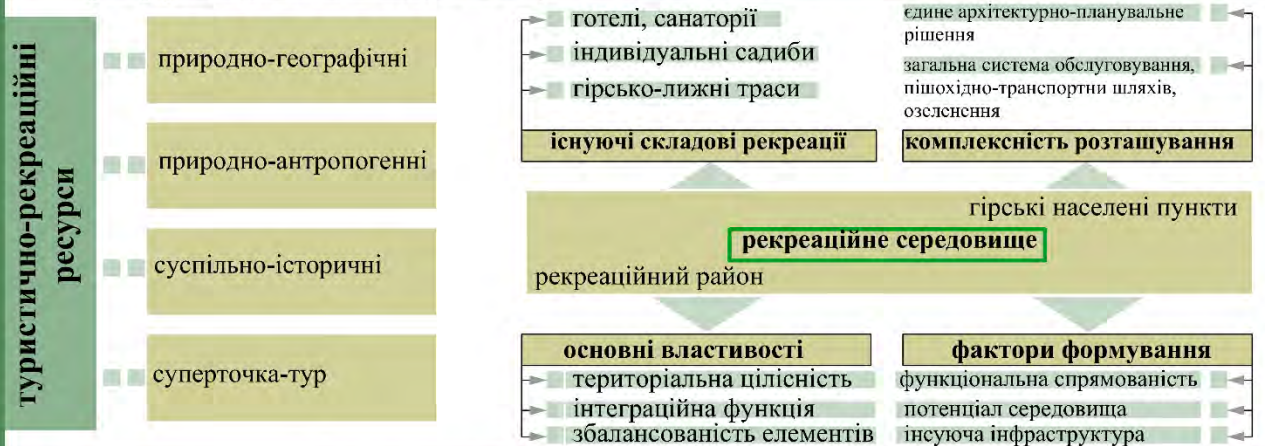
- природно-географічні (геологічні, ґрунтово-рослинні, водні, ландшафтні);
- природно-антропогенні (національні природні парки, природні заповідники, заказники тощо);
- суспільно-історичні (архітектурно-історичні, біосоціальні, подієві);
- суперточка-тур.

Рекреаційні об'єкти поділяються [159, с. 164-166] за:

- типами планувальних схем (боксового, галерейного, радіального, коридорного типу тощо);
- за формою власності (приватні, кооперативні, державні);
- за місткістю (малі, середні, великі, масивні);
- функціональним призначенням (монофункціональні, з пріоритетним напрямком, поліфункціональні);
- архітектурно-конструктивних особливостях (каркасно-монолітні, дерев'яні тощо);
- за поверховістю (малоповерхові, середньоповерхові, багатоповерхові).
- Характер розміщення рекреаційних об'єктів залежить від розміщення інфраструктурних вузлів притягання (об'єктів промислової, торгівельної сфери, історичних місць тощо).

Таблиця 1.2 Структура рекреаційно-туристичних ресурсів, рекреаційних елементів та основні властивості, що впливають на формування рекреаційного комплексу

Структура рекреаційно-туристичних ресурсів (за Панченко Т.Ф.) **Основні властивості та фактори впливу на формування рекреаційного комплексу**

Структура рекреаційних елементів

Нинішній розвиток торгових, духовних, природно-екологічних центрів став наслідком того, що в умовах регіону, саме їх розміщення визначає розміщення рекреаційних закладів. Проте виявлення та уточнення даних зон шляхом аналізу незадіяного рекреаційного потенціалу є основою ефективного розвитку рекреації в Карпатському регіоні.

Відповідно до структури рекреаційного часу виділяються такі типи рекреації:

1. Інклюзивна – рекреаційна діяльність, яка вставлена до побутової і трудової діяльності.
2. Щоденна – постійна рекреаційна діяльність: короткотермінові прогулянки, ранкова зарядка, спортивна гра, купання, читання.
3. Щотижнева – рекреаційна діяльність, віднесена на кінець робочого тижня (уік-енд): поїздки за місто, на дачу тощо.
4. Відпускна – рекреаційна діяльність, віднесена на кінець робочого року.
5. Компенсаторна – рекреаційна діяльність, яка компенсує витрати живих сил людини до нормального рівня.
6. Розширена – рекреаційна діяльність, яка дозволяє компенсувати витрати живих сил людини з певним запасом» [182, С. 80-85].

В Карпатському регіоні об'єкти сучасної рекреації зможуть забезпечити реалізацію щотижневої, відпускної та компенсаторних типів рекреації.

За твердженням Шулика В. В. однією із головних умов для забезпечення рекреаційної діяльності є створення оточуючого середовища, сприятливого для рекреаційного процесу. Як бачимо, середовище включає в себе широке коло понять, що входять до сфери матеріального і духовного життя суспільства. Рекреаційна діяльність, при цьому, характеризується не лише просторовими показниками, вона відбувається послідовно - на протязі дня, тижня, року. Межі оточуючого середовища переміщуються, проникаючи одне в друге та постійно згладжуються. В ході цього процесу формується загальне рекреаційне середовище, як невід'ємна частина життєвого середовища людини. Види середовища, які забезпечують процеси по рекреаційному споживанню, для полегшення подальших досліджень об'єднані у чотири групи, в залежності від рівня окультурення (рис. 1.1).

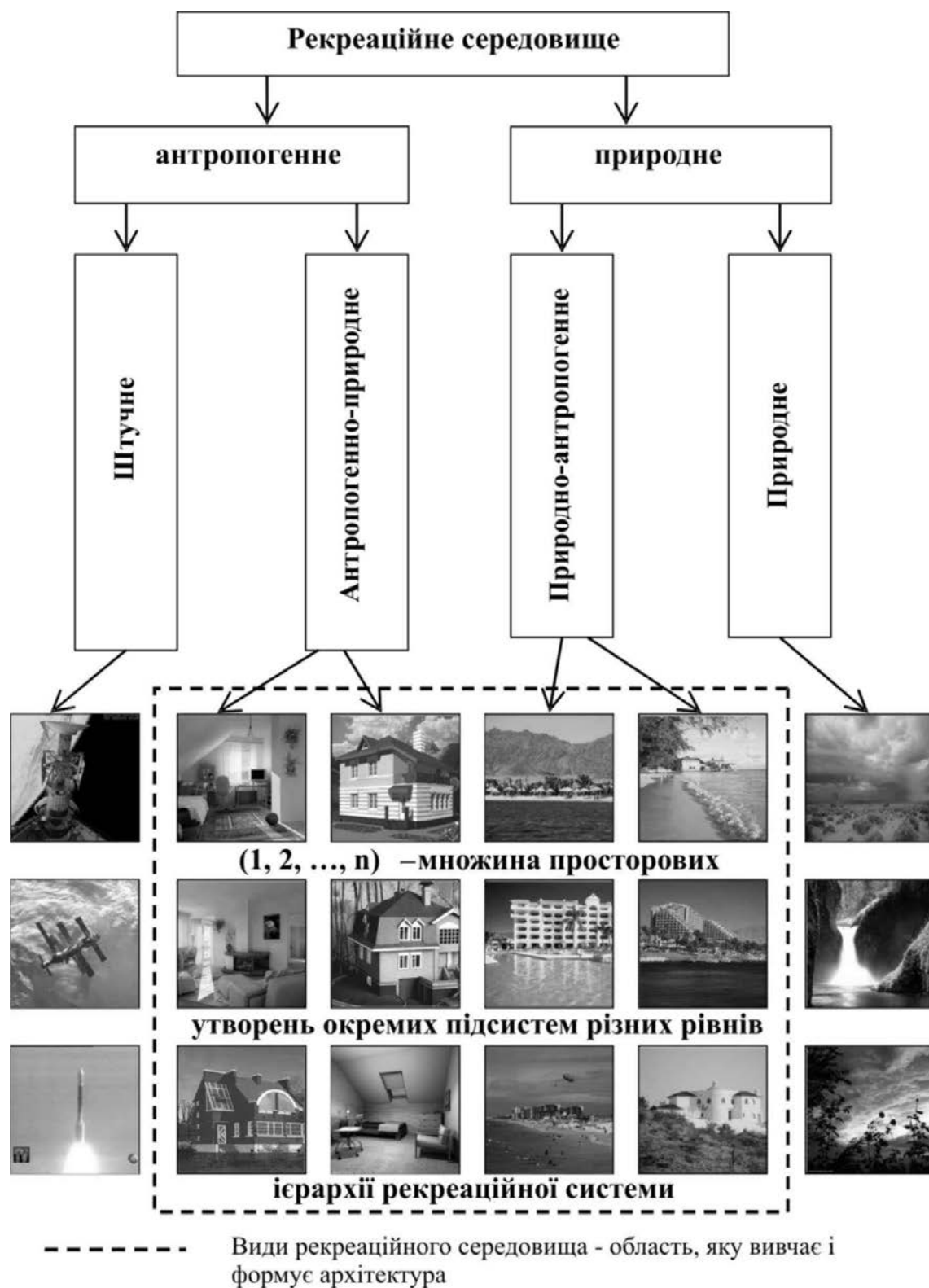

Рис. 1.1 - Диференціація видів рекреаційного середовища за рівнем окультурення (за матеріалами Шулика В.В.[182, С.63-67]).

А саме:

1) штучне середовище (всі елементи створені людиною);

2) антропогенно-природне (до штучного середовища входять елементи природи);

3) природно-антропогенне (у природне середовище включені антропогенні елементи);

4) природне (середовище, в якому відсутні антропогенні включення).

Відомо, що об'єктом чи результатом архітектурної творчості можуть бути наступні види середовища:

а) антропогенно-природне;

б) природно-антропогенне.

В свою чергу, види середовища, які мають забезпечувати рекреаційні процеси, розподіляються на такі основні групи:

1. Рекреаційні утворення індивідуального користування з максимальним перетворенням природного середовища;

2. Рекреаційні утворення громадського користування з необхідним перетворенням природного середовища;

3. Рекреаційні утворення індивідуального та громадського користування з мінімальним перетворенням природного середовища.

Подальша деталізація видів рекреаційних утворень продовжена на основі положень системного підходу та з врахуванням існуючих розробок в загальній типології архітектурних утворень [182, С.73-79] (рис.1.2).

На основі даних ґрунтовних напрацювань розроблено загальний вигляд потенційних типів сучасної рекреації в Карпатському регіоні (рис. 1.3). Першою ланкою в даному типологічному поділі виступають *рекреаційні об'єкти індивідуального та громадського використання з мінімальним перетворенням природного середовища*. Її підтипом є *індивідуальне житло місцевих жителів*, яке можна диференціювати за способом проживання власників та рекреантів на *1 ділянці* (рекреаційні садиби з спільним проживанням власників та рекреантів в межах одного житлового будинку, з суміжним проживанням власників та рекреантів на 1 ділянці в зблокованому або різних житлових спорудах, житло для рекреаційних потреб: пристосоване, реконструйоване та нове будівництво).

Рис.1.2 - Загальний вигляд потенційних типів рекреаційних утворень (за Шуликом В.В.).

Саме даний підтип входить в структуру сучасної рекреації при умові відповідності сформованим критеріям. Іншим підтипом є *рекреаційні утворення індивідуального та громадського використання з мінімальним перетворенням природного середовища* виступають:

- *рекреаційні утворення загального циклу використання*: лісопарки, лугопарки, рекреаційні ліси, території для спортивного мисливства та рибальства, туристичні маршрути, гірськолижні траси;
- *рекреаційні утворення з регульованою системою використання*: національні парки, заповідники, заказники, охоронні зони річок та пам'яток архітектури, мистецтва, археології, історії з самими пам'ятками, об'єкти, що мають історичну, мистецьку, археологічну, етнографічну цінність.

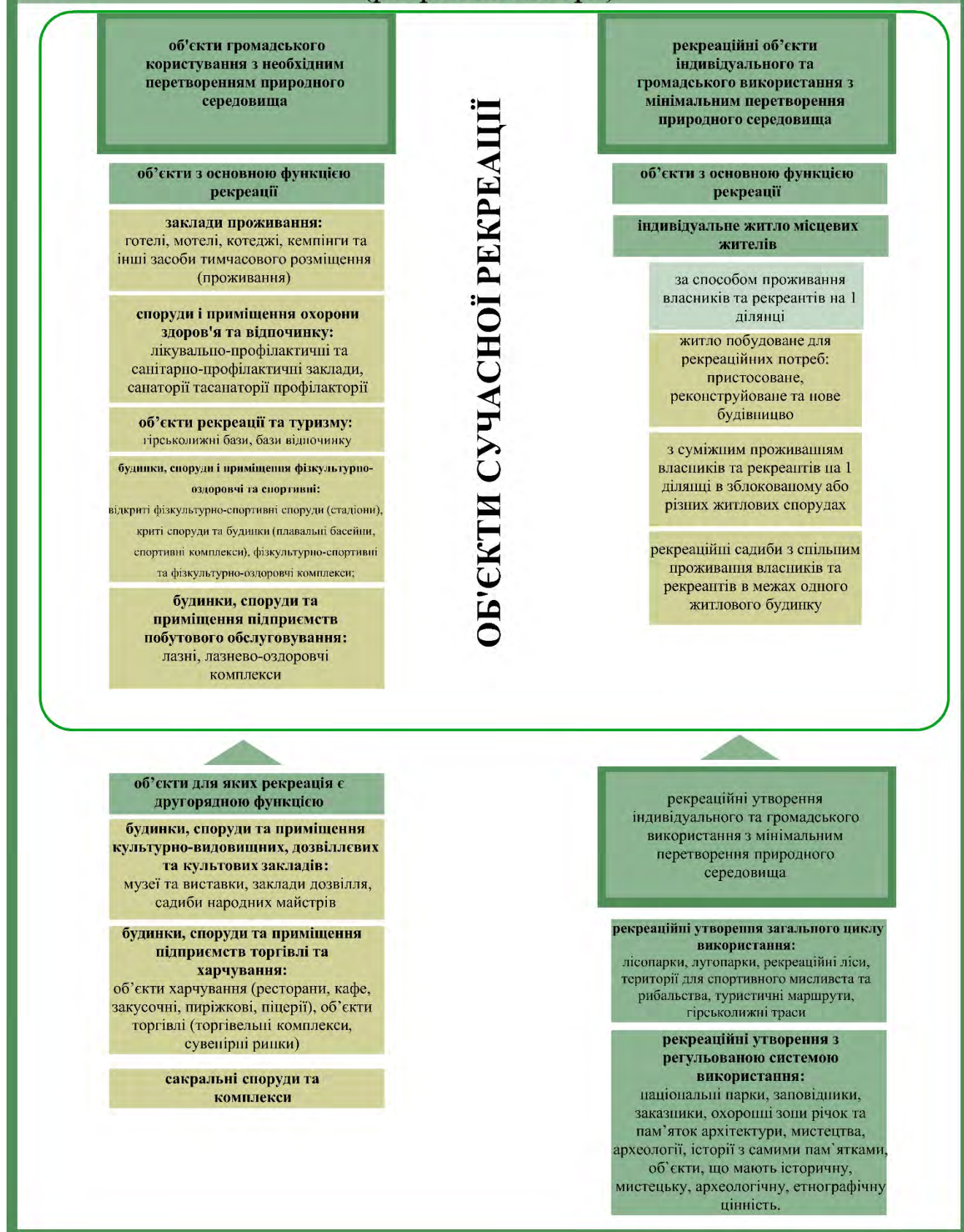
Наступним типом об'єктів сучасної рекреації виступають *об'єкти громадського користування з необхідним перетворенням природного середовища*. До першої групи відносяться рекреаційні об'єкти з *основною функцією рекреації*:

- *заклади проживання*: готелі, мотелі, котеджі, кемпінги та інші засоби тимчасового розміщення (проживання);
- *споруди і приміщення охорони здоров'я та відпочинку*: лікувально-профілактичні та санітарно-профілактичні заклади, санаторії та санаторії профілакторії;
- *об'єкти рекреації та туризму*: гірськолижні бази, бази відпочинку;
- *будинки, споруди і приміщення фізкультурно-оздоровчі та спортивні*: відкриті фізкультурно-спортивні споруди (стадіони), криті споруди та будинки (плавальні басейни, спортивні комплекси), фізкультурно-спортивні та фізкультурно-оздоровчі комплекси;
- *будинки, споруди та приміщення підприємств побутового обслуговування*: лазні, лазнево-оздоровчі комплекси. [5]

До другої групи відносяться *об'єкти для яких рекреація є другорядною функцією (проте системно невід'ємною)*:

- *будинки, споруди та приміщення культурно-видовищних, дозвіллевих та культових закладів*: музеї та виставки, заклади дозвілля, садиби народних майстрів;
- *будинки, споруди та приміщення підприємств торгівлі та харчування*: об'єкти харчування (ресторани, кафе, закусочні, пиріжкові, піцерії), об'єкти торгівлі (торгівельні комплекси, сувенірні ринки);

Таблиця 1.3 Загальний вигляд потенційних типів сучасної рекреації в Карпатському регіоні (розробка автора)

- *сакральні споруди та комплекси.*

Комплексну структуру рекреації подає О. В. Музиченко-Козловська [112] (табл. А.3). Проте, представлена класифікація забезпечує лише видовий поділ і не враховує ряд факторів (часові межі, габарити системи тощо), відповідно і поділ на сталі та нові види рекреації.

Окремою сферою досліджень в галузі рекреації виступають територіальні рекреаційні системи (TRC). Територіальні рекреаційні системи – просторова соціально-економічна система, що складається з взаємопов'язаних підсистем (відпочиваючих, природних і культурних комплексів, інженерних споруд, обслуговуючого персоналу, органів управління тощо) та характеризується функціональною та територіальною цілісністю. В якості TRC можуть виступати санаторії, пансіонати, турбази, рекреаційні маршрути та території на яких вони знаходяться – садиби будинків відпочинку, мисливські угіддя, території акваторій.

Євдокименко В. К. пропонує класифікацію TRC за:

- основними напрямками рекреаційної діяльності: лікувальний, оздоровчо-спортивний, пізнавальний напрямки;
- за значенням: регіональні, загальнодержавні, міжнародні;
- за часом проведення рекреації: довготривалі та короткотривалі;
- за ступенем віддаленості від споживачів: ближні, віддалені.

Основними таксонометричними одиницями територіальної структури TRC виступають: рекреаційні пункти, рекреаційні вузли, рекреаційні підрайони, рекреаційні райони. Територіальна структура TRC тісно пов'язана з рекреаційним районуванням, адже використовує суміжні методики дослідження. Рекреаційне районування – поділ території на певні таксонометричні одиниці, що відрізняються спеціалізацією рекреаційного обслуговування, структурою рекреаційних ресурсів та напрямками їх освоєння, функціональними характеристиками тощо.

Існують різні підходи до рекреаційного районування. В дослідженнях використано наукові дослідження Шулика В.В. (184 С.431-442.) (Табл. А.2) де виділено наступну їх ієрархію: рекреаційний пункт, рекреаційний центр, рекреаційний вузол, рекреаційний район, рекреаційний регіон. Рекреаційний пункт

– це обмежена територія, об'єкти якої виконують одну або кілька споріднених рекреаційних функцій. Рекреаційний центр – це сукупність рекреаційних пунктів, що використовують на певній території спільну інфраструктуру та рекреаційні ресурси. Рекреаційний вузол – це поєднання кількох рекреаційних пунктів, як однотипних, так і різнотипних. Для вузла найхарактернішими є компактність території та використання єдиної інфраструктури. Рекреаційний район – це цілісна територія, яка складається з двох або більше взаємопов'язаних елементів – ТРС та оточуючого соціально-економічного простору.

Багато науковців, зокрема Шулик В.В., Панченко Т. Ф., Тарас Я. М. [164] зазначають, що одним з шляхів вирішення проблем, які існують в регіоні є формування сталого розвитку рекреації на засадах ефективного використання наявного потенціалу ТРС. Саме в наукових працях на дану тематику, де розглядається сучасний стан рекреації та можливості його розвитку, зустрічається словосполучення «сучасні види рекреації» та «рекреація нового типу».

Для введення в дане дослідження терміну «сучасне» слід мати початкову точку відліку. Певний часовий бар'єр і є початком відліку приналежності об'єктів до «нової рекреації», що відображається в зміні підходів та принципів до їх формування, методів дослідження, функціональних особливостей тощо. При цьому всі попередні стани розвитку та створена матеріально-технічна база вважається, як «сталий тип» розвитку. Сучасний стан об'єкту чи системи формується на основі сукупності сталого та нового типу їх розвитку.

Для визначення часових рамок створення й розвитку сучасної рекреації, як принципових змін та підходів до формування відпочинку та проведення дозвілля, слід розглянути основні етапи становлення і розвитку рекреації, як окремої галузі. У книзі «История туризма» [168 с.12-13] зазначається, що термін «турист» увів у французьку мову Стендаль, надрукувавши в 1838 р. книгу «*Memories d'un touriste*» («Спогади одного туриста»). В сучасному розумінні термін «рекреаційна діяльність» розуміють як діяльність, пов'язану з масовим відпочинковим рухом, його матеріальною базою, рівнем обслуговування, досягненнями рекреантів-спортсменів [168].

Розвиток міжнародного туризму є в першу чергу відображенням розвитку виробничих сил (наприклад, виникнення нових видів транспортних засобів, які відкривають можливість переходу до організації масових туристично-екскурсійних поїздок), а також зміцнення міжнародних, економічних і культурних зв'язків. Міжнародний туризм у своєму розвитку пройшов від стадії «аристократичного» туризму XIX ст. - початку XX ст., коли туристичні поїздки здійснювались в індивідуальному порядку представниками матеріально забезпечених соціальних верств населення, до стадії «масового» туризму середини XX ст. На I Конференції ООН по туризму і подорожах, яка відбувалася в Римі в 1963 році, було розроблено визначення міжнародного туризму. «Іноземний турист — це тимчасовий відвідувач, тобто будь-яка особа, яка відвідує іншу країну з будь-якою метою, крім здійснення професійної діяльності, яка оплачується країні, яку відвідують» [1]. Залежно від мети подорожі можна виділити наступні види міжнародного туризму: рекреаційний, екскурсійний, науковий, діловий, етнічний. На сучасному етапі рекреаційно-спрямований розвиток будь якого регіону неможливий без створення та залучення нових елементів в структуру рекреації.

У науковій практиці виділяють чотири основних етапи розвитку рекреації [139 с. 88-94] (табл. 1.4). Зауважимо, що глобалізаційні процеси та комерціалізація рекреації у Європі відбулась ще в середині XX століття. На фоні етапів розвитку рекреації розглянемо процес становлення рекреаційної галузі Карпатського регіону. Найдавнішим типом рекреації в Карпатах є сільський зелений туризм, що набув масового розвитку в регіоні ще з середини XIX століття. Можна виділити чотири основні етапи розвитку сільського зеленого туризму в Карпатському регіоні [102, с. 96-101]:

1) «Літниськовий» етап (літнисько – літній сезон) або період зародження сільського туризму. Відпочинок у сільській місцевості Галичини та Карпат в кінці XIX – середині XX ст. називався «літнисько»; селяни надавали житло приїжджим із міст на довгий проміжок часу (кілька тижнів чи місяців). «Літниськовий» етап був першою формою відпочинку, яка розвинулась в м. Яремчі, Косові, Ворохті. Тут об'єднались декілька форм рекреації: відпочинок, оздоровлення, освіта

(ознайомлення з місцевою культурою та історією) та активний туризм – піші походи та лижні прогулянки.

2) Етап «санаторно-курортного розвитку» в рекреаційних зонах (1960-1980 рр.). Саме в цей період колишні «літниськові» села пережили становлення інфраструктури – санаторіїв, ресторанів в Прикарпатті (Трускавець, Моршин), рекреаційних центрів та лижних комплексів в Карпатах (Сколе, Турка, Яремче, Ворохта) та центрів відпочинку (Яремче, Солотвино). Це призвело до перевантаження рекреаційними потоками в сезонний період. Тоді селяни почали пропонувати повний пансіон гостям у власних домівках.

3) У 70-ті та 80-ті роки сільські садиби стали додатковим елементом рекреаційної інфраструктури в Карпатському регіоні.

Даний етап розвитку рекреації в Карпатському регіоні розпочався з ініціативи Спілки сприяння розвитку сільського туризму в Україні та базується на привабленні туристів до природних та культурних пам'яток, сільських традицій і кулінарії. Особливістю розвитку туризму в Карпатах є створення туристичного продукту із використанням місцевих ресурсів — національної кухні та фестивалів. Терапевтичні сауни з трав'яними настоями, зимові види спорту та катання на санях стають дедалі популярнішими. Збирання ягід та грибів, прогулянки по маршрутах (пішохідні та кінні), навчальний туризм (відвідування майстрів, будинків-музеїв) — дуже популярні у Карпатах.

Порівнявши загальну структуру розвитку рекреації в Європі та розвиток рекреації на теренах Західної України бачимо, що саме в період 60-80 рр. XX ст. іде створення приватного сектору сфери відпочинку. Слід врахувати той факт, що даний процес в Карпатському регіоні тривав близько 30 років, на відміну від його швидкого розвитку в Європі. Це зумовлено двома геополітичними чинниками:

- планова економіка СРСР в усіх сферах та обмеженість приватного сектору;
- у зв'язку з геополітичною віддаленістю від Європи (Франція, Німеччина, Італія), тому процеси якщо і відбувалися на теренах Карпатського регіону, то з запізненням.

Таблиця 1.4 Етапи розвитку рекреації в Європі та Карпатському регіоні

Етапи розвитку рекреації в Європі

I	Кінець XIX ст. – еволюція рекреації до системи «масової культури», виділення рекреації в окрему галузь	
II	Початок XX ст., розвиток процесу рекреації на основі існуючих видів відпочинку	
III	60-70-ті рр. - XX ст. створення нових видів відпочинку пов'язаних з глобалізацією світової економіки	
IV	2000 р. - наші дні – розвиток рекреації, як носія масової культури та ідентичності нації та комерціалізація даного	

Етапи розвитку рекреації в Європі

I	Кінець XIX – середина XX ст. «Літниськовий» етап або період зародження сільського туризму	
II	1960-1980 рр. - Етап «приватного сектору» в рекреаційних зонах	
III	З 1992 року період переходу до умов ринкової економіки	
IV	Поч. XXI ст.- період інтеграції рекреації Карпат в світову структуру	

У цей період проводиться реорганізація та створення діючої конкурентоспроможної сфери послуг. В галузі архітектури відбуваються зміни в підходах до проектування, що торкаються питань створення архітектурних образів та використання традиційних елементів. Це зумовлено відсутністю науково-методичної та практичної бази в архітектурі щодо правильного трактування та розробки комплексів з етнографічної ідентичністю.

3) З 1991 року етап розвитку масовості нових видів рекреації в Карпатському регіоні: *археологічна, реколекційна, екстремальна, етнографічна, гірськолижна рекреація та сільський туризм*.

Саме в цей період відбулась трансформація всіх сфер господарського комплексу: зміна підходів до функціонування галузі, активне розширення способів відпочинку та залучення в дану сферу жителів регіону, створення первинної інфраструктури для міжнародного туризму. Тому період з 1991 року умовно приймаємо за період розвитку нових видів рекреації.

4) Початок ХХІ ст. є періодом інтеграції рекреації Карпат в світову структуру.

Приналежність до об'єктів сучасної рекреації сформована завдяки відповідності більш, ніж половині критеріїв віднесення до сучасної рекреації, що торкаються: часу створення (часовий критерій), особливостям функціональної та планувальної організації (архітектурний критерій), інженерної та технічної інфраструктури (технологічний критерій), впливу на оточення (екологічний критерій), рівня поліфункціональності та відповідності культурним та етнічним особливостям (соціальний критерій) та системі господарювання (економічний критерій) (табл. 1.5).

Часовим критерієм формування об'єктів сучасної рекреації виступає період з 1991 року. Зміни які відбулися в системі господарювання, системі власності та землекористування, процеси переходу до ринкової економіки стали рубежем формування нових підходів до організації рекреації, формування архітектури та середовища. Прикладами найбільших об'єктів, що створенні в період з 1991 року є ТК «Буковель» в с. Поляниця Яремчанської міської ради, туристичні комплекси

«Карпатські Зорі» в м. Яремче, туристичний комплекс «Карпати» в с. Мислівка Долинського району.

Архітектурний критерій приналежності до об'єктів сучасної рекреації включає об'єкти, в яких представлені нові підходи до вирішення планувальної структури (ромбовидна структура планування з внутрішніми атриумами) в порівнянні з аналогічними об'єктами та створення нових типів функціонального зонування (згруповане зонування з розміщенням харчової, відпочинкової та спортивних зон на кожному рівні). Крім того в планувальній структурі об'єктів сучасної рекреації (порівняння площ) простежується рекомендаційний характер нормативних документів, що використовувались при проектуванні фіксуючи лише нижню межу граничних станів.

Соціальний критерій вибору об'єктів сучасної рекреації передбачає аналіз номенклатури атракцій, що представлені в об'єктах рекреації. Саме в об'єктах сучасної рекреації представлені атракції на основі культурних надбань регіону, організація генерального планування комплексів передбачає максимальне забезпечення відпочинку всім віковим групам та максимальне залучення рекреантів до активного відпочинку (збільшення номенклатури зон генерального планування, підвищення атрактивності території рекреаційних об'єктів). В об'єктах сучасної рекреації враховуються етнографічні особливості регіону, їх інтерпретація та трактування в архітектурних образах, оздобленні екстер'єрів та інтер'єрів.

Технічним критерієм виступають сучасні матеріали будівництва, оздоблення та конструктивної системи об'єктів рекреації, що забезпечують створення нових архітектурних образів, технологічної структури в системі функціонування об'єктів рекреації. Вони потребують зміни планувальної організації (влаштування додаткових приміщень) та зміни в структурі об'ємно-просторового вирішення об'єктів (формування простору для встановлення гідравлічних ліфтів та ліфтів на кухонному блоці приміщень).

Таблиця 1.5 Модель хронологічного формування сучасних видів рекреації в Карпатському регіоні, схема критеріїв відповідності об'єктам сучасної рекреації, (розробка автора)

Модель взаємозв'язку сучасних, нових та сталих видів рекреації (розробка автора)

Критерії відповідності сучасним об'єктам рекреації (пропозиція автора)

Об'єкти сучасної рекреації

Часовий	формування об'єктів сучасної рекреації виступає період з 1991 року.	готель І ердан м. Яремче, 2009 р.		готельний комплекс "raddison blu" resort bukovel, 2011 р.	
Архітектурний	об'єкти рекреації в яких представлені повні підходи до вирішення плануванняльної структури та закладені повні типи функціонального зонування (згруповане зонування з розміщенням харчової, відпочинкової та спортивних зон на всіх рівні споруди).	план I- поверху готелю "Вісент" с. Татарів		план котеджу на 2 сім'ї с. Сюдна	
Технічний	об'єкти рекреації в яких використані сучасні матеріали будівництва, оздоблення та конструктивної системи, що забезпечують створення нових архітектурних образів, технологічної структури в системі функціонування об'єктів рекреації	готель "Грибова хата", Буковель		туристичний комплекс "Карпатські зорі", м. Яремче	
Економічний	об'єкти рекреації, при створенні яких закладені вищі показники рентабельності, що простежується в поліфункціональності, організації всебічності та постійної модернізації	готельний комплекс "Адреналін", смт. Ясіня		ТК "Байка", м. Косів	
Соціальний	об'єкти рекреації в яких представлені атракції на основі культурних надбавь регіону, максимальне забезпечення відпочинку всім віковим групам та максимальне залучення рекреативів до активного відпочинку	майстерня кераміки в м. Коломия		біфункціональне житло з майстернями ліжництва с. Бабин Косівський район	
Екологічний	об'єкти рекреації в яких інженерні системи забезпечують економію енергії та альтернативні шляхи її використання.	вітрова станція на сідлибі зеленого туризму		сонячні батареї на сідлибі зеленого туризму в с. Микуличин	

Саме наявність даних елементів та їх планування ще на стадії проектування (простежується в наборі приміщень системи взємозв'язків в функціональному зонуванні будівлі) вказує на її приналежність до об'єкту сучасної рекреації.

Економічним критерієм приналежності до об'єктів сучасної рекреації виступають ті об'єкти, що знаходяться в приватній та корпоративній власності. Відповідно до концепції їхнього створення та функціонування застосовані економічні категорії інвестиційного проекту, де закладені вищі показники рентабельності, що простежується в поліфункціональності, організації усесезонності та постійної модернізації об'єктів сучасної рекреації.

Екологічним критерієм виступають об'єкти рекреації в яких інженерні системи забезпечують економію енергії та альтернативні шляхи її використання. Крім того до екологічного критерію відносяться об'єкти де враховані підвищені показники екологічності та організації простору з максимальним збереженням навколишнього середовища (збереження існуючих зелених насаджень, максимальне збереження рельєфу при генеральному планування об'єктів рекреації). Даний критерій застосовується і при об'ємно-просторовому вирішенні об'єктів (створення максимальної площі скату даху на південну сторону для влаштування сонячних батарей та їх ефективної роботи), організація систем енергопостачання завдяки тепловим насосам та гідротурбінам.

Об'єкти сучасної рекреації - це об'єкти архітектури та інфраструктури, основною функцією яких є рекреаційна, та які за своїми архітектурним, економічним, соціальним, екологічним, економічним, технологічними критеріями відображають нові підходи до формування об'ємно-просторових, конструктивних, інженерних вирішень, розпланувальних та функціональних схем. За даними категоріями виділено 150 об'єктів сучасної рекреації, на основі яких проводилися дослідження в 7 гірських районах Івано-Франківської області. (Додаток Б). Це Косівський, Верховинський, Коломийський, Надвірнянський (включно з територією Яреманської м.р.), Долинський, Богородчанський та Рожнятівський райони.

1.2 Стан та джерельна база дослідження рекреації в Карпатському регіоні

Міждисциплінарний характер мети дисертаційного дослідження обумовив використання джерельної бази, де фундаментальні наукові праці знаходяться в «площині» не тільки рекреації, рекреаційного районування та створенні відпочинкових комплексів, але і географії, статистики, сучасних підходів до формування архітектурного середовища.

Проблеми розвитку рекреаційного комплексу в Карпатському регіоні розглядали Інститут економіки АН УРСР (1978 р.), розміщення курортів, місць відпочинку й туризму – Київ НДІМА (1976-1986 рр.). Аналіз наукових джерел дозволив створити модель роботи науковців над вивченням Карпатського регіону в різні періоди, схему хронології досліджень, згідно з якою встановлено стан дослідження сучасної рекреації, що показує недостатнє вивчення рекреаційних можливостей, інтеграції в європейський рекреаційний простір та потребу пошуку нових шляхів ефективного розвитку рекреації в сучасних умовах розвитку держави та регіону.

Джерельна база дослідження сучасної рекреації представлена трьома групами матеріалів. *До першої групи* належать документи офіційного характеру, а саме: ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій території», ДБН В.2.2-20:2008 «Будинки і споруди. Готелі», ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень», [6] Закон України "Про туризм» [7]. Програма розвитку туризму в Косівському районі на 2011-2015 роки, Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 583 «Про затвердження державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» [10,11], Рішення Рожнятівської районної ради «Про програму розвитку інвестиційної діяльності, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Рожнятівського району на 2012-2015 роки» [15], рішення Долинської районної ради шостого скликання «Про програму розвитку туризму в Долинському районі на 2012 - 2015 роки» [16] тощо.

До другої групи належать опубліковані та архівні матеріали Інституту Економіки АН УРСР («Проблеми розвитку курортно-оздоровчого комплексу в Карпатському регіоні», «Основні напрямки розвитку індустрії відпочинку в Карпатах»); Інституту

Київ НДІМА («Формування і планувальна структура курортно-рекреаційних утворень 1976-1986 рр.»); проекти відділів архітектури й містобудування в Косівському, Верховинському, Богородчанському, Рожнятівському, Долинському, Надвірнянському, Коломийському районах [13,18], а також праці провідних спеціалістів у області архітектурно-містобудівної організації рекреації.

Третю групу джерел склали матеріали статистичної звітності, проектної документації 150 зразків об'єктів сучасної рекреації, що реалізовані на території 7 гірських районів Івано-Франківської області. Також нами проведено архітектурно – ландшафтну інвентаризацію 75% території Івано-Франківської області в межах Богородчанського, Коломийського, Косівського, Верховинського, Долинського, Надвірнянського, Рожнятівського районів, що включає фотофіксацію, вибіркові обмірні креслення та аналіз проектних рішень тощо. Вони показують практику проектування та реалізації сучасних видів рекреації. Дослідження джерельної бази дало можливість авторові охарактеризувати досліджуваний об'єкт, урахувати досвід інших спеціалістів з суміжних предметних сфер.

Питання дослідженості Карпатського регіону розглянуто в історичному зрізі наукових праць, які створили тисячі священиків, етнографів, вчених, учителів, музикознавців, мистецтвознавців, антропологів в різні періоди. Охарактеризуємо основні етапи вивчення Карпатського регіону.

Після розпаду Київської Русі територія Карпатського регіону входила до Туреччини, Молдавії, Польщі, Угорщини; згодом до Австрії й Угорщини. Тому в період середньовіччя згадувалася лише в політичних та воєнних хроніках. Перша офіційна згадка датується 1424 роком і носить описовий характер з опублікованих хронік мандрівників.

Одне з перших наукових досліджень території Карпат провів словак Йоган Еренрейх Фіхтель. В книзі «Мінералогічні замітки про Карпати» (1791), що стала підсумком 20-річних досліджень автора він описує природно-кліматичні умови, морфологію та клімат Карпатського регіону.

Ще одним автором, праці якого популяризували ці території серед європейської знаті, є професор мінералогії Львівського університету Бальтазар

Акке. Протягом чотирьох експедицій 1788-1796 рр. автор детально вивчив центральну та південну частину Карпат, описав унікальні клімато-бальнеологічні особливості регіону запропонував теорію перетворення краю в рекреаційний район Європи. На період кінця XVIII ст. – середини XIX ст. припадають дослідження цієї території польськими істориками К. Мілевським та Л. Голембійовським. Проте даний опис має оглядовий характер. Об'єктивніше, на основі власних спостережень, висвітлювали різні аспекти народної культури жителів Карпат польські дослідники і письменники К. Вуйціцький, Ю. Коженювський, В. Поль, А. Бельовський, Станіслав Вінценз, Й. Коженювський, Грегорович, Турчинський і Оссемдовський, австрійці — Л. Сахера-Мазух, К. Француз, англійці — М. Дові та Й. Конрад, швейцарці Ганс Збінден [191].

Наукове вивчення етнографії Гуцульщини започаткували словацький учений П. Шафарик та українські науковці І. М. Вагилевич та Я.Ф. Головацький. Так, І. Вагилевич, у своїх публікаціях подає історію гуцулів, описує їх традиції, побут, звичаї.

Я. Головацький, подорожуючи по Карпатах 1839 року, у своїх експедиціях описав тогочасну господарську діяльність, змалював життя і побут етнічних жителів, працю пастухів на полонині. Про побут і традиційну культуру гуцулів писав Я. Головацький в своїй книзі «Мандрівка» та деяких інших працях [57]. Автор, уточнюючи і доповнюючи при цьому польського географа і етнографа В. Поля, замальовує життя, побут, традиції, жителів Карпат. Він на конкретних фактах показує органічну історичну та культурну єдність галицьких, закарпатських і буковинських українців з усім українським народом. Учений зробив припущення, що гуцули за походженням слов'яни, оскільки їхня мова, звичаї, спосіб життя мають багато спільного з іншими етнографічними групами, не заперечуючи при цьому внутрішніх впливів на їхню культуру. Окремим етапом його досліджень є народний одяг основних етнічних груп Карпат (гуцулів, лемків, бойків). Організувавши презентацію одягу та предметів вжитку горян на етнографічній виставці в Москві (1867 р.), автор відкрив культуру жителів гірських районів Карпат для широких мас Російської імперії. Організатор цієї виставки – російський історик Ніл Попов та

журналіст В. Кельсієв на основі досліджень І. Вагилевича, Я. Головацького, вченого-філолога із Закарпаття А. Дешка та власних спостережень ознайомлювали російську громадськість з культурою і побутом гуцулів. Ще глибше в своїх дослідженнях пішов український письменник і етнограф С. Витвицький, який 30 років жив серед гуцулів у с. Жаб'є (Верховина) і назбирав чимало матеріалів, переважно з уст народу. Саме він висунув припущення, що гуцули — це українські козаки, які осіли в горах та навів ряд аргументів у користь даного припущення.

Вагому роль у вивченні життя і побуту місцевих жителів відіграли українські фольклористи, члени Південно-Західного відділу російського географічного товариства М. Драгоманов, а саме Ю. Федькович, Г. Купчанко, М. Бучинський [46]. Саме вони вкінці 19 ст. створили перший докладний ілюстрований опис полонинського життя, збирали матеріали про гуцульський одяг, записували фольклор.

У 80-х роках XIX ст. важливу роль у вивченні та популяризації гуцульських народних промислів відіграли співробітник Львівського промислового музею Л. Вербицький. Також на цей період припадають дослідження низовини Карпат М. Колцуняком та Д. Гоберманом [165, с. 15-17]

З 60-х років XIX ст. під впливом передової наукової думки розпочалося більш цілеспрямоване і масове збирання етнографічних матеріалів. З 70-х років дослідження проводились за певною програмою і науковою методикою. Значну увагу заслуговують дослідження О. Кольберга, І. Коперницького, Л. Вайгеля, Ю. Шнайдера, Р.Ф. Кайндля, Г. Козарищука, які в своїх працях висвітлюють питання матеріальної та духовної культури горян, а також описують малодосліджені території низів`я Черемоша та середнього Прута.

70-ті роки XIX ст. ознаменувалися творчим доробком українських письменників І. Франка [143] та М. Павлика [179, С. 256-259], твори яких крім мистецького мають і етнографічне значення для вивчення рекреації. Перебуваючи на Гуцульщині та Покутті вони збирають етнографічні матеріали, крім того популяризують етнос Карпат серед політичної еліти російської імперії.

Останнє десятиліття 19 ст. на теренах Карпатського регіону працюють чеський

етнограф Ф. Ржегорж [41] та український вчений В. Шухевич [62].

В наукових працях В. Клапчука вказується, що наприкінці XIX – на початку XX ст. значно розширюються межі етнографічних досліджень. З'являються праці про закарпатських українців - гуцулів А. Петрова [62 с. 81] та Ю. Яворського [168 с. 81-83].

Зі створенням у 1898 році при Науковому товаристві ім. Т. Шевченка етнографічної комісії значно розширились і масштаби етнографічного вивчення території Карпат. Про це свідчить і п'ятитомна праця В. Шухевича «Гуцульщина» (1899-1908) [62]. Слід відмітити таких публіцистів, як Ф. Колесса, Р. Кайндль [81] та ін. Вони при загальному схваленні роботи В. Шухевича, критикували метод етнографічного дослідження автора, слабкість деяких його наукових висновків, в окремих випадках – безсистемність і неточність викладу.

За словами О. Шеремети значний доробок у вивчення Гуцульщини складають праці відомих українських вчених, культурно-громадських діячів В.М. Гнатюка, А. Онищука, Б. Заклинського [188 с. 281–285]. На початку XX ст. вивченням Гуцульщини, окрім місцевих дослідників, займалися вчені і культурно-громадські діячі, а саме Ф.К. Волков, П. Рябков.

Юрчишин Г.М. та Луцький Я. відзначають, що важливий внесок у справі популяризації Гуцульщини зробили українські науковці Г.М. Хоткевич та І. Грабар, а також український географ М. О. Русов, який описав гуцульські поселення, відзначивши їх характерні особливості, хоча його висновки базуються на хибних методологічних засадах [189, с.16].

У період 1914-1918 рр., загинуло чимало пам'яток матеріальної культури і рукописів. Окупаційні режими Румунії, Польщі, Чехо-Словаччини негативно відбилися і на вивченні самобутності території західної України. В цей час лише у Львові продовжувалось наукове вивчення і систематизація етнографічних та музейних колекцій. Ряд статей про народну культуру закарпатських гуцулів було опубліковано в краєзнавчому журналі «Підкарпатська Русь» (за 1923-1924 рр.), а пізніше – в однойменному збірнику «Podkarpatska Rus» (Братислава, 1936).

У статтях науковців кафедри етнології Львівського університету під

керівництвом професора А. Фішера дано характеристику гуцулів, систему розселення. Дані дослідження зустрічаються в етнографічному нарисі про українців та деяких інших публікаціях [165]

Популяризації вивчення Гуцульщини сприяли засновані краєзнавчі музеї в Станіславові (1928), Коломії (з ініціативи культурно-громадського діяча В.В. Кобринського в 1926-1934 рр. організовано музей «Гуцульщина»), Жаб'є, Рахові, Чернівцях.

Як зазначає Дмитрук І.Ф., серед досліджень 30-х років найбільшу цінність мають монографія польського письменника і етнографа Станіслава Вінценза. З його ініціативи в Берні (Швейцарія) в історичному музеї був організований в 1936 р. гуцульський відділ [191]. У цей період публікуються роботи мистецтвознавців і етнографів у «Наукових записках інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР», в збірниках музею етнографії та художнього промислу АН УРСР, журналах «Народна творчість та етнографія», в інших виданнях, авторства Д. Зеленіна, В.І. Наулко, С. Коваліва [59].

Друга половина ХХ ст. ознаменувалася періодом «відлиги» в СРСР, що позитивно вплинуло на наукове вивчення території Карпат. Про це свідчать два випуски «Карпатського збірника» (1972, 1976) та проведена в Ужгороді в 1972 р. наукова конференція «Культура та побут населення Українських Карпат». Дослідниками цього періоду є Юрченко П. Г., Самойлович В., Петрова З., Катеринога М., ґрунтовні дослідження Могитича І. [106].

До четвертої групи відносяться наукові праці, де досліджуються проблеми розвитку Карпатського рекреаційного регіону, основні аспекти рекреації на сучасному етапі розвитку.

Четверту групу джерел досліджень склали наукові дослідження, проблематикою яких є вивчення проблем та аспектів розвитку Карпатського регіону та пошуку підходів до сталого розвитку рекреації.

Фундаментальними питаннями теорії архітектури та організації просторів займалися Білоконь Ю. М., Вадимов В. М., Гутнов О. Е., Дьомін М. М., Пучков А.О., Тімохін В. О., Фомін І. О., Черкес Б. С., Шулик В.В..

Ландшафтно-містобудівну складову регіону, архітектурні та планувальні проблеми території Карпатського регіону вивчали Габрель М. М., Криворучко Ю. І., Панченко Т. Ф., Петришин Г. П., Посацький Б. С.

Історико-мистецької та культурної складової рекреації в Карпатському регіоні досліджували Гуменюк Г. М., Лаврук М. М., Проскураков В. І., Соломченко О. Г., Юрчишин Г. М..

Над дослідженнями історико-культурного потенціалу архітектурної спадщини Карпатського регіону працювали Бевз М. В., Білінська О. Б., Бойко О. О., Бойко Х. С., Глушко О. О., Держипільський Л. М., Кугутяк М. В., Лесик О. В., Михайлишин О. Л., Тимофієнко В. І., Топилко С. І. та інші.

Рекреаційним районуванням та вивченням рекреаційного потенціалу Карпатського регіону займалися: Гудима М. Г., Крачило М. П., Мазур Ф. Ф., Павлов В. І., Попович С. І., Приходько М. М., Федоренко Н. В..

Вивченням об'ємно-планувальної організації архітектурних об'єктів Карпатського регіону займалися Божук Т. І., Дутчак С. В., Тарас Я. М..

Окремим етапом вивчення рекреації Карпатського регіону слід виділити наукові праці в період з 1991 року. Саме на сучасному етапі вивчення території Карпат іде розширення напрямків досліджень, пошуку особливостей регіону та механізмів його включення в структуру галузі. Відбувається процес переосмислення, систематизації та структуризації попередніх напрацювань, а також створюються методологічні підходи щодо збереження та популяризації культурного пласту Карпатського регіону. Результат дослідженості Карпатського регіону можна зобразити в схемі роботи науковців над вивченням Карпатського регіону (табл. 1.6). Безперечно, дана структура не охоплює весь перелік авторів, що долучилися до вивчення краю, проте яскраво демонструє інтенсивність вивчення Карпат в різні періоди.

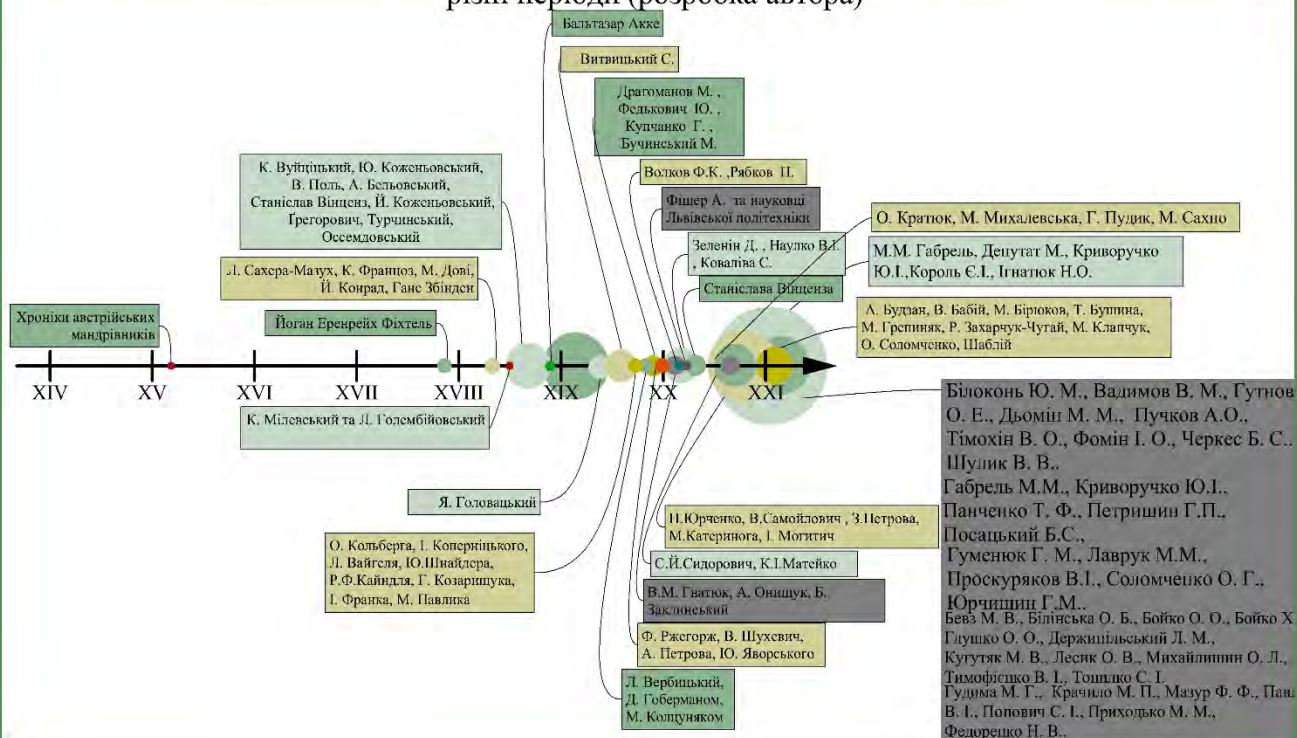
Культурні надбання жителів Карпат, попри їх геополітичну відокремленість асимілювалися та змінювалися в ході історичних, політичних подій, під впливом соціально-політичних режимів і через зміну поколінь місцевого населення.

Таблиця 1.6 Стан дослідження рекреації в Карпатському регіоні

Типологічна характеристика досліджень Карпатського регіону

Напрямок досліджень	Науковці, що їх проводили
Фундаментальні питання теорії архітектури та організації просторів	Білоконь Ю. М., Вадимов В. М., Гутнов О. Е., Дьомін М. М., Пучков А. О., Тімохін В. О., Фомін І. О., Черкес Б. С., Шулик В. В..
Ландшафтно-містобудівну складову регіону, архітектурні та планувальні проблеми території Карпатського регіону	Габрель М. М., Криворучко Ю. І., Панченко Т. Ф., Петришин Г. П., Посацький Б. С.,
Історико-мистецьку та культурну складову рекреації в Карпатському регіоні	Гуменюк Г. М., Лаврук М. М., Проскурjakов В. І., Соломченко О. Г., Юрчишин Г. М..
Історико-культурний потенціал архітектурної спадщини Карпатського регіону	Бевз М. В., Білінська О. Б., Бойко О. О., Бойко Х. С., Глушко О. О., Держипільський Л. М., Кугутяк М. В., Лесик О. В., Михайлишин О. Л., Тимофієнко В. І., Топилко С. І.
Рекреаційним районуванням та вивченням рекреаційного потенціалу Карпатського регіону	Гудима М. Г., Крачило М. П., Мазур Ф. Ф., Павлов В. І., Попович С. І., Приходько М. М., Федоренко Н. В..
Об'ємно-планувальна організація архітектурних об'єктів Карпатського регіону	Божук Т. І., Дутчак С. В., Тарас Я. М..

Схема хронології роботи науковців у вивченні рекреаційних аспектів Карпатського регіону в різні періоди (розробка автора)

Тому особливо важливими є праці, що дозволяють відтворити генезу культури жителів гірських районів Карпат та еволюції традицій, їх структурну зміну під впливом тих чи інших чинників. Це дає можливість створити певну модель та алгоритм відновлення культурних надбань при її частковій втраті, а також розвивати сучасну рекреацію з дотриманням традицій, їх трансформування для певних умов. Рекреація виступає просторовою підсистемою. Вивчення її регіональних особливостей має важливе значення для досліджуваного регіону з його ландшафтними, історико-етнографічними, природно-кліматичними та іншими відмінностями.

1.3. Вітчизняний та світовий досвід забезпечення розвитку сучасної рекреації в гірських районах

Теоретична передумова формування нових рекреаційних просторів у Карпатському регіоні ґрунтується на показниках суспільно-економічних процесів всередині країни та загальних тенденціях розвитку світової рекреаційної сфери. Ще в першому «Звіті про людський розвиток» за 1990 р., передбаченому програмою розвитку ООН, зазначалось, що багатство країни — це її народ. Мета будь якого державного розвитку — створення сприятливих умов для проживання, відпочинку, духовного збагачення та розвитку людей [9].

Реформи в Україні спрямовані на підвищення добробуту її жителів, що є обґрунтованим і відповідає сучасному розумінню ролі людини в соціальних процесах. Вчені намагались пояснити суспільні явища, окреслити місце рекреації та відтворення здоров'я людей у цьому процесі. Рекреацію, як архітектурно-містобудівне явище слід розглядати на широкому тлі соціально-політичних процесів, трактуючи її в першу чергу як важливий соціально-економічний аспект функціонування держави.

Дослідженням зовнішніх чинників розвитку світової рекреаційної сфери загалом займався ще І. Вернадський. Він уперше найповніше виклав сутність гармонійного розвитку, в т.ч. і на рекреаційні послуги. Теорію соціально - безпечної держави, що забезпечувала б всі потреби її жителів обстоював М. Грушевський.

На даний час науковцями різних сфер розроблено багато моделей функціонування рекреації в економічній, соціальній, політичній площинах. Проте всі вони сходяться на теорії 3-етапного формування рекреаційних просторів (рис. 1.3) [182, С. 32-33]. Розвиток рекреації в сьогоdnішніх умовах перехідної економіки проходить під дією об'єктивних законів суспільного життя, зокрема і економічних категорій попиту (платоспроможність населення); пропозиції (сукупність послуг на ринку, які виробники готові надати за наявними цінами); конкуренції (взаємовідносини між виробниками та споживачами послуг); вартості (регулювання зв'язку попит-пропозиція); зростання потреб (зростання інтенсивності праці, нервових, психічних та емоційних навантажень на людський організм).

На основі проведених досліджень [182] запропонована структурно-функціональна модель регіональної рекреаційної системи - як складової таких підсистем: рекреаційного споживання, рекреаційного обслуговування та рекреаційного виробництва, взаємозв'язок між якими забезпечує підсистема комунікацій (рис. 1.3). Тобто, визначена структура функціонально-господарської системи - рекреаційної індустрії регіону. Дана індустрія спирається на існуючу містобудівну систему регіону, яка обумовлює і забезпечує її функціонування. При цьому запропонована також структура інституційно-організаційної системи, яка забезпечує процес формування та функціонування рекреаційної системи, тобто є організаційно-керівною надбудовою в даній структурі. Виявлені місце і роль науково-дослідних робіт в структурі рекреаційної індустрії як об'єктивно необхідного компонента в процесі її формування та функціонування.

Одна зі складових — регулятивні процеси державних органів всіх рівнів. Саме в даному контексті важливим етапом є забезпечення умов розвитку рекреації, через ведення законодавчої політики, методом асигнувань сприятливих умов для внутрішніх та зовнішніх інвестицій. Даний процес носить загальнодержавне значення, адже безпека довгострокових інвестиційних проектів є пріоритетним фактором інвестування в регіон та його рекреаційну галузь. Державний апарат має забезпечити стабільність розвитку та функціонування економіки, що автоматично знизить ризики інвестицій.

Рис. 1.3 Структура і зв'язки регіональної рекреаційної системи (за Шуликом В. В.).

Тому, як на державному так і на місцевому рівні має проводитися активізація та заохочення населення для відтворення та ведення господарства в регіоні. Важливе місце в даній структурі посідають органи місцевого самоврядування, адже саме вони

досконало володіють інформацією про стан галузі на місцях.

Завдяки їхній активній роботі, щодо популяризації частково втрачених або мало респектабельних галузей господарства, народних промислів, створенню різноманітних програм активізації та популяризації регіону дозволить залучити велику кількість туристів, а в наступному етапі — інвесторів.

У найбільш узагальненому аспекті просторова організація рекреаційної діяльності — це впорядкування території та конкретних місць проживання населення, задоволення його матеріальних і духовних інтересів та вирішення існуючих проблем, створення сприятливих умов подальшого розвитку території на основі рекреаційного потенціалу. Кожна територія характеризується своїми унікальними організаційно-виробничими особливостями, функціональними зв'язками, природними ресурсами та людським потенціалом.

Збільшення кількісних показників рекреаційних закладів має динамічний ефект, а регулювання містобудівних умов та просторової складової розміщення даних комплексів не відбувається. Як наслідок, деякі райони залишають мало задіяними. Наприклад, сумарний потік рекреантів в найменш рекреаційно-освоєні регіони складає менше 10% від загального [92, с. 236-237]. Покращення даної тенденції, на нашу думку, має відбуватися через розкриття унікальних особливостей в наявному потенціалі краю, обґрунтуванні нових видів рекреації та демонстрацію зміни тенденції розвитку на основі їхнього втілення. Безперечно дані напрацювання мають бути підкріплені на законодавчому рівні. Комплексний підхід до вирішення намічених проблем сприятиме активізації рекреаційної діяльності.

На даний час у світовій відпочинковій індустрії за видами рекреаційної діяльності переважають лікувальний, рекреаційний і пізнавальний туризм. Навряд чи можна говорити, що ці види рекреації колись відійдуть на другий план, тому що саме вони є профільними в загальній просторовій структурі регіону.

Більшість відпочиваючих світу представляють високорозвинуті країни. Для них характерні старіння населення, велика тривалість життя, напружений життєвий ритм, складні екологічні проблеми. Все це викликає потребу в лікуванні різних захворювань. Лікувальний (медичний) туризм постійно диверсифікується.

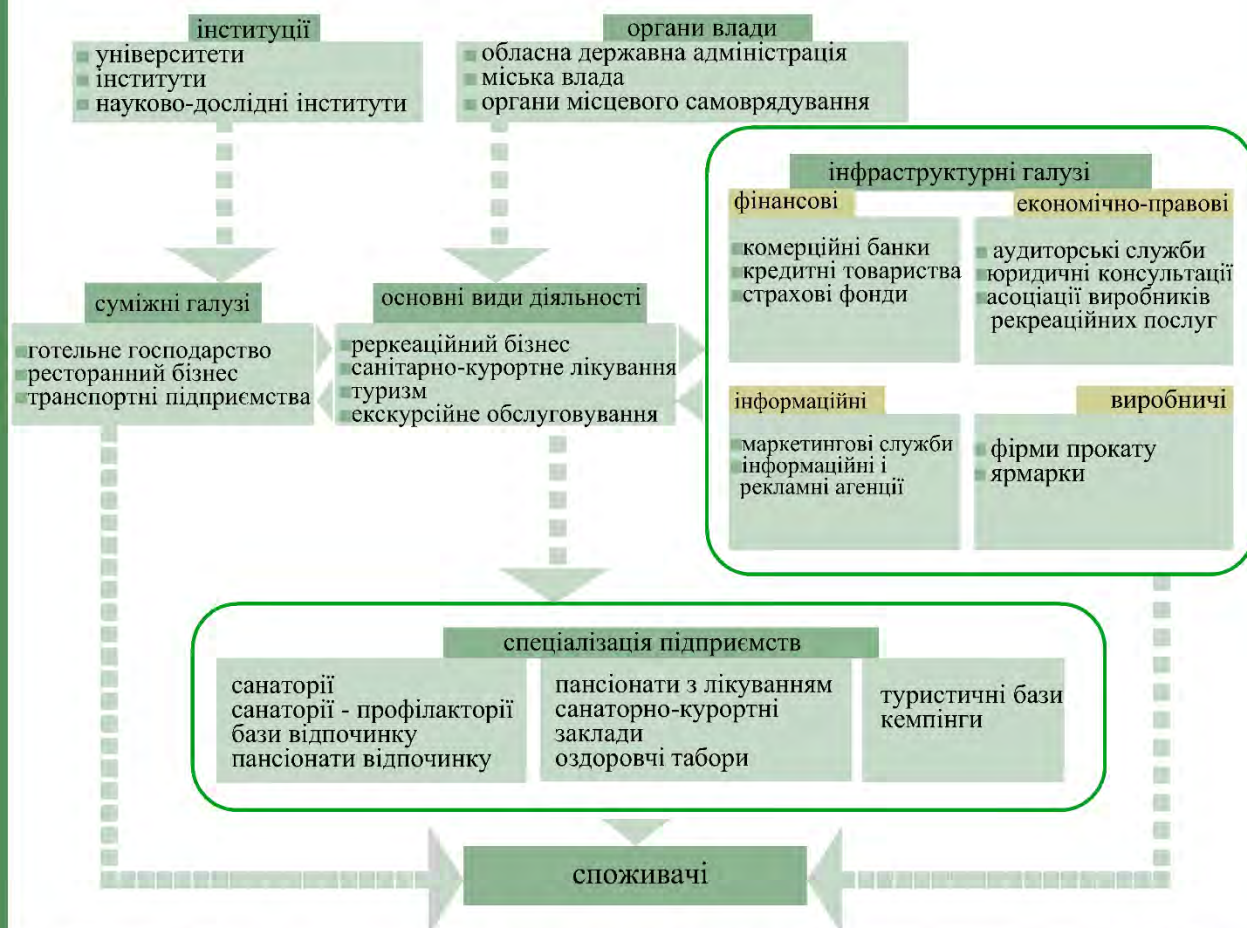
Виникають нові його види (плодолікування, молоколікування, пейзажолікування тощо). В основі рекреаційного туризму лежить потреба у відновленні фізичних і духовних видів рекреаційної діяльності і тому нині у світі він розвивається найстабільніше. Основною з них є видовищно-розважальна діяльність (відвідування театрів, кінофестивалів, карнавалів, ярмарок, днів міста тощо). Друге місце посідає туристично-оздоровча діяльність (участь в активному пересуванні, купанні, гірськолижний спорт тощо). На третьому місці за обсягами рекреаційної діяльності знаходиться пізнавальний туризм, в основі якого закладена потреба в розширенні знань за всіма можливими напрямками. Сюди можна віднести й екологічний туризм.

Спортивний туризм ґрунтується на двох видах рекреаційної діяльності: активної і пасивної. Слід відзначити зростаючу частку рекреаційної діяльності в межах туризму з діловою метою. Для прикладу, в США діловий туризм щорічно дає понад 40 млрд. доларів прибутку. Великою перевагою цього виду туризму є можливість реалізовуватися у поза-сезонний період. Розширюється рекреаційна діяльність в межах культового (релігійного), ностальгійного, транзитного і самодіяльного видів туризму. Розвиток рекреаційних територій — це одночасно і реакція на глобальні зміни та ставлення до пошуку оптимальних рішень на основі ресурсного потенціалу окремих населених пунктів. Дані завдання були затверджені загальною резолюцією з розвитку туризму, яка була прийнята ще у 1963 р. на конференції ООН по міжнародному туризму і подорожам в Римі, [9] Манільській декларації по світовому туризму, прийнятою у 1980 р., Всесвітньою конференцією з туризму у Філіппінах [212]. Основні завдання розвитку рекреаційних територій полягають у наступному:

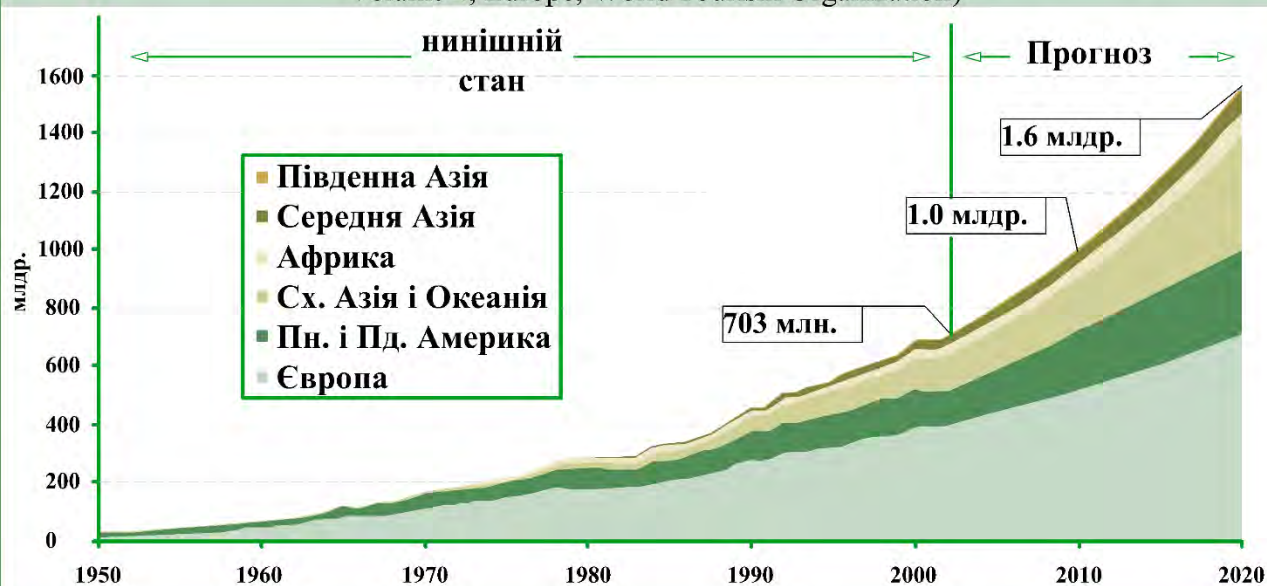
- зміцненні конкурентних позицій рекреаційних територій в межах регіону через розвиток потенціалу їх людських і природних ресурсів;
- підвищенні життєвого рівня населення шляхом розвитку рекреації як виду позасільськогосподарської діяльності.

Маючи вигідне геополітичне становище територія Карпатського регіону України на даний час є малопривабливою для жителів Європи.

Таблиця 1.7 Схема функціонування рекреації в системі галузових зв'язків
(за Ю.А. Довбушем)

Діаграма міжнародних туристичних рейсів 1950-2020 рр. (за матеріалами Tourism 2020 Vision, Volume 4, Europe, World Tourism Organization)

Серед основних чинників низького використання рекреаційного потенціалу слід виділити, погану транспортну мережу, низький рівень сервісу, та відсутність широкого вибору атрактивності послуг. Також на тлі внутрішніх процесів розвитку рекреації слід відмітити обмежене залучення населення в даний процес, ігнорування потреб місцевого населення, а це життєво необхідні потреби людей (організаційно-виробничих, житлово-комунальних, комунікаційних, транспортних, побутових, освітніх, медичних, культурно-оздоровчих та ін.), вирішення яких потребує сучасних організаційних і функціональних методів просторової організації місцевості, в т.ч. і її рекреаційної сфери. Як наслідок зростає трудова міграція населення та зміна способів ведення господарства.

Реалізація потреб та інтересів суспільства передбачає підвищення рівня людського розвитку та підтримування екологічної безпеки, що потребує багатофункціональної організації території (простору). Це означає, що сталий розвиток суспільства необхідно реалізовувати в тісному зв'язку з розвитком території. В оптимізації суспільно-природної взаємодії ключова роль як цілісної, керованої соціо-еколого-економічної системи належить рекреаційній діяльності, як пріоритетного напрямку розвитку регіону.

Значення цієї сфери в розвитку території обумовлюється і тим, що вона становить базу для виробничої діяльності, визначаючи її напрямки, структуру та просторове розміщення. Рівень розвитку рекреації формує соціально-економічну атракційність поселень, тобто підвищує шанси для розвитку інших галузей і створення тим самим нових робочих місць поза сільським господарством, ведення якого в гірських регіонах утруднене.

В радянський період районне розпланування та містобудування (в тому числі і рекреаційне будівництво) проводилося за плановою системою. З переходом до ринкових вимог сталого розвитку регіонів та держави виникло чимало специфічних проблем, які потребують вирішення.

Великої кількості вільних територій, а також резервів у межах рекреаційно-освоєних зон Карпатського регіону немає, тому вирішення проблеми надалі слід шукати за прогресивнішими принципами. Для цього слід звернутись до світового

досвіду. Крім того, слід зазначити, що показники рівня насичення простору рекреаційними закладами в окремих регіонах Європи значно вищі за наші, а це свідчить про те, що ті проблеми, з якими ми зараз зіткнулись, є для них давно вирішеними. Тому при поглибленому вивченні їх досвіду ми можемо більш змістовно прогнозувати потреби в місцях відпочинку, тенденції розвитку рекреаційної системи, уникнути помилок, які були допущені цими країнами. Формування рекреаційного простору розкривається нами через аналіз стану теорії, практики та нормативно-законодавчого забезпечення рекреаційного процесу регіонів з подібними умовами та рекреаційними особливостями — природно-кліматичними умовами, історико-етнографічною складовою розміщення територій.

Погоджуємося з твердженням О. Шаблія, що в міжнародній довідковій літературі дані, що стосуються рекреаційних просторів Карпат публікуються неповно і оглядово. Проте дана ситуація частково покращилася після 2010 року.

Прикладом ефективної рекреаційної політики може слугувати Франція [173]. В сфері туристичної діяльності Франції система державного регулювання має чітку вертикаль. Проте функціонування сфери туризму на всіх рівнях контролюють громадські організації та спілки власників туристичної індустрії, що дозволяє регулювати вплив державних органів на приватний сектор. Крім того, ці організації акумулюють вільні грошові кошти і витрачають їх цільовим чином на відпочинок незаможних сімей. Таким чином, частина бідного населення країни отримує можливість реалізувати своє громадянське право на відпочинок.

Ряд таких організацій, як Національне агентство, займається просуванням територій, які привабливі для рекреації. У результаті такої діяльності більше половини туристичних компаній, які залучені в систему соціального страхування, знаходяться в сільських районах або спеціалізуються на природоорієнтованому туризмі. Також Національне агентство фінансує ряд об'єктів соціального туризму, куди входять невеликі гостьові будинки і кемпінги, розраховані на прийом малозабезпечених громадян.

Між центром і регіонами всі відносини будуються на договірній основі. Один

раз на п'ять років, коли приймається черговий п'ятирічний план розвитку країни, райони, департаменти, територіальні одиниці з особливим статусом укладають договори з центральними органами правління, у тому числі і в рекреаційній галузі. У цих договорах визначено основні напрямки роботи на майбутній період і розміри виділених сум фінансування. Держава різними способами заохочує місцеві проекти та ініціативи рекреаційного освоєння територій. Такі проекти базуються на принципах якості і сприяють об'єднанню всіх зацікавлених учасників.

Подібним шляхом розвитку рекреації пішла і Польща, про що свідчить активне просування програм з розвитку рекреаційної галузі на всіх рівнях, та дотації зі сторони держави при створенні рекреаційної інфраструктури в малоактивних регіонах. Розвиток рекреації в Великобританії підпорядковується міністерству культури, ЗМІ та спорту. Координацією діяльності даної сфери займається «VisitBritain» — організація, що створена з метою розвитку зовнішньої та внутрішньої рекреації, консультацією урядових організацій в питаннях розвитку сфери відпочинку. Крім безпосередньої діяльності на іноземних ринках, дана організація надає консалтингові послуги, організовує семінари та виставки, створює піар-компанію рекреації в Британії. Правління даної організації призначається міністерством культури, ЗМІ та спорту, а також керівників регіональних структур даного типу. Зазначаємо, що розвиток даної організації та відпочинкової сфери загалом, тісно пов'язаний з застосуванням сучасних інформаційних технологій та маркетинговою політикою рекреаційних комплексів [100] (табл.1.8). Система діяльності рекреаційної сфери України передбачає як виконавчу, так і фінансову вертикаль відносин: рух коштів від діяльності рекреаційної інфраструктури повертається в державну казну, лише після цього виділяється в бюджети місцевих органів на втілення програм розвитку регіону. Дана структура не передбачає отримання частки бюджету вільних коштів на місцях, що знижує ефективність діяльності органів місцевого самоврядування. Така система ведення державної політики в сфері рекреації є негнучкою, а також не завжди може втілити локальні програми на рівні сільських та селищних рад. Зараз в умовах децентралізації відбувається розширення можливостей районів. Однією з форм розвитку села є сільський туризм або агротуризм, який

передбачає організацію проживання рекреантів в сільських садибах та приватних господарствах місцевих жителів. Процес перебудови рекреаційної сфери, збільшення її частки в загальному ВВП країни можна простежити на прикладі Німеччини другої половини ХХ ст.

Агротуризм в Європі, в тому числі і Німеччині в 70-х роках ХХ ст. почав активно розвиватись в першу чергу завдяки зниженню економічної ефективності сільського господарства та необхідності його диверсифікації. Сільська місцевість втрачає свою привабливість для проживання та роботи, в сільських населених пунктах росте рівень безробіття [104, с. 11-54]. Найбільш активну роль в розвитку агротуризму, зеленого туризму Німеччини того періоду відіграли громадські організації, спілки власників фермерських господарств на федеральному та регіональному рівні. Саме вони були основною ланкою розвитку та популяризації зеленого туризму в регіонах. Проте, рамки функціонування та основні важелі регулювання розвитку сфери залишалися на державному рівні. Обсяги надання агротуристичних послуг на даний час в Німеччині практично в 2-4 рази перевищує обсяги зростання готельно-курортної сфери за цей період (у сфері агротуризму на даний час задіяно 20 000 фермерських господарств). В Франції, кожний десятий фермер займається таким видом послуг, а в Австрії агротуризм набув значного поширення в гірській місцевості. Отже, агротуризм є формою сільського туризму, способом раціонального використання природних умов сільської місцевості, найдешевшим видом туризму та додатковим джерелом доходів селян. Класичні європейські традиції й цінності сільського відпочинку впродовж багатьох десятиліть сповідує Великобританія. Ставлення нації до своєї сільської спадщини задекларовано в місії існування британської Національної організації сільського туризму та агротуризму.

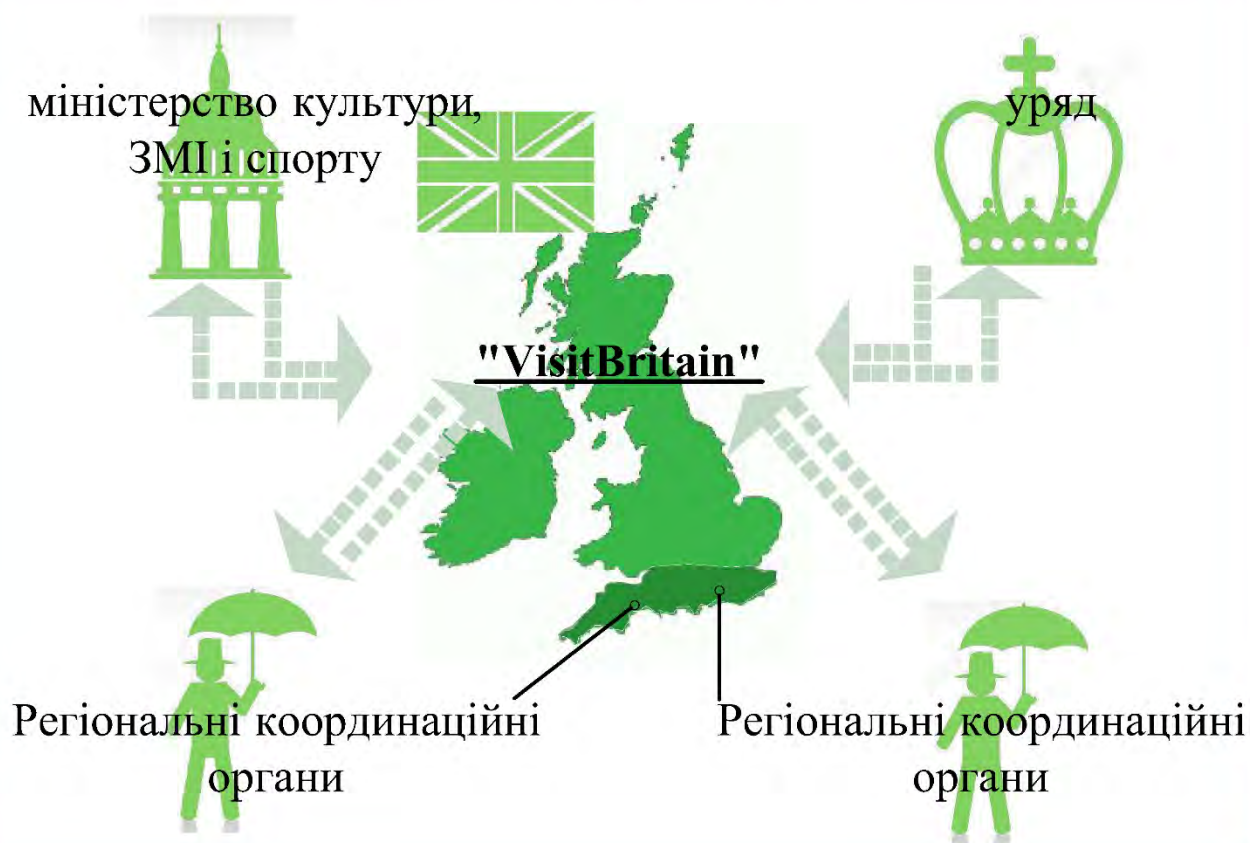
Національною туристичною організацією акредитовано 1100 агроосель. Сільський туризм забезпечує понад 380 000 робочих місць і є підвалиною існування 25 000 малих підприємств лише в одній сільській частині Англії (не враховуючи Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії).

Таблиця 1.8 Структура регулювання рекреації в Європейських країнах

Спрощена структура регулювання рекреаційної діяльності в Франції та Польщі

Спрощена структура регулювання рекреаційної діяльності в Великобританії

В умовах перехідної економіки найбільшу перспективу в сільській місцевості має цей вид туризму, як форма розвитку рекреаційної індустрії й відповідної її інтеграції у світовий простір.

Основною рисою розвитку рекреаційних територій є акцентування уваги на стратегіях ендогенного розвитку, що передбачає використання потенціалу місцевих людських, інституційних та природних ресурсів, щоб створити для місцевих жителів нові можливості та стимулювати різні види діяльності. Саме спираючись на місцеві ресурси, необхідно розглянути можливості й скерувати наявні ресурси на розвиток територій. Пріоритетним є виявлення та використання нових видів рекреації, унікальних особливостей окремих районів, їх історико-етнографічних особливостей. Це дозволить створити рекреаційну спеціалізацію районів, що розширить атракційність послуг регіону загалом.

Лідером за річними рекреаційними потоками в Європі в останні 15 років є Франція. В рекреаційній структурі галузі країни задіяно більше 700 тис. працюючих. Рекреаційний потенціал Франції забезпечений комплексним розташуванням рекреаційних ресурсів: природно-кліматичними, інфраструктурними, історико-мистецькими. Важливою складовою активного розвитку рекреації у Франції є відсутність сезонності. Низький рівень рекреантів в гірських районах Альп влітку та приморській частині півдня країни взимку наприкінці XX століття, призвів до трудової міграції всередині країни та рекреаційного перенасичення окремих адміністративних районів. Реформування галузі відбулося завдяки створення нових видів відпочинку що орієнтувалися на сезонне використання в період відсутності основної маси рекреантів. Сезонні тематичні парки – це об'єкти, що розраховані на сезонне використання, як в закритому приміщенні так і на відкритому просторі. Вже з 2000-х років сезонні атракції стали важливими рекреаційними вузлами окремих районів та набули рис постійних та головних атракцій.

Тематичні парки мають широкий вибір атракцій, які можуть бути об'єднані спільним тематичним та стилістичним рішенням, або виділені за єдиною спільною рисою. Усі сезонні види атракцій можна поділити на наступні типи:

- фестивально-подієва рекреація на основі етнографічного ресурсу;
- бізнес-шопінг тури;
- освітньо-розважальні тематичні парки;
- тематичні шоу парки (аквапарки).

Серед зразків фестивально-подієвої рекреації слід виділити фестивалі вина, що проводяться в усіх адміністративних районах країни. Саме на даних заходах кожне селище, приватна виноробня чи район представляють зразки своїх виробів. В Європі в період з 1993 року відбуваються процеси покращення рівня життя та зміни вікової структури населення. Дані пасивні тури особливо популярні в старшої вікової групи. За даними журналу туризм [78], фестивально-подієва рекреація становить 39% загального функціонування рекреації у сільській місцевості Франції, та 19,8% у загальній структурі країни.

Такий високий показник вказує на розроблену рекреаційну інфраструктуру та просторову організацію даного типу відпочинку. В рекреації Франції залученні всі галузі господарства країни. Крім основних елементів інфраструктури важливим елементом рекреації є торгівля. Маркетингові ідеї виробників одягу, прикрас, побутової хімії в період основного рекреаційного навантаження регіону (новорічні різдвяні свята), забезпечують великий ажіотаж в сфері торгівлі, що вже став певною культурою функціонування торгівельної сфери великих мегаполісів. Прикладом даної атракції є «чорна п'ятниця» — 90% знижки на всі види товарів в переддень Різдва.

За опитуванням журналістів газети «LeMonde» 65% відвідувачів торгівельних кварталів не є покупцями, а рекреантами, що вирішили побувати на даній події.

Відпочинок в поєднанні з розвагами переважає серед інших цілей подорожі і формує найбільш масові рекреаційні потоки у світі. Тематичні парки в Європі функціонували ще з кінця XIX століття: сади Тіволі в Копенгагені, Парк Пратера в Відні тощо. Проте засновником сучасної моделі тематичного парку вважається Уолт Дісней. У Європі побудовано близько двадцяти великих тематичних парків, не враховуючи численних аквапарків. Великою популярністю у туристів користуються тематичні парки Німеччини, Данії, Нідерландів.

Таблиця 1.10 Аналіз функціонування сучасних видів рекреації вздовж автомагістралі Париж-Ліон (Франція)

Фестивально-подієва види відпочинку на основі етнографічного ресурсу;

Панорама Нюї-Сен-Жорж- вузол виноробства та сільського туризму Бургундії

бізнес шопінг тури

Вулиця des Créateurs, пасаж Thiaffait, Ліон

Освітньо-розважальні тематичні парки;

Парк мініатюр Бон

Тематичні шоу парки (аквапарки)

Парк Золотої голови, Ліон

Схема розвитку сучасних видів рекреації в Франції

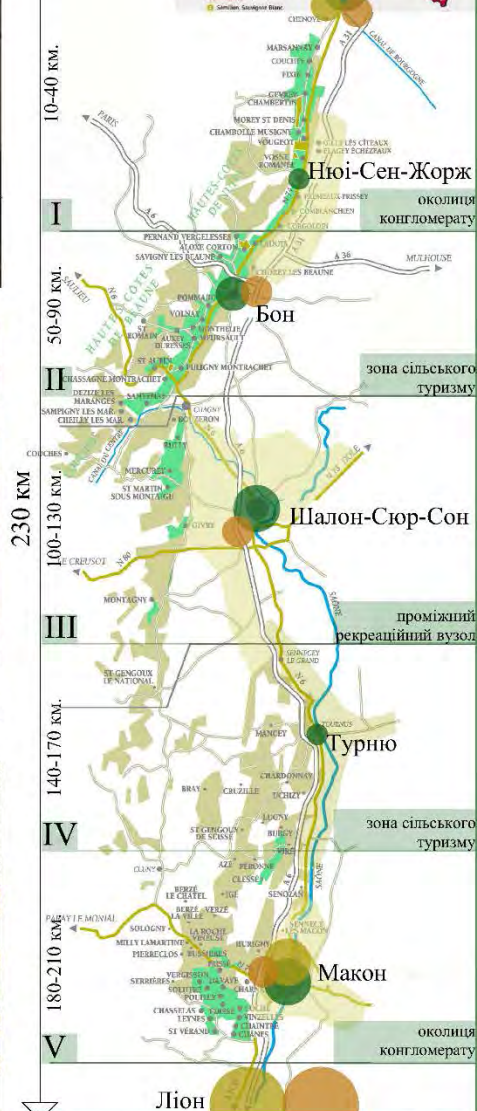

Схема функціонування сучасних видів рекреації вздовж автомагістралі Париж-Ліон

1. «Євродіснейленд» - Франція, розташований в 30 км від Парижа, найбільший тематичний парк Європи. Цей парк побудований за зразком каліфорнійського «Діснейленду» і об'єднує 5 тематичних зон. 2. «Футуроскоп» - французький тематичний парк, розташований в 400 км від Парижа в місті Пуатьє. Парк являє собою величезну кількість павільйонів зі скла, виконаних у модерній манері «міст майбутнього». Тут можна відвідати кінозали, зроблені у вигляді кристала, труби, кулі, куба. Екран розташований всюди, навіть під ногами. Це один з найбільш технічно іновативних парків, де зібрані атракціони ХХІ століття. За допомогою лазерів створюється особлива атмосфера «віртуальної реальності». 3. «Астерікс» - французький парк, гості якої потрапляють за часів Стародавнього Риму та Стародавньої Греції.

Важливою складовою розвитку рекреації у Франції є рекреаційна спеціалізація окремих населених пунктів, що забезпечує атрактивність та розвиток сучасних видів рекреації використовуючи наявну інфраструктуру (табл. 1.9). У Франції наприкінці ХХ ст. поряд з індустріалізацією країни на державному рівні було затверджено створення муніципальних зон відпочинку: парків, заповідників, відпочинкових озелених площ в структурі всіх населених пунктів з кількістю жителів більше 1500 осіб. Масове збільшення кількості зелених зон та конкуренція в рекреаційній атрактивності, стали наслідком створення тематичних парків (як зразком пошуку індивідуальності та особливостей історичного розпланування заміських палаців та мисливських будинків з парковою зоною). Рівень рекреаційного освоєння залежить від матеріального забезпечення населення.

Так, в Нідерландах, Великобританії, Німеччині склалась ситуація, при якій в малих містечках проживають люди з вищим рівнем прибутку, ніж у великих містах, отож і рівень витрат на рекреаційні послуги в цих населених пунктах вищий, а в Франції та Італії — навпаки.

Можна зробити висновок, що рівень рекреаційних навантажень та інтенсивність використання рекреаційного простору збільшується зі зменшення щільності забудови, а також в міру віддалення від центрів регіону.

Скоригована характеристика сучасних видів рекреації (розробка автора)

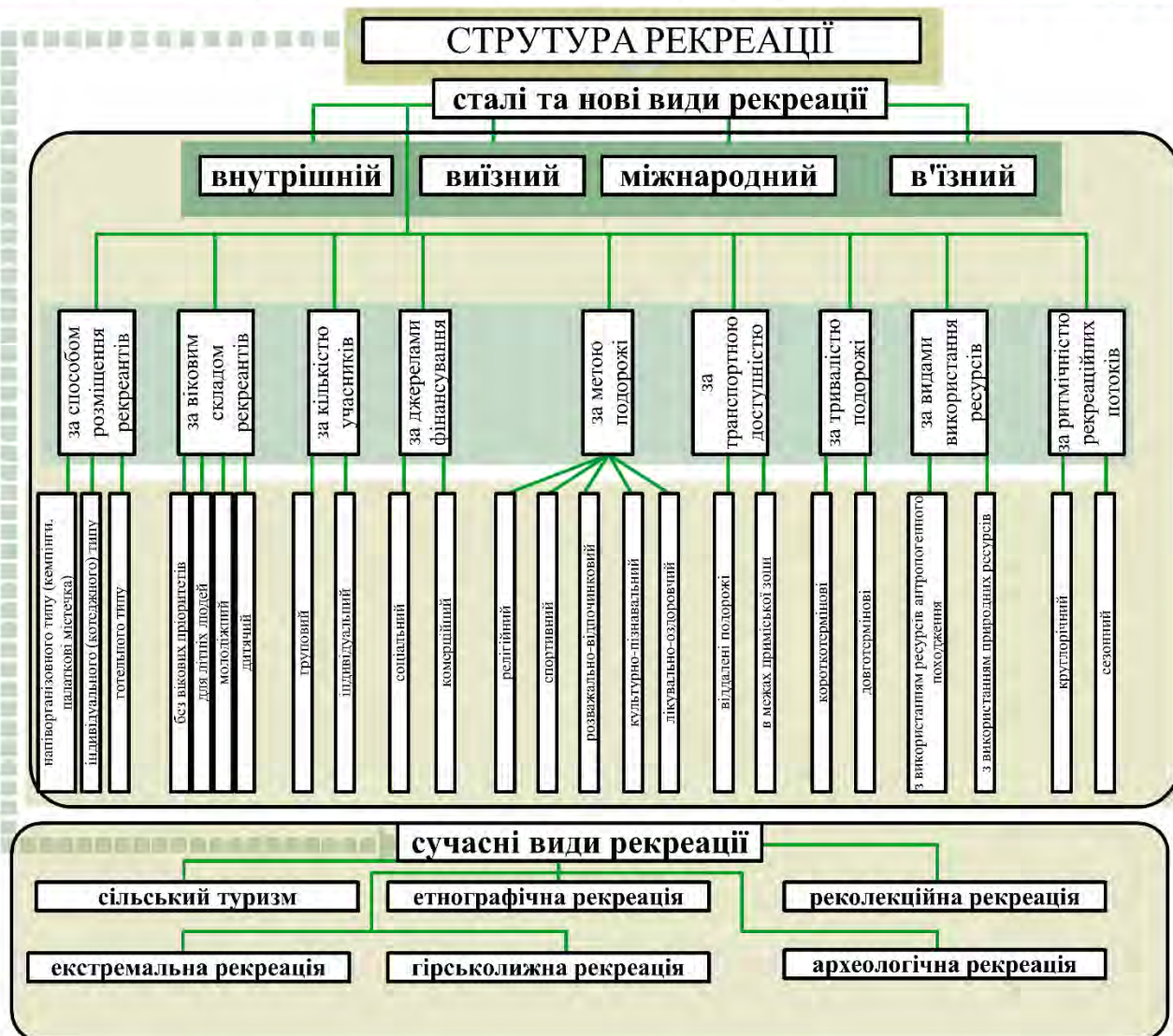

Рис.1.4 – Скоригована структура рекреації

На основі аналізу наукових джерел, вітчизняного та світового досвіду розвитку сучасної рекреації та виділених критеріїв приналежності об'єктів до кучасної рекреації сформовано наступні види сучасної рекреації, що активно розвиваються в Карпатах – це *сільський туризм, рекреційна, гірськолижна, екстремальна, археологічна та етнографічна рекреація* (рис. 1.4). Світовий та вітчизняний досвід організації рекреаційного процесу доводить гнучкість рекреації та її пристосування до нових соціально-економічних умов. За прогнозами спеціалістів рушієм світової економіки XXI ст. буде саме рекреація. Основні

акценти, на які слід звернути увагу при подальшому розвитку цієї галузі в регіону, є наступними:

- забезпечення рекреаційного сервісу за вимогами євростандарту;
- обґрунтоване просторове розміщення об'єктів рекреації;
- продумана соціально-економічна та екологічна політика в регіоні;
- покращення транзитної мережі регіону;
- збільшення частки об'єктів рекреаційної інфраструктури (паркінги, громадські їдальні, навчальні заклади підготовки кваліфікованого персоналу, атракційні заклади).

Висновки до першого розділу

1. Проаналізовано трансформації, які відбулися в рекреаційній системі Карпатського регіону в досліджуваний період та відзначено, що стан її архітектурного освоєння є недостатнім. Простежується активний розвиток нових видів відпочинку в період з 1991 року, що пов'язано з соціально-економічними та політичними перетвореннями у державі. Уточнено сутність категорій рекреації й проведено періодизацію та порівняльний аналіз розвитку рекреаційно-туристичної сфери в Європі та на теренах регіону. Інфраструктура рекреації та нові її види, що створені в пострадянський період, прийнято вважати сучасною рекреацією. *Об'єктами сучасної рекреації* є об'єкти архітектури та інфраструктури, основною функцією яких є рекреаційна та які за своїми архітектурним економічним, соціальним, екологічним, екологічним, технологічними критеріями відображають нові підходи до формування об'ємно-просторових, конструктивних, інженерних вирішень, розпланувальних та функціональних схем.
2. Розглянуто ступінь висвітлення теми у публікаціях українських і зарубіжних дослідників. Науковий доробок осмислено за тематичним принципом. Проблеми розвитку рекреаційного комплексу в Карпатському регіоні розглядали Інститут економіки АН України (1978 р.), розвиток і розміщення курортів місць відпочинку і туризму – Київ НДІМА (1976-1986 рр.). Аналіз наукових напрацювань дозволив створити модель роботи науковців над

вивченням Карпатського регіону в різні періоди, схему хронології досліджень, згідно з якою встановлено стан дослідження сучасної рекреації, що показує недостатнє вивчення рекреаційних можливостей Карпатського регіону та його інтеграції в європейський рекреаційний простір. Постає потреба пошуку нових шляхів ефективного розвитку рекреації в нових умовах держави та регіону.

3. Проведено аналіз світового досвіду функціонування рекреації та її архітектурно-просторової організації. Сьогодні рекреація європейських країн розвивається шляхом підвищення атрактивності, випереджуючого розвитку інфраструктури, використовуючи історично сформовані методи ведення господарства та побуту, забезпечення музеєфікації архітектури місцевих жителів. На основі аналізу функціонування передгірської та гірської частин Швейцарії, Австрії, Східної Франції, Німеччини, Польщі, Великобританії сформовано основні види рекреації, що дозволяють забезпечити всесезонність функціонування відпочинкової сфери регіону. Такими сучасними видами рекреації є сільський туризм, відвідування археологічних та архітектурних пам'яток, подієвий та дитячий туризм (Діснейленд, парки розваг), екстремальний туризм тощо. При цьому основними типами об'єктів сучасної рекреації є *рекреаційні об'єкти індивідуального та громадського використання з мінімальним перетворенням природного середовища* (індивідуальне житло місцевих жителів) та *об'єкти громадського користування з необхідним перетворенням природного середовища для яких є пріоритетною рекреаційна функція* (заклади проживання, споруди і приміщення охорони здоров'я та відпочинку, об'єкти рекреації та туризму, будинки, споруди і приміщення фізкультурно-оздоровчі та спортивні, будинки, споруди та приміщення підприємств побутового обслуговування). На основі аналізу наукових джерел, вітчизняного та світового досвіду реформування та розвитку рекреації виділено наступні види сучасні види рекреації – це *сільський туризм, реколекційна, гірськолижна, екстремальна, археологічна та етнографічна рекреація*.

Розділ 2

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ Й РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ РЕКРЕАЦІЇ

2.1. Загальнонаукові методи дослідження рекреаційної діяльності

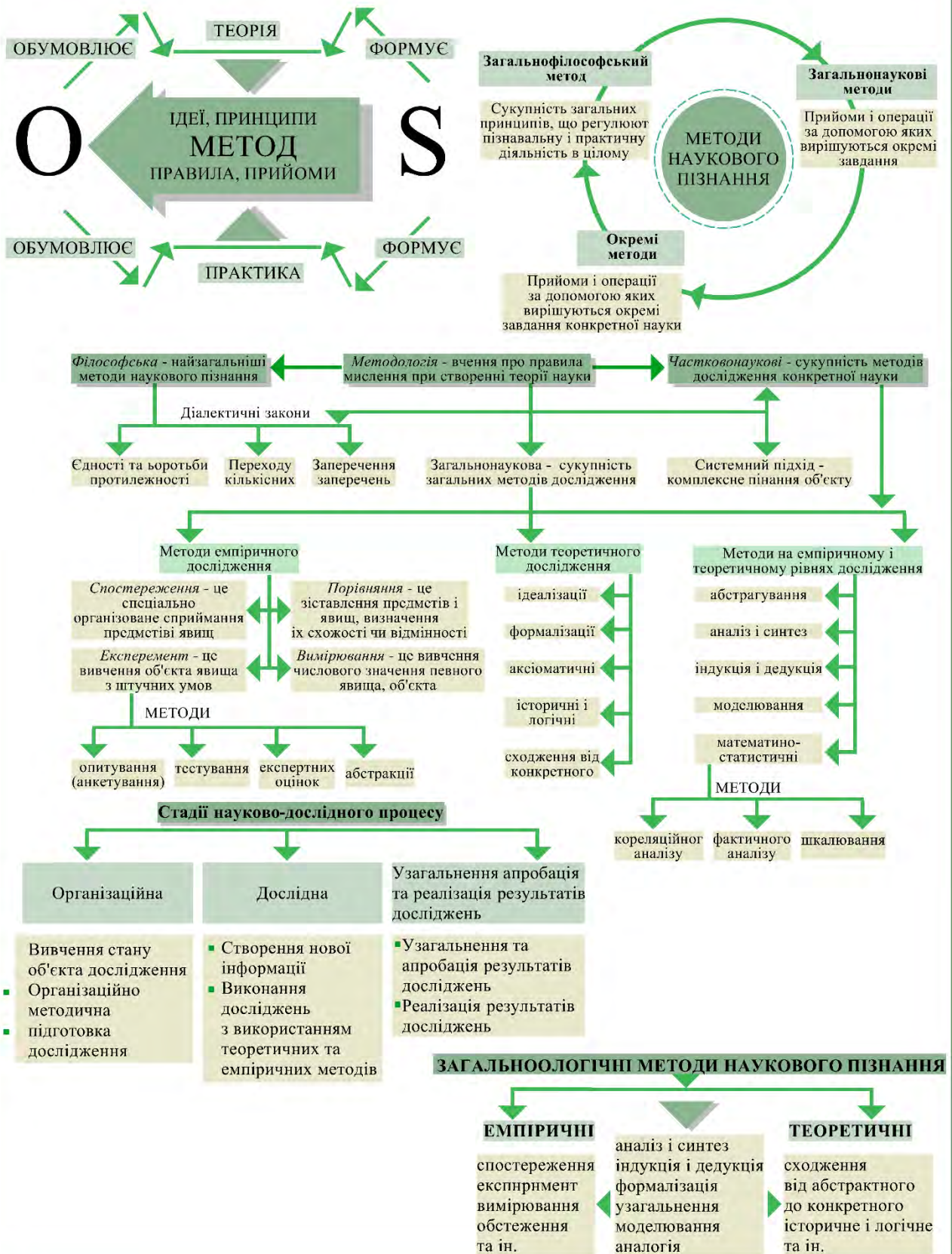
У науковій практиці розроблені різноманітні підходи та методики вивчення рекреації, які забезпечують багатоетапність досліджень та широкий спектр інструментарію, що підпорядкований єдиному підходу до вивчення галузі.

В науці, з позиції сфери застосування, методи наукового дослідження дослідження поділяються на загальнонаукові та спеціальні (конкретно-наукові, часткові). Спеціальні методи дослідження – це сукупність методів, що використовуються певною галуззю, для розв'язання конкретних завдань (в рекреації – комплексний метод розрахунку рекреаційного навантаження).

Мета наукових досліджень в рекреації буває досить різноманітна, в ході багаторівневих робіт формуються, як стратегії розвитку регіонів та держави, так і вирішення проблем та створення механізмів розвитку окремих локальних ділянок. Для цього застосовуються загальнонаукові методи дослідження, що використовуються майже всіма науками для дослідження особливостей чи певних властивостей предмета. Відповідно до логіки пізнавального процесу вони поділяються на три групи: емпіричні, теоретичні та загальнологічні [30]. До емпіричних методів дослідження відносяться: спостереження, експеримент, вимірювання, обстеження, порівняння тощо.

В рекреації *спостереження* являє собою цілеспрямований процес сприйняття об'єктів і процесів, їх властивостей. Процес рекреаційної діяльності – це динамічне явище на яке впливає множина факторів. Для аналізу стану розвитку рекреації на певному етапі його функціонування використовується метод *спостереження*, що реалізується, як через безпосереднє перебування на ділянці дослідження, так і отримання результатів шляхом вивчення джерельної бази.

Таблиця 2.1 Система загальнонаукових методів пізнання

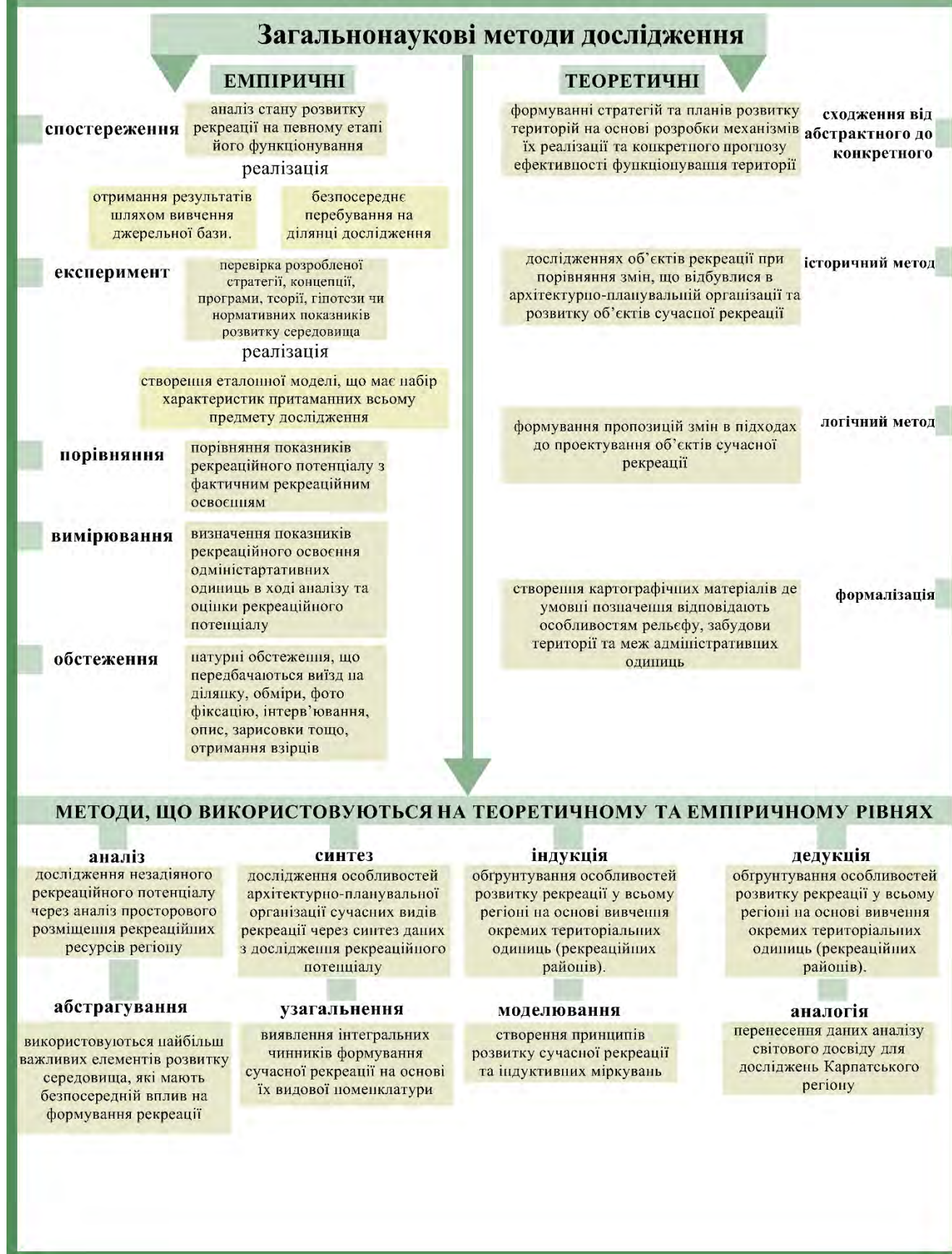
Результати спостережень можуть бути представлені в наступних формах: понять, тез, схем, опису тощо. В даному дослідженні метод спостереження використовувався для перевірки даних статистичної звітності на місцях. Він включав виїзд на ділянку (території населених пунктів, що входили в номенклатуру дослідження), огляд кількості об'єктів та стану розвитку рекреаційного комплексу.

Спостереження може проводитись, як в природних, так і штучних умовах, що забезпечує отримання показників, з можливістю їх універсального застосування чи перевірки раніше отриманих результатів. Даний спосіб пізнання є *експериментом*. В рекреації, при створенні певного механізму розвитку території чи нормативних показників розвитку середовища (максимальна рекреаційна потужність для певного адміністративного утворення), існує потреба його перевірки. Якщо дані показники потребують застосування в межах великих ареалів, відповідно масштабних інвестицій, перевіряється правильність гіпотези чи спостереження за процесом на певній території (створення рекреаційного селища на базі існуючого населеного пункту). Для цього створюється еталонна модель, що має набір характеристик притаманних всьому предмету дослідження (наприклад частина населеного пункту чи окремий присілок), на базі якого ведуться подальші дослідження. Експерименти бувають пошукові, перевірочні та конструктивні.

В процесі наукових досліджень існує потреба отримання показників функціонування певного об'єкту, його *порівняння* з нормативними показниками чи порівняння рекреаційного потенціалу з фактичним рекреаційним освоєнням в ході аналізу та оцінки незадіяного рекреаційного потенціалу. Для цього застосовують метод порівняння, що широко застосовується, як в дослідженнях, що проводяться в межах об'єкту так і обґрунтуванні територіальних систем.

Маючи результати дослідження розвитку рекреації за певні періоди, чи стану використання окремого елемента системи використовують метод порівняння співставляючи дані *вимірювань* за певні періоди та створюють динаміку розвитку.

Таблиця 2.2 Схема застосування загальнонаукових методів дослідження рекреаційної діяльності

Вимірювання – метод наукового пізнання, метою якого є визначення числового показника (вимірювальної величини). Вимірювання може проводитися на місцях, або використовуючи результати інших наукових галузей (статистичної звітності). В рекреації для вимірювання показників, що характеризують кількість рекреантів на території (рекреаційні потоки, максимальна рекреаційні потужність) розроблені математичні моделі розрахунку, що враховують санітарні, екологічні, пожежні можливості ділянки.

Рекреація – галузь, де процеси відбуваються досить динамічно. Більшість отриманої інформації з картографічних, статистичних, наукових джерел потребує перевірки на місцях. Для цього застосовується метод *обстеження*, що передбачає виявлення особливостей функціонування предмету дослідження шляхом отримання результатів на місцях. В природничих наукових галузях, основним з методів дослідження є натурні обстеження, що передбачають виїзд на ділянку, обміри, фото фіксацію, інтерв'ювання, опис, зарисовки, отримання взірців (залежно від особливостей дослідження).

Крім методів пізнання на емпіричному рівні в науці застосовуються методи, що є загальними, як для емпіричного так і для теоретичного рівня. До них належать: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення, моделювання аналогія тощо. **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**

Аналіз та синтез є взаємопов'язаними методами пізнання. *Аналіз* – це розчленування предмета на складові частини з метою їх вивчення. В рекреації, для проведення більшості досліджень використовується метод аналізу. В ході оцінки незадіяного рекреаційного потенціалу проаналізовано просторове розміщення ресурсів регіону за основними їх видами: природно-ландшафтними, інфраструктурними та культурно-історичними рекреаційними ресурсами. Також аналіз проведений на основі натурних обстежень, статистичної звітності обласного та районних відділів статистики та джерельної бази.

Синтез – це процес об'єднання, раніше виділених елементів (ознак, особливостей, станів) в єдине ціле, з метою розкриття місця і ролі кожного елемента в системі цілого. В дослідженні особливостей та чинників архітектурно-

планувальної організації і розвитку сучасних видів рекреації, проведено дослідження незадіяного рекреаційного потенціалу, особливостей змін, що відбулися в архітектурно-планувальній організації об'єктів сучасної рекреації. Саме синтез результатів попередніх досліджень дозволив виділити чинники впливу на формування об'єктів сучасної рекреації в Карпатському регіоні.

До загально логічних методів наукового пізнання належать методи *індукції* та *дедукції*. *Індукція* – метод, що опирається на дані спостережень, експерименту та спрямований на пізнання загальних особливостей через дослідження окремих елементів. В рекреації даний метод застосовується для обґрунтування особливостей розвитку рекреації у всьому регіоні на основі вивчення окремих територіальних одиниць (рекреаційних районів). В дослідженні метод індукції застосований для виявлення особливостей розвитку сучасної рекреації шляхом аналізу 150 зразків, на основі яких робились висновки для всіх об'єктів. Методом індукції на підставі досліджень окремого елемента середовища робиться висновок про загальне (створення стратегії розвитку регіону на основі комплексного аналізу стану розвитку рекреації на районному та місцевому рівнях).

Дедукція – це метод, за допомогою якого на основі знань про загальне пізнається часткове. В рекреації дедукція є одним з методів досліджень, де маючи інтегральні показники розвитку великого ареалу, можна сформулювати показники розвитку на нижчих рівнях рекреаційного районування. В дослідженні метод дедукції застосовувався для розробки принципів архітектурної організації та розвитку рекреації, дія яких має впливати на розвиток всієї території дослідження, що складає гірські райони Івано-Франківської області, проте застосування принципів продемонстровано для окремих адміністративних районів області.

Ще одним методом, що застосовується на емпіричному та теоретичному рівні є абстрагування. *Абстрагування* – це метод зосередження уваги на певних особливостях об'єкта наукового дослідження, при цьому нівелювання інших його властивостей та відношень. В дослідженнях, що стосуються розвитку великих територій, наявні безліч структурних зв'язків, процесів і явищ, що впливають на них. Врахувати всі елементи, що мають вплив на розвиток регіону фактично

неможливо. Тому використовуються лише ті елементи середовища, які мають безпосередній вплив на формування рекреації. Глибина та якість досліджень залежать від їх кількості та правильної номенклатури.

Узагальнення – це логічне завершення абстрагування, де спільні ознаки окремих об'єктів поширюються на всі досліджувані предмети. В здійсненому дослідженні проведені натурні обстеження вибраних зразків сучасної рекреації. Вони відрізняються за своїми архітектуро-планувальними, функціональними характеристиками. Проведена систематизація даних об'єктів за вибрані категоріями, які стали узагальнюючими для кожного виду сучасної рекреації.

До методів, що використовуються на емпіричному та теоретичному рівнях відносяться методи *моделювання та аналогії*. Дані методи ґрунтуються на перенесенні знань, отриманих при аналізі певного об'єкта, на подібний об'єкт (часто штучно створений), який є менш вивченим. Саме моделювання є джерелом наукових гіпотез та індуктивних міркувань. В рекреації метод аналогії застосовується при аналізі світового та вітчизняного досвіду, де шляхом вибору об'єкту чи території з подібним набором характеристик та проблематикою (аналог), можна обґрунтувати корисність та раціональність підходів, що були застосовані для нього. Отримані результати дозволяють створити алгоритм досліджень чи відкинути недієві механізми, що вже були апробовані раніше. Метод моделювання тісно застосовується з методом експерименту. Проте в ХХІ столітті з розвитком технології, великий масив даних, щодо розвитку окремих територій можуть забезпечити інформаційні моделі. В рекреації - це моделі розвитку територій, прогнозування екологічної ситуації тощо. В процесі спорудження об'єктів рекреації створюються інформаційні (ВІМ-моделі), що дозволяють ще до стадії розробки проектної документації отримати дані, щодо інженерних, конструктивних особливостей комплексу, його функціонального зонування, естетичності тощо. Це дає змогу автоматизувати роботу над проектом та зменшити можливі похибки.

Методами теоретичного дослідження є сходження від абстрактного до конкретного, історичний і логічний методи, метод формалізації тощо. Побудова

наукових теорій формується на основі використання методу *сходження від абстрактного до конкретного*. Дана методика пізнання побудована на двох етапах: переході від чуттєво-кокрентого до абстрактного означення та від абстрактного до конкретного. В рекреації поняття сталого розвитку досить абстраговане та передбачає розвиток певної території на засадах раціонального використання рекреаційного потенціалу, сталого приросту рекреаційних потужностей, раціонального та комплексного розвитку інфраструктури. При формуванні стратегій та планів розвитку територій існує потреба розробки механізмів їх реалізації та конкретного прогнозу ефективності функціонування. Механізмом його реалізації є розробка заходів, що обґрунтовані з позиції економічної ефективності, доцільності, екологічної, санітарної, техногенної безпеки. Для цього слід використовувати показники, що стають основою розрахунків, аналізу та оцінки явищ та процесів.

Історичний метод дослідження передбачає розгляд процесу розвитку об'єкту в контексті історичних змін його стану та особливостей функціонування. Даний метод використаний в дослідженнях об'єктів рекреації при порівняння змін, що відбулися в архітектурно-планувальній організації та розвитку об'єктів сучасної рекреації в порівняння з об'єктами, що створенні в попередні періоди. Також історичний метод використовується, для оцінки процесів, що відбуваються в регіоні. Шляхом накладання фотофіксацій, картографічних схем, інформаційних моделей, що показують розвиток певного елементу території (лісистість) можна простежити динаміку та глибину змін, що відбулися за певний період, а також створити прогностичні моделі подальшої ситуації при сталих умовах функціонування.

Логічний метод – це відображення історичного процесу в абстрактній та теоретично послідовній формі. Тобто логічний метод – це абстрагований історичний метод, де відсутні другорядні елементи, що не мали впливу на загальний процес. Прикладом використання логічного методу є пропозиції змін в підходах до проектування об'єктів сучасної рекреації. Запропоновано 3 концепції рекреаційного освоєння території в с. Тюдів Косівського району, що передбачали

формування різних видів сучасної рекреації, архітектурно-ландшафтної композиції даної території та перспектив її розвитку. Досвід використання історичного методу при аналізі об'єктів сучасної рекреації показав важливість врахування можливостей для подальшого розвитку інфраструктури на основі залучення додаткових територій чи шляхом трансформації конкретних ділянок. Створивши узагальнену порівняльну схему подальшого розширення інфраструктури даного комплексу, лише 1 концепція показала існування такої можливості.

Формалізація – це метод вивчення різних об'єктів та процесів, шляхом відображення їх змісту та структури у знаковій формі. Прикладом використання методу формалізації є створення штучних мов та мов програмування, що дозволяють задати показники впливу та вказати напрямки змін, що відбуваються при його дії. Даний метод широко застосовується в програмуванні та на сучасному етапі освоєний всіма галузями наук. В рекреації розроблені комп'ютерні програми, що дозволяють вести моніторинг розвитку галузі, на основі супутникових знімків території, автоматично зафіксувати, проаналізувати та представити результати, що відбулися на конкретній ділянці в формі доступній, як спеціалістам, так і простим користувачам. Одним з методів формалізації є створення картографічних матеріалів де умовні позначення відповідають особливостям рельєфу, забудови території та меж адміністративних одиниць, а також завдяки системі експлікації та умовних позначень демонструють особливості поширення елементів середовища чи інтенсивності їх впливу.

Таким чином загальнонаукові методи широко використовуються в рекреації та адаптовані для вирішення завдань даної дисципліни.

2.2. Методи аналізу незадіяних ресурсів та оцінки рекреаційного потенціалу територій

Умовою ефективного розвитку рекреації в регіоні є збалансоване використання незадіяних ресурсів. В науці питання вивчення рекреаційного потенціалу є досить складним, визначена компонентна структура та сумарні ресурсні показники рекреаційних потужностей мають відносний характер, що

вводить певні розбіжності в представлених схемах незадіяного рекреаційного потенціалу. Складність пошуку методології їх дослідження зумовлена багатьма факторами, серед яких – відсутність забезпечення інформації про якісні та кількісні показники окремих ресурсів, складність оцінки ефекту використання ресурсів тощо. За твердженням О. Шаблія [173] методи наукових досліджень рекреаційного потенціалу території повинні мати наступні вимоги: якість (загальнозрозумілість), націленість (спрямованість дл досягнення певної мети);

Детермінованість (чітка послідовність застосування); результативність (здатність забезпечувати досягнення мети); надійність (здатність забезпечувати результат).

В дисертаційній роботі аналіз незадіяного рекреаційного потенціалу має кількох-рівневу систему дослідження, що формується на основі вивчення структури рекреаційних ресурсів, їх просторового розміщення на території регіону, аналізу інтенсивності розміщення рекреаційних об'єктів на території дослідження та їх порівняльного аналізу, на основі якого формується оцінка рекреаційного потенціалу гірських районів Івано-Франківської області.[20]

Описовий метод використовується, як основне джерело досліджень, адже саме на його матеріалах базуються першочергові результати та алгоритм роботи, що на наступних етапах буде використано, як джерельна база картографічного, графічного, математичний методів. До описових методів слід віднести, аналіз наукових публікацій, що дозволяє простежити проведені дослідження рекреаційного потенціалу в Карпатському регіоні. Також до нього відноситься аналіз періодичної, художньої літератури, де представлені зразки історико-мистецьких рекреаційних ресурсів регіону та дано характеристику їх автентичного стану.

На думку польського вченого А. Ковальчука [191] до методу досліджень в рекреації та туризмі слід віднести аналіз туристичних путівників, буклетів, рекламних брошур, програм туристичних заходів, а також описів художньої літератури. Адже всі ці матеріали відносяться до даних, що найбільш динамічно

оновлюються, на відміну від статистичних звітів, показники яких одержують після звітного періоду (квартал, півріччя, рік).

Пріоритетне значення для подальших дослідження має вибір структури рекреаційних ресурсів, який вказує на масив інформації, що стане основою подальших досліджень. Для цього використовується *графічний метод*. Саме завдяки геометричним образам та умовним зображенням можна візуально відобразити їх номенклатуру, структурні зв'язки, ієрархію та залежності. Сучасні тенденції використання даного методу передбачають максимальну візуальну доступність представленого матеріалу. Створення графіків, схем, блок-схем, дозволяє стисло та зрозуміло представити певний об'єм інформації, зробити аналіз та оцінку об'єктивності матеріалів. В дослідження завдяки графічному методу представлена структура рекреаційних ресурсів Карпатського регіону, що стала основою вибору джерельної бази досліджень, їх розміщення та оцінки.

На першому етапі аналізу рекреаційних ресурсів проводяться дослідження їх структури та розміщення. До головних методів дослідження рекреаційних ресурсів слід віднести методи, джерелом роботи яких є зображення на картах, схемах тощо – *картографічний метод*. Він широко описується в працях Заболоцького Б. [114] і Барановського В. А. [30]. Погоджуємося з їх твердженнями, що головними завданнями картографічного методу є :

- виявлення закономірностей і форм територіального розподілу природних та історико-культурних ресурсів, характеру рекреаційного освоєння території та стану її інфраструктури;
- оцінка сучасного рівня використання рекреаційних ресурсів, рівня освоєння та рекреаційного навантаження на регіон;
- моделювання оптимальних варіантів розвитку територіальних організацій, місцевих населених пунктів на основі аналізу комплексу природних та соціально-економічних факторів.

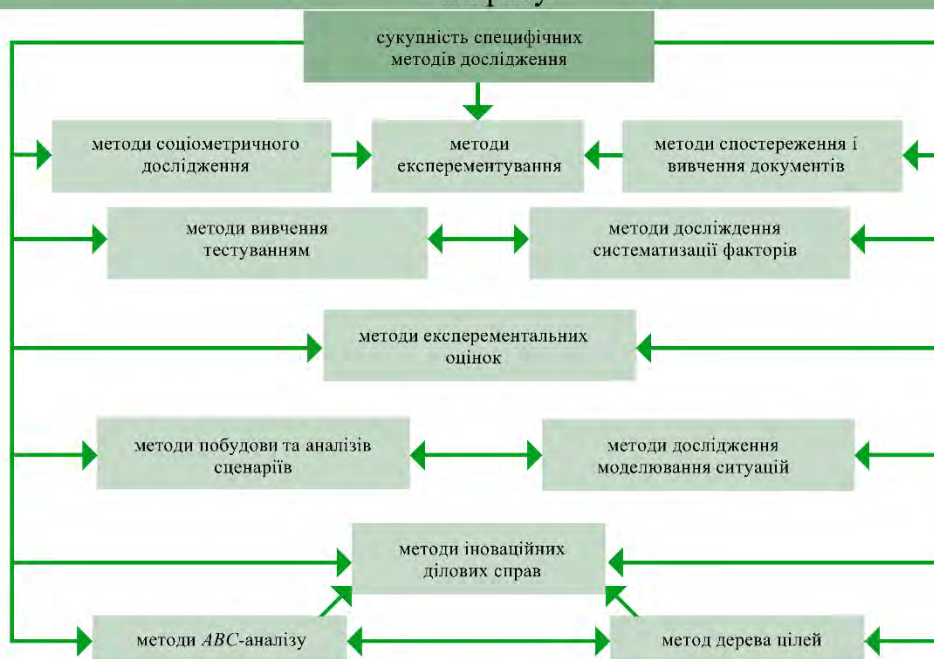
Отже, картографічним називається метод збору інформації попередньо обробленої та зведеної в картосхеми. Польський дослідник Д. Марковська [172]

виокремлює 3 групи картографічних умовних позначень, що повинні відображатись на картах розміщення рекреаційних ресурсів:

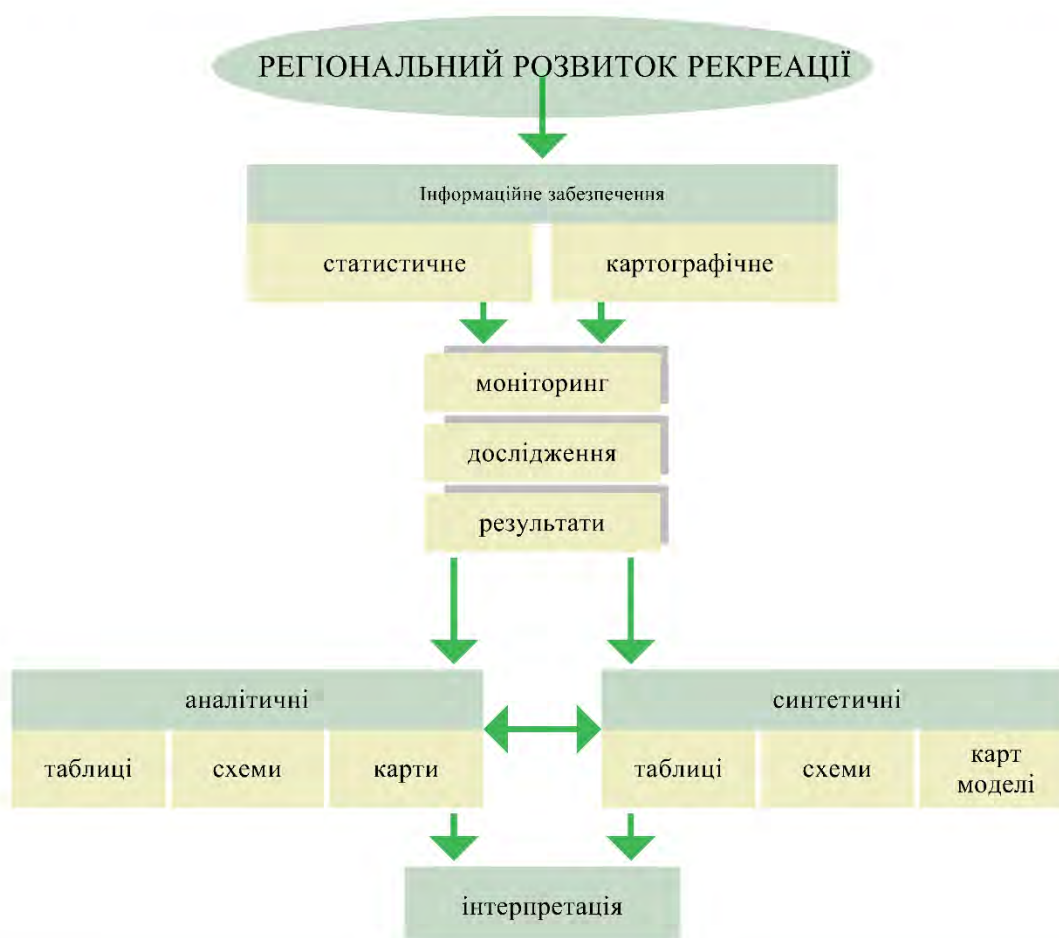
- 1) знаки, що позначаються краєзнавчі цінності;
- 2) знаки, що показують стан рекреаційного освоєння;
- 3) інші знаки.

Джерельною базою створення схем розміщення рекреаційних ресурсів стали загально-географічні та тематичні карти (рельєфу, клімату, флори, фауни, транспортних шляхів, галузеве розміщення підприємств, наявності історичних пам'яток, музеїв тощо). З розвитком технологій велику кількість геополітичних, морфологічних, кліматичних, містобудівних показників можна отримати шляхом дослідження інтерактивних карт та супутникових знімків таких сервісів, як google earth та map garminy. Структура картографічного матеріалу досить розгалужена. Первинний поділ карт іде за охопленням території, за змістом, способом зображення об'єктів, за призначенням тощо [172]. В дослідженнях розміщення ресурсів для створення схеми клімато-треапевтичних рекреаційних ресурсів використано метод співставлення картографічних матеріалів: схеми забрудненості території Івано-Франківської області, кліматична карта України, Геоморфологічна карта Івано-Франківської області, карта екологічної ситуації в Україні, карта екологічної ситуації та питних вод в Івано-Франківській області. Даний метод не відзначається абсолютною точністю, адже відсутні чіткі показники по окремих населених пунктах та районах, проте даний метод дозволяє отримати дані, що потребують врахування кількох комплексних факторів. В дослідженнях, елементами яких є історико-культурні та інфраструктурні рекреаційні ресурси використовують *методи досліджень на місцевості (натурні обстеження)*. За охопленням території вони поділяються на загальні, вибіркові, маршрутні, та «методи ключів». Останній передбачає дослідження типових ділянок, з подальшим розподіленням результатів по всьому ареалу дослідження. Реалізація даного методу відбувається шляхом створення описової звітності, фотофіксації, соціологічного опитування, обмірів, анкетуванні, інтерв'юванні, підрахунку (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 Система регіонального розвитку рекреації в контексті методологічного апарату

Система регіонального розвитку рекреації в контексті методологічного апарату

Завдяки натурним обстеженням можна перевірити функціонування та використання рекреаційних ресурсів на конкретній ділянці, а також провести порівняння змін за певні періоди. Зафіксовано інтенсивність розміщення рекреаційних об'єктів та їх кількість на території дослідження, проведено уточнення показників статистичної звітності, фотофіксацію стану об'єктів та рівня загосподарювання території, що стали джерельною базою досліджень особливостей формування об'єктів сучасної рекреації. Враховуючи потребу в комплексному аналізі окремих об'єктів, що є основою обґрунтування особливостей архітектурно-просторової організації сучасних видів рекреації, підходи до натурних обстежень сформовані для завдань передпроектного аналізу, що включають крім збору інформації в межах населеного пункту, також обміри окремих об'єктів, аналіз їх проектної документації, функціонального зонування, особливостей конструктивного, об'ємно-просторового, інженерного та естетичного вирішення.

Другою ланкою аналізу та оцінки рекреаційного потенціалу є аналіз інтенсивності розміщення рекреаційних об'єктів на території дослідження. До даних досліджень входять: аналіз кількості об'єктів в гірських районах Івано-Франківської області, їх розташування та видова структура (застосовується для визначення номенклатури використання рекреаційних ресурсів). Для даних досліджень використано *метод аналізу статистичної звітності*.

В науці виділяють методи прикладної статистики, що застосовуються у всіх галузях науки та інші статистичні методи, що застосовуються в певній галузі (статистичний приймальний контроль, статистичне регулювання процесів, надійність та випробування тощо). В дослідження рекреаційного потенціалу науковці класифікують три види наукової та прикладної діяльності статистики:

- розробка та дослідження методів загальної статистичної звітності з природокористування та обліку кількості об'єктів галузей господарства;
- розробка й дослідження статистичних моделей явищ і процесів, що використовуються в рекреації;
- застосування статистичних методів та моделей для аналізу та оцінки конкретних даних розміщення рекреаційних ресурсів.

Статистичне дослідження кількості об'єктів рекреації та інфраструктури проходить 3 етапи:

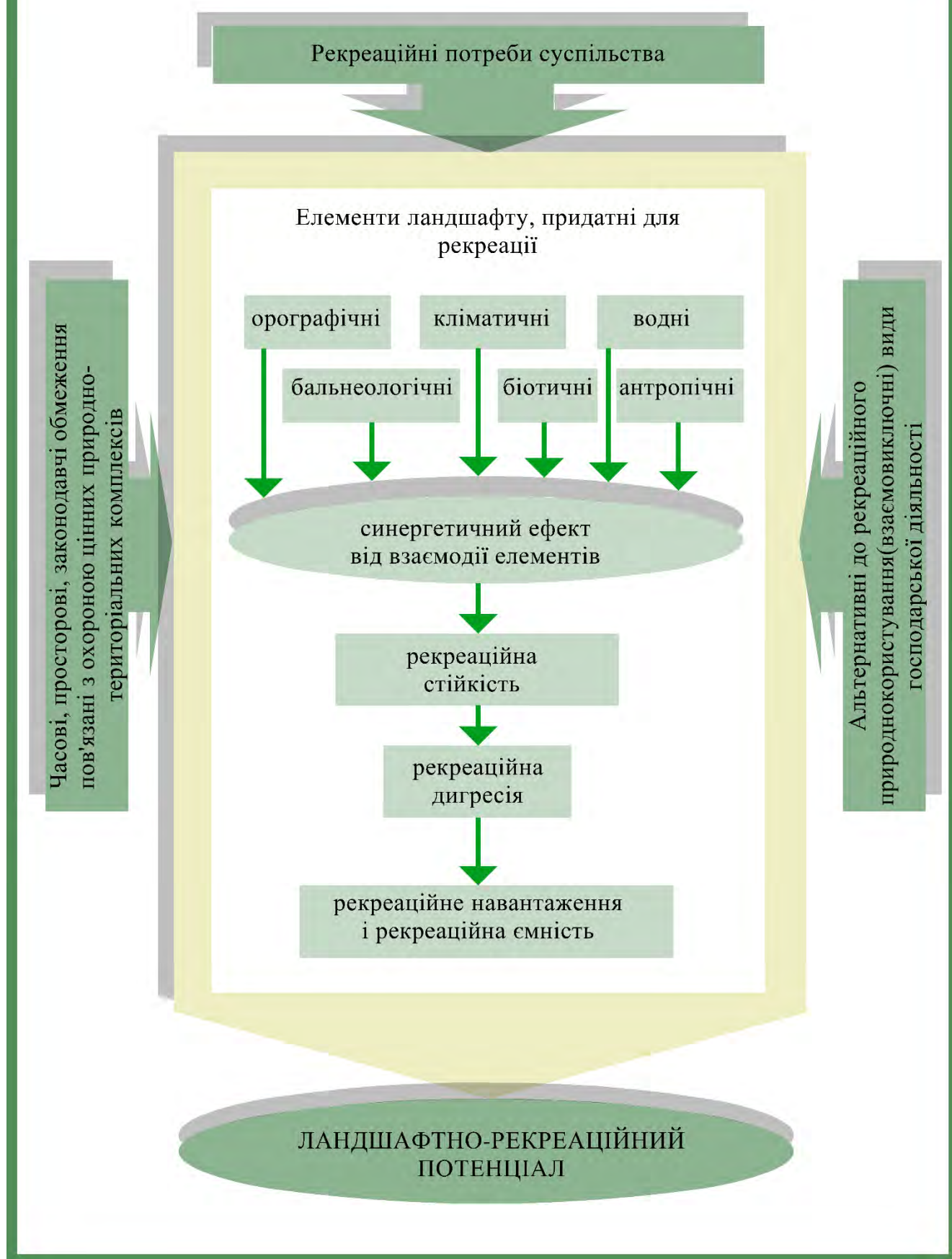
- 1) за допомогою методу масових спостережень та даних місцевих та районних відділів фіскальної служби та БТІ збираються первинні дані, що характеризують певну адміністративну одиницю спостереження (район, область, окремі населені пункти);
- 2) на другому етапі зібрані показники обробляються, зводяться та згруповуються (по адміністративних одиницях, рекреаційних вузлах тощо). Результатом проведення даного етапу дослідження є зведення всього масиву інформації в окремі групи та підгрупи.
- 3) останнім етапом статистичного дослідження рекреаційного потенціалу полягає у виявленні взаємопов'язаних явищ та визначення закономірностей їх розвитку (взаємозв'язок кількості музеїв та розташування історико-культурних рекреаційних ресурсів тощо), що реалізуються застосуванням методу математичної статистики, табличним, графічним методом.

Аналіз та оцінка незадіяного рекреаційного потенціалу проводились на двох рівнях: в межах рекреаційних районів та на рівні всієї території дослідження.

В системі рекреаційного районування на території гірських адміністративних районів Івано-Франківської області виділено чотири рекреаційні райони: Косівський, Верховинський, Яремчансько-Ворохтянський та Мізунський. Джерельною базою дослідження стали наукові праці Мазура Ф.Ф., де чітко представлені межі рекреаційних районів та максимальні рекреаційні потужності кожного з них.

При оцінці рекреаційного потенціалу на місцевому та локальному рівні (окремі ділянки) існує потреба визначення їх рекреаційного навантаження. Даний процес регулюється нормативно-правовою базою та архітектурно-будівельними нормативами.

Таблиця 2.4 Структурна модель впливу на формування рекреаційного потенціалу

Саме використання *нормативного методу*, дозволяє розрахувати потреби в об'єктах рекреаційної інфраструктури, розміщення об'єктів рекреації згідно з містобудівними, санітарними, потужними нормами та обмеженнями, а також виділити нормативну завантаженість рекреаційних районів. При цьому залежно від об'єкту дослідження нормативне регулювання процесів відбувається встановленням верхньої межі показників (інтенсивність освоєння), нижньої межі (мінімально-допустимі показники озеленення території в рекреаційних об'єктах тощо), а також рекомендаційні норми щодо оптимального діапазону розвитку та функціонування об'єктів та процесів.

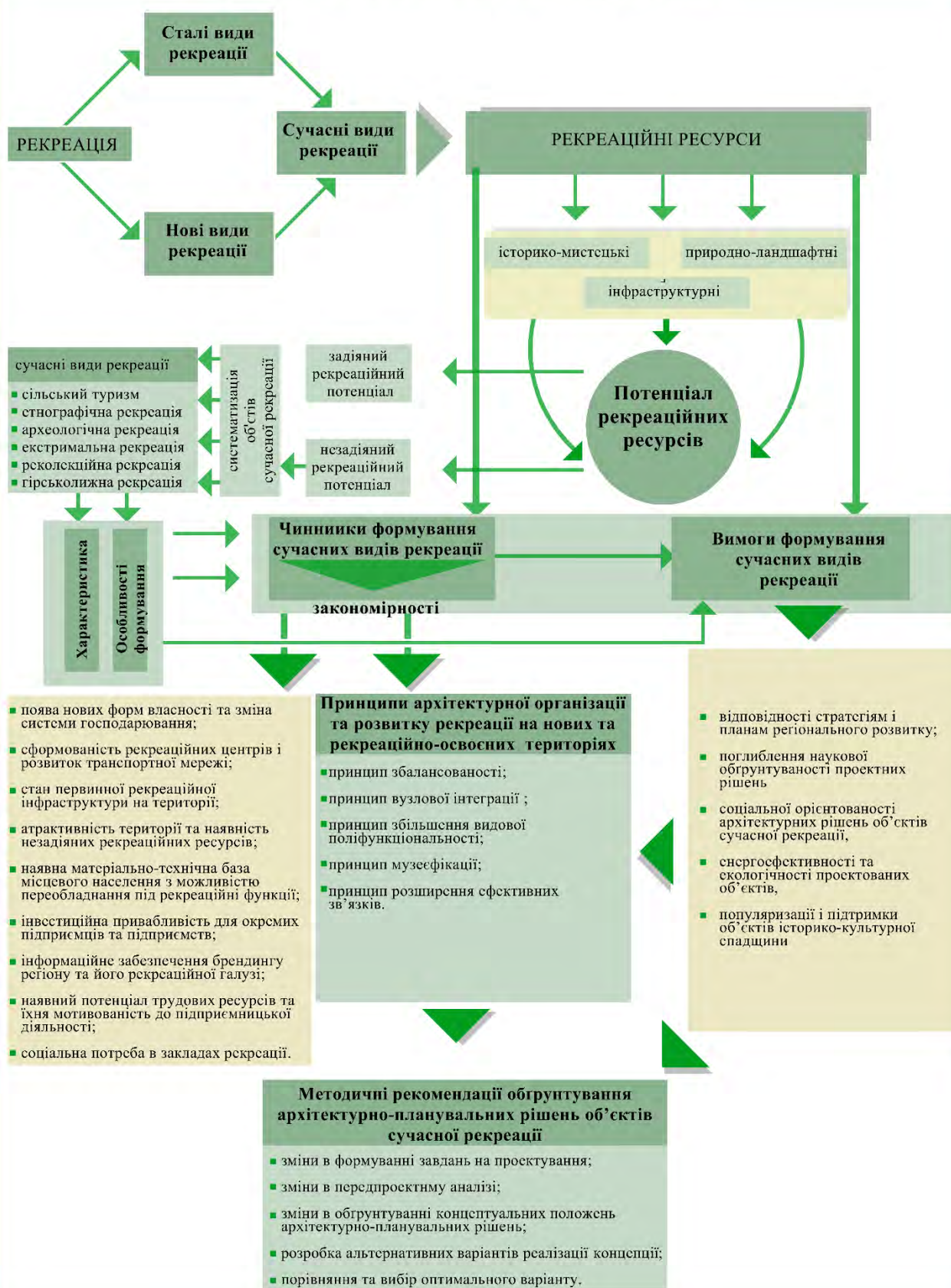
Фактична рекреаційна завантаженість кожного району визначена на основі матеріалів статистичної звітності. Показники рівня рекреаційного навантаження отримані в результаті порівняння даних фактичної та максимальної рекреаційної потужності рекреаційних районів. Проте даний метод дозволив визначити лише загальний рівень освоєння території дослідження. Для детальної оцінки рекреаційного потенціалу використані показники статистичної звітності, щодо інтенсивності та кількості рекреаційних об'єктів на території дослідження. Отримані показники пройшли перевірку шляхом натурного обстеження 80% території дослідження.

Графоаналітичним методом статистичні дані представлені у вигляді схем рекреаційного освоєння території дослідження.

На останньому етапі роботи використано метод порівняння картографічних матеріалів, що дозволяє виділити території з незадіяним рекреаційним потенціалом та вказати їх видову номенклатуру. Отримані результати є основою програм розвитку рекреації на місцевому та районних рівнях, пошуку ділянок, визначення потужностей, спеціалізації рекреаційних об'єктів та створення дієвої інфраструктури рекреації.

Рекреація — міжгалузева сфера, що активно використовує, як власні методи дослідження так і методи, що використовуються в інших галузях.

Таблиця 2.5 Методики дослідження архітектурної організації об'єкта сучасної рекреації

При оцінці рекреаційного потенціалу (перетворення графічних результатів одержаних статистичним та картографічним методом на діаграми та графіки) використовують розрахунковий та графо-аналітичний методи. На основі даних результатів, отримують показники закономірностей розвитку та вплив різних чинників на процеси та явища в галузі. Розвиток рекреації носить довгостроковий та динамічний характер, тому потребує програмно-цільового підходу, що зорієнтований на формування програм та стратегій розвитку території. При обґрунтуванні перспектив створення інфраструктури відпочинку, як економічної категорії (інвестицій, ризиків, рентабельності), використовують суто економічні методи досліджень. З їх допомогою можна отримати показники ефективності використання рекреаційного потенціалу, так і зробити прогноз розвитку певних ареалів. Використовуючи метод SWOT-аналізу проводиться оцінка перспективи розвитку будь-якої території чи окремого аспекту (агротуризм, бальнеологічні курорти регіону тощо) в площині розвитку регіону чи держави. Прикладом використання даного методу є результати проведення SWOT-аналізу для оцінки агротуристичного комплексу території дослідження [109] За його результатами були виявлені:

- сильні сторони функціонування сфери (збереження сільських ландшафтів та традиційних форм господарювання, збереження народних промислів, обрядів) та ін.;
- слабкі сторони: (погані умови проживання рекреантів в сфері «зеленого туризму», нерозвинутість соціальної та інженерної інфраструктури на селі, поганий стан доріг);
- можливі шанси розвитку: (ріст зацікавленості в розвитку рекреації в сільській місцевості, підтримка агротуризму на державному рівні, допомога країн партнерів ЄС у процесі розвитку сільської рекреації);
- загрози (пасивне відношення до зеленого туризму в місцевого населення, нестабільна політика податкових зборів, низька екологічна культура населення, конкуренція інших держав).

Дослідження рекреаційного потенціалу та особливостей формування сучасної

рекреації є основою для подальшого аналізу і виділення чинників, що мають вплив на формування сучасних видів рекреації.

Саме на основі чинників, які впливають на наявність рекреаційного потенціалу та розвитку інфраструктури в регіоні, аналізу рекреаційного потенціалу та архітектурно-просторових особливостей сучасних видів рекреації сформовано вимоги та принципи архітектурної організації та розвитку рекреації на нових та рекреаційно-освоєних територіях. Інтегральними дослідженнями роботи є методичні рекомендації обґрунтування архітектурно-планувальних рішень об'єктів сучасної рекреації де запропоновані зміни в методичних рекомендаціях проектування, реалізації та функціонування рекреаційних об'єктів регіону.

Вибір методики дослідження рекреаційного потенціалу складний процес, проте саме на цьому етапі формуються проміжні завдання та відбувається обґрунтування джерельної бази та механізмів отримання інформації про стан рекреаційного середовища, наявності конкретного виду рекреаційних ресурсів та інтенсивності їх застосування.

2.3. Методика проведення досліджень архітектурної організації і розвитку об'єктів сучасної рекреації

Проведення досліджень архітектурно-планувальної організації та розвитку об'єктів сучасної рекреації передбачає застосування багатоетапного дослідження з використанням різних наукових методів. Метою даного дослідження є визначення особливостей архітектурних, конструктивних, інженерних, стилістичних рішень, планувальних схем об'єкту та території в порівнянні з об'єктами даної галузі попередніх періодів. Складність роботи полягає в комплексному аналізі 150 зразків сучасної рекреації, що створені в регіоні дослідження. В науковій сфері немає чіткої методології, яка б задовольняла поставлені завдання, проте існує ряд методів, завдяки яким проводиться аналіз окремих об'єктів або їх груп. Слід сформувати методику, що ґрунтуються на детальних дослідженнях матеріалів статистичних звітів та проектної

документації, а також архітектурно-просторової інвентаризації на місцях. Дана методика має бути зорієнтована на вирішення ряду завдань:

- встановлення номенклатури об'єктів сучасної рекреації, що функціонують на ділянці дослідження;
- систематизація отриманих результатів щодо їх розміщення та використання рекреаційного потенціалу, що стане підосновою для наукових обґрунтувань і пропозицій розвитку комплексів подібного типу (завдання розміщення і розвитку);
- виявлення архітектурно-планувальних особливостей об'єктів сучасної рекреації, результати яких разом дозволять виявити інтегральні чинники створення та розвитку об'єктів сучасної рекреації.

Отримані результати досліджень входять у систему розробки вимог, принципів та методичних рекомендацій розвитку рекреації в Карпатському регіоні. Для вирішення поставлених завдань створена методика проведення комплексного дослідження архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації, що включає кількох етапну роботу, як на території дослідження, так і в стаціонарних умовах. Методика проведення досліджень архітектурної організації і розвитку об'єктів сучасної рекреації передбачає виконання наступних етапів:

1. Аналіз статистичної звітності

На першому етапі роботи проведений аналіз статистичної звітності районних та обласного відділів статистики. Також джерельною базою даного дослідження виступили програми розвитку окремих адміністративних районів області [10, 13, 16] на основі яких проведений аналіз розвитку рекреаційних районів та розміщення об'єктів інфраструктури. Аналіз статистичної звітності за період 2010-2015 роки дозволяє сформувати динаміку розвитку галузі та окреслити території з найвищими показниками інтенсивності розвитку рекреації. Джерельною базою номенклатури та видового призначення рекреаційних об'єктів стали звіти районних відділ туризму в Івано-Франківській області. Отримані результати мають частково суб'єктивний характер через функціонування

незареєстрованих садиб сільського туризму, що функціонують на території дослідження. Проте подальші дослідження проведені на основі цих показників демонструють загальну ситуацію розвитку рекреації на території дослідження, тому носять об'єктивну складову.

Отримані дані не дають можливості визначити типологічні особливості рекреаційних об'єктів та комплексів, лише демонструючи кількість споруд їх ємність та розташування в межах населених пунктів. Загальна кількість об'єктів рекреації в гірських районах Івано-Франківської області станом на 2014 рік складає 2980 туристично-рекреаційних закладів та 965 садиб сільського туризму. Здійснюється будівництво 35 об'єктів рекреації, реконструюється – 26. На даній території діють 8 санаторіїв, з них 6 в гірській частині області, 2 в передгірській зоні Карпат. Аналіз статистичних даних показав, що з 1991 року на території дослідження побудовано 1014 об'єктів рекреації, реконструйовано зі зміною функціонального призначення на рекреаційне 382 об'єктів. При цьому середньорічні темпи приросту в будівництві рекреаційних об'єктів складають 12%.

Найбільша частка об'єктів рекреації (дані на кінець 2014 року) зосереджена на території Яремчанської міської ради – 31,6 % (766 од.), Івано- Франківської міської ради – 26,8 % (649 од.), Верховинського району – 7,1 % (172 од.), Косівського району – 6,0 % (145 од.), Коломийської міської ради – 5,8 % (141 од.).

Методом аналізу показників районних відділів статистики та програм розвитку Косівського, Коломийського, Верховинського, Богодчанського, Долинського, Рожнятівського та Надвірнянського районів на 2010-2015 роки розроблено схеми розміщення об'єктів сучасної рекреації на території дослідження згідно виділеним 6 видам. Джерельною базою досліджень реколекційної рекреації стали статистичні дані, щодо кількості та розміщення сакральних споруд в Івано-Франківській області.

2. Проведення архітектурно-містобудівної інвентуризації

На другому етапі досліджень особливостей формування об'єктів сучасної рекреації здійснено їх архітектурно-містобудівну інвентаризацію. Дані

дослідження проведені на основі аналізу 150 об'єктів сучасної рекреації, що функціонують або є на стадії реалізації в гірських районах Івано-Франківщини.

Вибірка дослідження складає 1,1% від загальної кількості об'єктів сучасної рекреації та охоплює всю територію дослідження.

На цьому етапі досліджень використаний метод архітектурно-містобудівної інвентаризації (табл. 2.6), структурним елементом якого є аналіз містобудівної документації та ДПТ окремих ділянок. Застосування даного методу дозволило, визначити відповідності розміщення рекреаційних об'єктів розробленому зонуванню в населених пунктах. Дані дослідження проведені на основі генеральних планів всіх адміністративних районних центрів, м. Яремче та населених пунктів генеральне планування яких оновлювалось не пізніше 2002 року (с. Татарів, с. Микуличин, смт. Ворохта, с. Поляниця Яремчанської міської ради, смт. Отинія, с. Шепарівці Коломийського району, с. Старі Богодчани, с. Гута Богородчанського району, Вишків, Мислівка, Старий Мізунь, Вигода Долинського району), а також 39 ДПТ розроблених для населених пунктів досліджуваної території. Проведений аналіз показав невідповідності зонування генеральних планів ділянок суміжних населених пунктів, відсутність стратегій та планів комплексного розвитку території адміністративних районів, а застаріла містобудівна документація 70% території дослідження, що сприяє безсистемному розвитку інфраструктури, загосподраювання територій та відсутністю ресурсної орієнтованості рекреації.

На цьому етапі проведений аналіз проектної документації 150 об'єктів сучасної рекреації, який включає вивчення їх архітектурно-планувальної, функціональної, конструктивної, стилістичної, інженерної структури об'єктів та комплексів, функціональні особливості генерального планування, техніко-економічних показників та розвиток інфраструктури. Проте проектні пропозиції регулюють містобудівні обмеження та нормативні основи проектування. Організація території навколо об'єктів сучасної рекреації часто змінена, що пов'язано зі створенням на даних територіях додаткових атракцій чи змін в ландшафтній організації.

Потреба виявлення змін та особливостей функціонування об'єкту на період дослідження стала передумовою застосування методу натурних обстежень. Основною його завданнями є:

- порівняння результатів одержаних методом аналізу проектної документації та ситуації на місці;
- виявлення причин внесення змін в проектну документацію та особливостей перспективного розвитку даних об'єктів;
- отримання інформації про окремі елементи та об'єкти архітектури, інформація про які відсутня в проектній документації;
- аналіз генерального плану території довкола досліджуваного об'єкту;
- виявлення діючих та перспективних можливостей їх атрактивного розвитку;
- виявлення естетичних та стилістичних особливостей досліджуваних об'єктів.

Для вирішення поставлених проміжних завдань застосовано ряд методів, що використовуються при дослідженнях на місцевості.

Графоаналітичним методом внесені корективи в розроблені схеми генерального планування, розміщення об'єкту на місцевості та архітектурно-просторової структури об'єктів сучасної рекреації. Застосування описового методу та методу інтерв'ювання керівного персоналу, власників, проєктантів досліджуваних об'єктів дозволило виявити причинно-наслідкові зв'язки, в ході реалізації та функціонування проєкту та перспективи розвитку об'єкту. Для вирішення даного завдання використаний історичний метод аналізу, що дозволяє зафіксувати зміни, що відбулися в функціональній схемі даних об'єктів.

Використання методу фотофіксації та обмірних креслень дозволило вирішити завдання уточнення інформації щодо архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації. При цьому даний метод дозволяє частково отримати дані про трансформації, що відбулися в забудові конкретного населеного пункту. В динамічному процесі розвитку рекреації великі об'єкти є домінантами притягання не тільки рекреантів, але і чинником змін в формуванні

забудови навколо нього. Завдяки методу порівняння фото фіксацій за різні періоди можна визначити впливи об'єкту рекреації на оточення: природне середовище, інтенсивність забудови, формування рекреаційної інфраструктури в населеному пункті тощо.

Завдання виявлення перспективних ділянок розвитку інфраструктури досліджуваних об'єктів формується на основі аналізу техніко-економічних показників загосподарювання виділених та вільних територій, а також шляхом застосування експедиційного методу, на ділянці розміщення об'єктів сучасної рекреації формуються схеми розвитку та можливостей до реконструкції чи зміни функціонального призначення.

В даному дослідженні аналіз розміщення об'єктів сучасної рекреації на території здійснено лише на локальному рівні - в межах до 1 км від об'єкту рекреації (близьке оточення) та всього населеного пункту.

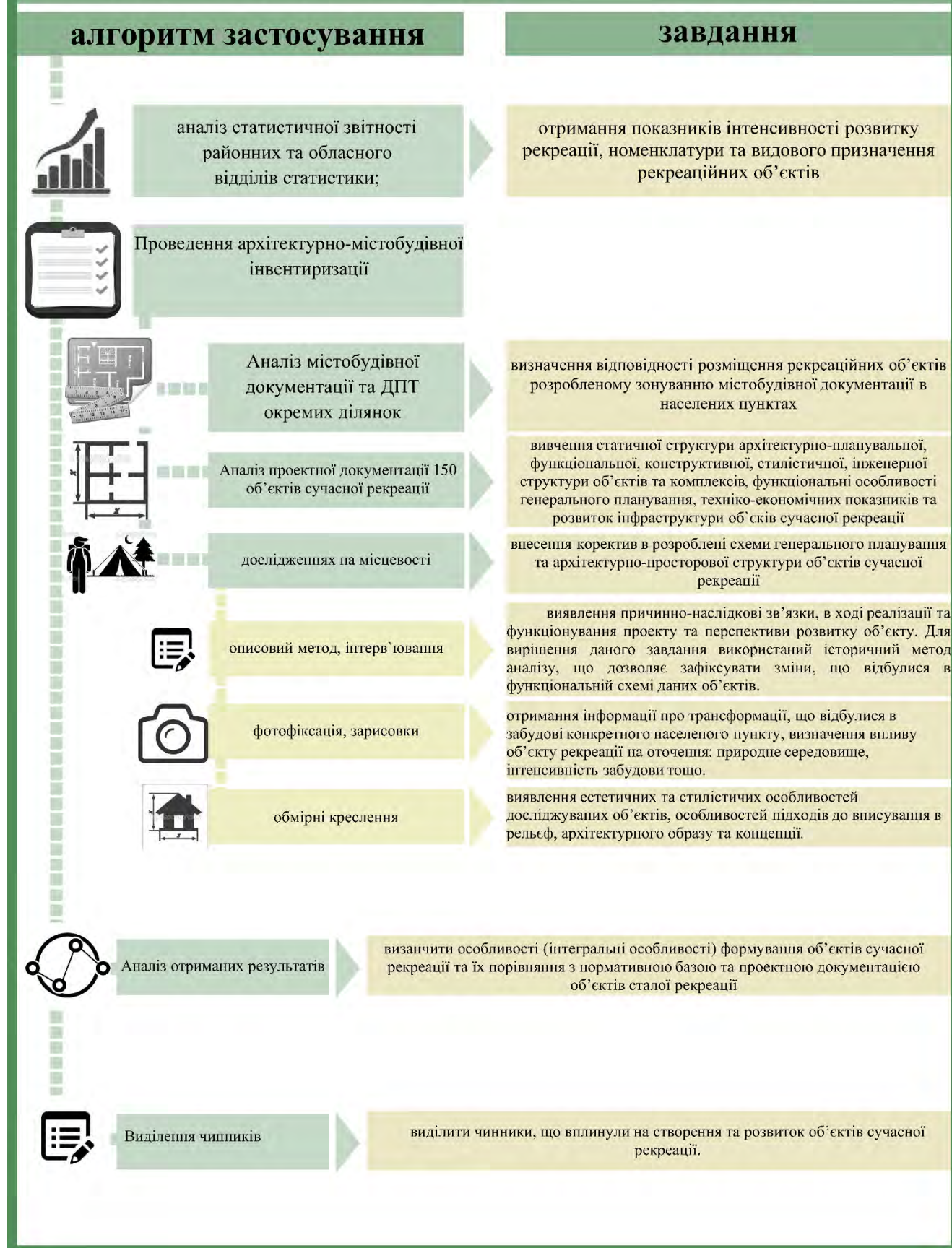
Методом фотофіксації та обмірних креслень можна виявити естетичні та стилістичні особливості досліджуваних об'єктів, особливостей підходів до вписування в рельєф, архітектурного образу та концепції. Частина матеріалів зібрана графічним методом зарисовок архітектурних елементів для виявлення пропорцій проєктованих об'єктів.

Наступним етапом проведення дослідження в запропонованій роботі є синтез отриманих результатів з систематизацією та структуризацією об'єктів сучасної рекреації. Порівнявши результати досліджень на об'єктах певного виду рекреації, можна виділити особливості та елементи, притаманні архітектурі та інфраструктурі сучасних видів рекреації.

3. Аналіз отриманих результатів.

На даному етапі роботи результати отримані з попередніх досліджень систематизуються за вибраними критеріями: видовою приналежністю, потужностями та впливом на формування рекреації в регіоні. Методом порівняльного аналізу виділяються особливості формування об'єктів сучасної рекреації. При цьому отримані результати порівнюються з нормативною базою та проектною документацією об'єктів, що сформовані до 1991 року.

Таблиця 2.6 Структура досліджень архітектурної організації і розвитку об'єктів сучасної рекреації із застосуванням комплексної методики

Дані особливості торкаються, змін в генеральному плануванні, застосування прийомів світового досвіду функціональної структури, ускладнення планувальних схем тощо. Порівняння нормативної бази, що діяла до 1991 року та чинних ДБН і СНіП вказує на шлях стандартизації з європейськими нормами Єврокодів. При цьому діюча нормативна база носить рекомендаційний характер архітектурно-планувальних вирішень, окреслюючи лише крайні межі, що мають вплив на санітарну, екологічну, пожежну, конструктивну безпеку будівлі. Аналізуючи зібрані матеріали, де демонструються впливи на розвиток інфраструктури рекреації в адміністративному районі, області чи регіоні, використані методи порівняння економічних показників та галузевого поділу праці, що дозволяють виявити динаміку росту рекреаційної привабливості регіону, а також реформування їх функціональної структури.

4. Виділення чинників впливу на формування об'єктів сучасної рекреації в Карпатському регіоні

На останньому етапі дослідження відбувається виділення чинників, що вплинули на створення та розвиток об'єктів сучасної рекреації. Метою даного дослідження:

- виділити інтегральні чинники, що мають вплив на формування рекреації в регіоні;
- виділити чинники, що мають на розвиток конкретного сучасного виду рекреації.

Окреслені завдання формуються на основі аналізу незадіяних рекреаційних ресурсів та особливостей архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні. Саме результати даних досліджень є основою формування вимог, принципів та методичних рекомендацій створення та розвитку об'єктів сучасної рекреації в регіоні. У відповідності до сформованого інструментарію проведено наступні дослідження особливостей формування об'єктів сучасної рекреації в Карпатському регіоні.

Висновки до другого розділу

1. Вибрано загальнонаукові методи дослідження для аналізу стану розвитку рекреації на сучасному етапі його функціонування. Використовується метод *по факторного аналізу, комплексної оцінки та порівняння*. Для перевірки результатів дослідження в рекреації використовують метод *експерименту*. Застосовано *синтез* дослідження рекреації — об'єднання результатів окремих досліджень та подальше застосування *методу моделювання*, що ґрунтується на заміні явища на аналог, що містить риси оригіналу. В дослідженнях використовується *метод індукції* — за яким загальний висновок про ознаки та стан об'єкта складають на основі вивчення окремих його частин. Також проводиться характеристика тенденцій архітектурної організації і розвитку об'єктів сучасної рекреації на основі аналізу вибраних аналогів.

2. Охарактеризовано методи аналізу рекреаційних ресурсів, як умови розвитку сучасних видів рекреації в регіоні: *картографічний, експертний та розрахунково-нормативний*. Вони спираються на комплексну оцінку рекреаційної ситуації. Суміжно з ним застосовувався *метод оцінки просторової ситуації*, головним завданням якого є виявлення особливостей просторового розміщення рекреаційних об'єктів та пошук закономірностей їх організації. Для оцінки ефективності використання рекреаційних ресурсів та визначення показників розвитку інфраструктури використовуємо аналіз *статистичних матеріалів*. При встановленні рівня просторового розвитку рекреаційного середовища використовувався метод *комплексної оцінки ресурсів*. Завдяки використанню даних методів отримана інформація про потенціал незадіяних рекреаційних ресурсів та їх розміщення на території Карпатського регіону.

3. Представлено методику проведення комплексного дослідження архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації, що застосована в наступних розділах роботи. Дана методика передбачає виконання наступної етапності роботи: аналіз містобудівної документації та статистичних даних в регіоні дослідження (звітів районних та обласних відділів статистики, схем розташування об'єктів сучасної рекреації); аналіз проектної документації та

генеральних планів об'єктів сучасної рекреації; архітектурно-ландшафтну інвентаризацію, що включає виїзд на ділянку розташування об'єкта, фотофіксацію, обмірні креслення, характеристику конкретного об'єкта відповідно до обґрунтованих показників; аналіз архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації та виявлення функціональних і типологічних особливостей; виділення чинників, що вплинули на архітектурні рішення та розвиток об'єктів сучасної рекреації.

Розділ 3

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА НЕЗАДІЯНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

3.1 Види і структура рекреаційних ресурсів у Карпатському регіоні

Реформування держави в умовах перехідної економіки пов'язане з просторовими трансформаціями та зміною структури багатьох галузей держави й регіонів. В даних умовах основним чинником розвитку рекреації має стати ефективне використання незадіяних рекреаційних ресурсів. Рекреація належить до сфери послуг, що має яскраво виражену ресурсну орієнтацію. Під рекреаційними ресурсами слід розуміти природні умови, об'єкти та явища, які використовуються (можуть бути використані) в рекреаційній діяльності [55].

Рекреаційно-ресурсний потенціал – сукупність природних, історико-культурних та соціально-економічних умов організації рекреаційної діяльності на певній території. Основою формування рекреаційно-ресурсного потенціалу виступають рекреаційні ресурси [71]. Проте трактування терміну розділяється в науковій практиці. Частина дослідників розглядають рекреаційний потенціал – як сукупність передумов до рекреаційної діяльності, інша – як продуктивну спроможність рекреаційних ресурсів, котра виражена показниками пропускної спроможності рекреаційних ресурсів до відновлення та функціонування без екологічних втрат. Найважливішою частиною рекреаційного потенціалу є рекреаційні ресурси – компоненти природного, культурного, антропогенного середовища, господарської діяльності, що володіють унікальною, оригінальною та естетичною привабливістю, оздоровчою значимістю та можуть бути використані в галузі рекреації. Рекреаційні ресурси класифікуються за наступним чином:

- 1) за походженням;
- 2) за видами рекреаційного використання;
- 3) за швидкістю вичерпання;
- 4) по можливості економічного заповнення;
- 5) по можливості заміни одних ресурсів іншими;

б) по можливості самовідновлення і культивування;

Залучення рекреаційних ресурсів у процес рекреаційної діяльності може бути різним за характером:

- 1) сприйматися візуально - пейзажі, екскурсійні об'єкти;
- 2) використання без прямого витрачання;
- 3) безпосередньо витрачатися в процесі рекреації.

За походженням рекреаційні ресурси поділяються на фізичні, біологічні та енергоінформаційні.

Проблема вивченості рекреаційних ресурсів немає чіткого трактування в науковій літературі, існує декілька визначень даного терміну. Складність визначення полягає в тому, що рекреаційні ресурси є історичною категорією і в залежності від зміни історичних умов з'являються нові види рекреації, що призводить до необхідності залучення нових видів рекреаційних ресурсів, зміна їх типів та складу. Рекреаційні ресурси безпосередньо залежать від рівня дослідження рекреаційної діяльності, рівня дослідження в системі рекреаційного районування (дослідження в межах одного рекреаційного підприємства, району, регіону чи галузі в цілому). Науковці трактують рекреаційні ресурси по різному трактуючи їх як елементи середовища, геосистеми, комплексів та окремих об'єктів (природні, природно-технічні, соціально-економічні), процеси, як складові загальної системи ресурсів (природних, культурних, соціально-економічних). В наукових джерелах рекреаційні ресурси включають всі властивості та елементи середовища, що мають безпосередній вплив на рекреаційну діяльність. Натомість умови рекреаційної діяльності - це компоненти і властивості середовища, що дозволяють (або обмежують) здійснення процесу рекреації та не приймають у ньому безпосередньої участі. Умовою функціонування окремих видів рекреації є комплексне розташування одного або кількох рекреаційних ресурсів, які повинні мати певні кількісні та якісні показники. При цьому одні і ті самі елементи середовища для різних видів рекреаційної діяльності можуть виступати як ресурси і умови діяльності. Різноманітність рекреаційних ресурсів потребує їх класифікації. Більшість з представлених в науковій літературі підходів до класифікації рекреаційних ресурсів можна поділити на 5 типів:

Підходи до класифікації туристичних ресурсів:

- 1) предметно-сутнісний;
- 2) атрактивний (за мірою та формою залучення до туристичної діяльності);
- 3) ціннісний, оснований на унікальності даного ресурсу;
- 4) інтенсивності антропогенних впливів;
- 5) еколого-економічний (за споживчою вартістю ресурсу).

На нашу думку саме перший тип підходів до класифікації є більш ґрунтованим, адже один тип рекреаційних ресурсів може використовуватись в різних видах рекреації. Найбільшого розповсюдження набув перший вид класифікації, що є найбільш практично-орієнтованим.

У залежності від цих форм, в наукових джерелах розглядається поділ рекреаційних ресурсів за сферами застосування: туристичні, лікувальні та відпочинкові. Проте ці поняття частково ототожненні, адже кожен з перелічених видів забезпечує відновлення фізичних та моральних сил.

Серед підходів, що використовуються при класифікації рекреаційних ресурсів, Руденко В. у науковій праці «Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України» [138] виділяє: сутнісний (за предметною сутністю ресурсу); діяльнісний (за характером використання в туризмі); ціннісний; функціональний; атрактивний; еколого-економічний. Предметно-сутнісний підхід являє собою диференційовану схему використання рекреаційних ресурсів (табл. 3.1).

Дана структура має диференційовано-ієрархічну систему й є уніфікованою для процесу рекреації загалом.

На відміну від сутнісного підходу, І. В. Смаль у своїх працях подає структуру туристичних ресурсів на основі чотирьох складових: природної, соціально-культурної (суспільної), технологічної та подієвої [159 с. 57-59] — табл. 3.2. Дані підходи до класифікації рекреаційних ресурсів відтворюють всі ресурси відпочинку, які можуть використовуватись для створення рекреаційного продукту. Проте, група технологічних рекреаційних ресурсів, як одна з ланок формування рекреаційного потенціалу зосереджена в урбанізованих середовищах.

Уже на стадії вивчення регіону слід структурувати наявні аспекти задіяних

та потенційних рекреаційних ресурсів, а також коригувати модель рекреації для конкретних умов вивчення. Основою для створення скоригованої моделі рекреаційного потенціалу Карпатського регіону стали дані сезонної кількості відвідувачів рекреаційних комплексів в 2010-2014 роках головного управління статистики в Івано-Франківській області [1], [2]. Отримані результати чітко показують переважаючі ресурси, що прямо чи опосередковано використовуються рекреантами. У даній структурі рекреаційний потенціал слід розглядати за 3 основними напрямками: задіяні ресурси; потенціал потужностей задіяних ресурсів; сучасна рекреація.

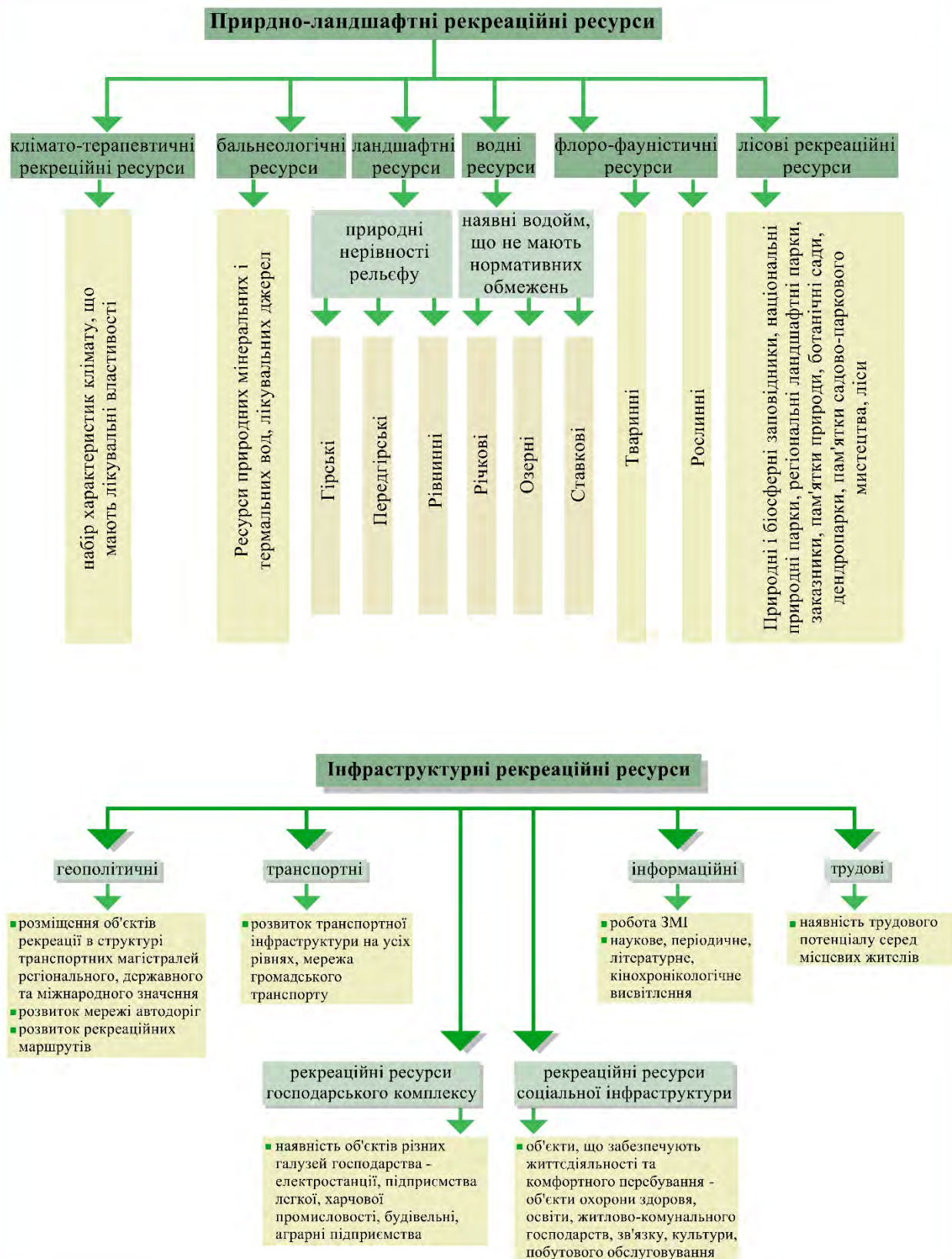
В роботах багатьох дослідників зустрічається термін туристично - рекреаційні ресурси. Він використовується з двох різних позицій. Більшість авторів вважають, що туризм є головною складовою рекреації. Дане трактування підтверджене законодавством України «Про туризм». Інша група авторів (Жученко В. В., Гудима М.) висувують теорію, що туристичні ресурси є лише складовою частиною рекреації. Використання другого типу класифікації є неефективним при дослідженні рекреації загалом, оскільки дослідження не передбачають розподіл рекреаційних ресурсів, що мають бути задіяні для відпочинку, туризму і лікування.

Даний поділ вводиться тоді, коли досліджуються різні способи реалізації відпочинку. Найчастіше, рекреаційні ресурси розглядаються як окремі компоненти середовища. В даних дослідження скористаємося структурою рекреаційних ресурсів з поділом на 3 типи: природно-ландшафтні, культурно-історичні та інфраструктурні рекреаційні ресурси.

Природно-ландшафтні рекреаційні ресурси – природні геосистеми, об'єкти, явища і процеси, що володіють необхідними якісними і кількісними показниками для формування рекреаційної діяльності. (табл. 3.1).

За джерелами консолідації до природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів належать кліматичні, бальнеологічні, лікувальні (мінеральні води, грязі, озокерит) тощо. Для дослідження незадіяного рекреаційного потенціалу доцільно згрупувати кліматичні та лікувальні рекреаційні ресурси в *клімато-терапевтичну* групу, адже їх реалізація в сучасній рекреації відбувається комплексно.

Таблиця 3.1 Класифікація природно-ландшафтних та інфраструктурних рекреаційних ресурсів

Клімато-терапевтичні рекреаційні ресурси – невичерпні рекреаційні ресурси, які визначаються комплексними показниками клімату для розвитку рекреації на певній території. Карпатський регіон належить до територій зі сприятливими умовами для всесезонної рекреації. Дані показники визначаються в результаті оцінки тривалості сприятливих періодів для організму людини та можливостей для реалізації різних видів рекреації, відповідно організації рекреаційної інфраструктури (формування територій для короткочасного і тривалого відпочинку). Тривалість сприятливого періоду для розвитку розвитку літніх видів рекреації в середньому змінюється від 105 днів, зимової більше 70.

Бальнеологічні рекреаційні ресурси – природні лікувальні речовини, що містяться в мінеральних водах, грязях та мають лікувальну дію на організм людини. Дані види рекреаційних ресурсів мають чітку родовищну структуру, обмежене поширення або невеликі запаси, а об'єкти рекреації подібну профільну рекреаційно-курортну функцію. В роботі під групою бальнеологічних рекреаційних ресурсів розглядаються, як мінеральні так грязьові джерела.

Ландшафтні рекреаційні ресурси – сукупність нерівностей поверхні землі, що забезпечують організацію різних видів рекреації (гірськолижна рекреація, екстремальна рекреація тощо). Даний термін включає також урізноманітнення рекреаційної структури та умови формування території об'єктів рекреації завдяки елементам естетичної складової території - пейзажного розмаїття, природніми панорамами, еспланадами та оглядовістю.

Особливу увагу слід приділити поняттю оцінки ландшафтних рекреаційних ресурсів, де слід використовувати такі його характеристики, як панорамність, мальовничість, оглядовість. В Україні близько 4% території займають гірські райони Карпат. Світовий досвід рекреації показує активне використання гірських ландшафтів в рекреаційні діяльності (більше 45 країн світу формують осередки рекреаційної галузі в гірських та передгірських регіонах). Ландшафтні рекреаційні ресурси є джерелом формування пішохідної та гірськолижної рекреації.

В науковій літературі ресурси живої природи, що беруть участь в організації різних видів рекреації класифікують, як біотичні рекреаційні ресурси. Проте

спеціалізація та умови розміщення об'єктів сучасної рекреації вказують типологічне розгалуження відносно рекреаційних ресурсів, що мають *флоро-фауністичне* походження (рослинний та тваринний світ, що є джерелом формування туристичних маршрутів, тематичних екскурсій) та *лісових рекреаційних ресурсів*, де наявний фонд зелених насаджень розглядається, як природня умова формування об'єктів рекреації, забезпечення природнього середовища їх розміщення.

Флоро-фауністичні рекреаційні ресурси є одним з визначальних елементів формування екологічної освіти рекреантів. Екскурсії в заповідні території, заповідники, дендрологічні парки, природні заказники не тільки формують важливість проблем збереження природнього середовища, але виконують виховну функцію рекреаційної культури в природніх ареалах. На основі флоро-фауністичних рекреаційних ресурсів сформовані екскурсійні тури по збору грибів, лікувальних рослин, спортивної риболовлі та мисливства. Фауністичними рекреаційними ресурсами є тваринний та рослинний світ, що розглядається як фон певної території. Пізнавальні види рекреації (екологічні тури) виступають рідкісні, ендемічні та реліктові рослини і тварини.

Лісові рекреаційні ресурси – один з компонентів природнього середовища, що є частиною екосистеми регіону. В Україні лісистість території становить 14.2%, при цьому їх розміщення є нерівномірним, що пов'язане з особливостями природних умов, рельєфу та господарської діяльності людини. В Карпатському регіоні лісові рекреаційні ресурси займають 40,5% загальної території. Існує гостра проблема збереження лісових ресурсів. Щорічна втрата лісового фонду з 2012 року складає 2-5%. При цьому динаміка вирубки постійно зростає. За прогнозами аналітиків при збереженні даної тенденції вже через 5 років на території Карпатського регіону може сформуватись екологічний колапс, що пов'язаний з руйнування природньої екосистеми, як наслідок підвищення загрози селєвих потоків, пересихання підземних джерел, підвищення рівня забруднення повітря, зникнення 30% флори і фауни регіону.

Шляхом збереження лісових рекреаційних ресурсів є створення спеціалізованих природоохоронних територій – державних заповідників, охоронних зон відповідно до цінності та придатності деревини, наявності корисних рослин і тварин, стійкості до рекреаційних навантажень та ступеню порушеності. Особливу увагу до формування рекреаційної інфраструктури слід приділити деградованим територіям Карпатського регіону. Створення системи діючих умов і обмежень в сфері містобудування дозволить частково вирішити проблеми забудови та збереження лісових рекреаційних ресурсів та сформувати рекреаційні потужності відповідно до ємності окремих лісових масивів.

Іншу групу рекреаційних ресурсів, що формують потенціал території Карпатського регіону складають *історико-культурні рекреаційні ресурси* – історичні події, об'єкти та явища матеріальної та духовної культури, що виникли в умовах історичного розвитку та виникають в даний час та забезпечують задоволення духовних, пізнавальних, інтелектуальних потреб рекреантів. При цьому до культурно-історичних рекреаційних ресурсів зараховуються ті об'єкти, що досліджені та оцінені науковими методами досліджень, як такі, що мають суспільне значення та можуть бути використані для рекреаційних потреб протягом певного часу. В науковій літературі існує кілька підходів до класифікації даних рекреаційних ресурсів.

Історико-культурні рекреаційні ресурси поділяються на 4 категорії: пам'ятки історії та культури, подієві, етнографічні та релігійні рекреаційні ресурси. Окремою групою виділяються *установи і заклади культури*, проте характеристика їх функції та змістовне наповнення вказують на приналежність до групи пам'яток історії та культури, адже завдяки презентації автентичних об'єктів та культурних цінностей відбувається формується рекреаційна орієнтованість даних об'єктів та комплексів.

Пам'ятки історії та культури – споруди, предмети, місця, що пов'язані з історичними подіями окремих етнічних груп або всього народу, з розвитком суспільства та держави загалом, що мають історичну, наукову та художню цінності. Залежно від основних ознак дана підгрупа рекреаційних ресурсів

поділяється на 4 категорії. *Пам'ятки історії* - будівлі, споруди, пам'ятні місця та предмети, що пов'язані з найважливішими подіями в житті народу, або життєвм циклом видатних осіб. До *пам'яток археології* відносяться городища, залишки древніх поселень, елементів інфраструктури, монументи, зображення, предмети тощо. *Пам'ятки архітектури та містобудування* формують архітектурні ансамблі, культові зразки архітектури: планування, об'ємно-просторового членування та техніки спорудження, споруди цивільної, культової, військової та промислової архітектурита комплекси та елементи садово-паркового мистецтва. До *мистецької* підгрупи рекреаційних ресурсів належать зразки монументального, декоративно-прикладного, образотворчого видів мистецтва.

Частина дослідників виділяє підгрупу *документальних пам'яток*, проте при дослідженні архітектурного аспекту рекреації дані зразки відносяться до пам'яток історії, а в рекреації використовуються, як елемент експозиції установ та закладів культури. *Подієві рекреаційні ресурси* найменш досліджена група рекреаційних ресурсів, що виникла із зростанням кількості культурних подій, що мають виражену рекреаційно-пізнавальну та розважальну функцію. До них належать: конкурси, фестивалі, ярмарки, раллі, концерти, свята тощо.

Етнографічні рекреаційні ресурси – складова історико-культурного потенціалу, до якої належать надбання матеріальної та духовної культури етнічної групи або всього народу: традиції, обряди, свята, народні промисли, національна кухня, традиційне житло, одяг, танці тощо. Карпатський регіон володіє унікальним потенціалом етнографічних рекреаційних ресурсів, що має стати стрижнем розвитку рекреації та визначатиме рекреаційну ідентичність регіону в світовій кон'юктурі галузі.

Релігійні рекреаційні ресурси – об'єкти та комплекси, що мають сакральне значення, є місцями постійних релігійних прощ, відвідувань рекреантами та формують релігійний осередок в межах окремого регіону, держави, світу. До релігійних рекреаційних ресурсів відносяться церкви, монастирі, катехичні та недільні школи, місця поховань Святих, ікони тощо.

Останньою групою є *інфраструктурні рекреаційні ресурси* – це

сукупність підприємств, закладів об'єктів та організацій матеріальної та нематеріальної сфери та трудові ресурси, що забезпечують функціонування даних підприємств. Ці підприємства, заклади та організації прямо або опосередковано приймають участь в рекреаційному процесі, хоча за галузевим поділом не відносяться до рекреації.

Геополітичні рекреаційні ресурси – умови розміщення території рекреаційних комплексів в структурі транспортних магістралей регіонального, державного та міжнародного значення. Карпатський регіон загалом володіє значним потенціалом геополітичних рекреаційних ресурсів. Розміщення в центральній частині Європи з менш ніж 300 кілометровою доступністю до країн ЄС створює умови для постійних зовнішніх рекреаційних потоків. Проте існує проблема низької якості та розвиненості мережі автодоріг в гірських районах області. Як наслідок мала розвиненість рекреаційних турів на територію Карпатського регіону. Станом на 2015 в Косівському районі 65% [11] автодоріг потребують капітального ремонту, в Верховинському 44%. Найкращі показники в Надвірнянському районі, що становлять 15%. Ця проблема є основною причиною низької рекреаційної завантаженості південно-західних гірських районів Івано-Франківщини. *Транспортні рекреаційні ресурси* – об'єкти транспортної інфраструктури, що забезпечують рух рекреантів до об'єктів проживання, харчування та території відпочинку. До них належать всі рівні громадського транспорту, таксі, залізниця та аеропорти. *Інформаційні рекреаційні ресурси* – мережа ЗМІ, довідкових центрів, туристичних фірм, що забезпечують, інформують населення з особливостями відпочинку, обслуговування та цін в об'єктах сучасної рекреації в регіоні. Також до інформаційних рекреаційних ресурсів відноситься наукова, періодична, творча література, кінохроніки, де висвітлені особливості регіону. В умовах ринкової економіки даний потенціал має пріоритетне значення розвитку рекреації на всіх рівнях районування. В Карпатському регіоні існує потенціал *трудових рекреаційних ресурсів*. Більше 55% населення гірських районів Івано-Франківської області, хоча б раз брали участь в трудовій міграції, 21% щорічно працюють поза регіоном проживання. Відсутність робочих місць, створює умови відтоку трудових ресурсів. Вирішення даної проблеми можливе через

залучення місцевого населення до підприємницької діяльності та створення нових робочих місць. *Рекреаційними ресурсами господарського комплексу* – є об'єкти різних галузей господарства, що забезпечують функціонування рекреації за рахунок своєї діяльності. До об'єктів господарського комплексу відносяться електростанції, підприємства легкої, харчової промисловості, будівельні, аграрні підприємства. Рекреаційний потенціал соціальної інфраструктури – наявність діючих об'єктів різних галузей, що пов'язані зі створенням умов для забезпечення життєдіяльності жителів та комфортного перебування рекреантів на всіх територіях. До них відносяться об'єкти охорони здоров'я, освіти, житлово-комунального-господарства, зв'язку, культури, побутового обслуговування.

Аналіз структури рекреаційних ресурсів вказує на існування різних підходів до класифікації типологічних груп. Проте основими з них залишаються: сутнісний (за предметною сутністю ресурсу) та діяльнісний (за характером використання), а також ціннісний: функціональний; атрактивний; еколого-економічний.

3.2. Розташування рекреаційних ресурсів у Карпатському регіоні

Умовою ефективної просторової організації й розвитку регіону є використання нездіяного рекреаційний потенціал. Обґрунтування структури наявних рекреаційних ресурсів показує розвинену їх номенклатуру, що представлення природно-ландшафтним, культурно-історичним та інфраструктурним видами. Сучасні види рекреації потребують збалансованого використання незадіяних ресурсів, для формування всесезонної рекреації з різними видами атракцій. Пріоритетним напрямком дослідження сучасної рекреації є обґрунтування просторового розміщення ресурсної бази.

Т.Ф. Панченко визначає характерні ознаки розміщення рекреаційних ресурсів в Карпатському регіоні [122]. Це:

- комплексність впливу ресурсної бази, що існує на досліджуваній території;
- ієрархічність, що виражається показниками окремих значень в загальній структурі ресурсного забезпечення Карпат;

- природна відновлюваність одних ресурсів та невідновлювальність інших, що вимагає особливих правил використання, охорони та збереження;
- взаємопов'язаність культурно-історичних, природно-ландшафтних, інфраструктурних ресурсів регіону та симбіотичне їх використання для потреб регіону;
- просторове розміщення ресурсів, будучи складовою природно-ресурсного та функціонального потенціалу рекреаційних комплексів, що формуються в системі культурного та історичного розвитку регіону та розташовані групами.

Карпатський регіон України відноситься до регіону з високим рівнем забезпеченості природними ресурсами. При площі 56,6 тис. км² на нього припадає частка в 12% рекреаційної галузі країни [132].

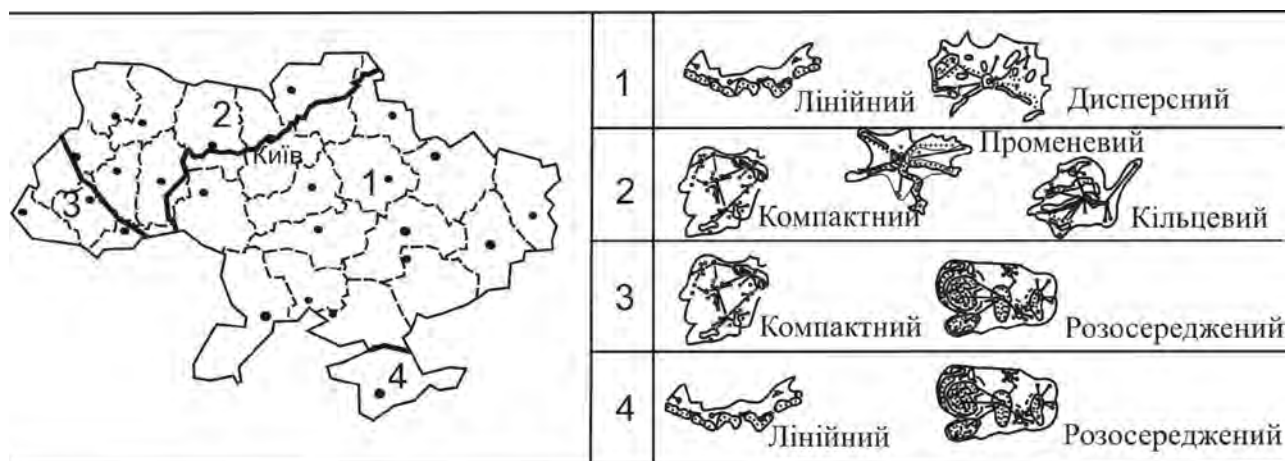
Проте існує проблема неефективного їх використання. Територія Карпатського регіону представлена неоднорідними районами, як в історичному контексті, так і за рівнем соціально-економічного розвитку. Гірські райони Івано-Франківщини відрізняються між собою природними умовами, складом населення, системою розселення, екологічним станом, економічним потенціалом, розташуванням на геополітичній карті України, системою міжрегіональних зв'язків тощо.

Зонування та розподіл рекреаційних ресурсів у Карпатському регіоні відбувається на основі рекреаційного районування. Геополітичні та урбаністичні процеси формування галузевих внутрішньо-обласних та міжміських зв'язків, що діють більше п'яти десятиліть, територіальний поділ праці та рекреаційна орієнтація окремих територій Карпатського регіону, є основою формування рекреаційного районування його території.

За твердженням Шулика В. В. [183] рекреаційне районування – це вид функціонального, галузевого районування, що відображає тільки один аспект (рекреацію). Головними ознаками рекреаційного районування є рівень рекреаційного освоєння території і структура рекреаційних функцій (лікувальна, оздоровча, туристська, екскурсійна). Районування території України, пов'язане з

рекреаційною функцією, проводилось за тими чи іншими критеріями чи показниками на протязі декількох останніх десятиліть. При цьому, одні з них виконувались в інших соціально-економічних умовах розвитку країни, інші, незважаючи на їх сучасне походження, мають певні обмеження щодо їх використання, особливо в процесі вирішення містобудівних проблем.

Виходячи з цього, (за Шуликом В. В.) запропоноване районування (рис. 3.1), в основу якого покладена прийнятність тих чи інших композиційних типів планувальних структур рекреаційних систем для удосконалення їх просторової структури в межах адміністративних областей країни. В результаті такого поділу в межах України виділені чотири райони: 1 – район з переважанням рекреаційних систем лінійного типу; 2 – район з переважанням компактно-променевого типу; 3 – район з переважанням компактних і розосереджених типів; 4 – район з переважанням лінійного і розосередженого типів планувальних структур.

Локалізація регіональних рекреаційних систем України за переважаючим типом їх планувальної структури: 1 - лінійної (лінійно-пунктирної, частково дисперсної); 2 - компактно-променевої (частково кільцевої) ; 3 - змішаної (компактно-розосередженої) ; 4 - змішаної (лінійно-розосередженої).

Рис.3.1 - Районування території України за ознакою переважаючих типів планувальної структури рекреаційних систем.

Виходячи з цих ознак у Карпатському регіоні можна виділити ряд рекреаційних районів з різною спеціалізацією, ступенем освоєння, рекреаційними потужностями, перспективами розвитку, значенням їх функціонування для України. Для проведення дослідження розшатування рекреаційних ресурсів

використана схема рекреаційного районування запропонована П. Масляком та І. Школою [178]. При аналізі наведеної схеми бачимо, що просторове розміщення рекреаційних районів є неоднорідним. Це зумовлено скупченням домінант рекреаційних ресурсів: геополітичної, природної, історичної, мистецької та окремих територіях. В Карпатському регіоні України зосереджено 18 рекреаційних зон, що охоплюють всі 5 областей регіону. Відповідно до схеми рекреаційне зонування території Карпатського регіону її можна розглядати на двох рівнях: райони та групи районів.

1. У Карпатському регіоні виділяють п'ять районних груп:

- північна (Розтоцький, Львівський, Гологоро-Вороняцький рекреаційні райони);
- північно-західна (Прикарпатський, Верхньодніпровський, Славсько-Сколівський, Мізунський рекреаційні райони);
- західна (Великобережанський, Воловецько-Міжгірський, Свалявсько-Мукачівський, Берегівський рекреаційні райони);
- південний (Яремчансько-Ворохтянський, Рахівсько-Ясинянський, Косівський, Верховинський, Вижницько-Путильський рекреаційні райони).

2. Крім проведеного районування території, виділяються три зони скупчення рекреаційних районів:

- передкарпатська;
- закарпатська курортно-оздоровча;
- зона гірських Карпат.

Розвиток рекреації в Карпатському регіоні має ресурсну орієнтацію. Значне місце в природно-ресурсному потенціалі регіону має потенціал санаторно-курортного лікування.

Важливою умовою функціонування санаторно-курортних комплексів в регіоні є бальнеологічні ресурси. Тут сформовані та розвиваються 3 рекреаційні підрайони, пріоритетним напрямком яких є розвиток закладів відпочинку курортного типу: північний, західний, південний. Ядром західного рекреаційного підрайону служить один з найбільших курортів регіону – Трускавець.

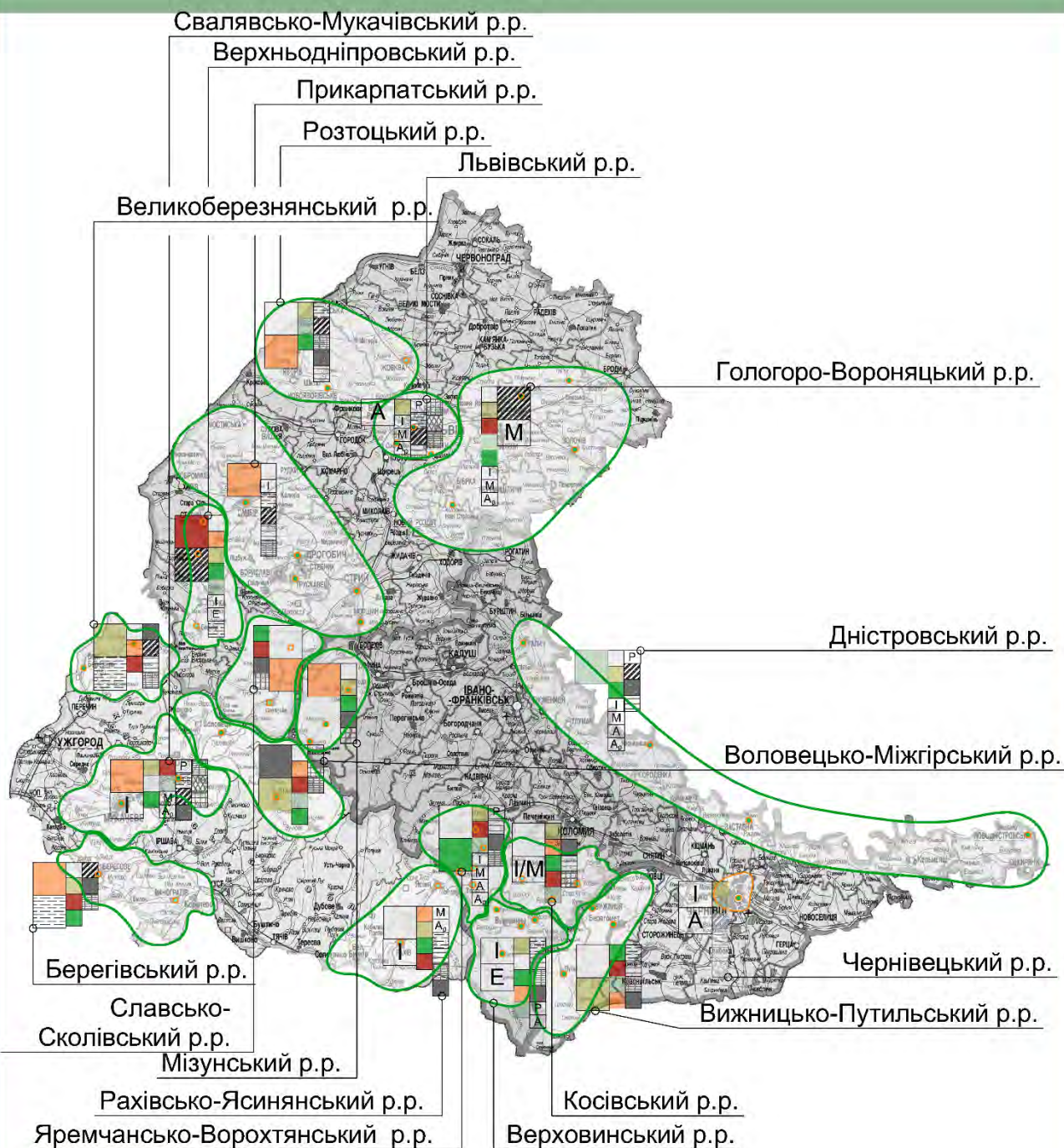
Ще одним рекреаційним центром підрайону являється Східниця – перспективна рекреаційна місцевість. Другим за значенням курортним містом є Моршин. Південний рекреаційний підрайон спеціалізується на кліматолікуванні. До них відносяться Яремче, Ворохта, Косів тощо.

Наряду з природно-ресурсним комплексом велике значення для регіону мають культурно-історичні ресурси: історичні, археологічні, архітектурні, мистецькі тощо.

Багато науковців [92] сходиться на думці, що найбільші перспективи для розвитку рекреації має Східно-Закарпатський рекреаційний підрайон. Крім розвитку санаторно-курортного лікування тут важливе місце займають оздоровчий та пізнавальний туризм. Закарпатська область володіє також значним геополітичним ресурсом. Сам факт протяжності кордонів, що складає 460 км та сусідство з чотирма країнами ЄС є вагомим рекреаційним ресурсом для співпраці на міждержавному рівні та розвитку рекреації в загальноєвропейських масштабах. Гірська частина Івано-Франківської області представлена чотирма рекреаційними районами: Мізунським, Яремчансько-Ворохтянським, Косівським, Верховинським. На основі даних рекреаційної спеціалізації районів виділених районів Івано-Франківської області, наукових досліджень в даній галузі та даних статистичної звітності розроблені схеми розміщення рекреаційних ресурсів в гірських районах Івано-Франківської області.

Клімато-терапевтичні рекреаційні ресурси, являються комплексними показником мікроклімату: температури, вологості, кількості сонячних днів в літню та зимову пору, екологічної ситуації, стану питних вод тощо, що впливають на самопочуття людини, що перебуває в даному середовищі.

Таблиця 3.3 Рекреаційне районування Карпатського регіону

Умовні позначення

природно-ландшафтні ресурси

- клімато-терапевтичні
- бальнеологічні
- ландшафтні
- флоро-фауністичні
- водні
- лісові

культурно-історичні ресурси

- I - пам'ятки історії та культури
- A - пам'ятки архітектури і містобудування
- A_р - пам'ятки археології
- M - мистецькі пам'ятки та музейна галузь
- P - релігійні
- П - події
- E - етнографічні

інфраструктурні

- геополітичні
- транспортні
- інформаційні
- господарський комплекс
- трудові
- соціальна інфраструктура

На основі аналізу карт екологічної ситуації та стану питних вод, екологічної ситуації (за показниками індексів забрудненості), кліматичної карти України та схеми сумарної забрудненості природного середовища України визначено, що клімато-терапевтичні рекреаційні ресурси розташовані на 85% території дослідження. Найкращі показники мікроклімату на території, що простягається вздовж чорногірського хребта, в межах Косівського, Верховинського, західної частини Коломийського, Надвірнянського, Долинського, Рожнятівського районів. Виключення становлять м. Долина та Надвірна, де екосистема порушена діяльністю підприємств хімічної та нафтопереробної промисловості. Аналіз кліматичної карти України показує розміщення 2 зон з найвищими показниками вологості повітря: південна частина Верховинського району (с. Бистрець, Красник, Зелене, Дземборня) та західна частина Долинського району (с. Сенечів та Вишків), непридатними для перебування і оздоровлення людей з хронічними захворюваннями дихальних шляхів. Решта території Прикарпаття та гірських частин Карпатського регіону, а це 73% території мають клімато-терапевтичні рекреаційні ресурси.

На території дослідження виявлено більше 250 джерел *бальнеологічних рекреаційних ресурсів*, проте, лише близько 10% джерел є науково дослідженими. Існує потенціал незадіяних бальнеологічних рекреації ресурсів. На території області діють 4 заклади рекреаційні заклади з бальнеологічним профілем функціонування: санаторій-профлакторій «Джерело Прикарпаття» в с. Новий Мізунь Долинського району, оздоровчий комплекс «Синьогора» в с. Гута Богородчанського району, спа-курорти «Буковель-1» та «Буковель-2» на території ТК «Буковель» в с. Поляниця, санаторій «Косів», що був заснований, як бальнеологічний курорт. За даними ДНВП «Геоінформ України» на території гірських районів Івано-Франківської області зонами розташування бальнеологічних рекреаційних ресурсів є: територія м. Косів, с. Шешори, Пістинь, Старі Кути Косівського району, с. Буркут та Крирорівня Верховинського району, с. Новий Мізунь, с. Вигодівка Долинського району, с. Слобода, Підгайчики, Королівка, Марківка Коломийського району, ур. Бухтівець Надвірнянського

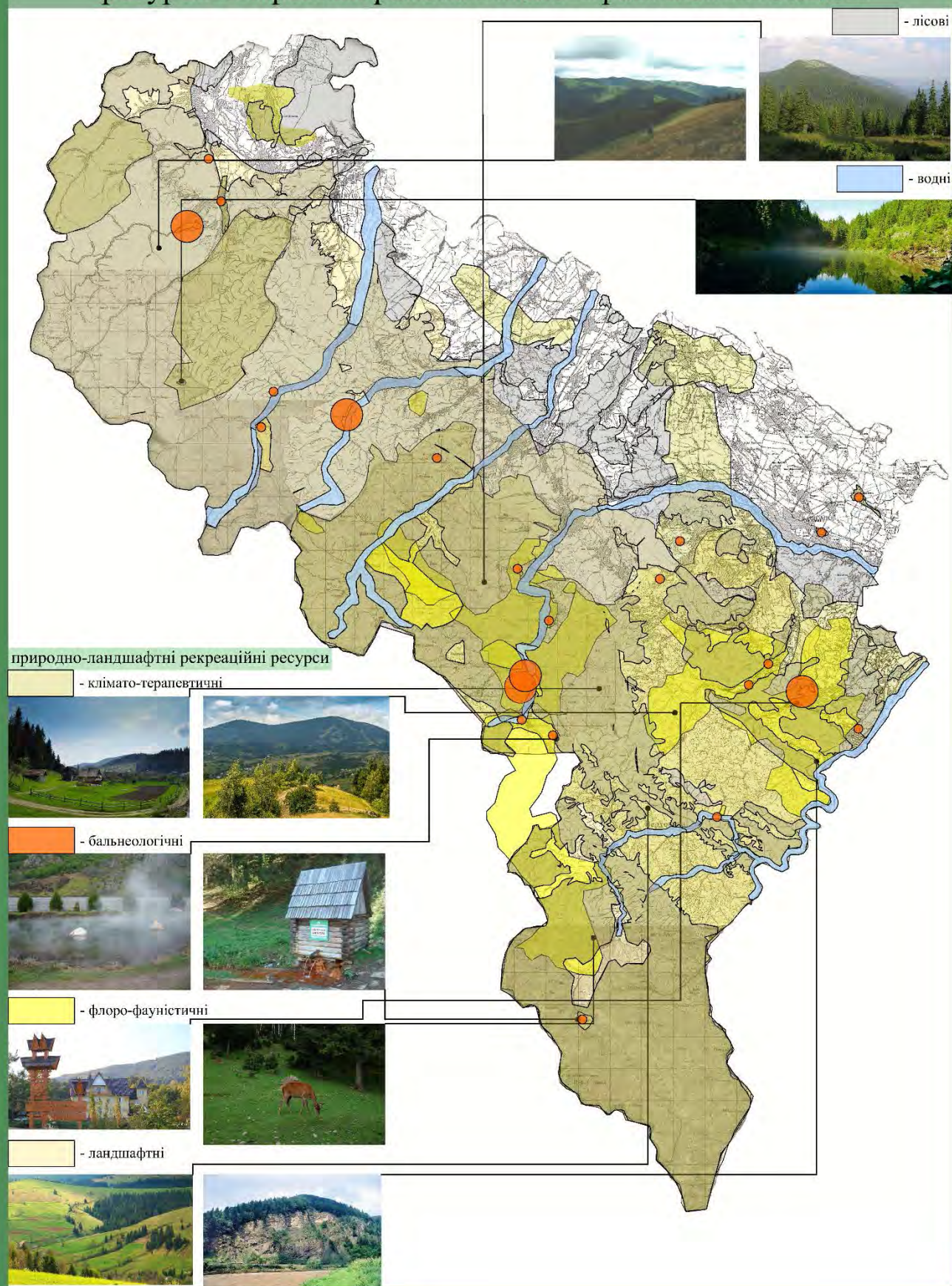
району, с. Осмолода, ур. Підлютне Рожнятівського району, м. Яремча, с-ще Ворохта, с. Микуличин Яремчанської міської ради. Потенціал бальнеологічних рекреаційних ресурсів складає значні резерви для розвитку рекреації в регіоні.

Ландшафтні рекреаційні ресурси становлять основу для розвитку сільського туризму та гірськолижної рекреації. На основі аналізу фізичної карти Івано-Франківської області визначені зони впливу ландшафтної рекреації: гірська частина Карпат в межах умовною лінією розмежування яких служать с. Великий-Рожен-Річка-Космач-Текуче Косівського району, Білі Ослави-Делятин-Пнів Надвірнянського району, с. Бабче-Кривець-Луквиця Богородчанського району с. Ілемня-Погар Рожнятівського району, с. Старий Мізунь-Церковна Долинського району. Північні та північно-східні хребти з ухилом менше 60⁰ дозволяють створити мережу гірсько-лижних витягів на даній території. Територія «Передгірської» зони локалізації рекреаційних ресурсів з західної сторони обмежена гірськими ландшафтними ресурсами.

Їх східну межу становить східні межі Косівського району, с. Замулинці – м. Коломия – с. Отинія Коломийського району, с. Гаврилівка - Гвізд Навірнянського району, с. Горохолина-Глибока Богородчанського району, вся південно-східна частина Рожнятівського району, с. Тростянець – Якубів Долинського району. Поділ на гірську та передгірську зони розташування ландшафтних рекреаційних ресурсів сформований на основі характеру рельєфу місцевості та показників середньої висоти над рівнем моря.

Аналіз картографічних матеріалів заповідного фонду Івано-Франківської області, особливостей рослинного та тваринного світу становлять джерельну базу аналізу розташування *флоро-фауністичних рекреаційних ресурсів*. На території дослідження розташовано 347 природоохоронних територій, що розташовані в південній та центральній частині гірських районів Івано-Франківщини.

Таблиця 3.4 Розміщення природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів в гірських районах Івано-Франківській області

В їх структуру входять природний заповідник «Горгани» (3712,89 га) розташований в межах довбушанських Горган в південно-західній частині Надвірнянського району, Карпатський національний природний парк (50495,0 га), національний природний парк «Гуцульщина», національний природний парк «Синьогора», Верховинський національний природний парк, 173 пам'ятки природи та 168 заказників. На території гірських районів Івано-Франківської області є мережа природно-заповідних територій до яких віднесено 474 території та об'єкти загальною площею 218,8 тис. га, що складає 15,7 % від загальної площі області.

Рекреаційні ресурси даного виду мають спеціальні умови використання, адже їх локалізація співпадає з межами природо-охоронних територій. Залежно від категорії природоохоронної території передбачені умови її використання в рекреаційній галузі (природні заповідники – можливість створення екскурсійних маршрутів невеликих груп рекреантів), природо охоронні території (спеціальна система містобудівних та санітарних зон, що регулюють систему забудови навколо даних об'єктів).

Природним об'єктом формування *водних рекреаційних ресурсів* є природні та штучні водойми (річки, озера, ставки, водосховища).

На території дослідження знаходиться 8184 річок загальною протяжністю 11752 км, а також 130 природних та штучних водойм. [132].

Таблиця 3.1 – Наявність річок на території дослідження

Райони	Кількість річок	Загальна довжина, км
Богородчанський	459	885
Верховинський	1473	2176
Долинський	2189	1903
Коломийський	359	1153
Косівський	865	1441
Надвірнянський	1717	2449
Рожнятівський	1122	1745

Таблиця 3.2 - Наявність природних та штучних водойм (озер)

Райони	Кількість	Площа поверхні води (га)
Богородчанський	28	8,46546
Верховинський	15	19,2537
Долинський	11	29,1346
Коломийський	27	19,1382
Косівський	16	20,6854
Надвірнянський	21	13,8863
Рожнятівський	12	17,1123

86% всіх річок території дослідження є гідрологічною мережею річки Дністер. Ширина зони даного рекреаційного ресурсу становить до 150 м від охоронної зони річки в гірській частині та до 300 м. в передгірській частині території Івано-Франківщини. Основними зонами формування рекреації на основі водних ресурсів є територія навколо річки Черемош (с. Барвінків – с. Рибне), Прут (с. Татарів – м. Коломия), Лімниця (сmt. Рожнятів), Бистриця Надвірнянська (с. Зелене – с. Цуцулин), Бистриця Солотвинська (с. Солотвин – с. Старий Лисець). Проте рекреаційні потужності та способи освоєння даних рекреаційних ресурсів залежать від гідрологічного режиму річок та потребують детального вивчення на конкретних ситуаційних ділянках.

Лісові рекреаційні ресурси розташовані в понад 40% території. Аналіз лісистості території дослідження показав формування 3 зон розміщення лісових рекреаційних ресурсів.

Територію інтенсивної лісистості складає гірська частина регіону, що обмежується наступними населеними пунктами: Болахів, Вигода, Перегінськ, Битків, Делятин, Космач. Криворівня, Стебні. Територія часткової лісистості (складає менше 20% загальної території) розташована з північного сходу від зони інтенсивної лісистості з умовною шириною 20-60 км. Її окреслюють такі населені пункти як: Велика Тур'я, Кропивник, Завій, Лисець, Липівка, Отинія, Ланчин, Великий Ключів, Спас, Джурів. Окремі локальні зони лісових масивів складають

території, лісових господарств, парків, скверів, що розташовані в системі населених пунктів.

Аналіз пам'яток історії та культури, як рекреаційного ресурсу показав їх розташування залежно від підвиду. Пам'ятки історії та культури розташовані на всій території дослідження, що співпадає з територією етнічних центрів регіону Гуцульщина, Бойківщина. На основі досліджень М. Кугутяка та Л. М. Держипільського окреслено зони розміщення *археологічних рекреаційних* ресурсів [96], що охоплюють всю територію дослідження. Проте найбільша інтенсивність рекреаційного потенціалу даного виду розташована в межах Косівського та Верховинського районів. На основі реєстру *пам'яток архітектури* в Івано-Франківській області розроблена схема їх розташування на території, яка показує інтенсивність використання рекреаційних ресурсів даного типу в Косівському, Верховинському та Надвірнянському районі.

Подієві рекреаційні ресурси мають періодичність дії, що передбачає особливі умови їх освоєння (створення рекреації де подієві рекреаційні ресурси будуть додатковим елементом атракцій, умови мобільності архітектури). Аналіз електронних календарів культурно-масових подій (фестивалів, ярмарок) в Івано-Франківській області показує що потенціал даного виду рекреації зосереджений в районних центрах, частково в селищах та селах Богородчанського, Верховинського та Косівського району.

Територія дослідження є пограниччя латинської і візантійської культури, перехрестя західного і східного християнства в якому збереглися «святі місця» католицизму, православ'я, іудаїзму, протестантизму, вірменської церкви, ознайомлення з якими матиме не лише туристсько-пізнавальне, а й насамперед екуменічно-гуманістичне значення. Основою просторового розташування релігійних рекреаційних ресурсів стали дослідження Божука Т. І. [35] та Тараса Я. М. [164]

За кількістю пам'яток архітектури і містобудування Івано-Франківська область займає третє місце в Україні. Монастирі завжди були центрами туризму і краєзнавства.

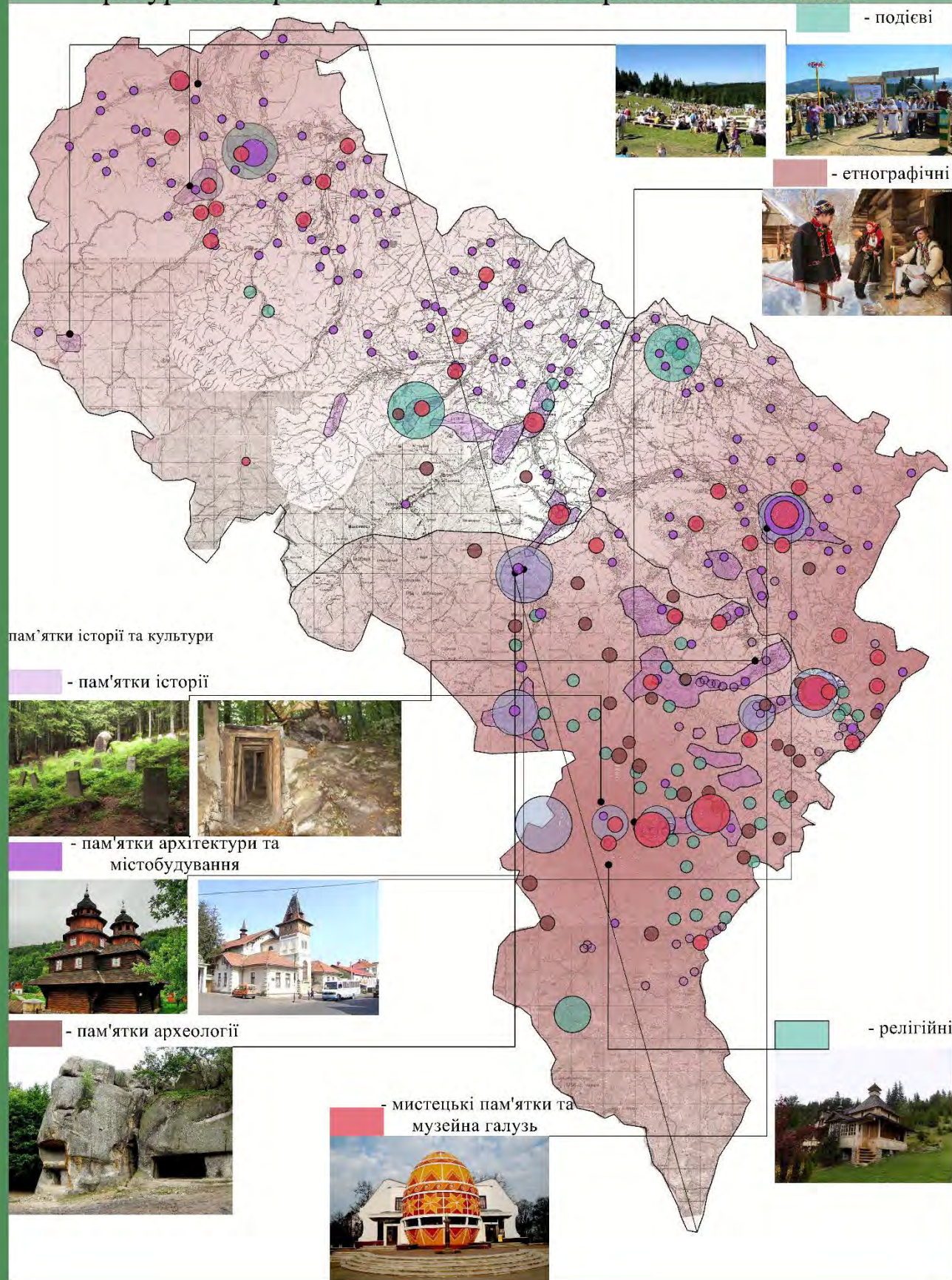
Найвідомішими з них є Домініканський монастир (1742 – 1762 рр.) – Богородчанський район; Манявський скит (1606 р.) – с. Манява Богородчанського району; Гошівський монастир (1570 р.) – Долинський район; Студинський монастир (1938 р.) – м. Яремче та інші.

Найціннішими пам'ятками сакральної архітектури території дослідження є: Богородчанський район – с. Росільна (церква Апостолів Петра і Павла (кінець XIX ст. та храм Архістрати́га Михаїла (1848 р.); Галицький район – с. Кринос (Успенська церква (XVI ст.), с. Шевченково (Церква Святого Пантелеймона (1194 р.) – єдиний в Україні практично повністю уцілілий храм Галицького князівства; Долинський район – с. Гошів (церква Святого Преображення (1842 р.); м. Івано-Франківськ (Вірменський костел (1762 р.), Колегіальний костел Діви Марії (1703 р.), Собор Святого Воскресіння (1763 р.); м. Рогатин – оборонний костел Святого Миколи (XV ст.) [164].

Найвизначнішими з них є костел кармелітів (1624 р.) у селі Більшівцях Галицького району, парафіяльний костел (1703 р.) та костел єзуїтів (1763 р.) на майдані Шептицького в м. Івано-Франківську, костел (1760 р.) в місті Городенці та костел бернардинців (1735 р.) у селищі Гвіздець Коломийського району та інші. Окремий інтерес представляють дерев'яні храми – справжні шедеври української архітектури та народного будівництва. Досвід включення таких споруд, що представляють бойківський та гуцульський типи церковної архітектури відпочинкову інфраструктуру області збагачує її зміст та гармонійно доповнює інші види рекреаційної діяльності.

Етнографічний потенціал регіону формується завдяки широкому спектру зразків декоративно-прикладного, монументального, ужиткового мистецтва, а також народним традиціям, фольклору, кухні тощо. Простове розташування етнографічного потенціалу сформовано за 2-ма напрямками: розташування об'єктів та населених пунктів жителі яких є носіями автентичних традицій та збереглися зразки етнографії в системі ведення господарства, садиби народних майстрів, їх майстерні тощо.

Таблиця 3.5 Розміщення історико-культурних рекреаційних ресурсів в гірських районах Івано-Франківської області

Такими центрами є райони та окремі населені пункти, де збереглися технології виготовлення об'єктів декоративно-прикладного мистецтва. Наприклад, с. Космач, Шероши, Яворів, Снідавка, Соколівка Косівського району, Верховина, Кривопілля, Криворівня, Буковець Верховинського району, Великий Ключів, Рунгури, Слобода Коломийського району.

Розміщення *геополітичних* рекреаційних ресурсів на території дослідження представлене на основі аналізу транспортної схеми регіону та особливостей розміщення в системі міжнародних та регіональних магістралей. Сформована схема показує потенціал геополітичних рекреаційних ресурсів в Надвірнянському, Верховинському, Косівському, Коломийському Долинському та Богородчанському районах. Суміжно з нею сформовано схему *транспортних рекреаційних ресурсів*, що показує можливості розвитку рекреації в Верховинському та південно-східній частині Косівського району.

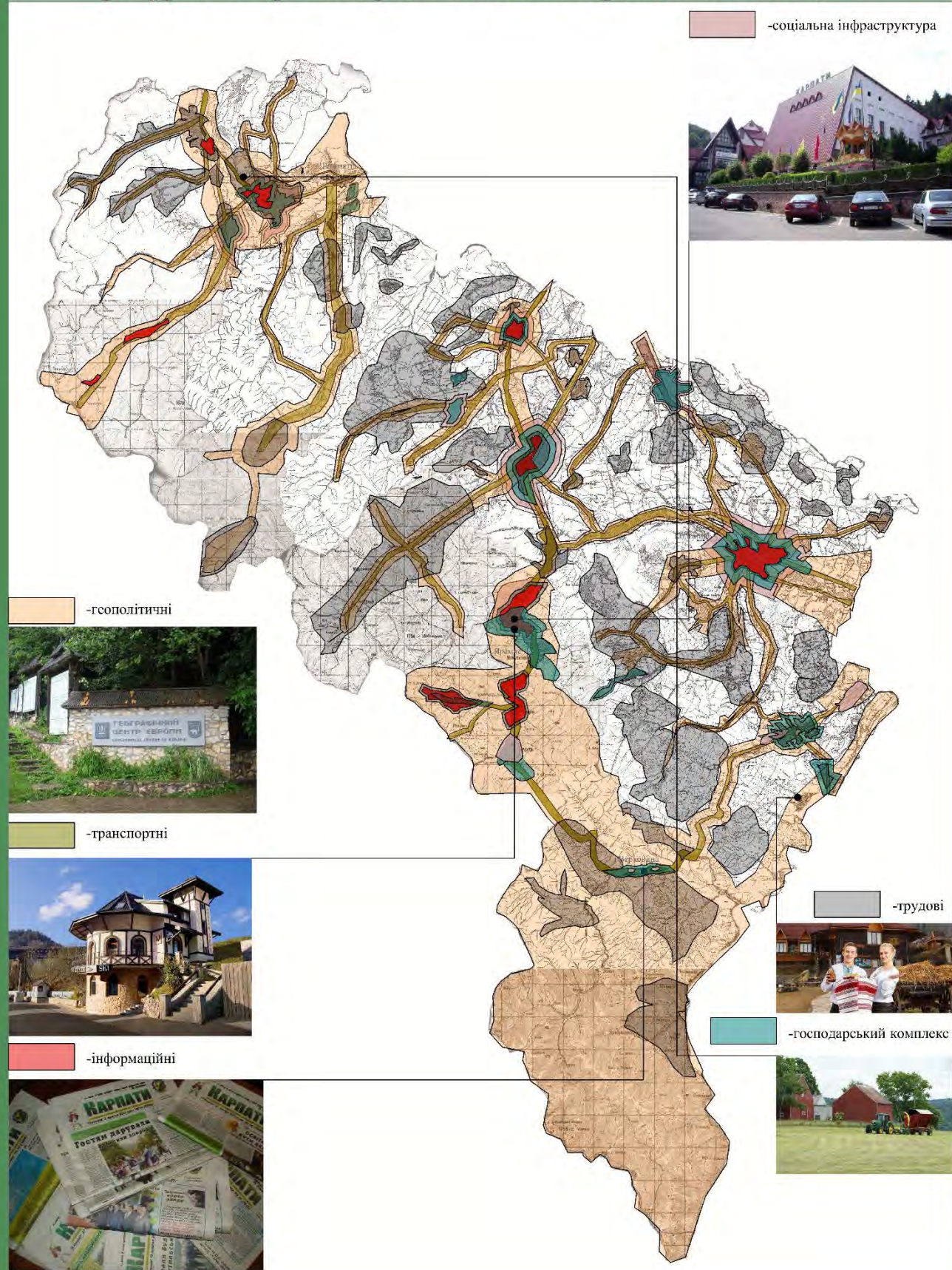
Розташування *інформаційних рекреаційних ресурсів* сформовано на основі аналізу в інформаційного поля реклами об'єктів відпочинку на інтернет ресурсах оренди нерухомості [202, 133] та спам-реклами при користуванні інтернет.

Найвищі показники мають територія Яремчанської міської ради, Надвірнянського району (завдяки функціонування ТК «Буковель»), Коломийського та Долинського районів.

Просторове розташування *трудових рекреаційних ресурсів* розроблено на основі статистичної звітності рівня безробіття за 2013-15 роки. Найвищі показники безробіття мають Рожнятівський та Верховинські райони 8,5-9,2%. Найнижчі Коломийський район та територія Яремчанської міської ради 3,7-4,4%. Проте існує проблема прихованого безробіття а також безробіття жителів гірської частини регіону де показники можуть зростати до 50%.

Аналіз розміщення *господарського комплексу* з використанням даних обласного відділу статистики. Вони вказують на інтенсивне розміщення промислового комплексу нафтогазової промисловості в районних центрах: м. Надвірна, м. Долина та Долинському районі. Аграрний комплекс функціонує в Коломийському та часткового Рожнятівському районі.

Таблиця 3.6 Розміщення інфраструктурних рекреаційних ресурсів в гірських районах Івано-Франківської області

Підприємства деревообробної спеціалізації розміщені в Косівському та Верховинському районах. Дані об'єкти формують потенціал господарського комплексу, що є складовою рекреації. Аналіз потенціалу соціальної інфраструктури показав недостатнє розміщення її об'єктів в гірській частині Івано-Франківської області. Існують проблеми недостатньої укомплектованості матеріально-технічною базою.

Існує проблема розвиненої мережі медичних, торговельних, побутових та громадських закладів в віддалених населених пунктах області. Потенціалом соціального обслуговування володіють Коломийський, район, смт. Яремча, смт. Богородчани, м. Надвірна та окремі населені пункти цього району.

Аналіз схем просторового розосередження рекреаційних ресурсів в гірських районах Івано-Франківської області дав можливість обґрунтувати основні інтегральні особливості розташування, організації та розвитку рекреації в Карпатському регіоні:

- визначальне місце рельєфу у рекреаційному зонуванні. На відміну від передгірської частини Карпат, в гірських районах інтенсивність рекреаційного розвитку відбувається радіально на рівнинних ділянках. В місцях дотику чи перетину високогірні хребти чи гори з висотою більше 50 м відносно найближчої рівнинної ділянки служать природними бар'єрами розвитку рекреації. Зважаючи на розвиток масової інфраструктури рекреації на основі приватного сектору ринку шляхом зведення низько сервісних закладів інфраструктури, освоєння даних ділянок є ускладненим і затратним;
- недостатній розвиток транспортної мережі. В гірських районах Івано-Франківщини лише 2/5 всіх автодоріг, мають сполучення без зміни категорії (районного значення) з сусідніми областями. При нормі в Європі в 8–10%. Тобто кожна третя гірська автодорога є тупиковою або не облаштованою для зовнішнього сполучення. Найгостріше дана проблема простежується в Верховинському районі. Маючи унікальні етнографічні ресурси, та інфраструктурну складову геополітичного розміщення, він функціонує на 15-20% від свого потенціалу через проблеми транспортної доступності та якості

дорожнього покриття. Найгостріше проблема постала після паводку 2008 року (40% автодоріг району та 65 автомобільних та пішохідних мостів були зруйновані); важливою складовою унікальності регіону є різноманітність рекреаційних ресурсів. Крім розвинутих природно-ландшафтних ресурсів (лісові, водні, флоро-фауністичні, орографічні), присутні культурно-історичні та інфраструктурні ресурси. Унікальний рекреаційний потенціал відзначають і закордонні науковці (за системою оцінки потенціалу рекреаційного розвитку саме Карпатський регіон отримав максимальну оцінку в 10 балів (для прикладу регіон Східних Альп — 7). Саме комплексність рекреаційних ресурсів дозволяють швидко реорганізувати процес рекреації на локальному рівні та розробити стратегію розвитку регіону в довготривалому періоду. Велика кількість і різноманітність рекреаційних ресурсів дозволить тематично орієнтувати адміністративні райони й на міжрайонному рівні створити рекреаційні вузли Європейського зразка;

- високий рівень розвиток культурно-історичних складових рекреаційних ресурсів. У південній групі рекреаційних районів представлені всі види культурно-історичних рекреаційних ресурсів (пам'ятки історії та культури, мистецькі, археологічні, архітектурні, релігійні). Проте більшість з них незадіяні в рекреації або функціонують на місцевому та районному рівнях. Саме глибокі традиції регіону, що проявляються в усіх сферах життя та побуту місцевих мешканців, мали б стати основним носієм атрактивності в гірських частинах Верховинського та Косівського районів. Проте деградація етнографічного пласту, відсутність мотивації збереження самобутніх традицій, трудова міграція місцевих мешканців, складна демографічна ситуація не сприяють перетворенню історично-сформованих традицій на елемент ілюзорності та представлення життя та побуту місцевих мешканців. На нашу думку дана проблема має бути підтримана на державному рівні, саме асигнування розвитку сучасних видів рекреації (сільського зеленого туризму з автентичними особливостями життя та побуту місцевих мешканців) створення ініціативи розвитку традиційних форм ведення господарства та популяризація ремесел (розвиток декоративно-прикладного мистецтва,

творчих шкіл та забезпечення масовості даного процесу) саме ці аспекти є найважливішими для збереження та розвитку Карпатського регіону як унікального «клондайку» традицій на теренах Європи.

Розвиток сучасних видів рекреації в Карпатському регіоні слід формувати на основі незадіяного рекреаційного потенціалу. Основними факторами ідентифікації внутрішнього та зовнішнього відпочинку залишається поєднання природних та культурно-історичних ресурсів, урахування містобудівного контексту — розселення і стану транспортної мережі. Саме ці ознаки є стержнем розвитку рекреації в регіоні.

3.3. Оцінка потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів регіону

У Карпатському регіоні існує вже сформований рекреаційний комплекс, який представляє сукупність об'єктів рекреації та інфраструктурних, що орієнтовані на природні рекреаційні ресурси. Проте структурні взаємозв'язки сформовані в 60-70-х роках ХХ ст. на сьогодні функціонують неякісно. Зміна вектора розвитку, системи соціально-економічних відносин, виробнича амортизація основних фондів обумовлюють недостатню ефективність функціонування регіону в умовах інтенсивного розвитку світових ринків рекреаційних послуг. В економіці дану ситуацію розглядають, як збільшення попиту при сталій пропозиції. Даний процес не може тривати нескінченно, адже якщо певний час зберігається така тенденція, частка споживачів (рекреантів) шукають інші ринки послуг. Схожа ситуація на даний час склалася в рекреаційному просторі Карпат.

Ще Д. В. Ніколаєнко в своїх прогностичних моделях розвитку рекреації давав оцінку даному етапу розвитку відпочинкової галузі будь якого регіону і вказував на аналогічну ситуацію, як частину еволюції та соціокультурної привабливості окремого регіону [117]. Для виходу з даної кризи розвитку, слід виявити незадіяний рекреаційний потенціал регіону та обґрунтувати можливості реформування даної галузі. В першу чергу слід знайти нові шляхи рекреаційної привабливості регіону через формування якісно вищих рекреаційних утворень (об'єктів, комплексів) та надання послуг, що будуть орієнтовані на нових споживачів. Створення

інфраструктури сучасних видів рекреації дозволиь вирішити ряд проблем галузі, що притаманні Карпатському регіону. Дану теорію розвитку рекреації через створення додаткових об'єктів інфраструктури на незадіяних територіях запропонував В. М. Преображенський в своїх напрацюваннях.

Основним показником ефективності функціонування відпочинкової галузі в будь якому регіоні є щорічна кількість рекреантів. Саме порівняльний аналіз існуючої та максимально допустимої кількості рекреантів, які щорічно відвідують досліджувані райони дозволить отримати результати ефективності функціонування даних територій. Дослідження проведено на основі схеми рекреаційного районування в Карпатському регіоні.

На схемі просторового розосередження рекреаційних ресурсів внесено максимальну розрахункову кількість рекреантів в літній та зимовий сезони 2014 року [87].

Таблиця 3.3 - Кількість рекреантів в адміністративних районах області в літні та зимовий періоди 2014-2015 року.

Назва адміністративного району	Кількість рекреантів в літній період (4.2014-9.2015)	Кількість рекреантів в зимовий період (11.2014 - 03.2015)
Надвірнянський	96 400	149 200
Косівський	44 100	13 680
Верховинський	10 504	23 569
Долинський	12 700	8 040
Коломийський	17 400	12 465
Рожнятівський	9 712	7 641
Богородчанський	11 476	13 465

Проте отримані статистичні дані лише показують частку відпочиваючих у складі організованих груп та рекреантів, що зареєструвалися в рекреаційних закладах. Співвідношення організованого до стихійного туризму складає [1]: організований туризм — 40%; стихійний (дикий) туризм — 60%.

Максимально-допустимі показники рекреаційного навантаження отримані з досліджень Ф. Ф. Мазура. Результати рекреаційного навантаження в районах Івано-Франківської області складають 20,55% влітку та 30,75% взимку.

Найбільший відсоток рекреаційного навантаження в гірській частині Карпат спостерігається в Яремчансько-Ворохтянському районі, що складає 74,6% взимку та 24% влітку (причиною даного факту є функціонування на вищезгаданій території туристичного комплексу «Буковель»). Відсоток відвідування в сусідніх зонах з суміжним ресурсним потенціалом є відносно однаковим.

Даний порівняльний аналіз демонструє рекреаційне навантаження в межах рекреаційних районів, проте не показує ефективність використання рекреаційного потенціалу. Для проведення оцінки потенціалу розміщення незадіяних рекреаційних ресурсів слід провести порівняльний аналіз просторового розташування рекреаційних ресурсів та інтенсивності функціонування рекреаційної сфери регіону.

У Карпатському регіоні інтенсивність розвитку рекреації супроводжується розвитком садиб та закладів харчування, що формуються навколо потужних рекреаційних комплексів. Проте відсутність чіткого територіального планування розвитку інфраструктури відпочинку стало наслідком нерівномірного розміщення об'єктів рекреації на території (від 20-30 об'єктів на 1 га на територіях яремчансько-Ворохтянського рекреаційного району, до менше 5 об'єктів на 1 га в окремих населених пунктах Рожнятівського та Верховинського районів). Дана тенденція призводить до рекреаційного ущільнення та перевищення нормативних показників рекреаційного навантаження, що супроводжується руйнуванням природних рекреаційних ресурсів.

Показники інтенсивності розміщення об'єктів рекреації в адміністративних районах Івано-Франківської області отримані з статистичної звітності районних відділів статистики та відділів туризму в області. Протягом періоду дослідження 2012-2015 рр. проведено натурні обстеження 75% території дослідження, на основі яких створено схеми стану розвитку рекреації в гірських районах Івано-Франківської області.

В Богородчанському районі інтенсивний розвиток рекреації відбувається в 2 зонах:

- околиця смт. Богорочан, що є приміською зоною м. Івано-Франківськ. На даній території розташовані такі об'єкти рекреації, як готелі, туристичні комплекси, ресторани, що орієнтовані на проведення короткотривалої рекреації жителями приміської зони та м. Івано-Франківськ.
- Гірська зона в межах с. Гута, с. Стара Гута, с. Пороги та с. Яблунька, де розташовані рекреаційні комплекси загальною місткістю 400 осіб. В межах даної території формуються об'єкти сільського туризму, систем придорожніх кафе та стоянок. В даній зоні інтенсивної рекреації функціонує релігійний комплекс Манявський Скит, що є осередком реколекційної рекреації всього регіону.

В північно-східній частині території Богородчанського району, що входить в приміську зону м. Івано-Франківськ (30 км.) розвиток рекреації найменш інтенсивний, а об'єкти, що розташовані на даній території розташовані поодинокі з слабо розвиненими структурними зв'язками.

В Коломийському районі інтенсивний розвиток рекреації відбувається в м. Коломия та в передгірській частині коломийського району біля автодороги державного значення Коломия – Косів, де зосередні об'єкти сільської рекреації. В місті Коломия розвинута рекреація на основі подієвої рекреації, готельного господарства та об'єктів харчування рекреаційного типу. Геополітичне розміщення м. Коломиї забезпечило його функціонування, як рекреаційного центру етнографічної та реолекційної рекреації. Північно-східна частина району має аграрний профіль, інфраструктура рекреації на даній території залишається на початковому етапі формування та представлена поодинокими місцями відпочинку біля природних об'єктів (лісосмуг, річок, озер).

В Долинському районі зона найвищої інтенсивності рекреації розміщена в межах населених пунктів Мислівка, Вишків, Вигода. На даній території розміщені об'єкти гірськолижної, екстремальної рекреації, а також об'єкти сільського туризму та етнографічної рекреації (музей спадщини Вигодської вузьколійки, що є

об'єктм сучасної рекреації). Саме на цій території зосереджене будівництво великих рекреаційних комплексів з розвинутою мережею інженерної інфраструктури, що підвищує можливості території для додаткового розвитку. Середня інтенсивність розміщення об'єктів рекреації 2-5 об'єктів на 1 га території присутня в зоні с. Мізунь та с. Старий Мізунь. На даній ділянці розташовані об'єкти сільського туризму та етнографічної рекреації.

Інтенсивність розташування об'єктів рекреації в Косівському районі має зональний характер. Натурні обстеження показали взаємозв'язок рекреаційних центрів Косівського району з розташуванням центрів етнографії та природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів. Найвищі показники інтенсивності розташування об'єктів рекреації простежуються на території м. Косів (численні музеї, садиби видатних осіб, невеликих рекреаційних об'єктів та об'єктів сільської рекреації), території с. Тюдів, смт. Кути, с. Великий Рожен (історична складова культурних та релігійних нашарувань) де розташовані готелі, ресторани, інфраструктура природоохоронних мотелів та кафе, а в природньому оточенні (на відстані від 2 км від автодоріг) мережа об'єктів сільського туризму. Територія с. Космач, що є одним з центрів етнографічної рекреації з постійними рекреаційними потоками. Зона с. Шешори де природньо-ландшафтні умови, існуюча інфраструктура закладів рекреації часів СРСР та етнографічна рекреація сформовані рекреаційні потоки, розвиток сільського туризму та нових комплексів гірськолижної рекреації.

Низька інтенсивність розміщення об'єктів рекреації простежується в Верховинському районі. Менше 1% території з інтенсивністю більше 15 об'єктів на 1 га розташовані в межах с. Криворівня, смт. Верховина та с. Довгопілля. На даній території розташовані етнографічні, історичні, історико-культурні музеї, що стали основою розвитку сільського туризму. В передгірській частині туристичних стоянок та маршрутів розміщені готелі та рекреаційні комплекси, що орієнтовані на короткотривалий відпочинок організованих груп рекреантів та спортсменів. В південно-східній частині району розташована зона розвитку рекреації в межах населених пунктів Яблуниця, Плай, Гринява, Буркут. Рекреаційні потоки

сформовані на основі, як внутрішніх так і зовнішніх рекреантів (геополітичне розміщення та близькість зовнішніх кордонів з Румунією сформували вектор зовнішньої рекреації). Надвірнянський район має найвищу інтенсивність розміщення об'єктів рекреації, що представлена, як потужними комплексами (ТК «Буковель»), так і меншими об'єктами гірськолижної рекреації та сільського туризму. Дана територія охоплює зону населених пунктів Татарів, Микуличин, Яремча, Ворохта, Яблуниця, Лазещина. На даній території сформована інфраструктура рекреації 60-70-х років XX століття. Сучасна рекреація на цих ділянках сформувалась з початку 2000 року завдяки приватним інвестиціям в розвиток інфраструктури. Проте відсутність чіткої схеми просторового розосередження об'єктів рекреації при динаміці розвитку на 2015 рік призведе до екологічного колапсу та деградації цих територій.

Рожнятівський район є районом з найнижчими показниками розвитку рекреації. В зоні, що займає 94% від загальної площі території інтенсивність розміщення об'єктів рекреації складає менше 5 шт. на 1 а території. Складні умови рельєфу та слабо розвинена мережа автодоріг є основними причинами ситуації, що склалась. Об'єкти сільського туризму, що розташовані на території с. Ясень, с. Сливки, с. Перегінськ та орієнтовані на ландшафтні рекреаційні ресурси. Дані схеми демонструють існування великих ареалів на території дослідження з низькими показниками рекреаційного освоєння (на 70,1% території, а це 4413 км² - кількість рекреаційних об'єктів складає менше 5 шт. на 1 га).

При аналізі схеми рекреаційного освоєння простежується, що при найвищому рівні рекреаційного освоєння гірських районів Надвірнянського та Долинського районів районні центри абстрагуються в системі функціонування області, як промислові міста з екологічними проблемами притаманними нафтогазовій промисловості.

Таблиця 3.7 Порівняльний аналіз потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів в гірських районах Івано-Франківської області

природно-ландшафтні рекреаційні ресурси

- клімато-терапевтичні
- бальнеологічні
- флоро-фауністичні
- ландшафтні
- лісові
- водні

історико-культурні рекреаційні ресурси

пам'ятки історії та культури

- пам'ятки історії
- пам'ятки архітектури та містобудування
- пам'ятки археології
- мистецькі пам'ятки та музейна галузь

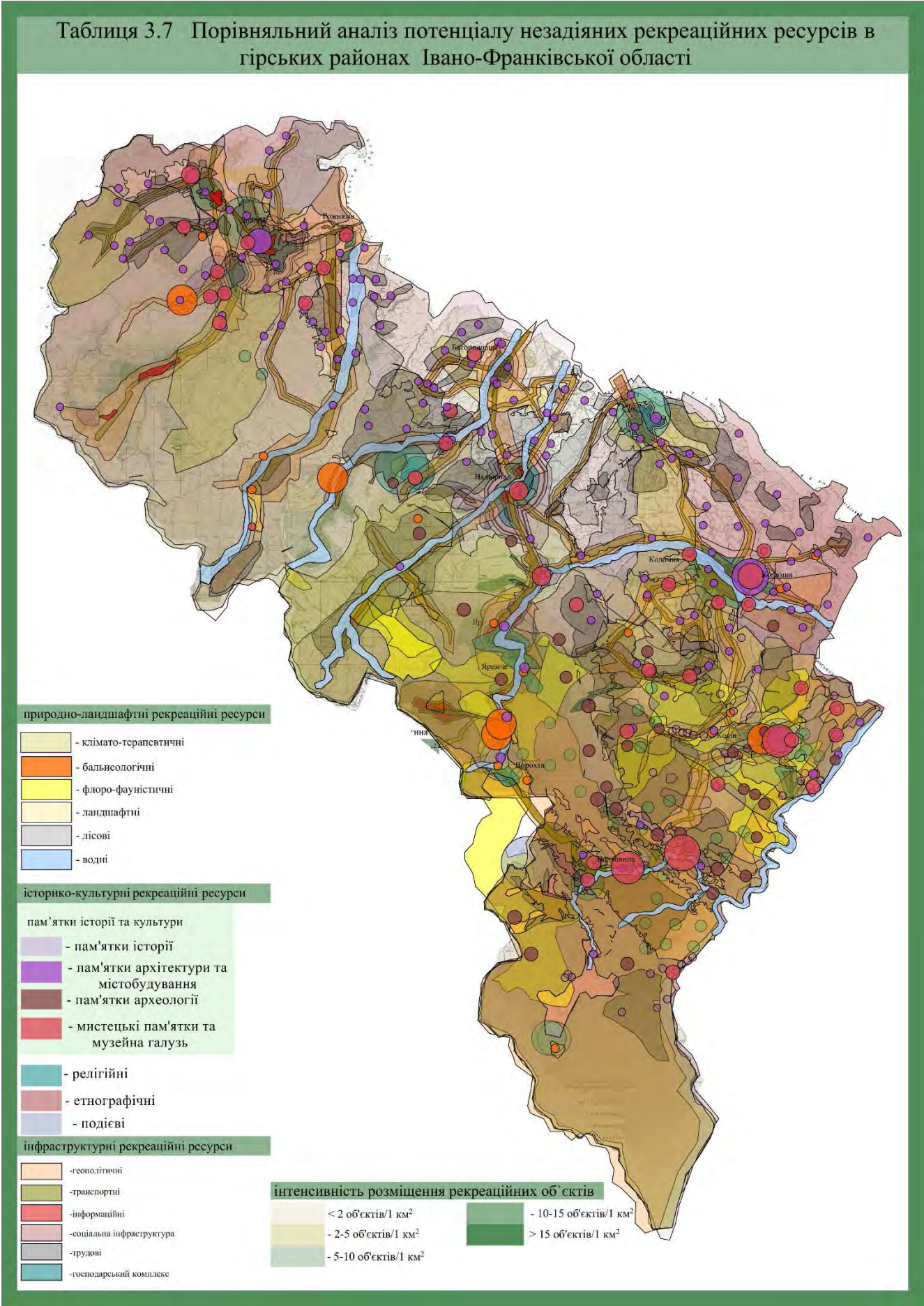
- релігійні
- етнографічні
- події

інфраструктурні рекреаційні ресурси

- геополітичні
- транспортні
- інформаційні
- соціальна інфраструктура
- трудові
- господарський комплекс

інтенсивність розміщення рекреаційних об'єктів

- < 2 об'єктів/1 км²
- 2-5 об'єктів/1 км²
- 5-10 об'єктів/1 км²
- 10-15 об'єктів/1 км²
- > 15 об'єктів/1 км²

Рекреаційними ареалами між промисловими центрами виступають національні парки, що орієнтується на внутрішні рекреаційні потоки. Застосування подібної схеми диктує стан розвитку рекреації в гірських районах Івано-Франківщини. Реформування даних територій можливе через включення сучасних видів рекреації в промислових зонах області (проведення бізнес форумів, бізнесового туризму), зміна формату ідентифікації адміністративних районів області без зміни основного типу функціонування. Проведений аналіз вказує на відсутність рекреації в передгірських населених пунктах. Найбільш чітко дану проблему можна простежити на прикладі Коломийського району. Державна політика розвитку аграрного сектору в даному районі, стала наслідком відсутності інфраструктури відпочинку в окремих населених пунктах.

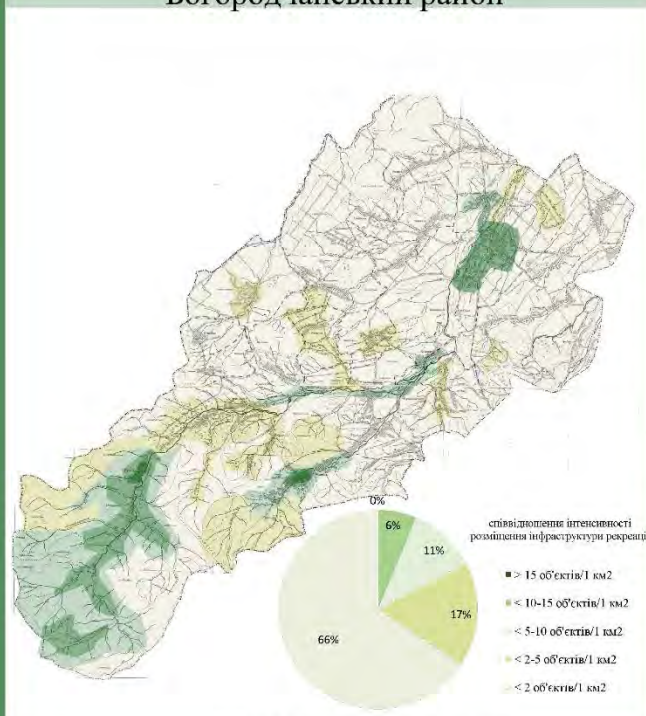
Крім того існує проблем дієвих рекреаційних комплексів елітарного відпочинку. За міжнародною системою «5 зірок» в регіоні дослідження функціонує 2,7 % закладів найвищої категорії сервісу (при нормі в Європі 35%). Масовість внутрішнього відпочинку та орієнтованість на середні показники сервісу не дозволяє якісно конкурувати з світовими аналогами.

Крім низького розвитку інфраструктури організованого відпочинку, в Карпатському регіоні існує проблема відсутності інфраструктури неорганізованого відпочинку (влаштування наметових містечок, рекреаційних притулків, сховків, туристичних нічлігів тощо. Проте частка неорганізованого туризму в Карпатському регіоні складає 60%. В Європі дану проблему місцеві органи влади вирішили через створення нормативних документів, якими кожен власник рекреаційного об'єкту місткістю більше 50 осіб зобов'язувався облаштувати та обслуговувати певну територію громадського відпочинку. При цьому місцева громада вибирала проблемні місця та юридично закріплювала за інвесторами дані об'єкти.

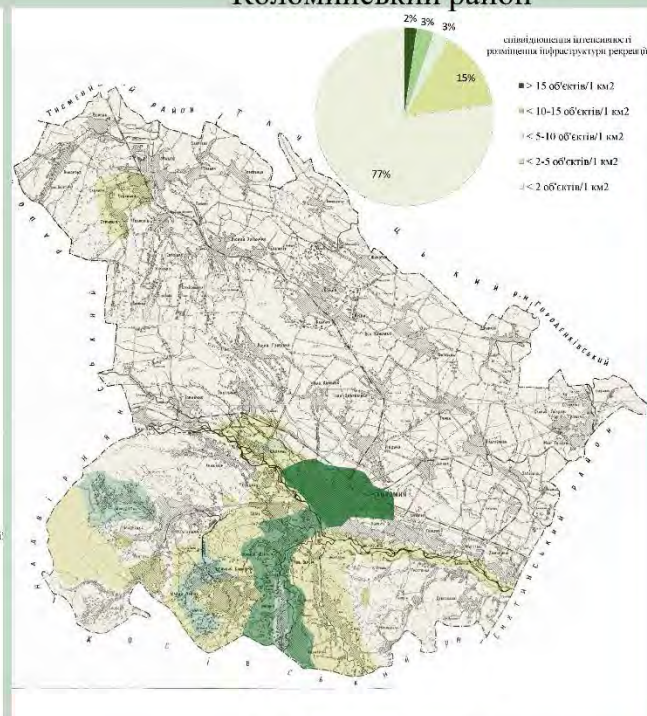
1. Негативними тенденціями, що знижують ефективність використання рекреаційного потенціалу регіону на даний час є:
 - відставання розвитку рекреації та транспортної інфраструктури і, зокрема, відставання автотуризму;

Таблиця 3.8 Стан розвитку рекреації в гірських районах Івано-Франківської області

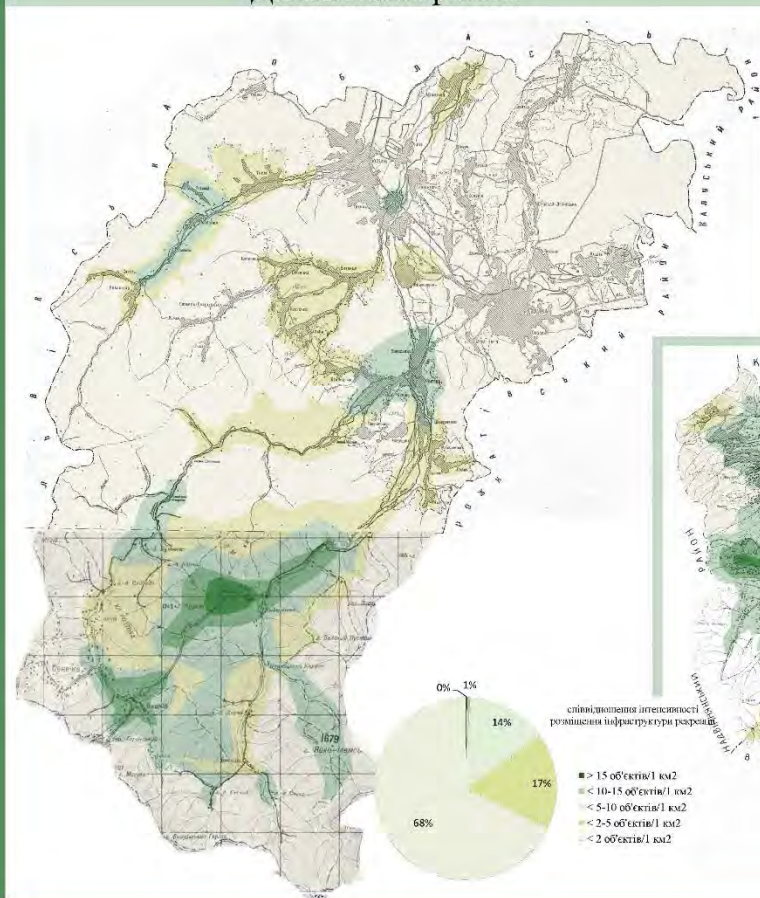
Богородчанський район

Коломийський район

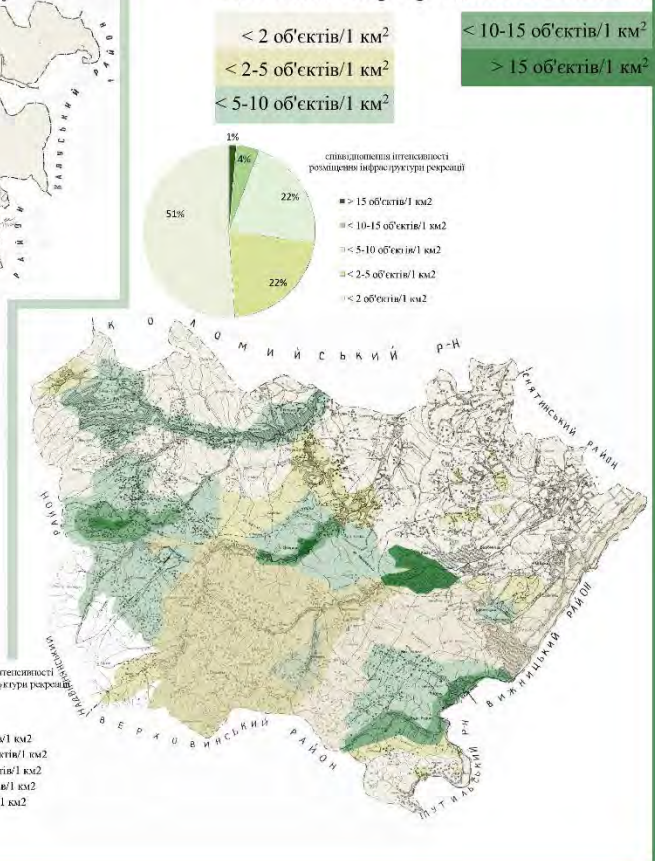

Долинський район

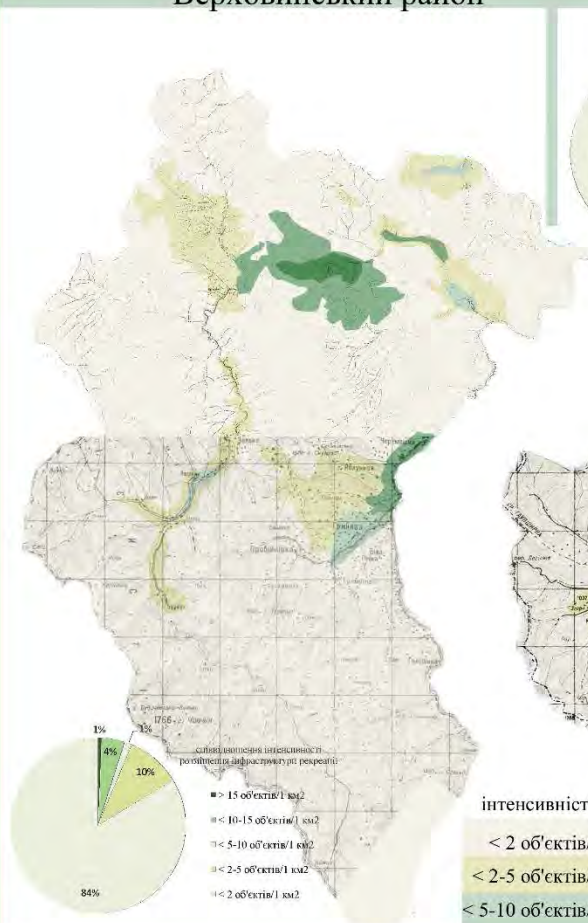
Косівський район

інтенсивність рекреаційного освоєння

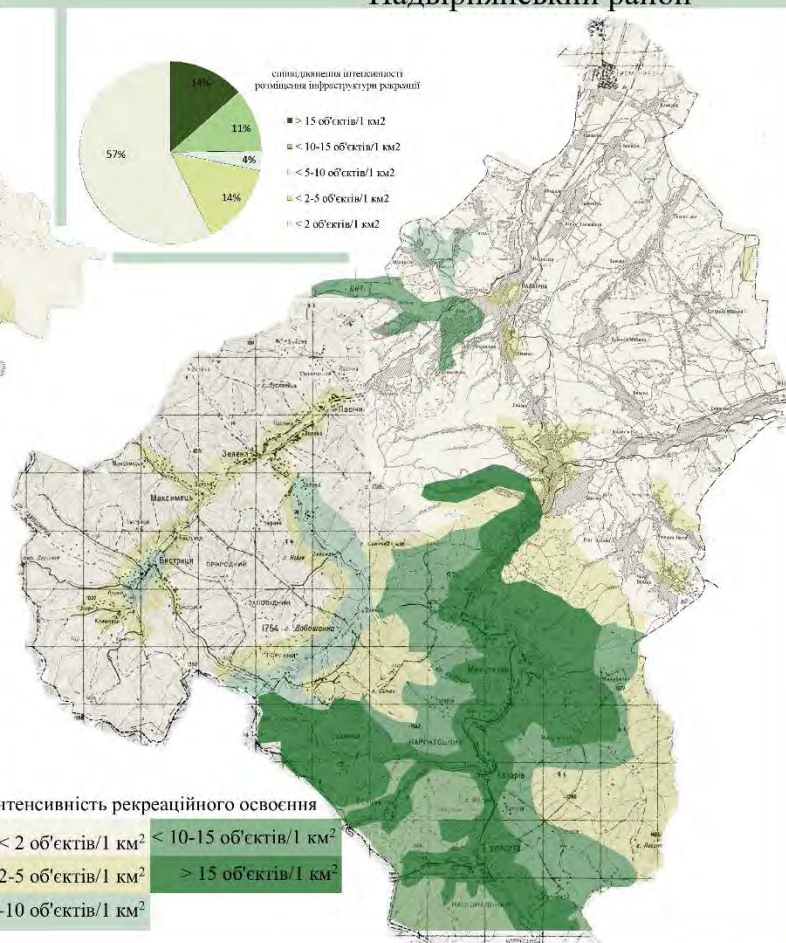

Продовження табл. 3.8 Стан розвитку рекреації в гірських районах Івано-Франківської області

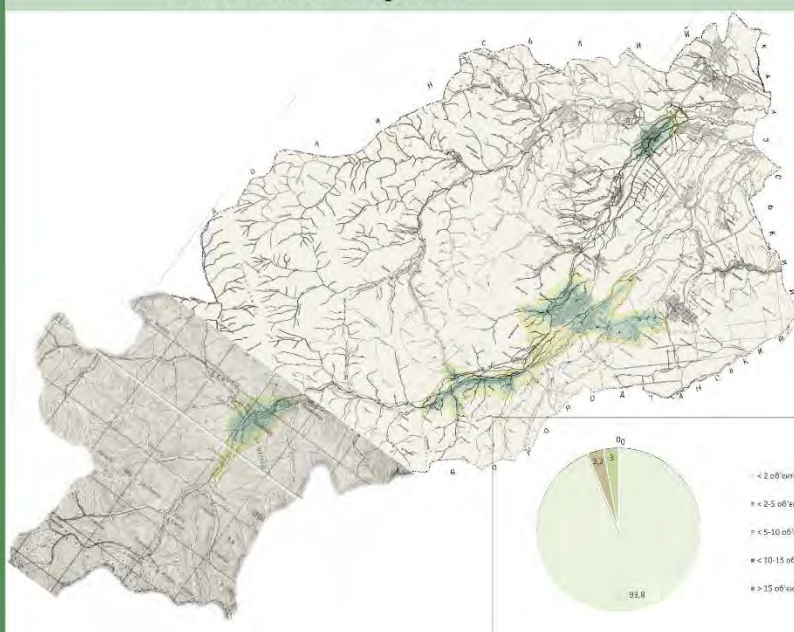
Верховинський район

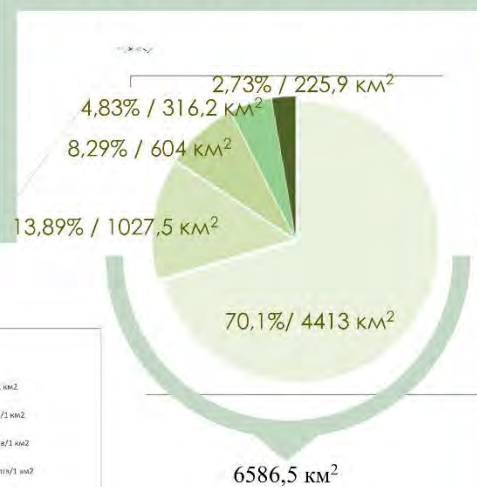
Надвірнянський район

Рожнятівський район

Середня інтенсивність
рекреаційного освоєння на
ділянці дослідження

- неефективне використання етнографічної складової та втрата національних традицій в архітектурі;
- зниження екології та охорони навколишнього середовища регіону;
- відсутність муніципальних та бюджетних місць тимчасового відпочинку;
- несистемне освоєння території регіону;
- низька частка залучення місцевого населення в рекреаційному процесі;
- недосконала державна політика в сфері природоохорони й розвитку регіонів.
- У Карпатському регіоні сформувалася тенденція використання традиційних видів рекреації на основі природно-ландшафтного рекреаційного ресурсу, розвиток гірськолижних баз, готелів, сільських котеджів, де перебуває частина рекреантів, зорієнтованих на традиційні види відпочинку.
- Шляхи подолання тенденції малоефективного використання рекреаційних ресурсів в регіоні слід шукати, як в реформуванні системи державного контролю, керування та розвитку рекреації, так і якісної зміни архітектурно-планувальної організації й формуванні інфраструктури відпочинку на основі сучасних видів рекреації.
- Шляхом співставлення схем розташування рекреаційних ресурсів та інтенсивності розвитку рекреації визначено ефективність використання рекреаційних ресурсів. Зокрема встановлено, що найвищий рівень рекреаційного освоєння мають Надвірнянський та Долинський райони. Тут існує потенціал розвитку гірськолижної рекреації, на основі сформованої інфраструктури та екстремального відпочинку.
- Потенціал розвитку історико-мистецьких рекреаційних ресурсів сіл Косівського, Верховинського та Коломийського районів, а також існуючі музеї декоративно-прикладного мистецтва, можуть стати основою розвитку історико-культурного виду рекреації на цій території. Розвиток реколекційної рекреації має відбуватись завдяки відродженню релігійних центрів. На досліджуваній території функціонують 5 центри: в с. Манява Богородчанського району, с. Отинія Коломийського району, с. Путила Верховинського району, м. Коломия, с. Дземброня Веховинського району.

Таблиця 3.9 Оцінка потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів в гірських районах Івано-Франківської області

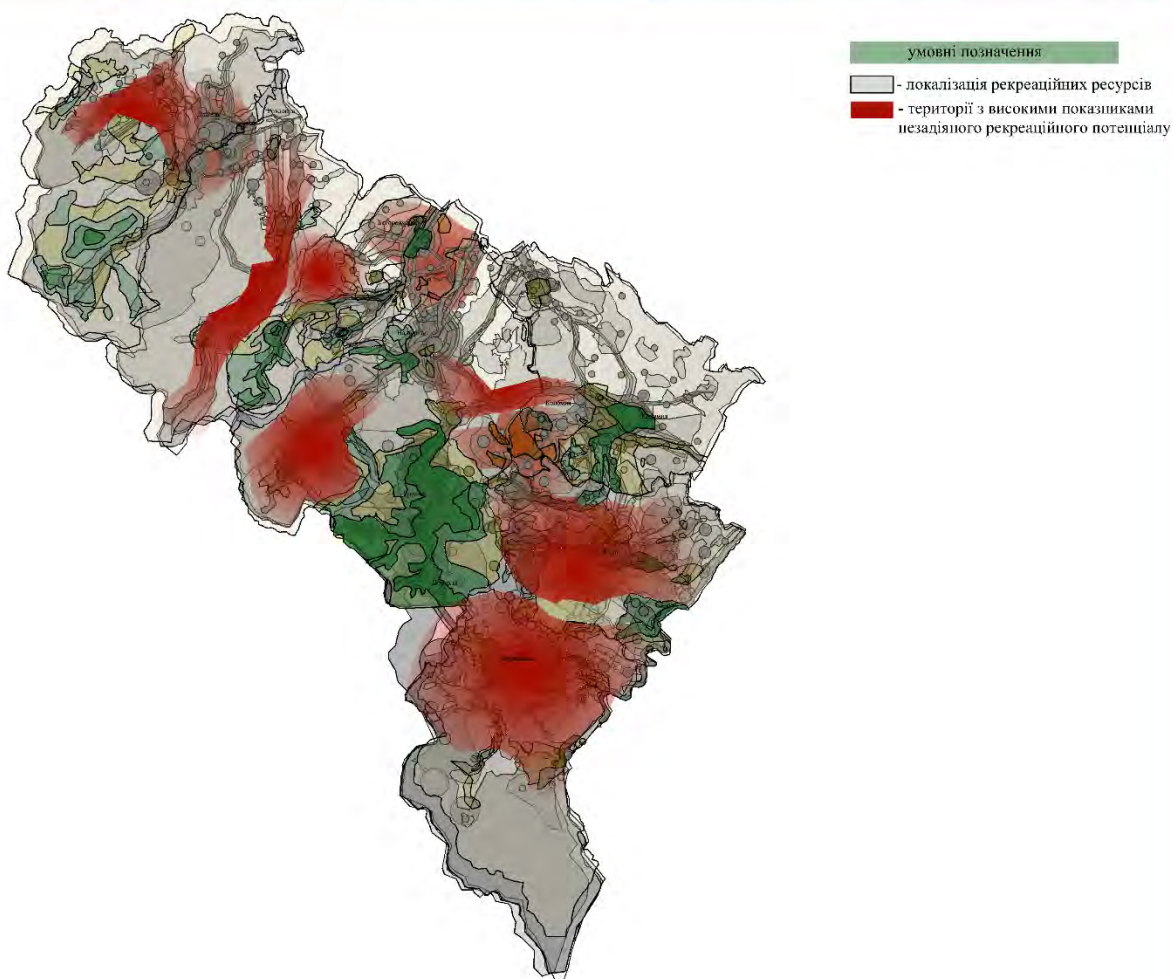
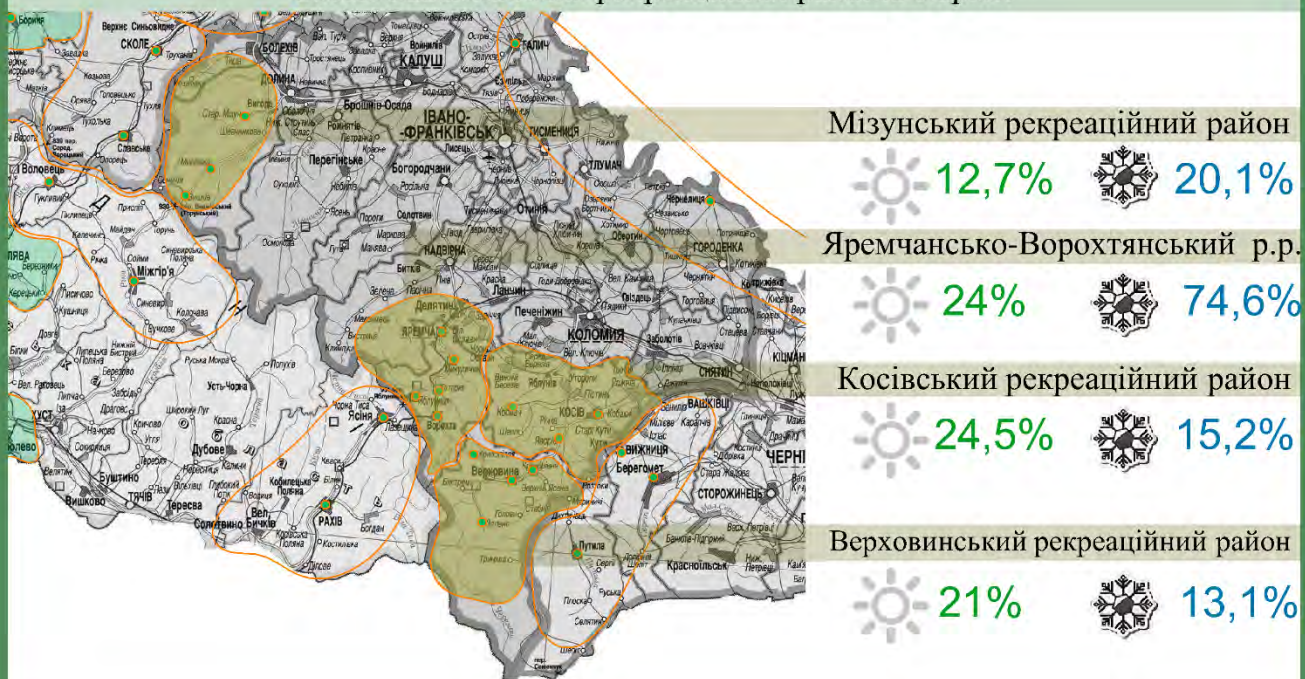

Схема навантаження рекреаційних районів Карпат

У Коломийському районі існує потенціал інфраструктурних рекреаційних ресурсів (мережа автодоріг, геополітичне положення), що забезпечить розвиток рекреаційної рекреації в межах ареалу. Проведений аналіз інтенсивності рекреаційного освоєння показує низький розвиток рекреації в передгірських населених пунктах. Найбільш чітко цю проблему можна простежити на прикладі Коломийського району. Ресурсний потенціал функціонування рекреаційної інфраструктури орієнтований на природно-ландшафтні умови. Відсутність орографічних і лісових ресурсів та 50-річна державна політика розвитку аграрного сектору зумовиланизький рівень розвитку інфраструктури відпочинку в Коломийському і Косівському районах, де існує найбільший потенціал функціонування сільського туризму.

Висновки до третього розділу

1. На основі джерел дослідження з'ясовано рекреаційний потенціал Карпатського регіону, виявлено основні рекреаційні райони, ступінь освоєння та їх потужності. Розглянуто основні підходи до класифікації рекреаційних ресурсів, а саме за предметною сутністю ресурсу, діяльнісний (за характером використання), а також ціннісний; функціональний; атрактивний; еколого-економічний. В роботі використано типологію рекреаційних ресурсів за *природно-ландшафтними* (клімато-терапевтичні, бальнеологічні, ландшафтні, флоро-фауністичні, водні та лісові), *культурно-історичними* (пам'ятки історії та культури, події, релігійні та етнографічні), та *інфраструктурними* (геополітичні, транспортні, інформаційні, трудові ресурси, ресурси господарського комплексу та соціальна інфраструктура) характеристиками ресурсів.
2. На основі аналізу даних обласних відділів статистики та наукових праць висвітлено рекреаційний потенціал Карпатського регіону та сформовано схему просторового розосередження рекреаційних ресурсів. На території дослідження виділено та охарактеризовано 4 рекреаційних райони з різною спеціалізацією, ступенем освоєння, рекреаційними потужностями, перспективами розвитку, значенням їх функціонування для галузі. Це Мізунський, Яремчансько-

Ворохтянський, Косівський, Верховинський рекреаційні райони. Розроблено та проаналізовано схему просторового розосередження рекреаційних ресурсів та схему стану розвитку рекреації в гірських районах Івано-Франківської області.

3. Визначені особливості ландшафтно-просторових, історико-культурних та містобудівних умов розвитку рекреації в Карпатському регіоні: визначальне місце рельєфу у рекреаційному зонуванні; недостатній розвиток транспортної мережі; своєрідність культурно-історичних складових рекреаційних ресурсів. Слід підкреслити нерівномірність розміщення рекреаційних ресурсів в просторі регіону, пріоритетність окремих видів рекреаційних ресурсів в межах населених пунктів, неефективність використання атрактивних рекреаційних ресурсів у зв'язку з слабким розвитком транспортної мережі на території, несистемність взаємодії окремих видів рекреаційних ресурсів.
4. На основі аналізу джерельної бази, статистичних даних та натурних обстежень виявлено незадіяні рекреаційні ресурси регіону, як основи розвитку сучасних видів рекреації та їх архітектурної організації. На основі даних районних відділів архітектури та містобудування, що до кількості об'єктів рекреації на території дослідження, розроблено схеми стану розвитку рекреації в гірських районах Івано-Франківської області. Шляхом співставлення схем розташування рекреаційних ресурсів та інтенсивності розвитку рекреації охарактеризовано використання рекреаційних ресурсів. Проведений аналіз рекреаційного освоєння показує низький розвиток рекреації в передгірських населених пунктах, ресурсний потенціал функціонування яких орієнтований на природно-ландшафтні умови. Державна політика радянського періоду в аграрній сфері обумовила низький рівень розвитку інфраструктури відпочинку в Коломийському, Косівському та Верховинському районах, де існує найбільший потенціал розвитку сільського туризму.

РОЗДІЛ 4

ЧИННИКИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ВИДІВ РЕКРЕАЦІЇ

4.1. Систематизація об'єктів сучасної рекреації на теренах регіону

В ході дослідження на основі аналізу об'єктів сучасної рекреації в ряді Європейських країн виділено 6 можливих видів об'єктів сучасної рекреації в Карпатському регіоні. Аналіз та оцінка незадіяного рекреаційного потенціалу та зміни, що відбулися в господарському комплексі України вказують на потребу визначення особливостей їх архітектурно-планувальної організації та змін в механізмах проектування об'єктів сучасної рекреації в Карпатському регіоні. Проте виділені види рекреації, а це: гірськолижна, екстремальна, паломницька, етнографічна, археологічна рекреація та сільський туризм суттєво відрізняються за підходами доформування їх інфраструктури типології об'єктів та особливостями архітектурно-планувальної організації. Для цього слід провести їх систематизацію та визначити критерії, за якими будуть формуватися структурні групи поділу. Загальноприйнятими є критерії видового поділу рекреації, де об'єкти різних її видів поділяються за:

- функціями;
- напрямками розвитку;
- розміщенням;
- видом використаних рекреаційних ресурсів;
- способом розміщення рекреантів;
- метою подорожі;
- віковим складом рекреантів;
- ритмічністю рекреаційних потоків.

Охарактеризуємо трактування кожного з видів сучасної рекреації. *Сільський туризм* – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів, особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону. Поняття

сільського зеленого туризму в Карпатському регіоні не нове, адже ще з кінця XVIII ст. існував даний вид рекреації, проте саме в період з 1991 року він набуває масовості, через зміни, що відбуваються в системі соціально-економічній сфері, відбувається процес зміни підходів до житлового будівництва для потреб сучасної рекреації.

Етнографічна рекреація — сучасний вид рекреації, в якому бере участь місцеве населення, етнічна особливість якого і є основним рекреаційним ресурсом. Даний вид рекреації, дозволяє задовольнити інтерес споживача до пізнання самотньої традиційної, культури, історії краю. Рекреанти під час таких екскурсій знайомляться з архітектурою, фольклором, обрядами, народними традиціями, ремеслами, особливостями національної кухні [189].

Екстремальна рекреація — рекреація, способи реалізації якої включають елементи атракцій, що межують з ризиком травматизму. В структуру екстремальної рекреації входять екстремальна та пригодницька рекреація. Крім використання спеціального спорядження екстремальна рекреація відбувається в певному середовищі: природному чи урбанізованому та з використанням одного або кількох рекреаційних ресурсів.

Реколекційна рекреація — вид духовно-відпочинкової діяльності, пов'язаний з надаванням послуг та забезпечення потреб паломників, що перебувають в релігійних центрах та знаходяться за межами постійного середовища перебування [74].

Археологічна рекреація — сучасний вид рекреації в Карпатському регіоні, головним об'єктом якого виступають *мегалітичні святилища*. Мегалітичні святилища — це священне місце для проведення певного культу, в побудові чи ознакуванні якого використовувались мегаліти певного характеру.

Гірськолижна рекреація — вид рекреації, інфраструктура якого в сучасних умовах є носієм певного рівня сервісу, вищої якості послуг в сфері відпочинку.

Найактивніша динаміка розвитку на даній ділянці в секторі розвитку сільського зеленого туризму. Сільський зелений туризм — це нове поняття, хоча ще наприкінці XIX ст. — поч. XX ст. його елементи зустрічаються на теренах регіону (відпочинок письменників та громадських діячів в сільських садибах місцевих жителів) [34]. Трактуючи терміну сільський зелений туризм є неоднозначним. В. Биркович трактує

даний термін, як специфічну форму відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням особистого майна селян, підсобного та фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, історичної та етнографічної спадщини регіону. З визначення терміну можна виділити, що головними умовами функціонування зеленого туризму є наявність облаштованого житла в сільській місцевості та наявність рекреаційного середовища. *За напрямками розвитку* сільський зелений туризм поділяється на:

- агротуризм — вид сільського зеленого туризму як пізнавального, так і відпочинкового характеру, що пов'язаний з використанням підсобних господарств населення, або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері;
- пізнавальний - науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де передбачено ознайомлення з флорою і фауною, місцевими природо-ландшафтними особливостями території;
- екологічний туризм (екотуризм) — вид сільського зеленого туризму, який передбачає проживання на екологічно чистих територіях із використанням екопродуктів харчування та без застосування засобів комунікації.
- цільовий — вид сільського зеленого туризму, який має риси чітко визначеної мети перебування. Базою для розвитку є капітальний житловий фонд — садиби господарів, система загосподарювання місцевості: спеціальна кулінарія, виноробство, вирощування та догляд за худобою (особливо вівчарство та перебування на полонинах).

За розміщенням на ділянці об'єкти сільського зеленого туризму поділяються на індивідуальні садиби-господарства; фермерські господарства; готелі-хостели.

За використанням рекреаційних ресурсів сільський зелений туризм можна поділити на природо-релаксаційний загального типу, де основним аспектом

перебування рекреантів виступають саме природно-ландшафтні рекреаційні ресурси (лісові, ландшафтні, рекреаційні), природо-релаксаційний локального типу, з використанням унікальних бальнеологічних, клімато-терапевтичних рекреаційних ресурсів та творчий сільський туризм, з використанням групи історико-мистецьких рекреаційних ресурсів.

За розміщенням на території населеного пункту можна виділити наступні підвиди сільського зеленого туризму: сільський зелений туризм, що локалізований поза межами, в системі населених пунктів та в кущовій системі («присілкова»).

Способи розміщення рекреантів на території дослідження відрізняються в залежності від сформованої інфраструктури рекреації і можуть бути з спільним проживанням власників садиб та рекреантів; з суміжним проживанням власників садиб та рекреантів, з окремим проживанням власників садиб та рекреантів в межах індивідуального господарства. Крім того, слід виділити тип проживання в міні-готелях і хостелах. За метою подорожі сільський зелений туризм можна поділити на відпочинковий (де метою перебування рекреанта є відпочинок поза урбанізованим середовищем) в природних умовах, лікувально-оздоровчий (де метою перебування рекреанта є оздоровлення шляхом використання бальнеологічних, кліматолікувальних особливостей середовища та пізнавальний з можливістю проживання в середовищі сільських жителів, вивченні побуту, традицій особливостей кухні тощо).

За віковим складом сільський зелений туризм можна поділити на молодіжний (вік рекреантів - до 35 років), сімейний (віковий склад рекреантів є різний). За ритмічністю рекреаційний потоків сільський зелений туризм поділяється на сезонний, з літньо-орієнтованим, зимово-орієнтованим циклом та всесезонний.

Одним із перспективних та слабо освоєних є рекреація на основі відвідування археологічних пам'яток.

Питання стоянок людей палеоліту є досить актуальним в світовій науковій

практиці. Дослідження в сфері археології, антропології, релігієзнавства, лінгвістики та образотворчого мистецтва та наукові відкриття пов'язані місцями стоянок та знахідками на місці цих стоянок дозволяють скласти цілісну картину життя і побуту людей доби палеоліту. Як зазначають самі дослідники [94], особливе місце в житті людей того періоду займала релігія, яка була відповіддю практичні на всі питання щодо природних явищ, які людина того часу не могла досягнути.

Головним об'єктом досліджень виступають саме *мегалітичні святилища*. Термін мегаліти використовується з середини XIX ст. й означає доісторичні споруди з великих кам'яних блоків, з'єднаних без застосування цементу або вапняного розчину [194]. У граничному випадку це один модуль. Даний термін не є вичерпним, тому під визначення мегалітів і мегалітичних споруд підпадає досить розпливчата група монументів. Зокрема, мегалітами називають тесані камені великих розмірів, які не обов'язково слугували для спорудження поховань і пам'ятників.

Як відомо, святилище (дослівно святе місце) – місце збору певної частини чи всього племені, для проведення певних ритуалів чи дійств (поклоніння богам, принесення жертви тощо), якому надавалось священного значення [95]. Отже, мегалітичні святилища – це священне місце для проведення певного культу, в побудові чи ознакуванні якого використовувались мегаліти певного характеру.

Інфраструктура даного виду рекреації найменш розвинута, відповідно не сформована структура поділу по всьому переліку категорій.

За функціями рекреацію на основі археологічних знахідок можна поділити на відпочинково-пізнавальні — відпочинок, що передбачає відвідування мегалітичних святилищ, історичних місць вивчення історії, оздоровчу — туристичні походи в природному середовищі. За способом розміщення рекреантів виділяємо два типи:

- неорганізоване розміщення рекреантів в палаткових містечках;
- з використанням житлового фонду інших видів рекреації; передбачає розміщення рекреантів у житлах місцевих мешканців, на туристичних базах, у готелях тощо.

Усі археологічні знахідки на теренах Карпатського регіону знаходяться в гірській частині Карпат, проте потік рекреантів існує протягом всього року.

Змінюється лише віковий склад та організація маршрутів до археологічних знахідок; літньо орієнтовані подорожі без використання спеціального обладнання та зимово орієнтовані з використанням спеціальних навичок, обладнання тощо.

Під етнографічною рекреацією регіону розуміємо систему організацій, установ із виробництва рекреаційних послуг, які забезпечують нормальні умови відтворення працездатності рекреантів, на основі використання етнографічного потенціалу території.

За функціональною складовою етнографічна рекреація поділяється на:

- культурно-мистецьку рекреацію, що передбачає відпочинок з ознайомленням архітектурною та мистецькою спадщиною регіону, традиціями народного мистецтва;
- відпочинково-пізнавальну — ознайомлення з технологіями традиційного господарства, зокрема сироваріння, ліжникарства;
- виховну, що реалізується через створення молодіжних таборів та дитячо-орієнтованої індустрії відпочинку («Маєток Святого Миколая» в с. Пістинь Косівського району).

За напрямками розвитку виділяють подієво-розважальну етнографічну рекреацію, що реалізується на основі проведення щорічних фестивалів, ярмарків, пов'язанх з традиціями регіону (вихід на полонину в с. Путила Верховинського р-ну). В період з 2000-х років активно функціонують різноманітні дитячі табори та програми розвитку.

По способу розміщення рекреантів етнографічні комплекси є готельного, котеджного типу та без можливості проживання на території комплексу. За розміщенням на території етнографічні комплекси поділяються на локально-орієнтованими — з локалізацією в межах окремої ділянки, адміністративно-орієнтовані комплекси, функціональні елементи та об'єкти інфраструктури яких розміщені в межах певної адміністративної одиниці (населеного пункту, району тощо).

Таблиця 4.1 Систематизація сучасних видів рекреацій на теренах Карпатського регіону

	сільський зелений туризм	рекреація на основі відвідування археологічних пам'яток	етнографічна рекреація	екстремальна рекреація	паломницький туризм	гірськолижна рекреація
по функціях	- оздоровчо-пізнавальні; - соціально-культурні	- відпочинково-пізнавальна; - оздоровча	- культурно-мистецька - відпочинково-пізнавальні - виховна	- спортивно-розважальна - відпочинково-оздоровча	- культурно-пізнавальні; - освітньо-пізнавальні; - духовно-реколекційні; - соціально-релігійні	- монофункціональні - з пріоритетною функцією - поліфункціональні
по напрямках розвитку	- агротуризм - відпочинковий туризм - екологічний туризм - цільовий туризм		- подієво-розважальна - дитячо-орієнтована	- екстремальна: повітряна урбанізована водна гірська	- прочанський; - релігійно-екскурсійний; - реколекційний	- гірськолижні - оздоровчо-лікувальні - готельні комплекси
по розміщенню	- індивідуально; - в системі населених пунктів; - в куцувій системі;		- локально-орієнтовані - адміністративно-орієнтовані	- клімато-орієнтовані - рельєфо-орієнтовані - гідрологічно-орієнтовані	- прочанський; - релігійно-екскурсійний; - реколекційний	- монорозташовані; - групового розташування; - комплексного розміщення
за видом використаних рекреаційних ресурсів	- природно-релаксаційний загального типу; - природно-релаксаційний локального типу - традиційний		- культурно-історичні - історично-природознавчі - історично-мистецькі - культурно-геополітичні	- високогірні; - гідрологічні; - аероорієнтовані; - низинні; - передгірські.	- мистецько-орієнтовані; - комплексно-орієнтовані	- з пріоритетним використанням природно-ландшафтних ресурсів - антропогенних рекреаційних ресурсів
за способом розміщення рекреантів	- з спільним проживанням - з суміжним проживанням - з окремим проживанням - проживання в міні-готелях	- неорганізоване розміщення - з використанням житлового фонду інших видів рекреації		- індивідуальні; - групові; - командні.	- келійно-групового розміщення; - котеджно-групового розміщення; - готельного зразка	- котеджного типу - готельного типу
за метою подорожі	- відпочинковий; - лікувально-оздоровчий; - пізнавальний;		- оздоровчий - пізнавальний	- індивідуальні; - групові; - командні.	- келійно-групового розміщення; - котеджно-групового розміщення; - готельного зразка	- лікувально-оздоровчі; - культурно-пізнавальні; - розважально-відпочинкові; - спортивні; - релігійні.
за віковим складом рекреантів	- молодіжний; - сімейний;		- дитячо-орієнтованого, молодіжно-орієнтованого, змішаного, дорослого.	- відпочинкові; - тренувальні; - оздоровчо-реабілітаційні.	- молодіжні; - орієнтовані на старше покоління; - без вікових пріоритетів	- дитячі; - молодіжні; - без вікових обмежень.
за ритмічністю рекреаційних потоків	- сезонний: літньоорієнтований; зимовоорієнтований; - всесезонний	- сезонні - круглорічні	- круглорічні - сезонно-датовані	- сезонні; - круглорічні; - сезонно-інверсійні	- круглорічні; - літургійно-паломницького режиму	- круглорічні єдиного циклу; - круглорічні змінного циклу; - сезонні.

Території з об'єктами культурної спадщини (археології, історії, архітектури та містобудування, монументального та декоративно-прикладного і садово-паркового мистецтва, історичного ландшафту тощо), рекреаційні території (зелені зони міст і сіл, території будинків, пансіонатів та баз відпочинку, дитячих, спортивних та туристичних баз і таборів, дачного будівництва та приватні садиби тощо), природно-заповідні території (біосферні заповідники, національні природні, регіональні ландшафтні, дендрологічні та зоологічні парки тощо) та території лісового та водного фондів (ліси, рослинні природні комплекси) є основними видами ресурсів для формування етнографічної рекреації. За метою подорожі даний вид рекреації підрозділяється оздоровчий та пізнавальний. За віковим складом рекреантів етнографічна рекреація буває дитячо-орієнтованою, молодіжно-орієнтованою, змішаною, дорослою. За ритмічністю рекреаційних потоків круглорічна та сезонно датована.

Сьогодні рекреація — не тільки зміна постійного місця перебування, але і бажання отримати незабутні враження від відпочинку, відчутти екзотику та екстрим під час перебування на курортах та рекреаційних комплексах. На початку 80-х років XX століття прогресивним видом рекреації стає екстремальна рекреація. В Карпатах даний напрям тільки починає формуватися, але поодинокі його зразки зустрічаються з початку XXI століття. В науковій практиці поняття нетрадиційні та екстремальні види рекреації розмежовують, проте через спільні методи дослідження та способи реалізації відпочинку даної категорії, вищезгадані терміни розглядають сукупно. Бабкин А. В. трактує нетрадиційні види рекреації, як сукупність нестандартних способів відпочинку в екзотичних та екоприродних резерваціях, пов'язані з незвичайними подорожами та використанням не традиційних транспортних засобів [26]. Екстремальна — це рекреація, способи реалізації якої пов'язані з ризиком травматизму і ризиком для життя. Понятійний апарат даних визначень ще досконало не розроблений, тому при їх структуризації вчені опираються на поділі запропонованому організаціями, що забезпечують реалізацію даного виду рекреації. Крім використання спеціального спорядження, екстремальна рекреація відбувається в певному середовищі: природному чи урбанізованому та з використанням одного з

природних ресурсів, як основи середовища атракції. За напрямками розвитку екстремальну рекреацію можна поділити на шість типів.

До повітряного типу екстремальної рекреації відносять парашутизм, дельтапланеризм та парапланеризм, кайтинг, вертолітні екскурсії тощо. Кожен з них має свої особливості, та потребує певного розвитку інфраструктури обслуговування. При парашутному спорті після проходження рекреантом детального інструктажу та занять на тренажерах, пасажирським літаком місткістю від восьми місць рекреант доставляється на висоту 1000 м звідки і відбувається стрибок з парашутом. Ареалом розвитку даного виду відпочинку є невеликі аеродроми, що можуть приймати спортивні на малогабаритні пасажирські літаки. В Івано-Франківській області є п'ять таких аеродромів. На території дослідження є діючий аеродром з твердим покриттям на території с. Сморна Косівського району, та ще 1 в м. Коломия (станом на час дослідження не функціонує). Саме в радіусі до 20 км можливий розвиток даного виду відпочинку. Щодо інших видів повітряного типу екстремальної рекреації вимоги до їх реалізації значно менші та потребують рівнинної нелісної території, сталої рози вітрів та створення в розпланувальній структурі рекреаційних комплексів вертолітних площадок. Після аналізу засобів реалізації кожного з видів атракцій можна сформулювати зональні пропозиції щодо реалізації даного типу екстремальної рекреації. Основну зону будуть формувати рівнинні території Передкарпаття, а саме Богородчанського, Долинського, Надвірнянського Коломийського та Косівського районів. Вузлові елементи розвитку повітряної рекреації можна формувати на базі існуючих рекреаційних комплексів в Ворохті, Поляниці, Межигір'ї, Верховині тощо.

До гірського типу екстремальної рекреації відносяться гірський велосипед, туристичні походи, спелео-рекреація тощо. Щодо останнього, то за морфологічною структурою та віком гірських порід Карпат вони не мають багато зразків карстових розломів та печер, як ресурсу для розвитку спелеорекреації, проте всі інші види можуть розвиватися фактично на всій території Карпатського регіону та урізноманітнити як існуючу рекреаційну інфраструктуру, так і розвиватись на основі нових комплексів.

Природно-ландшафтні характеристики регіону ставлять свій відбиток на розвиток водних типів екстремальної рекреації. Особлива паводкова мережа гірських річок та швидкість течії забезпечує природні умови для розвитку рафтингу. В середній та нижній частині гідромережі Черемоша, Прута, Бистриці Надвірнянської та Слотвинської, Рибниці ще з середини ХХ ст. неорганізовано відбувається рафтинг. Інфраструктура водного типу екстремальної рекреації відсутня за винятком окремих рекреаційних об'єктів даного профілю в Верховинському районі, хоча щороку приріст рекреантів, що орієнтують на даний тип рекреації зростає на 10-15%.

До наземного типу екстремальної рекреації відносяться всі види рекреації, що перейшли в площину екстремальної за рахунок проведення різноманітних спортивних змагань під егідою організацій екстремальних видів спорту. В світовій рекреації популяризацію екстремальних видів спорту проводить компанія «RED BULL CHALLENGE» [203]. Прикладом такої рекреації є гірський велосипед, гірський стейтбординг, фрі стайл усіх видів гірськолижного спорту тощо. Розвиток даного типу рекреації може формуватися в ареалі всього регіону дослідження.

Екстремальні види рекреації, крім відпочинково-оздоровчої, мають спортивно-розважальну функцію, яка реалізується через використання рекреаційних ресурсів відповідно до напрямку функціонування комплексів екстремальної рекреації: клімато-орієнтовані, рельєфо-орієнтовані (з використанням орографічних, лісових, ландшафтних ресурсів), гідрологічно-орієнтовані (з використанням водних та орографічних ресурсів).

Відповідно до використання рекреаційних ресурсів та за розміщенням екстремальні види рекреації поділяються високогірні, гідрологічні, аероорієнтовані, низинні, передгірські. За способом розміщення рекреантів, екстремальні види рекреації поділяються на індивідуальні (з проживанням рекреантів в окремих номерах), групові (з проживанням рекреантів групами), команді (з проживанням рекреантів невеликими групами в окремих блоках приміщення). За метою подорожі об'єкти екстремальної рекреації поділяються на відпочинкові, тренувальні, оздоровчо-реабілітаційні. Віковий склад рекреантів представлений в основному молодшою віковою групою, проте в закладах даного типу зустрічаються і сімейний

відпочинок. За ритмічністю рекреаційних потоків, заклади екстремальної рекреації можна поділити на сезонні, круглорічні, та сезонно-замінні (рекреаційні комплекси, що обладнані відповідною інфраструктурою відпочинку для тренувань спортсменів в міжсезоння: комплекс підготовки стрибунів з трампліну в смт. Ворохта).

У зв'язку зі зростанням потреби релігійного відпочинку, дедалі яскравіше виділяється релігійний туризм і рекреація. Розвиток паломництва та релігійно-пізнавального туризму в цілому по країні веде до духовного відродження і виховання нації.

Релігійна рекреація є самостійною підгалуззю. Вона задовольняє духовні потреби віруючих різних віросповідань, забезпечує ознайомлення населення з маловідомими сторінками історії релігії й одночасно сприяє формуванню культури міжконфесійних і міжнаціональних відносин, утвердження національної свідомості та любові до рідного краю, самосвідомості, відтворення історичної пам'яті, виховання патріотизму, розвитку естетичних і художніх смаків [108]. У сучасному релігійному туризмі можна виділити два напрямки:

- 1) паломницький (відвідання святих місць з метою поклоніння реліквіям) і місіонерство (здійснення подорожей з метою пропаганди того чи іншого віровчення);
- 2) релігієзнавчий (не тільки для віруючих) — пізнавальні (ознайомлення з релігійними пам'ятками, історією релігії, культурою) та наукові (для богословів, істориків, релігієзнавців) поїздки [108].

Івано-Франківська область зі своєю історико-культурною спадщиною та багатством туристично-рекреаційних ресурсів належить до п'ятірки найпривабливіших туристичних центрів України. Прикарпаття є перспективним туристичним регіоном країни. Це територія з унікальними ресурсами, неповторними краєвидами, багатовіковими традиціями і самобутньою культурою населення. Об'єктами уваги туристів є не лише мальовничі ландшафти, джерела цілющих вод, приваблює їх також історико-культурна і духовна спадщина краю. Володіючи великою кількістю сакральних об'єктів (храмів і храмових комплексів, монастирів), необхідно подбати про їх використання для задоволення духовних потреб та пізнання — як українців, так і іноземних відвідувачів. Майже у кожному селі чи місті

Прикарпаття зустрічаються цінні зразки церковної архітектури, монастирі, храмові комплекси та інші святині. Саме тому дослідження церковних історико-культурних об'єктів краю з метою їх використання в туристично-рекреаційній діяльності є актуальними.

На сучасному етапі розвитку релігійного туризму особливе значення набувають дослідження історії і культури етноконфесійних груп, які населяють територію області. У системі релігійного туризму є спільні риси з культурним туризмом, що є особливим зацікавленням для іноземних туристів. Найвідомішими центрами релігійного туризму в Івано-Франківській області є Гошівський монастир (чоловічий, греко-католицький) (1570 р.) та Манявський скит (чоловічий, православний) (1606 р.) [214].

За напрямком розвитку реколекційний туризм поділяється на прочанський (відвідування святих місць прочанами для релігійної літургії тощо), релігійно-екскурсійний (відвідування храмів та сакральних комплексів з пізнавальною метою), реколекційний (відвідування сакральних та реколекційних комплексів з метою духовної реколекції). За функціями паломницькі центри поділяються на реколекційні — структура релігійних комплексів орієнтована на відпочинок та прийняття рекреантів, їх проживання на території релігійних комплексів, освітньо-релігійні — паломницькі центри з розвитком навчальної функції, створення інфраструктури навчальних закладів тощо. Духовно-просвітницька функція реколекційних комплексів передбачає залучення великої кількості прочан шляхом виїзних літургій, створенням додаткових знаків релігійного культу (знаків хресної дороги тощо). За видом використання рекреаційних ресурсів паломницькі центри поділяються на історико-культурні з використанням релігійних мистецьких та архітектурних рекреаційних ресурсів. Проте в період з 2000 року створені паломницькі центри мають орієнтацію на інфраструктурні та природно-ландшафтні рекреаційні ресурси. Відповідно поділ можна провести як мистецько-орієнтовані та комплексно-орієнтовані з використання кількох груп рекреаційних ресурсів. За способом розміщення рекреантів паломницькі центри поділяються на келійно-групового розміщення, котеджно-групового розміщення, готельного зразка. Мета подорожі

загалом збіжна з напрямками розвитку даних комплексів, а метою їх функціонування є допомога прочанам і відвідувачам у соціальному та духовному аспекті. Відповідно виділяємо такі групи паломницьких центрів, як культурно – пізнавальні, освітньо-пізнавальні, духовно-реколекційні, соціально-релігійні. За віковим складом відвідувачів об'єкти паломницької рекреації можна поділити на молодіжні, орієнтовані на старше покоління та різновікові. За ритмічністю рекреаційних потоків круглорічного функціонування, літургійно-паломницького режиму відвідування.

З розвитком рекреації та глобалізації ринкових відносин в сфері відпочинку, фактором споживацького вибору є ідентифікація продукту на ринку послуг (створення іміджу). Імідж в рекреаційній індустрії має на меті реалізацію певної філософії виробника та використання різноманітних економічних принципів, для створення адекватного споживацького очікування, а відповідно і певну цільову групу споживачів.

Американські маркетингові організації дають наступне трактування терміну бренд — назва, термін, знак, символ, малюнок тощо головним призначенням якого є ідентифікація товарів та послуг та їх диференціація в конкурентному середовищі [24]. В науковій практиці сьогодення поняття бренд та торгова марка часто ототожнюють, хоча вони мають ряд відмінностей та способів реалізації.

Великі туристичні комплекси, гірськолижні курорти з забезпеченням повного спектру послуг та досвідом роботи в даній галузі, обслуговують 70% рекреантів регіону. 5-15% загального прибутку подібних закладів йде на зовнішню та внутрішню рекламу, ще 7% на постійне оновлення на розширення інфраструктури існуючих об'єктів. Велика їх кількість активно функціонує вже протягом кількох десятиліть, що забезпечує створення певного іміджу, як еталону постійно високої якості послуг в галузі [24].

На Прикарпатті наявний багатий природно-рекреаційний потенціал для створення рекреаційних вузлів європейського зразка. Крім того, в досліджуваному регіоні є потужний етнографічний чинник, включення якого в рекреаційну структуру забезпечить самобутністю рекреацію в краї. За функціональним спрямуванням заклади гірськолижної рекреації поділяються на монофункціональні (гірськолижні, лікувально-оздоровчі), з пріоритетним напрямком та поліфункціональні. Дані комплекси на території Карпатського регіону є масштабними з кількістю місць проживання вище 300.

Відповідно по своїх функціональних особливостях дані заклади є поліфункціональними. По напрямках розвитку об'єкти гірськолижної рекреації поділяються на гірськолижні бази та комплекси, оздоровчо - лікувальні заклади рекреації, готельні комплекси. За розміщенням об'єкти даного сучасного виду рекреації поділяються на монорозташовані (поодинокий об'єкт, що є певним еталоном на ринку рекреаційних послуг), групового розташування (кілька об'єктів іміджевої рекреації тотожного типу функціонування та використання рекреаційних ресурсів на обмеженій території), комплексного розміщення (об'єкти гірськолижної рекреації функціонують у складі комплексів, з різною ієрархією та функціональними особливостями).

За видами використання рекреаційних ресурсів гірськолижну рекреацію можна поділити на тип з пріоритетним використанням унікальних природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів, та з пріоритетним використанням антропогенних рекреаційних ресурсів. За способом розміщення рекреантів заклади гірськолижної рекреації поділяються на об'єкти котеджного та готельного типу. За метою подорожі їх можна поділити на лікувально-оздоровчі, культурно-пізнавальні, розважально-відпочинкові, спортивні, релігійні. За віковим складом рекреантів об'єкти іміджевої рекреації поділяються на дитячий, молодіжний та без вікових обмежень.

За ритмічністю рекреаційних потоків ці об'єкти поділяються на заклади круглорічного та сезонного функціонування (табл. 4.2).

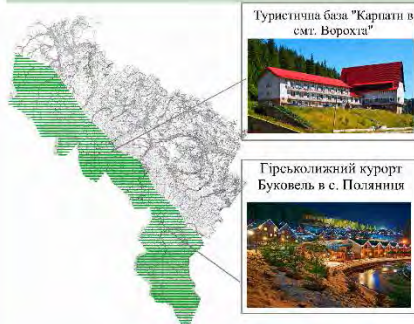
Розроблена схема систематизації об'єктів сучасних видів рекреації вказує на те, що розвиток об'єктів окремо взятого виду сучасної рекреації має ряд унікальних особливостей поділу по категоріям при цьому можна виділити суміжні групи в категорії поділу за функціями, способом розміщення рекреантів, віковим складом рекреантів та ритмічністю рекреаційних потоків.

Територію дослідження взяли на прикладі семи адміністративних районів Івано-Франківської області, що займають більше 50% її території, а це Надвірнянський, Долинський, Косівський, Верховинський, Богородчанський, Коломийський та Рожнятівський райони.

Таблиця 4.2 Інтегральна систематизація об'єктів сучасної рекреації

за природно-ландшафтними умовами

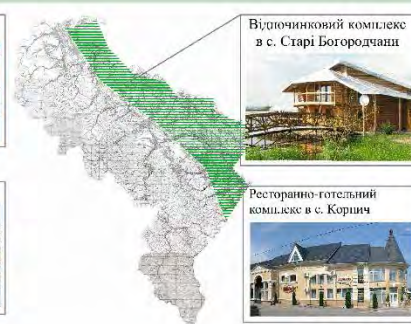
в гірській частині регіону

в передгірській частині регіону

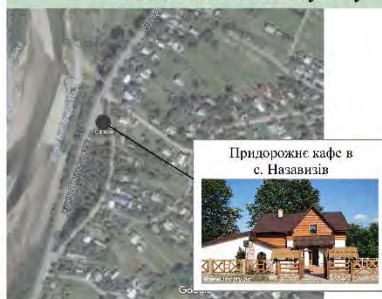

в рівнинній частині регіону

за розміщенням об'єкту рекреації в системі розселення

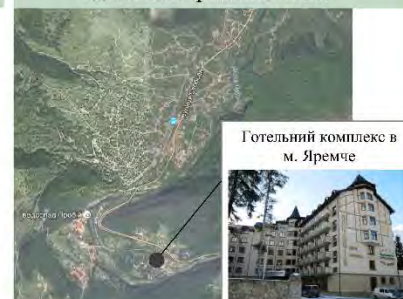
в складі населеного пункту

поза населеним пунктом

з дотичним розміщенням

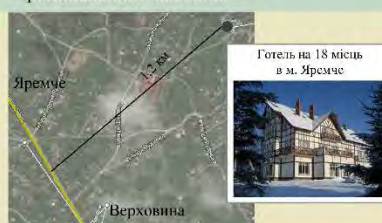

за транзитною інфраструктурою

до 500 м від автошляхів регіонального значення

0,5-1,5 км від автошляхів регіонального значення

більше 1,5 км від автошляхів регіонального значення

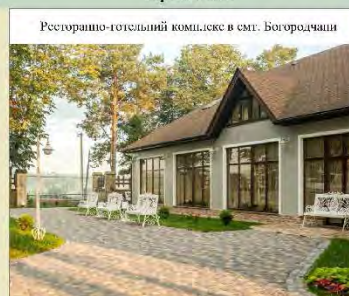

за формою власності

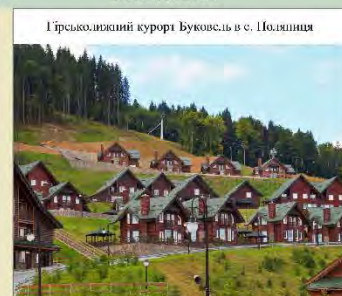
державні

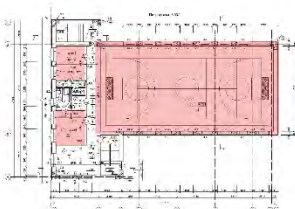
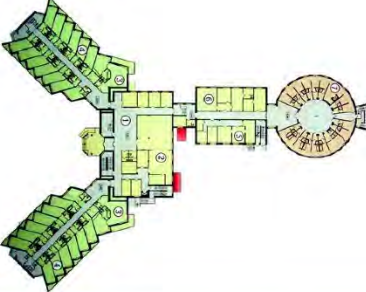
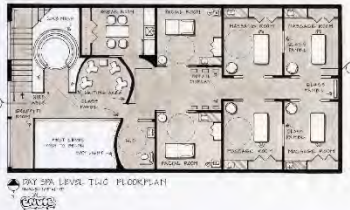
приватні

колективні

Продовження таблиці 4.2 Інтегральна систематизація об'єктів сучасної рекреації
за складом та поєднанням функцій
рекреаційних як основних функцій

проживання	спортивні	лікувальні
		
План II поверху готелю в с. Полянці	План I поверху спортивного комплексу в м. Надвірна	План лікувально-оздоровчого санаторію м. Микуличин
об'єкти рекреації та туризму	будинки, споруди та приміщення підприємств побутового обслуговування:	садиби зеленого туризму
		
план туристичного комплексу в с. Татарів (проектні пропозиції)	споруда лазні в смт. Ворохта (проектні пропозиції)	план садиби в с. Ільці Верховинського району

другорядних рекреаційних функцій у складі
інших об'єктів

сакральні споруди та комплекси

сакральна функція

План I поверху церкви в с. Нижній Вербіж Коломийського району

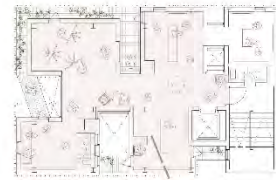
об'єкти торгівлі та харчування

комерційна функція

План I поверху торгово-розважального центру в м. Яремча

будинки, споруди та приміщення культурно-видовищних, дозвілєвих та культових закладів

виставково-мистецька функція

План I поверху садиби-музею в с. Пістинь (проектні пропозиції)

На основі видової систематизації сучасної рекреації розроблена інтегральна систематизація сучасних видів рекреації, де поділ відбувається за критеріями: *природно-ландшафтних умов* – об’єкти, що розміщені в гірській, передгірській та рівнинній частинах регіону; *розміщення в системі розселення* - розташовані в складі населеного пункту, поза ним та з дотичним розміщенням; *пов’язаності з транзитною інфраструктурою* – об’єкти розташовані на відстані до 500 м від автошляхів регіонального значення, 500-1,5 км та більше 1,5 км; *розплануванням* - з комплексним поєднанням об’єктів проживання, харчування, атракцій у межах однієї ділянки; з кушовим та роздільним їхнім розміщенням; *складом та поєднанням функцій* – рекреаційних як основних (туристичні бази та комплекси, об’єкти проживання, індивідуальне житло місцевих жителів, споруди та приміщення охорони здоров’я та відпочинку, будинки, споруди та приміщення підприємств побутового обслуговування, спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди та рекреаційних – як додаткових функцій (другорядних у складі інших об’єктів): сакральних; торгівельних; харчування, будинки, споруди та приміщення культурно-видовищних, дозвіллевих та культових закладів; *форми власності* - державні; приватні та об’єкти кооперативної форми власності; *функціонування у складі рекреаційного комплексу* - монофункціональні та поліфункціональні (з пріоритетною та без пріоритетних функцій); *використання рекреаційних ресурсів* - орієнтовані на природно-ландшафтні, історико-мистецькі, інфраструктурні рекреаційні ресурси; *умови розвитку та модернізації об’єктів і територій* - без можливості реформування об’єктів рекреації на ділянці розміщення; з можливістю будівництва додаткових об’єктів на території; з можливістю реконструкції і модернізації існуючої інфраструктури та розвитку рекреації без спорудження нових об’єктів.

4.2. Особливості архітектурно-планувальної організації об’єктів сучасної рекреації в регіоні

Сільський туризм передбачає відпочинок у садибах місцевих жителів, які пропонують спектр послуг для колективного та індивідуального відпочинку із можливістю ознайомлення з місцевими звичаями й традиціями. Саме такому

відпочинку на теренах регіону свого часу надавали перевагу І. Франко, Леся Українка, М. Грушевський, М. Коцюбинський, А. Шептицький та інші видатні українці. Сьогодні жителів урбанізованих територій приваблює атрактивність природнього середовища Карпатського регіону та можливість поспілкуватися з її жителями, ознайомитися з їх життям та побутом. Рекреантам цікаво взяти участь у традиційних ремеслах регіону, смакувати місцеву кухню та відпочити в природньому середовищі. Сьогодні сільський туризм Карпатського регіону розширив сферу послуг: пропонуються різноманітні кінні, вело та піші туристичні маршрути, організовуються етнографічні фестивалі та дійства, організовуються зустрічі із відомими місцевими майстрами, проводяться майстер класи із традиційних народних ремесел. Чимало господарів, які пропонують послуги зеленого туризму, об'єднались у Спілку сприяння розвитку сільського зеленого туризму Івано-Франківської області і координують свою діяльність.

Територія проведеного дослідження складає 7 адміністративних районів області до яких входять 260 сільських населених пунктів площею 5 955 км² (при загальній площі території 7006,4 км²) [2]. На даній території знаходиться найбільший сільський населений пункт України площею 84 км² (с. Космач Косівського району). При архітектурно-ландшафтній інвентаризації виявлено, що на території 7 адміністративних районів Івано-Франківської області розміщено більш ніж 4500 садиб, що надають послуги в сфері зеленого туризму, при цьому їх просторове розосередження є нерівномірним (табл. 4.3).

За інтенсивністю розвитку інфраструктуру сільського зеленого туризму області можна об'єднати в чотири зони за наявністю спільного рекреаційного ядра:

- «Долинська зона» розвитку рекреації, з центром в смт. Долина.
- «Манявська зона» з розосередженою розпланувальною структурою.

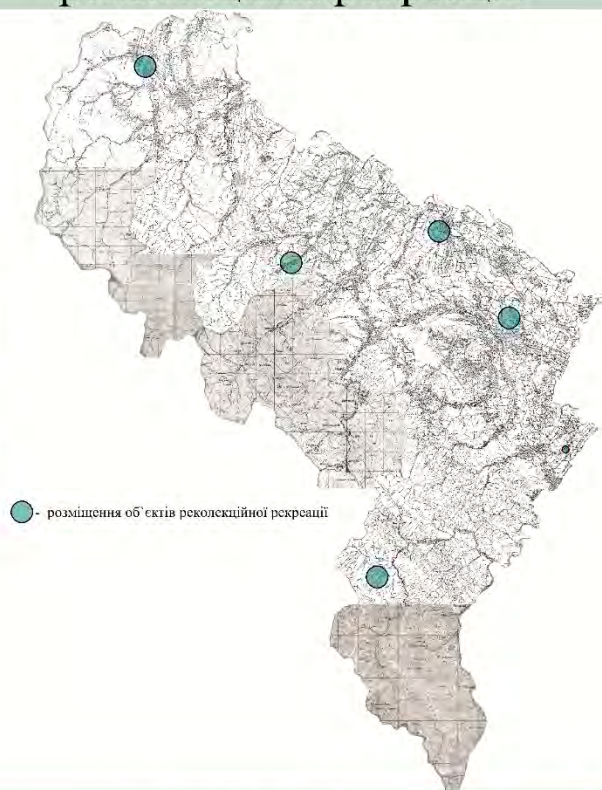
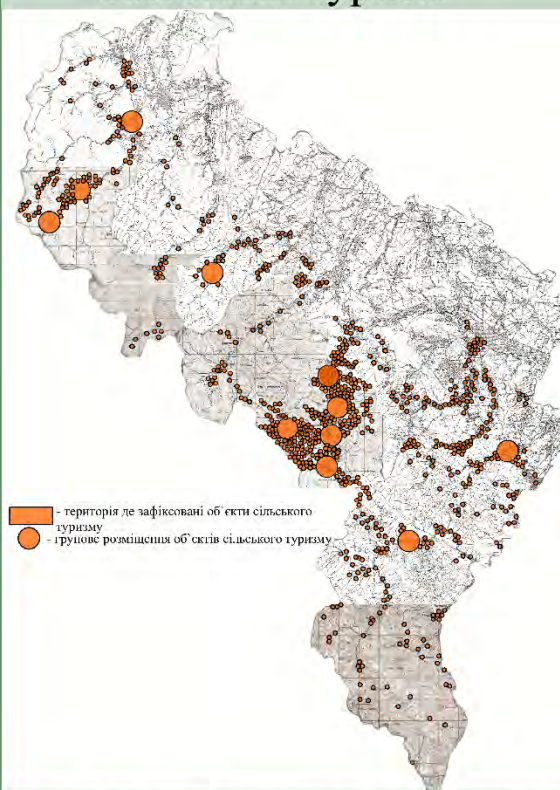
Ядром притягання слугують природні ландшафти даних ареалів;

- «Яремчансько-Ворохтянська зона», умовним осередком якої є туристичний комплекс «Буковель»;

Таблиця 4.3 Схеми видового розміщення об'єктів сучасної рекреації в гірських районах Івано-Франківської області

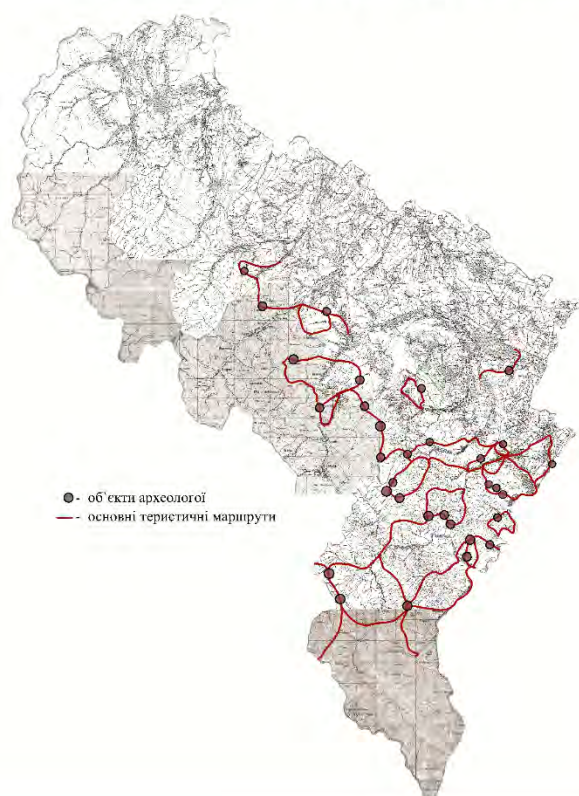
сільський туризм

реколекційна рекреація

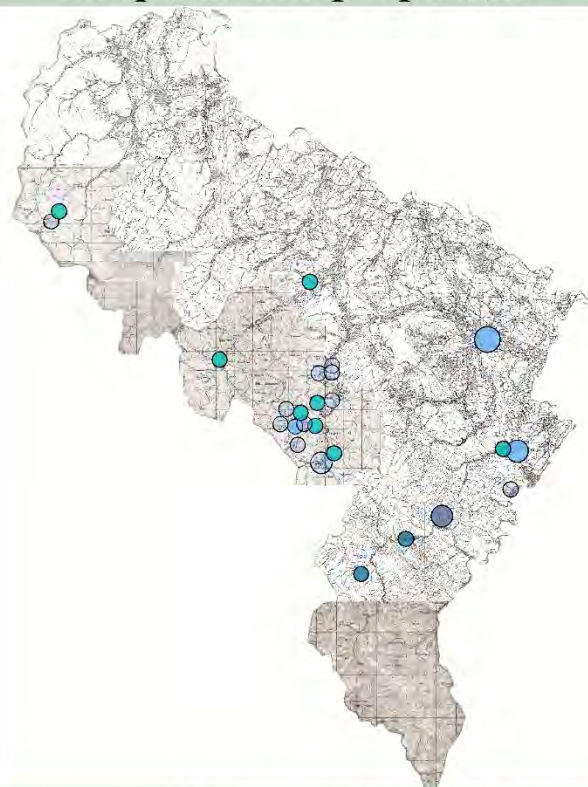
гірськолижна рекреація

археологічна рекреація

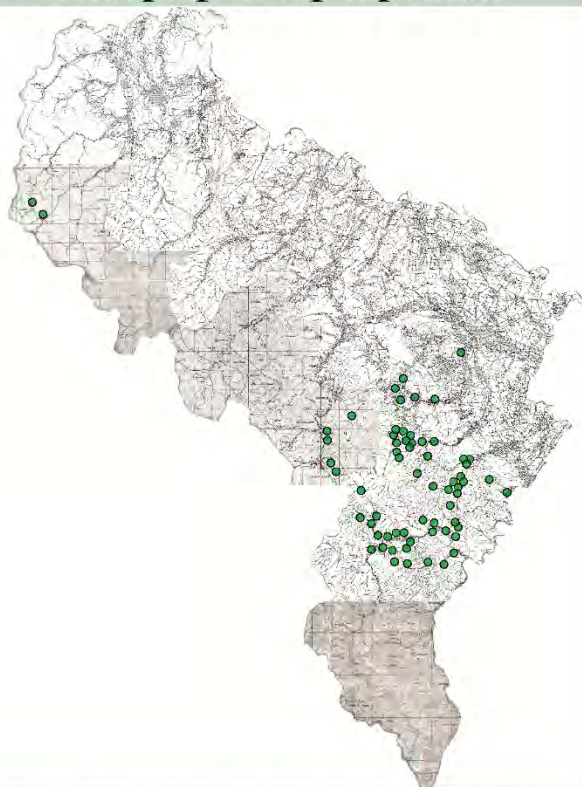

Продовження таблиці 4.3 Схеми видового розміщення об'єктів сучасної рекреації в гірських районах Івано-Франківської області

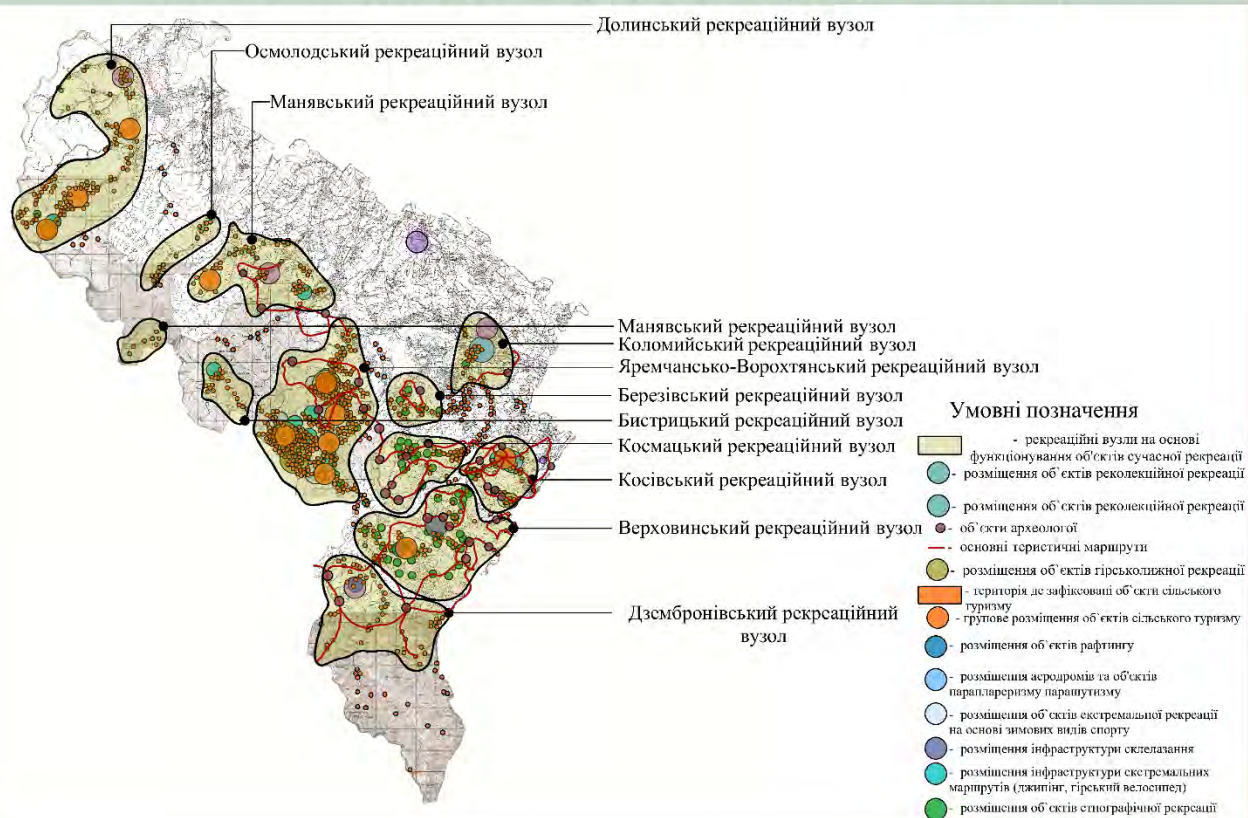
екстремальна рекреація

етнографічна рекреація

Розміщення об'єктів сучасної рекреації на території дослідження

– «Косівсько-Верховинська зона». Основою розвитку даної зони слугує етнографічна спадщина населених пунктів однойменних районів у поєднанні із природно-ландшафтним потенціалом.

Найбільша кількість об'єктів даного виду сучасної рекреації зосереджена в Яремчансько-Ворохтянській та Косівсько-Верховинській зоні.

Методом архітектурно-містобудівної інвентаризації, ми обстежили 50 населених пунктів на території дослідження, провели фотофіксацію та зробили обмірні креслення цих об'єктів сільського туризму.

Проведено аналіз проектної документації та генеральних планів 70 об'єктів зеленого туризму в семи досліджуваних адміністративних районах [40].

На прикладі функціонування типових зразків господарств сільського зеленого туризму можна проаналізувати загальну тенденцію формування архітектурно-планувальних рішень та виявлено особливості архітектурно-просторової організації об'єктів сільського туризму в регіоні. Наприклад, господарство сільського зеленого туризму розташоване в с. Кобаки Косівського району Івано-Франківської області, що функціонує з 2014 року. Загальна площа розглянутої ділянки 0,25 га. Рельєф ділянки пологий. З перепадом висоти 1, м з півдня на північ. Площа забудови складає 440 м². Особливістю формування генерального планування об'єктів сучасної рекреації є збільшення ландшафтно-орієнтованих, незабудованих площ. Вільні території складають до 75% від загальної площі ділянки. При цьому розширюється номенклатура функціонального зонування ділянки та збільшуються площі кожної зони.

Вхідну зону ділянки формують в'їзні ворота та хвойні декоративні туї, які дають створюють візуальну вісь при в'їзді на територію господарства. Житлова зона представлена, житловим будинок власників (загальна площа — 175 м²) та котеджем для рекреантів (269,5 м²). У зоні активного відпочинку розташовані дитячий майданчик, місце для гри в м'яч. В сучасних об'єктах даного виду рекреації збільшується зона пасивного відпочинку, яка представлена альтанкою (25 м²), відпочинковою терасою в північній частині ділянки та озером з карпатською фореллю. В сучасних об'єктах сільського зеленого туризму з атракцій часто

присутня риболовля, споглядання на риб. Відпочинок біля води є місцем притягання рекреантів на ділянці. Саме відпочинкова зона ділянки стає акцентом всієї території на відміну від будівлі в попередніх десятиліттях.

Господарську частину території 15% складають ремісничі майстерні та господарські споруди власників ділянки. При цьому реміснича майстерня набуває ознак атрактивного елемента: крамниці сувенірів, музею зразків декоративно-прикладного мистецтва, де поєднуються ряд функцій, що притаманні господарським будівлям. Цим самим підвищується автономність території господарства.

Стиль будинку — шалле з елементами еkleктики, оскільки сьогодні спостерігаємо тенденцію запозичення стилістики європейської архітектури Альп. Історично сформована архітектура етнічних районів Гуцульщини, Бойківщини, Лемківщини не достатньо розвинена та інтерпретована в об'єктах сучасної рекреації та представлена значною мірою в сакральній архітектурі. Відсутність науково обґрунтованого збереження автентичних елементів та способів будівництва веде до занепаду архітектури класичного гуцульського житла. Планувальна частина будівлі стає вільнішою, проте часто недостатньо функціональною. В сучасних об'єктах сільської зеленої рекреації зонування плану передбачає розміщення загального першого поверху та індивідуального мансардного. Сучасні матеріали та енергоефективні технології дозволили створити відкрите планування з максимально великими віконними отворами, що забезпечує максимальну інсоляцію. Піч як основний мультифункціональний елемент будинку модифікується, або нівелюється і частіше служить елементом інтер'єру без утилітарних функцій. На першому поверсі розміщені тамбур, вітальня, кухня, гараж, тераси, санвузли. При цьому зміна історичного планування та збільшення додаткових функцій, влаштування санвузлів, прибудованих гаражів, басейнів, саун, нівелює класичне оздоблення інтер'єру. Дизайн інтер'єрів таких котеджів перебуває на етапі пошуку сучасного трактування регіональних мотивів Карпатського регіону. Загальна площа першого поверху 153 м².

Таблиця 4.4

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

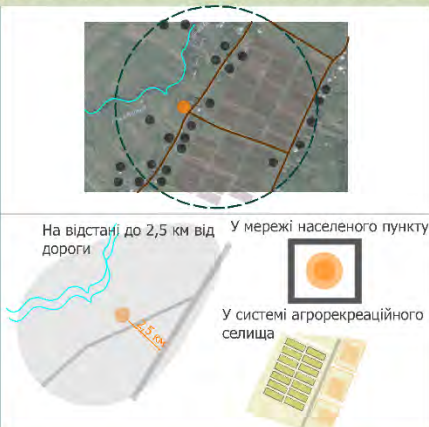
сільський туризм

Господарство сільського зеленого туризму в с. Кобаки Косівського р-ну

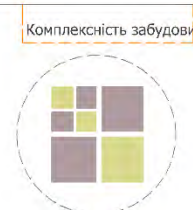
Садиба в с. Микуличин Яремчанської міськради

Садиба в с. Поляниця Яремчанської міськради

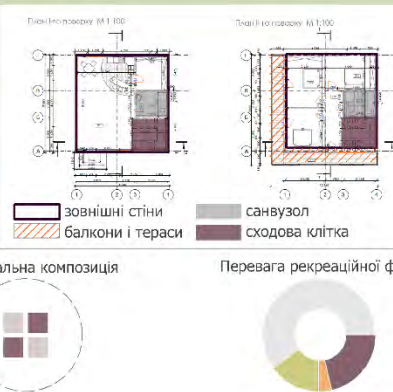
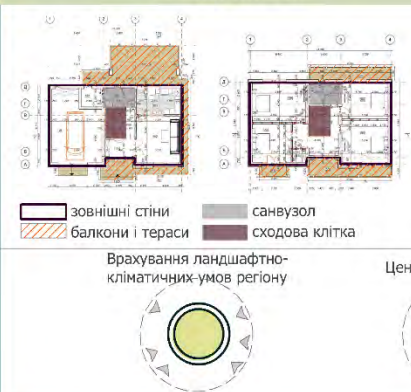
розташування в системі населеного пункту

аналіз генерального планування

аналіз планів

Продовження таблиці 4.4

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

сільський туризм

Господарство сільського зеленого туризму в с.
Кобаки Косівського р-ну

Садиба в с. Микуличин Яремчанської міськради

Садиба в с. Поляниця Яремчанської міськради

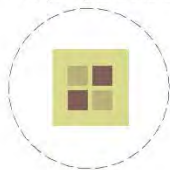
аналіз екстер'єру

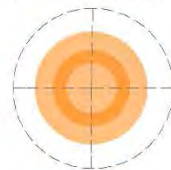
Стильова єдність

Співрозмірність елементів

Підпорядкування ландшафтним
особливостям регіону

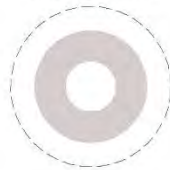
Гармонізація засобами композиції

аналіз інтер'єру

Стильова єдність

Використання природних матеріалів

Піч та камін як атрибут регіону

На другому поверсі розміщені спальні, гардеробні, санвузли, великі тераси та балкони. При цьому площі спалень стають зразком елітарного відпочинку та становлять 16-18 м². Зовнішнє оздоблення будівлі виконано з застосуванням прийому імітації конструктивних елементів шалле: накладних фальш-балок на балконах та даху. Оздоблення цоколя - природний камінь, стіни обтінковані в білий колір. Охарактеризувавши даний об'єкт можна зробити висновок, що сучасні об'єкти сільського зеленого туризму виконані за традиційними конструктивними схемами та технологіями, що є більш надійними, проте трудомісткими. Імітація використання природних матеріалів формується на стадії оздоблення. Відсутність автентичних зразків будівництва житла в Карпатському регіоні, створює кітч у даній галузі, що розмиває візуальний стиль населених пунктів. Також відсутній пошук образу сучасного житла Карпатського регіону, який би інтерпритував кращі традиції застосування історично сформованих елементів будівництва та декору.

З 2008 року простежується динаміка збільшення кількості об'єктів сільського зеленого туризму (590 садиб на території Верховинського району в 2008 році та 1348 садиб на початок 2014 року), проте збільшення рекреаційних потужностей даного району не позначилось на активному покращенні якості послуг. В відносно рівномірному переліку можливих атракцій в сільському зеленому туризмі Карпатського регіону, цінах та умовах проживання, окремим сегментом, що завжди мав попит в даному регіоні залишається проживання в автентичних садибах місцевих жителів.

Прикладом іншого об'єкта сільського зеленого туризму є садиба в с. Довгопілля Верховинського району. Дана будівля збудована 1952 року, Дмитруком В. М. Площа території господарства складає 12 ар. (25*48 м.) форма ділянки багатокутна, орієнтація південно-східна, перепад рельєфу з північного-заходу на південний схід складає 8 м відстань від автомобільної магістралі 590 м. Пейзажне розміщення споруд на території продиктоване рельєфом. Чітке зонування генерального плану відсутнє. На ділянці розміщені житловий будинок 57 м², господарська споруда переобладнана під літній будинок-сіновал для рекреантів, криниця – «журавель». Чітко виділена зона відпочинку, створена

безпосередньо для рекреаційних потреб (мангал та альтанки). Проте з 2010 року відбувається трансформація ландшафтної організації території, що передбачала організацію клумб, міксбордерів, ландшафті групи з хвойних та листяних дерев. Відбувається процес збільшення площі відпочинкової зони, її диференціація (зона активного та пасивного відпочинку). Проте незмінним є використання природних матеріалів та пейзажна система розпланування території.

Головною спорудою на ділянці є одноповерховий дерев'яний житловий будинок (9*8,5м). Віконні отвори та головний вхід орієнтовані на південний схід. Фундамент бутовий, дах покритий гонтою. Обов'язковим елементом житла в даному регіону є тераса, влаштована зі сторони головного входу (призьба).

Планування садиб та зовнішній вигляд відрізняються в залежності від історично сформованого типу планувальної структури («Соколівська», «Пістинська», «Яворівська» хата тощо). Представлена садиба в с. Довгопілля місткістю чотири особи, площа — 57 м².

При проведенні архітектурно-планувальної інвентаризації на місці, зауважимо, що забезпечення рекреаційної функції відбулося методом добудови до сформованої планувальної схеми санвузла та котельні (при умові збереження існуючого вигляду). З двох основних приміщень одне — спальня, інше — мультифункціональна зона відпочинку всіх відпочиваючих, яка використовується як гостинна, кухня та столова.

Важливим елементом та незмінним атрибутом такого житла є піч, що використовується, для приготування їжі, сушіння одягу, відпочинку. В період з 2012 року відбувається трансформація інтер'єру шляхом модернізації віконних та дверних отворів, зміна матеріалів оздоблення стін, підлоги. При цьому меблі та посуд залишаються автентичними. Такі об'єкти користуються попитом в рекреантів, адже саме вони є носіями автентичних традиції та побуту місцевих жителів.

Розглянемо архітектурно-просторову організацію об'єктів, що відносяться до типу громадських об'єктів з необхідним перетворенням природного середовища без пріоритетної функції рекреації. До таких об'єктів відносяться паломницькі центри Карпатського регіону, де крім основної сакральної функції реалізовані

функції рекреації, які на сучасному етапі розвитку релігійних центрів є невід'ємною. В роботі застосовується термін «реколекційна рекреація» [35]. Розвиток паломництва та «релігійно-пізнавального туризму» в цілому по країні веде до духовного виховання нації.

«Реколекційна рекреація» задовільняє духовні потреби віруючих різних віросповідань, забезпечує ознайомлення населення з маловідомими сторінками історії релігії, що сприяють формуванню культури міжконфесійних і міжнаціональних відносин, утвердження національної свідомості та любові до рідного краю, відтворення історичної пам'яті, виховання патріотизму, розвитку естетичних і художніх смаків.

На території гірської частини Івано-Франківської області розміщений незадіяний рекреаційний потенціал релігійних ресурсів. За кількістю пам'яток архітектури і містобудування Івано-Франківська область займає третє місце в Україні. На сьогодні в області під охороною держави нараховується з найдавніших часів (XII ст.) і до XX ст. - 1423 пам'ятки архітектури, з них 513 культових споруд – 482 церкви (127 мурованих і 335 дерев'яних), 24 костели та 7 синагог, зокрема 87 пам'яток національного значення, більшість яких — це пам'ятки дерев'яної і мурованої архітектури, та пам'ятки житлового і громадського будівництва, зосередженого, здебільшого, в історичних містах [214].

Розглянемо архітектурно-просторову організацію «реколекційної рекреації» на прикладі паломницьких центрів Карпатського регіону. На сучасному етапі стрімкого розвитку суспільства людина має так мало часу, щоб спокійно поміркувати про життя, виникає бажання розірвати коло звичних життєвих турбот і на якийсь час перенестись у світ інших реалій, тобто потреба у духовному відпочинку сьогодні надзвичайно велика.

Отож у зв'язку зі зростанням потреби релігійного відпочинку, дедалі яскравіше виділяється релігійний туризм та рекреація. Розвиток паломництва та релігійно-пізнавального туризму в цілому по країні веде до духовного виховання нації.

Прикладом розвитку «реколекційної рекреації» є паломницький центр в с. Погоня Тисменецького р-ну. Ділянка даного центру знаходиться на віддалі 4 км. від автомагістралі Івано-Франківськ – Тлумач. На даний момент на цій території знаходиться новозбудована дерев'яна церква, церква-трапезна, монастир та господарські приміщення. Весь ареал розміщення об'єкту — неповторний природний ансамбль, володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом.

Ділянка розташована в екологічно-чистій зоні, оточена пагорбами та густим лісом з трьох сторін. З південного та західного боку розташований невеликий житловий масив малоповерхових будівель та сільськогосподарські угіддя. Неподалік з південно-східного боку розміщений психоневрологічний інтернат.

Генеральний план ділянки духовно-реколекційного комплексу включає: в'їзну зону; ландшафтно-рекреаційну паркову зону; сакральну зону; господарську зону; зону наметового містечка; паркінг і зону пішохідних комунікацій. Головна в'їзна зона розміщена з південно-західної сторони, з вул. Шевченка – центральної дороги с. Погоня. При в'їзді з лівого боку також розміщений паркінг. Основна вхідна зона обладнана інформаційними пунктом та стендом, з яких відвідувачі довідуватимуться необхідну інформацію про даний комплекс. Оскільки майже вся територія вкрита зеленими насадженнями, в проекті розвитку значну увагу приділено впорядкуванню та благоустрою території. Пропонується організувати привабливі паркові зони, які будуть гармонійно оточувати споруду комплексу та дозволять відвідувачам відчути тісний зв'язок з природою. Сам парк буде облагороджений у сучасному стилі – садівництво «нової хвилі», що акцентує увагу на максимальній екологічності та природності парку. На території будуть розміщені партерні квітники з пряними травами, газони, фонтани, альтанки, лави та ліхтарі, які підкреслюватимуть красу парку у вечірній час. Озеру, окрім декоративного значення, планується надати сакрального характеру, зокрема для здійснення водосвячень, йорданських купань. Отож на березі озера пропонується встановити невеличку ротонду. Господарська зона з котельнею, технічними приміщеннями та іншими спорудами по догляду за парком буде розміщена у крайній південній точці ділянки, біля монастирського комплексу.

Генеральний план передбачає зручну сітку пішохідних комунікацій, які пролягатимуть через всю територію та забезпечать швидкий доступ до будь-якого пункту. Стежкова мережа є не тільки зручною, але й гармонійно вписаною в парк та територію.

До сакральної зони відносяться також території монастирського комплексу, кладовища та церкви. У південній стороні ділянки на пагорбі знаходяться невеличкий монастир, трапезна, котельня, свинарник та інші господарські приміщення. Пропонується натомість трапезну та монастир об'єднати у єдиний монастирський комплекс з церковними майстернями, келіями та іншими необхідними приміщеннями, а господарські та складські приміщення винести південніше та винести південніше від монастиря та відокремити їх зеленою огорожею з живоплоту.

На розчищеній від складських приміщень території пропонується організувати великий монастирський сад аскетичного характеру з відокремленими затишними зонами для молитов та медитацій.

У західній частині території передбачено ділянку для наметового містечка, яке буде активно використовуватись під час багатотисячних прощ, а також у літній період під час християнських таборів.

Існуючий стан території є занедбаним. На території знаходиться озеро, яке потребує очищення та відновлення його глибини (теперішня глибина не перевищує 0,5 м), риби практично не має.

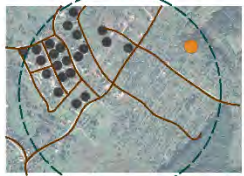
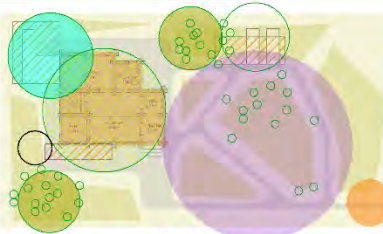
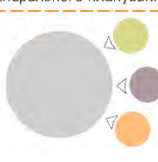
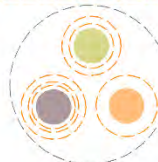
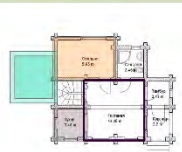
Вся територія подекуди поросла чагарниками, тому слід провести оцінку зелених насаджень для того, щоб залишити на території тільки цінні зразки.

Зауважимо, що на сучасному етапі формування паломницьких центрів відбувається зміна підходів до архітектурної організації території комплексів даного типу та збільшення відкритості ділянки на оточення. Збільшуються відстані між об'єктами та включення додаткових елементів в структуру плану (авансцена, паркова зона тощо). Важливої ролі набуває ландшафтна організація та естетика ландшафту території комплексу: створення візуальних осей, терасування території тощо.

Таблиця 4.5

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

реколекційна рекреація

Реколекційний центр в с. Погоня Тисменицького р-ну	Чоловічий монастир в с. Мала Тур'я Долинського р-ну	Науково-духовний центр в с. Черче Рогатинського р-ну		
розташування в системі населеного пункту				
 На відстані до 1,5 км від дороги У мережі населеного пункту У системі агорекреаційного селища	 На відстані більше 3 км від дороги На межі населеного пункту У системі рекреаційного селища	 На відстані до 500 м від дороги За межею населеного пункту У системі агорекреаційного селища		
аналіз генерального планування				
 - в'їзна зона; - ландшафтно-рекреаційна паркова зона; - сакральна зона; - господарська зона; - зона наметового містечка; - паркінг і зона пішохідних комунікацій	 - в'їзна зона; - рекреаційна паркова зона; - сакральна зона; - господарська зона; - житлова зона - зона пішохідних комунікацій	 - в'їзна зона; - рекреаційна паркова зона; - зона штучної водойми - господарська зона; - житлова зона - зона пішохідних комунікацій - сакральна зона		
Збереження ландшафтно-орієнтованих площ	Моно-, біфункціональність	Ускладнення структур генерального планування	Ізоляція зон відпочинку з різними функціями	Комплексність забудови
				
аналіз планів				
 - сакральна зона - житлова зона - харчувальна зона - поліфункціональна зона	 - сакральна зона - житлова зона - харчувальна зона - поліфункціональна зона	 - сакральна зона - житлова зона - харчувальна зона - поліфункціональна зона		
Врахування ландшафтно-кліматичних умов регіону	Комплексність функцій	Врахування потреб сакральної функції	Логічний зв'язок між функціональними зонами	
				

Продовження таблиці 4.5

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

реколекційна рекреація

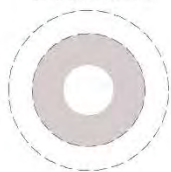
Реколекційний центр в с. Погоня Тисменицького р-ну

Чоловічий монастир в с. Мала Тур'я
Долинського р-нуНауково-духовний центр в с. Черче
Рогатинського р-ну

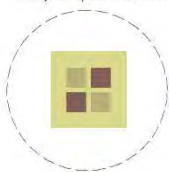
аналіз екстер'єру

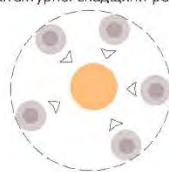
Стильова єдність

Співрозмірність елементів

Врахування особливостей історико-архітектурної спадщини регіону

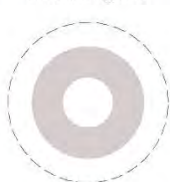
Підпорядкування ландшафтним особливостям регіону

аналіз інтер'єру

Стильова єдність

Використання природних матеріалів

Світлотехнічні прийоми у зонуваних приміщеннях

Врахування місцевих традицій

На даній ділянці поєднується, як класичні підходи сакрального будівництва, так і сучасного об'ємно-просторового вирішення споруди реколекційного центру, що поєднують функції проживання, навчання, харчування, та відпочинку. Окрім того споруди духовних центрів поєднують в собі риси сучасної архітектури, тим самим викликаючи зацікавлення в оточуючих, зокрема у молодого покоління. Стилїстика даних споруд підпорядковується та гармоніює з існуючим комплексом сакральних споруд та природного ансамблю, підкреслює його цілісність. Даний прийом досягнутий зокрема за допомогою використання автентичних чи схожих будівельних матеріалів, засобів оздоблення фасадів, кольорової гами вже існуючих споруд тощо. Цікавим і вигідним є розташування споруди на ділянці. Вона знаходиться на підвищенні і чудово проглядаються з боку головного в'їзду на територію. Із зовнішнього вигляду комплексу можна дізнатись про його внутрішню планувальну структуру.

Формотворення споруди продиктоване логікою функціонального планування. Гармонійна та ненав'язлива форма об'єктів реколекції вказує на громадську функцію споруди, її візуальну доступність та відкритість. В основу задуму було покладене завдання створення нових просторів з унікальними краєвидами на територію паломницького центру. Вибір стилістики, матеріалів і кольорового вирішення фасадів здійснений на основі створення гармонійного перегукування з існуючим природним та архітектурним оточенням, зокрема з новозбудованою дерев'яною церквою, що займає домінуючу позицію на території

Увесь комплекс поділений на два блоки, з'єднані між собою скляним вестибюлем. У споруді є три сходові клітки (дві з них евакуаційні) та одним ліфтом.

Духовно-реколекційний комплекс включає наступні функціональні зони: вхідну; адміністративну; складські та господарські приміщення; заклад харчування із приміщеннями кухні; навчально-духовну зону; сакральну (каплиця); рекреаційну, а також житлову зону костелу. У вестибюлі на першому поверсі знаходиться інформаційний пункт (рецепція) та роздягальня.

У правому крилі комплексу в атріумі знаходиться капличка, яка служитиме як для проведення Богослужінь, так і для конференцій та наук на релігійну тематику.

На першому поверсі правого крила знаходяться адміністративні приміщення (кімната настоятеля, бухгалтерія, каса), медпункт та класи для катехизацій та реколекцій. Ліве крило — кафе для паломників та господарські приміщення. На другому поверсі знаходиться експозиційний зал, церковні майстерні, бібліотека, комп'ютерний клас, зали для реколекцій, катехизацій, приміщення для групових занять, дитячі ігрові кімнати та класи для гуртків з виготовлення різного виду промислів. На третьому поверсі розташовані номери хостелу різної місткості – від 2 до 8 осіб, для комфортного відпочинку відвідувачів закладу та паломників. Кожний номер обладнаний санвузлом. Кожне крило обладнане аварійними сходами та виходом на зовні а також санвузлами. Споруда комплексу, своїми розмірами, структурою та зовнішнім виглядом вдало вписується в оточуюче середовище, не створюючи жодних зорових та гармонійних конфліктів.

Планувальне вирішення даної споруди наділене логічними зв'язками із основними функціональними зонами, запобігає зайвим перетинам між різними напрямками руху відвідувачів, чому сприяє чітке функціональне зонування комплексу. Архітектурно-планувальна організація об'єктів етнографічної рекреації наступна.

Таблиця 4.1 Техніко-економічні показники реколекційного центру в с. Погоня Тисменецького району Івано-Франківської області

№п/п	Назва	Розрахункові показники
1	Площа ділянки	15,9 га
2	Загальна площа	1850 м ²
3	Площа забудови	5250,6 м ²
4	Будівельний об'єм	17940 м ³

Головною особливістю розвитку *етнографічної рекреації* в Карпатському регіоні є його яскрава культурна ідентифікація серед регіонів Європи та світу. Саме етнографічний потенціал є одним з «стовпів» ресурсної бази регіону. Глибокі

традиції усіх сфер життя місцевих жителів в поєднанні з духовною складовою, як елементом передачі знань через покоління зберегли свою самобутність та не зазнали асиміляції будучи в складі різних держав протягом століть. Тому з кінця XIX ст. і до сьогодні територія Карпатського регіону є осередком культурного, духовного, декоративно-ужиткового та мистецького життя. Багатство традицій знайшло своє відображення в роботах народних майстрів декоративно-прикладного мистецтва. Побутові речі та об'єкти шляхом декорування та професійної обробки носили не тільки функціональний, але і мистецький зміст. Професійність майстрів Карпатського регіону визнана в світі та стала джерелом рекреаційного освоєння краю кінця XIX ст. На нашу думку, сучасним видом рекреації в регіоні стане створення та розширення індустрії відпочину, стержнем якої буде саме етнографічна складова регіону. Прикладом об'єкту етнографічної рекреації є реконструйований туристичний комплекс «Карпатські зорі» в м. Яремча (архітектор: Недоляк Я. Г., фірма «Тепко»). Проект реалізований в 2013 році. Провівши архітектурно-планувальну інвентаризацію комплексу ми виділили, що надзвичайно важливу роль в реалізації об'єктів даного виду рекреації є вибір ділянки в місцях локалізації історико-культурних рекреаційних ресурсів. Концепція комплексів етнографічної рекреації передбачає створення біфункціональних просторів: рекреаційно орієнтованих просторів загального користування для рекреантів, що проживають на території комплексу та відвідувачів, що тимчасового перебувають на території закладу. Туристичний комплекс «Карпатські Зорі» розташований в рекреаційній домінанті м. Яремче, що включає гуцульський базар, водоспад Гук та ряд рекреаційних об'єктів часі СРСР.

Територія комплексу складає 3,1 га, при цьому територія забудови всього 0,8 га. В етнографічних об'єктах сучасної рекреації простежується тенденція до зменшення розмірів ділянки, при цьому підвищується ефективність використання навколишнього ландшафту. Збільшується площа відпочинкових зон, особлива увага приділяється створенню ландшафтних композицій та архітектурних домінант для відвідувачів.

Таблиця 4.6

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

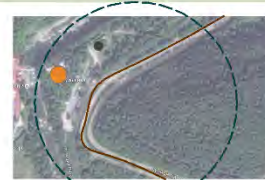
етнографічна рекреація

Туристичний комплекс «Карпатські зорі» в м. Яремче

Відпочинковий комплекс "Патковський" в с. Поляниця
Верховинського р-ну

Резорт в місті

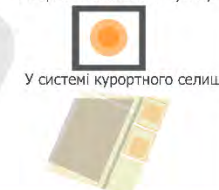
розташування в системі населеного пункту

На відстані до 500м від
дороги

У мережі населеного пункту

На відстані до 500м від
дороги

У мережі населеного пункту

На відстані до 500м від
дороги

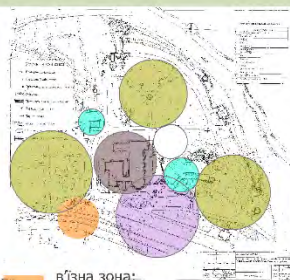
У мережі населеного пункту

аналіз генерального планування

в'їзна зона;
рекреаційна паркова зона;
біфункціональний простір
господарська зона;
житлова зона
зона пішохідних комунікацій

в'їзна зона;
рекреаційна паркова зона;
біфункціональний простір
господарська зона;
житлова зона
зона пішохідних комунікацій

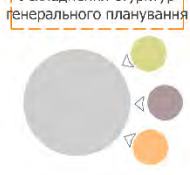

зона котеджного містечка
рекреаційна паркова зона;
біфункціональний простір
господарська зона;
ресторан
зона пішохідних комунікацій

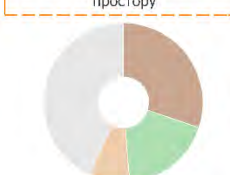
Збереження ландшафтно-орієнтованих площ

Поліфункціональність

Ускладнення структури
генерального планування

Створення біфункціонального простору

Комплексність забудови

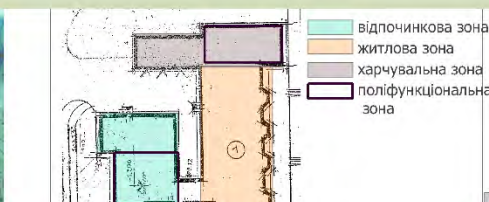

аналіз планів

відпочинкова зона
житлова зона
харчувальна зона
поліфункціональна зона

Враховування ландшафтно-кліматичних умов регіону

Композиційна єдність

Створення біфункціонального простору

харчувальна зона
поліфункціональна зона
житлова зона
господарська зона

Збільшення площі шляхом добудови

Продовження таблиці 4.6

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

етнографічна рекреація

Туристичний комплекс «Карпатські зорі» в м. Яремче

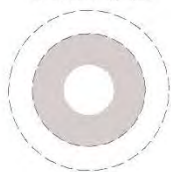
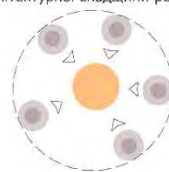
Відпочинковий комплекс "Патковський" в с. Поляниця
Верховинського р-ну

Резорт в місті

аналіз екстер'єру

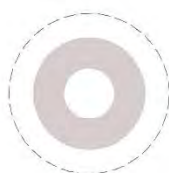
Стильова єдність

Класичні архітектурні форми
карпатського регіонуВраховання особливостей історико-
архітектурної спадщини регіонуПідпорядкування ландшафтним
особливостям регіону

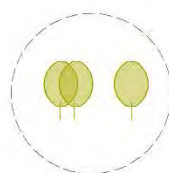
аналіз інтер'єру

Стильова єдність

Використання природних матеріалів

Враховання місцевих
традицій

На території комплексу розміщуються: готельно-відпочинковий комплекс (основна будівля)- 1500 м²; 2 міні-готелі на 10 чоловік – 260 м²; 4 альтанки – 12 м²; ресторан (орієнтований на тимчасових відвідувачів закладу) — 210 м²; каплиця; штучне озеро. При цьому організація підходів до ділянки дозволяє використання крім основного вектору руху, з радіальною структурою розміщення будівель, також лінійну та кільцеву систему прогулянкових доріжок. Даний принцип альтернативного руху, забезпечує вільне розміщення об'єктів на ділянці та об'єднання зовнішнього середовища з внутрішнім. Об'ємно-просторове вирішення споруди являє собою складну систему з рівновеликих об'ємів існуючої забудови та прибудованих елементів, що розширюють функції даної споруди (крита тераса з виходом назовні та з ресторану, відпочинковий блок з басейном, саунами тощо).

Відповідно до блокової системи формотворення, архітектори втілили ідею домінантності кожного з об'ємів, створивши складне багаторівневе завершення даху, при цьому використовуючи класичні форми архітектури Карпат. Різновеликі «ліхтарі» складчастої конструкції є унікальним прийомом, що найчастіше використовується в об'єктах етнографічної рекреації. В планувальній структурі комплексу виділяються існуючі блоки та добудовані елементи. Шляхом добудови суттєво збільшилася площа вестибюльної групи (існуюча – 75 м², створена – 430 м²), що об'єднує вестибюль, тамбур, гардеробну, хол, рецепшен та бар.

Коридорна система планування дозволила прибудувати шестикутні об'єми, де влаштовані додаткові сходові клітки, ліфти та номери покращеного планування. При цьому згідно з вимогами до сучасних готельно-відпочинкових закладів підвищеної комфортності площа номерів у добудованих частинах складає 40-69 м² порівняно з існуючими 20-35 м².

В сучасних об'єктах рекреації відбувається ефективніше використання площі, збільшення корисної площі закладу шляхом створення додаткових номерів на мансардному поверсі.

Розвиток сучасного виду археологічної рекреації. Питання стоянок людей палеоліту є досить актуальним в світовій науковій практиці. Дослідження в сфері археології, антропології, релігієзнавства, лінгвістики, образотворчого мистецтва та

наукові відкриття пов'язані з місцями стоянок та знахідками на місці цих стоянок дозволяють скласти цілісну картину життя і побуту людей доби палеоліту. Як зазначають самі дослідники [95] особливе місце в житті людей того періоду займала релігія, яка була відповіддю практично на всі питання щодо природних явищ, які людина того часу не могла осягти.

Саме в цю добу людство робить важливе відкриття – спостерігаючи за циклічністю процесів місячних циклів та зміни пір року люди створили календар. У різних груп він мав відмінності, єдине було незмінним, календар давав відповіді на основні питання — час на різні процеси землеробства та зміна пір року. З тих пір календар став основним мірилом життя людей, з ним пов'язували цілі релігійні культи (період сонцестояння тощо) та зводили священні капища в честь свят. В Україні таких стоянок виявлено більше 1 000. Вивченню мегалітичних святилищ присвячено багато наукових праць. В процесі їх аналізу, слід зауважити, що дані знахідки є достатньо вивченні серед археологів України та зарубіжжя проте зовсім неосвоєні в рекреаційному та інформаційному полі.

Термін «*мегаліти*» використовується з середини XIX ст. й означає доісторичні споруди з великих кам'яних блоків, з'єднаних без застосування цементу або вапняного розчину [96]. У граничному випадку це один модуль. Даний термін не є вичерпним, тому під визначення мегалітів і мегалітичних споруд підпадає досить широка група монументів. Зокрема, мегалітами називають тесані камені великих розмірів, які не обов'язково слугували для спорудження поховань і пам'ятників.

Як відомо, святилище (дослівно святе місце) — місце збору певної частини чи всього племені для проведення певних ритуалів чи дійств (поклоніння богам, принесення жертви тощо), якому надавалось священного значення [95]. Отже, мегалітичні святилища — священне місце для проведення певного культу, в побудові чи ознакуванні якого використовувались мегаліти певного характеру.

Джерелами дослідження та виявлення нового виду рекреації на основі мегалітичних святилищ слугували наукові праці та безпосереднє спілкування з дослідниками даної тематики — Держипільським Л.М. [61].

Таблиця 4.7

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

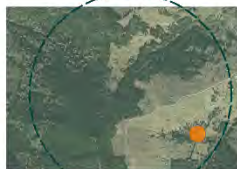
археологічна рекреація

Стоянка для кемпінгу поблизу астрономічно-календарного святилища із центром на г. Лисина Космацька

Котеджі в с. Снідавка поблизу мегалітичного Терношорського святилища родючості

Кемпінгове містечко поблизу комплексу мегалітичних святилищ на хребті Сокольському

розташування в системі населеного пункту

На відстані понад 3км від дороги

За межею населеного пункту

На відстані понад 3км від дороги

За межею населеного пункту

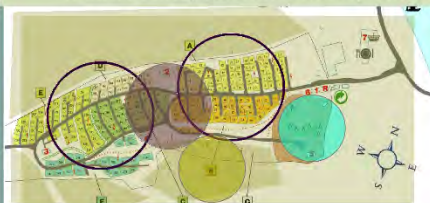

На відстані до 500м від дороги

За межею населеного пункту

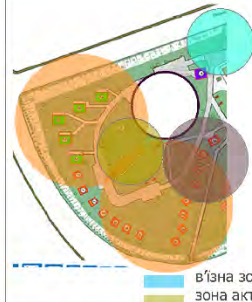
аналіз генерального планування

- в'їзна зона;
- зона активного відпочинку;
- господарська зона;
- житлова зона
- зона пішохідних комунікацій

- в'їзна зона;
- зона активного відпочинку;
- господарська зона;
- житлова зона
- зона пішохідних комунікацій

- в'їзна зона;
- зона активного відпочинку;
- господарська зона;
- житлова зона
- зона пішохідних комунікацій

Збереження ландшафтно-орієнтованих площ

Поліфункціональність

Ускладнення структури генерального планування

Включення генплану до системи туристичних маршрутів

Комплексність забудови

аналіз планів

- стежкова мережа
- наметові ділянки
- наметові ділянки
- ділянки підвищеного комфорту

- житлова зона
- харчувальна зона
- відпочинкова зона

- стежкова мережа
- наметові ділянки
- ділянки підвищеного комфорту

Врахування ландшафтно-кліматичних умов регіону

Композиційна єдність

Переважаюча функція-житлова

Продовження таблиці 4.7

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

археологічна рекреація

Стоянка для кемпінгу поблизу астрономічно-календарного святилища із центром на г. Лисина Космацька

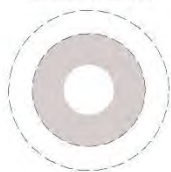
Котеджі в с. Снідавка поблизу мегалітичного Терношорського святилища родючості

Кемпінгове містечко поблизу комплексу мегалітичних святилищ на хребті Сокольському

аналіз екстер'єру

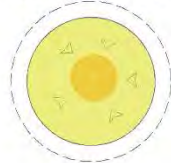
Стильова єдність

Класичні архітектурні форми карпатського регіону

Врахування особливостей кліматичних впливів

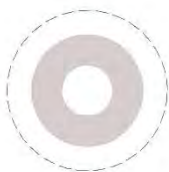
Підпорядкування ландшафтним особливостям регіону

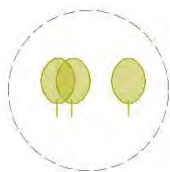
аналіз інтер'єру

Стильова єдність

Використання природних матеріалів

Врахування потреб піших мандрівників

Лаконічність декору

Територія Івано-Франківщини має велику історико-археологічну спадщину. Заданими археологів Кугутяка М. людина обжила територію Гуцульщини ще в палеолітичний період (35-100 тис. р. до н. е.). Комплексна наукова експедиція Івано-Франківського національного університету ім. В. Стефаника під керівництвом Кугутяка М. впродовж 2006-2011 рр. зафіксувала на території Косівського та Верховинського районів низку мегалітичних пам'яток сакрального призначення. Вік знахідок 28-11 тис. років. Найбільший інтерес викликає астрономічно-календарне святилище із центром на г. Лисина Космацька, яка є аналогом знаменитого Стоунхенджу у Великобританії, мегалітичне Терношорське святилище родючості, а також комплекс мегалітичних святилищ на хребті Сокільському [61]. Дані знахідки стали першим етапом відкриттів, що дали відповіді на питання життя, побуту та вірувань людей доби палеоліту. Весь уклад життя, вірувань узгоджувався із положенням сонця над горизонтом, порами року. Тому особливе місце у життєдіяльності наших пращурів мали календарні святилища – «служба точного часу». Відправною точкою при будівництві даних капищ були дні літнього та зимового сонцестояння.

Саме за основними азимутами в напрямку північ-південь та захід–схід і формувалися поселення та сусідні капища. Дослідники припускають, що дані святилища були поліфункціональними і включали як: місце поклоніння богам стихій (жертovníки), зоряним світилам в які вірили люди; календарі для виміру часу, відповідно формуючи свій уклад життя згідно змін пори року; маяки для сигналізуванню сусіднім поселенням про наближення негоди або нападу ворогів.

Провівши аналіз наукових праць та натурне обстеження можна чітко стверджувати: місце розташування мегалітичних святилищ знаходилося на найвищій точці рельєфу біля розташованих поселень-стоянок (вершина гори, високогір'я); на місцях знайдених мегалітичних святилищ можна побачити рукотворні нагромадження мегаронів; з місця знайдених мегалітичних святилищ можна візуально побачити сусідні, що підтверджує гіпотезу про функції святилищ і як маяків.

Рекреація даного виду знаходиться на початковому етапі формування. На даний час створені туристичні маршрути для популяризації археологічних знахідок, а функцію проживання рекреантів, метою подорожі яких є саме відвідування археологічних знахідок регіону (близько 2000 осіб/рік), забезпечують готелі та садиби зеленого туризму в навколишніх населених пунктах. Шляхом накладання на топографічну карту регіону схем рельєфу та транспортної мережі Косівського та Верховинського районів та проаналізувавши розроблені туристичні маршрути, центральною слід вважати знахідку на горі Лисина, а також радіально найближчі до неї знахідки (Камені Довбуша, печери Довбуша, Терношора). Проте з транспортної схеми бачимо, що формування туристичних маршрутів з транспортною доступністю доцільно проводити за двома зонами: 1) г. Кичера – г. Клифа – печ. Довбушанка – кам. Довбуша, з центром у селі Прокурава; 2) кам. Довбуша - г. Лисина – г. Терношора – г. Лисинка, з центром у селі Брустори. Саме камені Довбуша формують центр можливої рекреаційної зони міфологічно-пізнавального спрямування.

У структуру *екстремальної рекреації* входять екстремальна та пригодницька рекреація. В Карпатах даний сучасний вид рекреації активно почав розвиватися з початку 2000-х років. З 2010 року функціонують об'єкти орієнтовані на екстремальний відпочинок. Прикладом закладу даного виду рекреації є гірськолижний комплекс «Бескид» в с. Мислівка Долинського району Івано-Франківської області. Територія с. Мислівки за рекреаційним потенціалом та можливістю розвитку інфраструктури вважається аналогом ТК «Буковель». За розрахунками зробленими фірмою «ТЕПКО» на проміжку с. Милівка - с. Вишків (5 км) можна розташувати 49 гірськолижних спусків загальною протяжності 16 км. Даний об'єкт знаходиться на стадії реалізації (початок будівництва 2011 рік). Ділянка (2,5 га) розташована біля г. Горгулат (1435 м) на відстані 1.5 км від автодороги Долина-Яремча. Структура генерального плану закритого типу, що нехарактерно для об'єктів рекреації нашого регіону. Периметральна забудова ділянки утворює внутрішній атриум де зосереджено відпочинково-прогулянкова зона-внутрішній двір.

Даний тип формування концепції рекреаційних комплексів характерний для високогір'я Альп та Анд. Традиційними мотивами даної експериментальної забудови служать периметральна забудова хати-гражди, що дозволяє захистити внутрішній простір від снігу та вітру. В генеральному плануванні можна виділити 3 зони: в'їзна зона - представлена кільцевим заїздом курдонером, зона основного об'єму комплексу з внутрішнім двором, колиба-ресторан з оглядовою площадкою що об'єднана з основним об'ємом застаканованим переходом. При цьому на відміну від рекреаційних комплексів XX століття в генеральному плані даного виду рекреації організований внутрішній простір контрастує з природним оточенням комплексу.

Планувальна структура комплексу ромбовидна. Система планування — коридорна.

При цьому характерною особливістю комплексів даного сучасного виду рекреації є організація відпочинкових просторів на кількох рівнях. Внутрішній атриум завдяки використанню каркасно-монолітної конструктивної системи утворює кількох-рівневі громадські простори з світловими шахтами та озелененням на кожному рівні. Ресторан розрахований на одночасне перебування до 800 осіб та об'єднує функції харчування не тільки рекреантів даного закладу, але і відвідувачів гірськолижних спусків. При цьому планувальна структура забезпечує візуальну ізолюваність функції харчування і проживання. Важливе місце в сучасних об'єктах екстремальної рекреації виділено альтернативному використанню природних джерел енергії. Так, у концепцію комплексу входить басейн з самонакривним купольним дахом, покритим сонячними батареями.

З розвитком рекреації та глобалізації відносин у сфері відпочинку, фактором споживчого вибору є ідентифікація послуги (торгової марки-бренду). Торгова марка має на меті реалізацію певної філософії виробника та використання різноманітних економічних принципів, для створення адекватного споживацького очікування, а відповідно і певну цільову групу постійних споживачів.

Таблиця 4.8

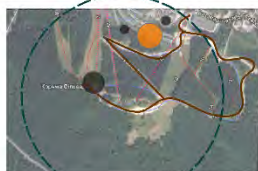
Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні екстремальна рекреація

Готельний комплекс "Буковель" в с. Поляниця
Яремчанської міськради

Гірськолижний комплекс "Бескид" в с. Мислівка
Долинського р-ну

Готель "Золота трембіта" в с. Поляниця
Яремчанської міськради

розташування в системі населеного пункту

На відстані до 500м від
дороги

На відстані до 500м від
дороги

На відстані до 500м від
дороги

аналіз генерального планування

в'їзна зона;
рекреаційна паркова зона;
господарська зона;
житлова зона
зона пішохідних комунікацій

в'їзна зона;
рекреаційна паркова зона;
біфункціональний простір
господарська зона;
житлова зона
зона пішохідних комунікацій

рекреаційна паркова зона;
біфункціональний простір
господарська зона;
готель
зона пішохідних комунікацій

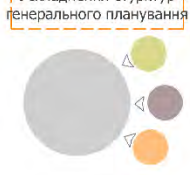
Збереження ландшафтно-орієнтованих площ

Поліфункціональність

Ускладнення структури
генерального планування

Ізоляція зон відпочинку з різними
функціями

Комплексність забудови

аналіз планів

відпочинкова зона
житлова зона
харчувальна зона
поліфункціональна зона

Враховування ландшафтно-кліматичних умов регіону

Композиційна єдність

Забезпечення організації
гірськолижної атракції

харчувальна зона
поліфункціональна зона

Ізольованість харчувальної і
житлової функції

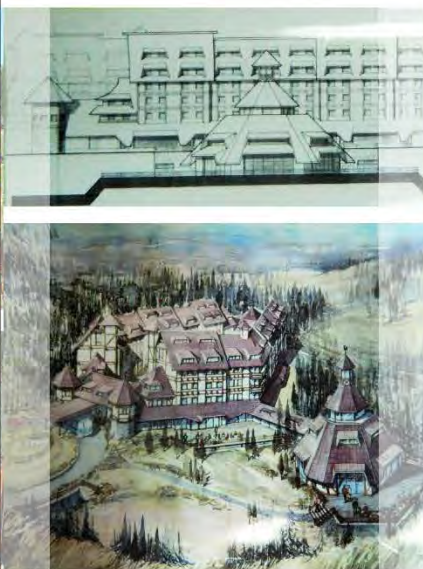
Продовження таблиці 4.8

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні
екстремальна рекреація

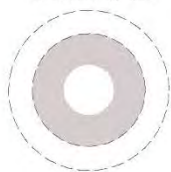
Туристичний комплекс «Карпатські зорі» в м. Яремче

Відпочинковий комплекс "Патковський" в с. Поляниця
Верховинського р-нуГотель "Золота трембіта" в с. Поляниця
Яремчанської міськради

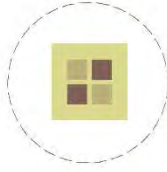
аналіз екстер'єру

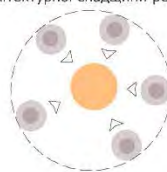
Стильова єдність

Співрозмірність елементів

Врахування особливостей історико-архітектурної спадщини регіону

Підпорядкування ландшафтним особливостям регіону

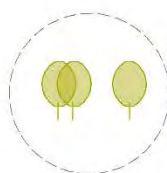
аналіз інтер'єру

Стильова єдність

Використання природних матеріалів

Врахування місцевих традицій декорування

Використання сучасних технологій

Світовими аналогами розвитку гірськолижних курортів є «Валь д' Ізер», «Сент-Моріц» (Швейцарія), Рованіємі, що у Фінляндії, австрійський Альпендорф, турецький Улудаг та польське Закопане [100]. Зразком розвитку сучасної гірськолижної рекреації в Карпатському регіоні, крім ТК «Буковель», є рекреаційний комплекс «Карпатія» в с. Мислівка Долинського району Івано-Франківської області. Ділянка розташована в с. Мислівка 250 м від автодороги Івано-Франківськ Яремча. На 6.5 га території розташовані такі об'єкти - готельний комплекс на 350 місць, об'єкти спортивно-розважального призначення (загальна площа 1400 м²), ресторан на 250 місць, та обсерваторія. При аналізі генерального плану, простежується зміна та реконструкція ландшафтних територій за рахунок створення кількох рекреаційних об'єктів на суміжних територіях. Даний комплекс є другою чергою забудови урочища «Довгань» та створення додаткових рекреаційних потужностей, вже функціонуючого туристичного комплексу «Карпати».

Розпланування території композиційно об'єднує в єдину групу обидва об'єкти та створює єдиний ландшафтний парк протяжністю 800 м. Ландшафтна організація території відбувається завдяки терасуванню рельєфу. Як зазначалося при аналізі інших сучасних видів рекреації, особливе місце відіграє створення естетичної композиції та ландшафтної організації рельєфу шляхом терасування рельєфу, створення алей, поєднання пейзажних та регулярних елементів розпланування. На відміну від попередніх десятиліть в об'єктах сучасної рекреації відбувається збільшення площі загальної території до території забудови. При цьому дана тенденція розвивається шляхом функціонування різних об'єктів на єдиній відкритій території.

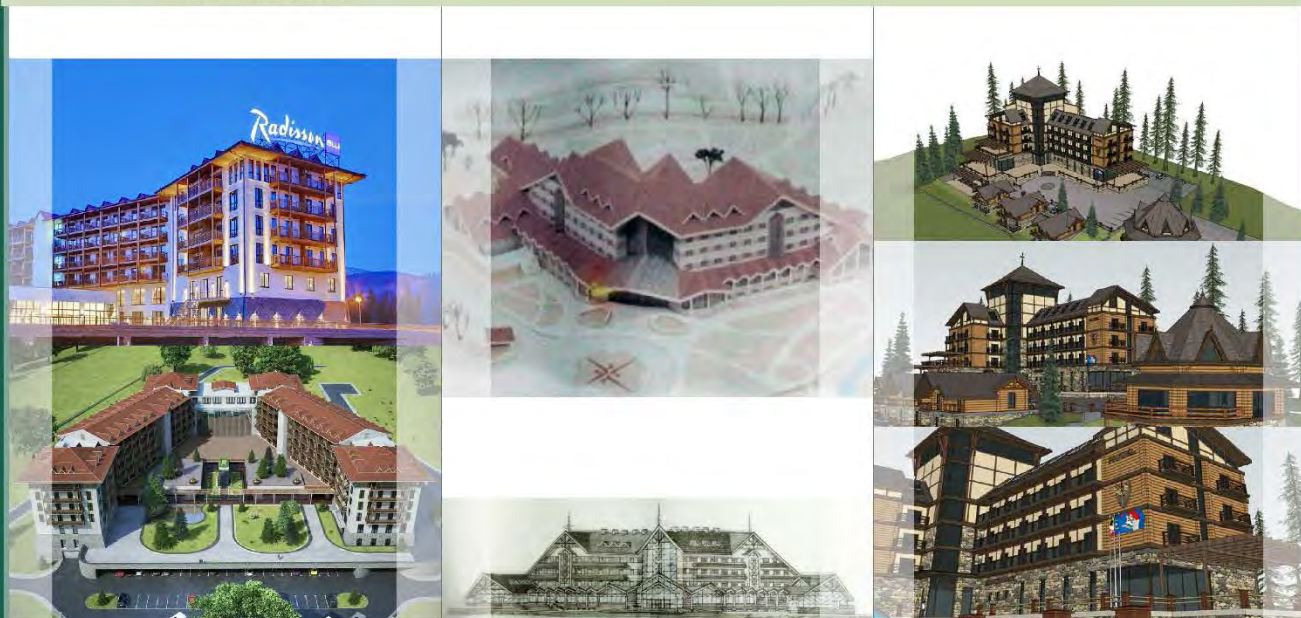
У планувальній структурі комплекс біцентричний, форма плану г-подібна, структура коридорна. Ефективне використання прийомів формотворення та створення об'ємів в архітектурі Гуцульщини, модернізувало встановлені традиції для сучасних потреб архітектури. Великий кут даху дозволив створити мансардні приміщення на останніх поверхах. При цьому збільшується співвідношення корисної площі до загальної 60%.

Таблиця 4.9

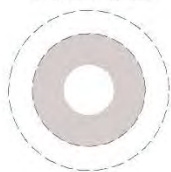
Особенности архитектурно-планировочной организации объектов современной рекреации в регионе гірськолижна рекреація

Готельний комплекс Radisson Blu Resort в с.Поляниця Відпочинковий комплекс "Яремча" в с. Мислівка Долинського р-ну Готельний комплекс в с. Яблуниця Яремчанської міськради

аналіз екстер'єру

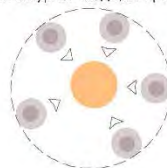
Стильова єдність

Класичні архітектурні форми карпатського регіону

Врахування особливостей історико-архітектурної спадщини регіону

Підпорядкування ландшафтним особливостям регіону

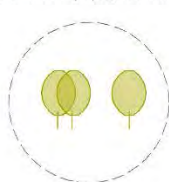
аналіз інтер'єру

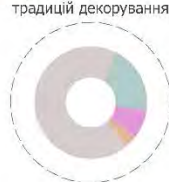
Стильова єдність

Використання природних матеріалів

Врахування місцевих традицій декорування

Застосування сучасних технологій

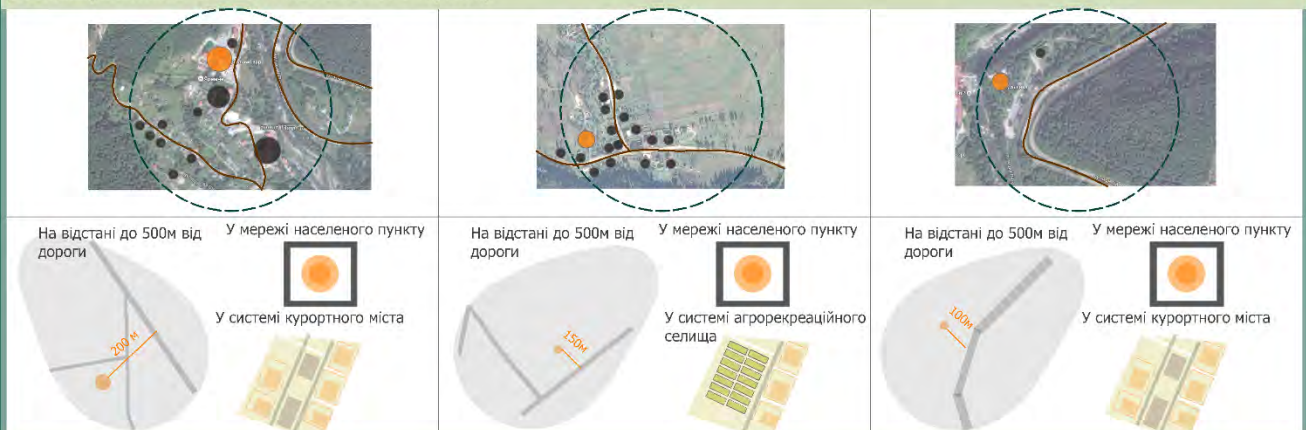
Таблиця 4.9

Особливості архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні

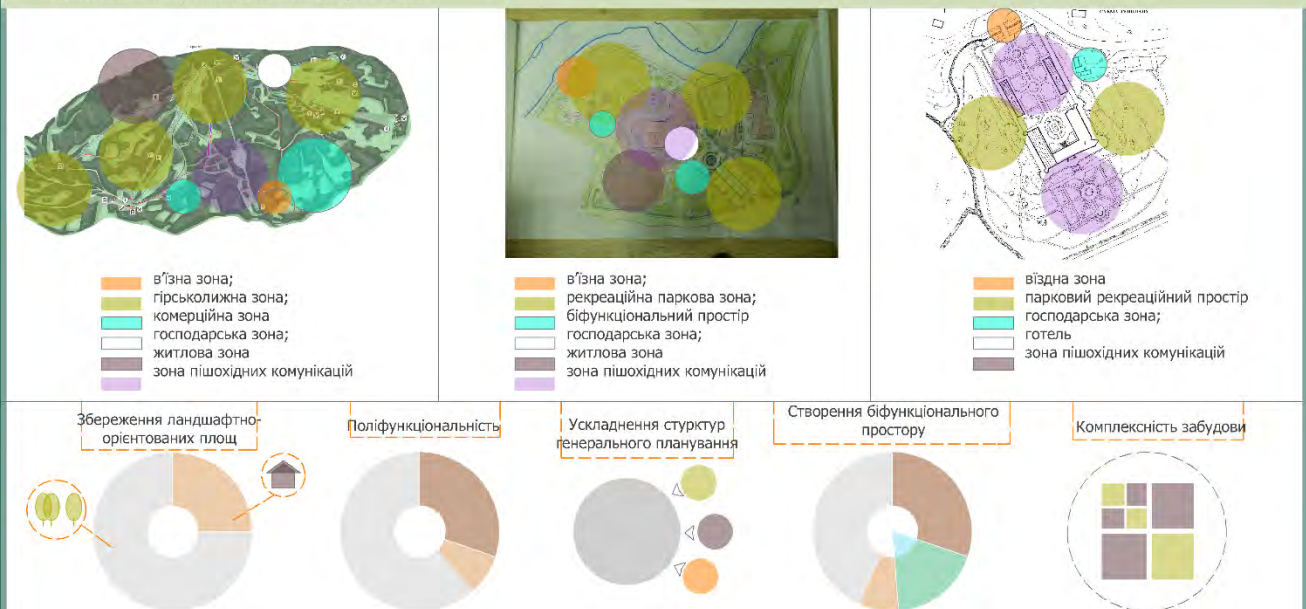
гірськолижна рекреація

Готельний комплекс Radisson Blu Resort в с.Поляниця | Відпочинковий комплекс "Яремча" в с. Мислівка Долинського р-ну | Готельний комплекс в с. Яблуниця Яремчанської міськради

розташування в системі населеного пункту

аналіз генерального планування

аналіз планів

Загальна площа комплексу 3500 м², площа забудови 1200 м². Основними вузловими елементами плану є центральна вхідна та адміністративна група приміщень, великий хол 450 м² та сходово-ліфтові блоки в обох частинах споруди. Площа стандартного двокімнатного номеру складає 34 м² та передбачає тамбур 4,5 м², туалет 1,7 м², гостинну 12 м², спальню 12 м², ванну кімнату 5 м². В сучасних об'єктах рекреації середнього та покращеного рівня комфортності відсутній 1-місний номер площею до 15 м². Функцію бюджетного житла займають хостели, що є прикладом економного житла в світі та набули поширення на теренах Карпатського регіону.

Використання сучасних технологій, а саме енергоефективних вікон та дверей, зміна конструкції вікон, дозволяє використовувати в архітектурних об'єктах панорамних панелей будь якої конфігурації та величини.

Колірна гама об'єктів даного типу стримана, акцент виноситься на використання дорогих оздоблювальних матеріалів, пошуку різноманітних фактур дерева, каменю, штучного створення потрібних якостей матеріалу шляхом обробки (поліровки, антисептування, фарбування пігментними та водоемульсійними фарбами).

Найбільшим європейським комплексом гірськолижної рекреації є ТК «Буковель» протяжністю 12 км вздовж с. Поляниця та Татарів Яремчанської міської ради. Житловий фонд комплексу складає 3500 номерів та включає повний спектр об'єктів проживання, харчування, всесезонних атракцій та 56 гірськолижних трас різного рівня складності. Станом на 2012 рік ТК «Буковель» став лідером за найбільшими темпами розвитку в світі. На відміну від сталих видів рекреації саме в даному комплексі реалізований унікальний підхід до формування рекреаційної інфраструктури в Україні. В 2000 році ООО «Скорзонера», «Горизонт АЛ» і «Парктур» уклали угоду щодо створення туристичного комплексу «Буковель». При цьому на ринок послуг дані організації виходили під єдиним брендом, що дозволяє об'єднати капітал для потреб реклами та інформаційного забезпечення. В світі даний досвід існує з кінця XX століття коли цілі селища об'єднуються з єдиний рекреаційний комплекс при цьому в межах комплексу функціонують як окремі

заклади. Розвиток рекреаційних потужностей перетворив даний ареал на рекреаційний район та сприяв розвитку галузі в навколишніх населених пунктах, підвищенню рівня життя місцевого населення та вирішенню ряду проблем гірських населених пунктів.

Проте аналіз наявної документації показав відсутність стратегічного підходу його розвитку та розробленої містобудівної документації (детального плану території). Як наслідок, відсутність потужностей інженерної мережі та очисних споруд, що дозволять включити в дану систему додаткові споруди. Проблемою розвитку великих комплексів даного типу є екологічна безпека та регулювання одномоментного рекреаційного навантаження. Дані процеси в ТК «Буковель» не відрегульовані, що наносить шкоди природньому середовищу. Існує потреба пошуку межі розвитку великих комплексів шляхом створення додаткової інфраструктури, після слід знайти механізми їх розвитку шляхом створення додаткових функцій та модернізації існуючих. Особливістю формування об'єктів сучасної рекреації даного виду є ускладнення структури генерального плану, де крім внутрішніх зв'язків особливу увагу слід приділяти пожежним, екологічним, санітарним, конструктивним нормам. Крім основних об'єктів інфраструктури створюються внутрішні комплекси з своєю інфраструктурою притаманною об'єктам розташованим на окремих ділянках та візуальним відділенням від основної інфраструктури засобами ландшафтного дизайну (підпірними стінками). Утворюється «комплекс у комплексі», при цьому основний об'єкт рекреації перетворюється на конгломерат. Даний принцип застосовується на територіях вільних від забудови при умові надлишкової потужності інфраструктури.

4.3. Чинники впливу на формування об'єктів сучасної рекреації в Карпатському регіоні

Рівень розвитку рекреації, ефективність її функціонування, просторова організація даної сфери в регіоні детермінується різноманітними чинниками, що сформували розвиток окремих її видів. Рекреація характеризується постійними кількісно-якісними змінами, що формують умови використання та відтворення

рекреаційних ресурсів. Серед науковців даної сфери не має спільної думки щодо класифікації чинників формування рекреаційного середовища. Більшість дослідників вирізняють дві групи чинників розвитку рекреації — соціально-економічні та природні. За твердженнями Балашова О.Ю. [27], серед прихильників даної теорії слід виділити Котлярова Е., Недашківську Н., Родічкіна І. Д., Зоріна І., Атаманюк Я. Д., Матвійчук Л. Ю. запропонував структуру поділу чинників на генеруючі та ті, що реалізують рекреаційно-туристичні потреби [78].

В. К. Євдокимов виділяє соціально-економічні; демографічні; соціально-психологічні; екологічні; політичні чинники. Шмагіна В. В. [180] та Гулич О. І. [56] розширили дану класифікацію, доповнивши її матеріально-технічними та природно-географічними чинниками. Погодимось з твердженнями М. В. Кулика [98], про розділення соціального та економічного чинника. Рекреаційна система регіону не є внутрішньо-замкненою, а сформовані зв'язки з рекреаційною сферою на державному та міжнародному рівнях можна охарактеризувати особливостям впливу зовнішніх факторів на рекреацію. Також сукупно слід розглядати і чинники формування рекреаційного середовища, відокремлюючи їх лише для опису позитивного впливу та ту чи іншу одиницю системи. Підсумовуючи обґрунтовані підходи класифікації чинників розвитку рекреаційної сфери регіону, скористаємось структурою представленою в праці Мацоли В. І. «Рекреаційно-туристичний комплекс України» [107].

З точки зору системного підходу, будь-яка архітектурна система має свої межі та існує у певному «зовнішньому» світі, який знаходиться поза множиною елементів даної системи і впливає на неї. Такий вплив — це зовнішні фактори, які сприймаються відповідними елементами системи - інтерпретуються системою у внутрішні фактори, котрі визначають ту чи іншу реакцію системи чи окремих груп її складових (підсистем). Тож, фактори діляться на зовнішні і внутрішні, хоча такий поділ є досить умовним. За визначенням, фактор — це причина, рушійна сила процесу чи одного із його умов. В архітектурних системах, які мають ієрархічну структуру, фактори також будуються в ієрархічному вигляді.

А. Співвідношення зовнішніх і внутрішніх факторів (за Г.І. Лавриком)	
Групи факторів	
Зовнішні	Внутрішні
Фн Демографічні Соціальні Економічні	Фдл Створення соціально необхідних умов середовища Забезпечення умов руху населення Забезпечення умов зайнятості населення Функціональна структура виробничої і невиробничої сфер діяльності
Фш Науково-технічні Сфери виробництва Сфери споживання	Фдш Конструктивно-технологічні рішення елементів штучного середовища Розміщення матеріальних об'єктів виробництва Розміщення матеріальних об'єктів сфери споживання Ефективність використання капіталовкладень Вирішення комунікацій
Фп Кліматичні Топогеологічні Природні ресурси	Фдп Захист від зовнішнього середовища Території ландшафтів для виробництва і споживання Природні ресурси для сфери виробництва і споживання Охорона природи (гео і біосфери)
Б. Групи зовнішніх і внутрішніх факторів (критерії), які виділені для дослідження рекреаційних систем рівня регіону та адм. району	
Соціально-економічні: Системи розселення, густота населення, категорії населених місць, демографічні умови, потреби населення у видах і формах рекреації	
Територіально-виробничі: Територіальна структура виробництва, функціональна структура виробництва, комунікаційні мережі, їх види та розвиненість	
Природно-ландшафтні: Клімат (сонячне опромінення, температурний режим, відстань до великих водних мас, сніговий покрив, режим руху повітряних мас), тривалість комфортного періоду влітку та взимку, лісові масиви та обмеження по них	
Екологічні: Диференціація наявних еколого-географічних явищ, екологічна комфортність середовища, екологічна збереженість середовища, локалізація порушень екологічної рівноваги	
Історико-культурні: Пам'ятки містобудування і архітектури, археології, народні промисли, музеї, їх збереженість та пропускна здатність	

Рис.4.2 - Критерії (фактори), які виділені для дослідження рекреаційних систем рівня регіону та адміністративного району (за Шуликом В.В.).

Кількість цих факторів не претендує на точність і завершеність, головне тут – показати, що зовнішні фактори діляться на певні групи (рис. 4.2). Перераховані групи зовнішніх факторів можуть слугувати основою для формування головних обмежень (чи стимулів) розвитку різноманітних за складністю і функціональним профілем типів рекреаційних об'єктів та вказати на критерії щодо визначення типу рекреаційної системи [182]. Чинники формування рекреаційної сфери поділяються на п'ять груп: соціальні; економічні; демографічні; політичні; екологічні; ті що відносяться до матеріальної та духовної культури населення.

Проаналізувавши умови створення, розвитку та функціонування об'єктів сучасної рекреації, виділяємо основні чинники, що забезпечують розвиток сучасної рекреації в Карпатському регіоні. Їх слід доповнити просторовою складовою, яка включає складену мережу розселення (міського, сільського), а також рекреаційного розвитку транспортної й інженерної інфраструктури. Саме всі ці умови дозволяють сформувати програми розвитку регіону та розробити стратегію реформування й розвитку галузі та обґрунтувати вимоги до архітектурно-планувальної організації об'єктів. На основі аналізу незадіяних рекреаційних ресурсів та особливостей архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації в регіоні виявлено чинники появи та розвитку сучасних видів рекреації.

При формуванні *сільського туризму* основними чинниками його розвитку в Карпатському регіоні є *історичні умови зміни форм власності в системі землекористування та розвитку приватного сектору економіки*. Сусідство з національними парками та заповідниками, забезпечує повноцінний відпочинок в природньому середовищі. Відповідно з'явилася система оцінки земельних ділянок, що дозволило місцевим жителям отримати прибуток з продажу окремих територій. Ще одним чинником формування сільського туризму є *економічний розвиток великих курортно-рекреаційних комплексів, що стало вектором розвитку рекреації в регіоні загалом*. Як наслідок підвищився попит на відпочинок у сільській місцевості та на околицях великих комплексів, що сприяло економічній ефективності створення дешевого житла для зростаючих рекреаційних потоків. *Соціальний інтерес рекреантів до історичного житла, побуту та традицій місцевих мешканців* наряду

з унікальною історико-етнографічною складовою гірських сіл, вільним житловим фондом для переобладнання під рекреаційні функції, наявністю вільних трудових ресурсів та доступністю цін, що дозволила створити умови для масового розвитку об'єктів сільського туризму. Розвиток даного сучасного виду рекреації економічно складні умови проживання місцевого населення та формування сільського зеленого туризму на основі індивідуальних господарств, як єдиного шляху вирішення наявних проблем жителів гірської місцевості. Також чинником формування сільського туризму стала державна політика сприяння розвитку малого та середнього бізнесу. Аналізуючи номенклатуру атракцій [52], що пропонують власники садиб, в період з 2009 року відбувається розширення пропонованих послуг:

- функція прийому та проживання рекреантів;
- створення та облаштування нових туристичних маршрутів та екскурсійних турів;
- облаштування місць спортивної риболовлі та полювання;
- виробництва та реалізація продуктів харчування, надання кулінарних послуг;
- створення майстер-класів та продаж товарів народних промислів;
- проведення тематичних анімацій та подієвих заходів з урахуванням історико-етнографічної спадщини.

Основним чинником, що вплинув на розвиток *археологічної рекреації* став *соціальний інтерес рекреантів до археологічної спадщини регіону*. При цьому визначальним є вік мегалітичних знахідок (пізня доба палеоліту), що є унікальним явищем на євро-азійському континенті. Висунута М. Кугутяком та Л. Держипільським теорія про астрономічний календар, що утворювався азимутним розміщенням даних знахідок, знайшла підтвердження в ході експедицій інших дослідників. Це створило *історично-міфологічне підґрунтя формування мегалітичних святилищ*, їх ототожнення з «місцями сили». Низьке інформаційне поширення даного факту тільки підвищило рівень зацікавлення рекреантів в дослідженнях та відпочинку біля археологічних знахідок. Наявні археологічні рекреаційні ресурси стали екологічним фактором розвитку цього виду рекреації в Карпатському регіоні. *Важкодоступність знахідок та наявний потенціал природно-кліматичних рекреаційних ресурсів* забезпечує щорічне збільшення

кількості рекреантів, що орієнтовані на археологічний вид сучасного відпочинку. В гірських районах Івано-Франківської області збереглося близько 20 місць локалізації культових каменів, а їх систематичне вивчення розширить джерельну базу дослідження історії Карпатського регіону, зокрема її духовно-культурну складову, а також диверсифікує сталі напрямки відпочинку та атракцій.

Найбільш розвинутими та недостатньо пристосованими в рекреаційній діяльності є історико-культурні рекреаційні ресурси. Формування етнографічної рекреації в Карпатському регіону слід розглядати, як складову розвитку рекреаційної системи, вплив на яку мають відродження традицій та розвиток мистецьких шкіл, що функціонують на території регіону з використанням приватних садиб місцевих мешканців в рекреаційному процесі.

Чинниками формування об'єктів *етнографічної рекреації* є: *функціонування державних програм збереження культурно-мистецької спадщини регіону*. Проблема збереження національної ідентичності є одним із пріоритетних завдань, пов'язаних складними процесами глобалізації та становлення незалежної української держави. *Історично сформований мистецький пласт надбань регіону є потужним незадіяним потенціалом рекреаційних ресурсів 80% території дослідження*. Саме це стало одним з чинників наукових досліджень та потреби презентації зразків декоративно-прикладного мистецтва. *Збереження унікальної архітектури та технології будівництва, що пов'язана з особливостями життя громади та традиціями*. Автентична архітектура та речі побуду є носіями матеріальної та духовної культури жителів окремих громад. Відповідно існує постійний інтерес рекреантів до традицій та побуту місцевих мешканців етнографічних районів Карпатського регіону. На жаль на даний час технологія окремих видів виробництва частково або повністю втрачена (наприклад, через історичні зміни (професія «сплавника» лісу, що існувала на Прикарпатті до 1975 року, зникла з початком використання залізничного та автомобільного перевезення). Проте інформаційна підтримка ЗМІ забезпечила процес відродження матеріальної та духовної культури населення, а розвиток рекреації в окремих районах показав потребу досліджень, збереження та інтерпретації традицій та побуту місцевих

жителів. Саме збереження самотності є шляхом до розвитку Карпатського регіону та вирішення проблем краю.

Екстремальна рекреація є найбільш динамічним видом сучасного відпочинку в світі. Великої популярності закладам орієнтованим на даний вид рекреації надали проведення спортивних змагань з екстремальних видів спорту, відповідно і збільшення попиту рекреантів у сформованій інфраструктурі даного типу. Чинником формування об'єктів екстремальної рекреації є економічна ефективність закладів даного типу. За даними державної служби статистики в Івано-Франківській області рентабельність основних фондів екстремальної рекреації складає 120%, рентабельність функціонування 76%. При цьому створення атракцій екстремальної рекреації можливе шляхом створення додаткової інфраструктури (переобладнання гірськолижних спусків, створення елементів для різних видів екстремальної рекреації, скейт-парків, злітних майданчиків тощо). Мала потреба в новому матеріально-технічному забезпеченні цих рекреаційних об'єктів стала чинником розвитку екстремальної рекреації. Розвиток екстремальних видів спорту є запозиченням закордонного досвіду та державної політики сприяння розвитку нових видів спорту та реалізації відпочинку. З попередніх досліджень відомо, що в Карпатському регіоні наявний потенціал незадіяних природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів. Саме він став основою формування об'єктів екстремальної рекреації.

Гірськолижна рекреація має більш ніж 100-річну історію в Карпатському регіоні. На відміну від радянського періоду збільшилася кількість рекреантів – лижників (приріст складає 22%) проте зменшилась кількість об'єктів гірськолижної рекреації (не функціонують або змінили профіль атракції більш ніж 130 гірськолижних об'єктів). На фоні загального зменшення кількості гірськолижних об'єктів, виникають потужні комплекси з розвинутою інфраструктурою міжнародного зразка.

Глобалізація рекреації, що почалась вкінці ХХ століття та зміни в державній політиці (вибір західного вектору розвитку, відкритість кордонів) зумовили збільшення іноземних рекреаційних потоків.

Таблиця 4.10 Чинники впливу на формування об'єктів сучасних видів рекреації в Карпатському регіоні

	інтегральні чинники	чинники окремих видів сучасної рекреації
Сільський туризм	історичні умови зміни форм власності в системі землекористування та розвитку приватного сектора економіки економічний розвиток великих курортно-рекреаційних комплексів, що стало вектором розвитку рекреації в регіоні загалом унікальною історико-етнографічною складовою гірських сіл Розвиток транспортної та інженерної інфраструктури наявність трудових ресурсів та доступність цін	
Археологічна рекреація	соціальний інтерес рекреантів до археологічних знахідок регіону історично-міфологічне підґрунтя формування мегалітичних святилищ важкодоступність знахідок та наявний потенціал природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів	
Етнографічна рекреація	функціонування державних програм збереження культурно-мистецької спадщини регіону незадіяний потенціал етнографічних рекреаційних ресурсів збереження унікальної архітектури та технології будівництва, що пов'язана з особливостями життя громади та традиціями незадіяний потенціал етнографічних рекреаційних ресурсів	
Гірськолижна рекреація	приватні інвестиції в розвиток гірськолижних комплексів збільшення попиту до елітарного відпочинку наявна матеріально-технічна база розвитку гірськолижної рекреації наявний потенціал природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів	
реколекційна рекреація	соціальна потреба населення в закладах реколекції наявні центри паломництва на території дослідження зміни функції церкви та її формування, як осередку життя громади державне сприяння розвитку релігійних комплексів	
екстремальна рекреація	потреба рекреантів в закладах даного виду функціонування висока рентабельність функціонування об'єктів екстремальної рекреації популяризація даного виду рекреації в світі можливість формування екстремальної рекреації на базі сталих видів відпочинку	

Це призвело до підвищення цін на рекреаційні послуги та якості даних послуг. Покращилась економічна ефективність функціонування закладів даного типу та зростання їх кількості. Розвиток гірськолижної рекреації обумовлений залученням приватних інвестицій окремих підприємців та підприємств, що дозволило створити агломерації гірськолижної рекреації на теренах регіону. Ще одним чинником формування гірськолижної рекреації стала *соціальна потреба в елітарному виді відпочинку*, що був відсутній до початку ХХІ століття. *Наявні природно-кліматичні, культурно-мистецькі та інфраструктурні рекреаційні ресурси є невід’ємним атрибутом розвитку гірськолижної рекреації*, проте створення інфраструктури міжнародного зразка потребує високої динаміки створення інфраструктури рекреації, влаштування обладнання, автошляхів, придорожного сервісу та сервісу на місцях.

Розвиток реколекційної рекреації є найбільш давнім видом відпочинку. В сучасних умовах *реколекційна рекреація* розширила сталу форму відпочинку, що передбачає паломництво до святих місць. На даний час це подорожі з гуманітарними місіями, кілька-тижнева реколекція на базі монастиря, з релігійно орієнтованою системою дозвілля (екскурсій), навчання (недільній школи, конференції), харчування (трапезні обіди).

Змінилися і конфесійні особливості реколекційної рекреації, що не має чіткої приналежності до певного віросповідання. Відбувається «омолодження» вікового складу рекреантів (близько третини рекреантів складають особи молодші 30 років). Це призвело до змін в архітектурно-планувальній організації монастирських комплексів для забезпечення нових послуг – проживання і харчування. Основним чинником реколекційної рекреації є *соціальна потреба населення в закладах реколекції. Церква стає осередком життя громади, зростає її освітня функція. Підвищення матеріальної та духовної культури людей та процес глобалізації ринку рекреації*, дозволяє створювати міжнародні реколекційні заклади різного типу. В Українському законодавстві задекларована свобода віросповідання [Закон України про свободу совісті та релігійні організації], тим самим держава дозволяє створювати та розвивати діяльність релігійних громад, *існує державне сприяння*

розвитку релігійних комплексів та спрощена система отримання земельного фонду на потреби релігійних організацій. Чинником розвитку реколекційної рекреації є історично сформовані архітектурні ансамблі сакральних комплексів, що є пам'ятками архітектури державного значення та ЮНЕСКО. Внесення в перелік міжнародних пам'яток культури та архітектури розширив межі рекреаційних потоків та збільшив кількість зовнішніх рекреантів.

Виділені чинники займають визначальне місце у формуванні архітектури об'єктів сучасної рекреації. Безперечно для кожного виду рекреації залежно від його масштабів, потреб у людських ресурсах, матеріально-технічній базі тощо, формуються окремі чинники розвитку, проте в більшій чи меншій мірі для всіх нових видів рекреації потрібні природно-ресурсний потенціал, інвестиції в сферу та кваліфіковані трудові ресурси, які можна залучити.

На основі виділених чинників впливу на формування сучасних видів рекреації обґрунтовані їх інтегральні чинники формування об'єктів сучасної рекреації. Основними з них є: поява нових форм власності та зміна системи господарювання; сформованість рекреаційних центрів і розвиток транспортної мережі; стан первинної рекреаційної інфраструктури на території; атрактивність території та наявність незадіяних рекреаційних ресурсів; наявна матеріально-технічна база місцевого населення з можливістю переобладнання під рекреаційні функції; інвестиційна привабливість для окремих підприємців та підприємств; інформаційне забезпечення брендингу регіону та його рекреаційної галузі; наявний потенціал трудових ресурсів та їхня мотивованість до підприємницької діяльності; соціальна потреба в закладах рекреації.

Інтегральні чинники формують групи, що впливають на формування методів і підходів проектування і розвитку рекреації в регіоні:

- 1) наявні рекреаційні ресурси;
- 2) соціально-культурна база в регіоні;
- 3) наявність інвестицій та програм розвитку;
- 4) політичні трансформації та зміна форм власності;
- 5) існуюча мережа міського та сільського розселення;

6) рівень рекреаційного освоєння території;

7) розвиток транспортної й інженерної інфраструктури на території.

Вони займають визначальне місце у формуванні об'єктів сучасної рекреації та окреслюють перспективи їх розвитку. У контексті архітектурної діяльності їх можна розділити на 3 групи: чинники, на дію яких архітектор має безпосередній, опосередкований вплив та не має впливу.

Висновки до четвертого розділу

1. Проведено структурування об'єктів сучасної рекреації за: *природно-ландшафтними умовами* – об'єкти розміщені в гірській, передгірській та рівнинній частині регіону; *розміщення в системі розселення* - розташовані в складі населеного пункту, поза ним, та з дотичним розміщенням; *транзитною інфраструктурою* – об'єкти розташовані на відстані до 500 м від автошляхів регіонального значення, 500-1,5 км та більше 1,5 км; *способом розпланування* - з комплексним поєднанням об'єктів проживання, харчування, атракцій в межах однієї ділянки; з кущовим та роздільним їх розміщенням; *складом та поєднанням функцій* – рекреаційних як основних (туристичні бази та комплекси, об'єкти проживання, індивідуальне житло місцевих жителів, споруди та приміщення охорони здоров'я та відпочинку, будинки, споруди та приміщення підприємств побутового обслуговування, спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди та рекреаційних – як додаткових функцій (другорядних у складі інших об'єктів): сакральних; торгівельних; харчування, будинки, споруди та приміщення культурно-видовищних, дозвіллевих та культових закладів; *формою власності* - державні; приватні та об'єкти кооперативної форми власності; *видами використання рекреаційних ресурсів* - орієнтовані на природно-ландшафтні, історико-мистецькі, інфраструктурні рекреаційні ресурси; *умовами розвитку і модернізації об'єктів і територій* - без можливості реформування об'єктів рекреації на ділянці розміщення; з можливістю будівництва додаткових об'єктів на території; з можливістю реконструкції та модернізації існуючої інфраструктури та розвитку рекреації без спорудження нових об'єктів.

2. Визначено особливості архітектури об'єктів сучасної рекреації. Проаналізовано архітектурно-планувальні вирішення 150-ти об'єктів сучасної рекреації, які об'єднано в шість груп. Зокрема: сільський туризм, археологічна, етнографічна, гірськолижна, реколекційна та екстремальна рекреація (наведені в додатку А). Основними особливостями в архітектурно-планувальній організації об'єктів сучасної рекреації є: підвищення атрактивності рекреаційних територій; зменшення площ території окремих рекреаційних комплексів; диференціація зон відпочинку та їх поділ за віковими групами та видами відпочинку; зростання відкритості на природне оточення; збільшення гнучкості планувальної структури комплексів; рекомендаційний характер архітектурно-планувальних нормативів та обмежень при дотриманні вимог екологічності, техногенної та пожежної безпеки; створення додаткових атракцій, що локалізуються безпосередньо в межах комплексу (плавальні басейни, сауни, більярдні); покращення та модернізація місць загального відпочинку (лаундж-зони), використання сучасного сервісу в рекреаційних об'єктах (інтернет, кабельне телебачення); пошук об'ємно-просторових та дизайнерських вирішень, орієнтованих на відродження традиційних форм архітектури та середовища; використання нових енергоефективних матеріалів, сучасних конструкцій та нових технологій будівництва при спорудженні окремих об'єктів на території рекреаційних закладів.
3. Виявлено інтегральні чинники впливу на формування і розвиток сучасних видів рекреації. Основними з них є: поява нових форм власності та зміна системи господарювання; сформованість рекреаційних центрів і розвиток транспортної мережі; стан первинної рекреаційної інфраструктури на території; атрактивність території та наявність незадіяних рекреаційних ресурсів; наявна матеріально-технічна база місцевого населення, з можливістю переобладнання під рекреаційні функції; інвестиційна привабливість для окремих підприємців та підприємств; інформаційне забезпечення брендингу регіону та його рекреаційної галузі; наявний потенціал трудових ресурсів та їх мотивованість до підприємницької діяльності; соціальна потреба в закладах рекреації.

В результаті дослідження виділених чинників отримано закономірності існування та поведінки об'єктів сучасної рекреації: *збалансованого використання рекреаційного потенціалу, вузлової інтеграції об'єктів та створення нових центрів рекреації, збільшення видової поліфункціональності, музеєфікації історично-сформованих архітектурних об'єктів та територій для потреб історико-культурної рекреації, розширення ефективних зв'язків між об'єктами рекреації в межах окремих зон та територій*. Дані закономірності є підґрунтям для обґрунтування принципів та відпрацювання прийомів їх реалізації.

Розділ 5

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ РЕКРЕАЦІЇ

5.1. Вимоги до формування рекреаційної інфраструктури в регіоні

Зміни в рекреаційній інфраструктурі Карпатського регіону в період з 1991 року відбувалися під впливом трансформацій в соціально-економічній, політичній, демографічній та геополітичній та інших сферах. Вони ставлять нові вимоги до створення об'єктів сучасної рекреації. Провівши аналіз та оцінку потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів регіону та охарактеризувавши особливості та чинники архітектурно-планувальної організації і розвитку об'єктів сучасної рекреації виділяємо наступний ряд вимог, виконання яких дозволить створити дієву інфраструктуру рекреації.

Виконання *вимог відповідності стратегіям і планам регіонального розвитку* передбачає врахування та узгодження стратегій, програм та планів розвитку регіону на всіх рівнях рекреаційного районування та архітектурної діяльності. [20] Інструментом реалізації стратегії розвитку рекреації, що розрахована на періоди від 2-5 років, є програми розвитку адміністративних районів, окремих населених пунктів, територій [16]. Вони дозволяють локально коригувати окреслені межі розвитку території, реорганізацію сфери послуг, створити додаткової інфраструктури рекреації в короткотривалому періоді (місяць, квартал, півріччя, рік). Метою програм розвитку є забезпечення комплексного вирішення основних завдань та проблем розвитку на різних рівнях районування, покращити якість сервісу, вказати вектор розвитку інфраструктури рекреації. Реалізація програми розвитку рекреації передбачає виконання комплексу організаційних, управлінських, соціально-економічних, нормативних, екологічних, господарських заходів всіх сфер господарювання. Відсутні програми та стратегії розвитку території для окремих ділянок, як наслідок відбувається несистемне розміщення об'єктів рекреації на території регіону. Практика архітектурно-планувальної організації об'єктів рекреації в Коломийському районі показала невідповідності

між проектними рішеннями та розробленою програмою розвитку району на 2016-2020 роки. [13] При цьому програми та плани розвитку території мають передбачувати не лише декларативну форму основних аспектів розвитку рекреації, але вказувати на механізми їх реалізації. Це дозволить на рівні районних та обласних рад формувати структуру розвитку адміністративних районів з окресленими пропозиціями будівництва та рекреаційного профілю об'єктів сучасної рекреації, їх потужностей та виділення ділянок реалізації. Також в межах дії даних програм слід створити спрощений механізм їх майнової участі та оформлення дозвільної документації.

Саме цей шлях дозволить створити прозору програму розвитку рекреації та підвищити його інвестиційну привабливість. Виникає потреба оновлення та регулювання системи забудови населених пунктів через створення дієвих генеральних планів території (на даний час тільки 35% території регіону мають оновлену містобудівну документацію, яка регулює існуючі зони забудови, без чітких прогностичних пропозицій розвитку). Саме на цьому рівні слід провести реформування підходів до співпраці з місцевим населенням, інвесторами, органами влади. На нашу думку, програми розвитку рекреації в регіоні слід формувати на основі виділення незадіяного рекреаційного потенціалу регіону та розвитку на його основі сучасних видів рекреації. Розроблені стратегії розвитку рекреації в адміністративних районах підкреслюють пріоритетність цієї галузі в економіці Карпатського регіону та формують курс практичних кроків на різних рівнях державної влади. Швидке освоєння рекреаційного потенціалу з орієнтацією на сучасні види рекреації викличе зміни в інших галузях господарства регіону та створить умови для вирішення наявних проблем краю.

(безробіття, міграція трудових ресурсів, низький рівень життя місцевого населення). Разом з цим відбувається реорганізація економіки регіону, що функціонуватиме в ринковому середовищі, а геополітичний потенціал окремих адміністративних районів (Верховинського, Надвірнянського, Коломийського) дозволить сприяти міжнародним інвестиціям та розвитку краю.

Таблиця 5.1 ВИМОГА ВІДПОВІДНОСТІ СТРАТЕГІЯМ І ПЛАНУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

існуючий стан

ДЕРЖАВНИЙ рівень

ПРОБЛЕМИ

- створення статичних програм та стратегій розвитку регіону
- відсутність дієвого механізму коригування стратегії в процесі її функціонування
- відсутність даних про реальну ситуацію на локальному рівні

стратегії і плани розвитку регіону

РЕГІОНАЛЬНИЙ рівень

ПРОБЛЕМИ

- ієрархія виділення бюджетних коштів
- відсутність регіональної нормативної бази
- відсутність регіональних концепції розвитку інфраструктури

програми розвитку адміністративних районів

РЕГІОНАЛЬНИЙ рівень

ПРОБЛЕМИ

- ускладнений механізм майнової участі та оформлення дозвільної документації
- несистемне розміщення об'єктів рекреації
- невідповідність проектних рішень та програм розвитку
- застаріла містобудівна документація

Продовження таблиці 5.1 ВИМОГА ВІДПОВІДНОСТІ СТРАТЕГІЯМ І ПЛАНУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

завдання

врахування та узгодження стратегій, програм та планів розвитку регіону на всіх рівнях рекреаційного районування та архітектурної діяльності.
комплексне вирішення основних завдань та проблем розвитку адміністративних одиниць
визначення напрямку розвитку інфраструктури рекреації
виконання організаційних, управлінських, соціально-економічних, нормативних, екологічних, господарських заходів

ДЕРЖАВНИЙ рівень

створення прозорої програми розвитку рекреації

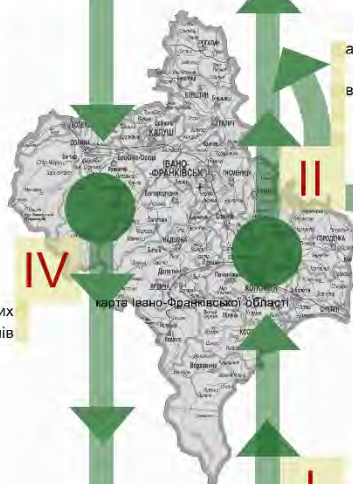
розробка механізмів підвищення інвестиційної привабливості регіону
наукове обґрунтування стратегій та програм розвитку

РЕГІОНАЛЬНИЙ рівень

аналіз зібраних результатів їх систематизація

визначення проблем розвитку населених пунктів

регулювання функціонування програм розвитку адміністративних районів

коректура програм розвитку населених пунктів

створення механізмів залучення незадіяного рекр. потенціалу програми локального вирішення проблем населених пунктів

РАЙОННИЙ рівень

реформування підходів співпраці місцевого населення інвесторів, органів влади
моніторинг розвитку рекреації

МІСЦЕВИЙ рівень

розробка інфраструктури рекреації на конкретних ділянках
пошук шляхів реалізації інвестиційних проектів

комплексне проектування на основі розроблених концепції розвитку окремих ареалів

Проведений аналіз реалізованих об'єктів сучасної рекреації та наявного рекреаційного потенціалу на території дослідження, вказує на потребу формування вимоги *поглибленого наукового обґрунтування проектних рішень*. Вона передбачає активізацію наукових досліджень регіону, проведення класифікації та систематизації об'єктів сучасної рекреації, обґрунтування особливостей їх формування, структурних та функціональних зв'язків в тому числі і ширшим використанням світового досвіду проектування та функціонування рекреаційних об'єктів. Існує потреба постійного моніторингу процесів в екологічній, господарській, економічній, соціальних сферах регіону. Дані дослідження можуть вестися, як на базі сформованих центрів дослідження рекреації (центр розвитку рекреації «Косів'янка» в м. Косів), так і новостворених осередків моніторингу рекреації. Дана вимога поширюється на всі етапи проектування. Особливу увагу слід приділити розробці проектних завдань, які повинні мати наукове обґрунтування. В умовах процесу адміністративно-територіальної реформи існує потреба проведення досліджень та вивчення рекреаційного потенціалу, шляхів його залучення в рекреацію. На нашу думку доцільним є створення на базі даних громадських центрів, інстанцій, основними завданнями яких є:

- ведення моніторингу процесів, що відбуваються в регіоні;
- здійснення оцінки змін, що відбуваються в сфері відпочинку;
- здійснення наукового обґрунтування для проектних завдань формування сучасної рекреації;
- участь в розробці проектних пропозицій формування об'єктів сучасної рекреації;
- участь в експертуванні проектних пропозицій з позиції впливу нових об'єктів на екологічний, економічний, соціальний стан регіону.

Слід створити розвинуту ієрархію служб моніторингу. Першою їх групою виступають селищні територіальні громади, на базі яких буде відбуватися збір інформації про ситуацію на місцях.

Таблиця 5.2 Схема дії вимоги поглибленого наукового обґрунтування проектних рішень

завдання

Активізація наукових досліджень регіону, проведення класифікації та систематизації об'єктів сучасної рекреації, обґрунтування особливостей їх формування, структурних та функціональних зв'язків в тому числі і ширше використанням світового досвіду проектування та функціонування рекреаційних об'єктів

реалізація

формування центрів моніторингу та дослідження рекреації

завдання

- ведення моніторингу процесів, що відбуваються в регіоні;
- здійснення оцінки змін, що відбуваються в сфері відпочинку;
- здійснення наукового обґрунтування для проектних завдань формування сучасної рекреації;
- участь в розробці проектних пропозицій формування об'єктів сучасної рекреації;
- участь в експертуванні проектних пропозицій з позиції впливу нових об'єктів на екологічний, економічний, соціальний стан регіону

діяльність служб моніторингу на базі селищних територіальних громад

- I
- збір та первинна обробка інформації про розвиток рекреації та виконання програм та стратегій

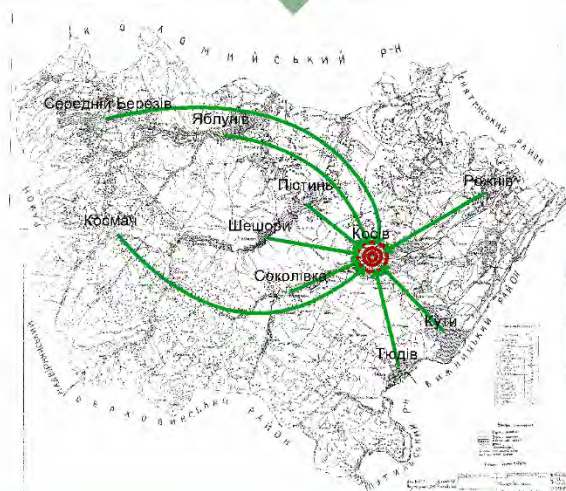
- II
- процес акумулювання та обробки інформації з населених пунктів району
 - наукові дослідження та обґрунтування концепцій створення об'єктів сучасної рекреації та їх інфраструктури

- III
- вибір пріоритетних напрямків розвитку рекреації,
 - формування макро-завдань,
 - розробка стратегії розвитку регіону та створення інвестиційно привабливого рекреаційного простору

центри моніторингу рекреаційної діяльності, що функціонують на районному рівні

II

III центри моніторингу рекреаційної діяльності, що функціонують на обласному рівні

Наступною групою центрів моніторингу виступають служби створені на районному та міжрайонному рівні. Наприклад в м. Косів даний центр моніторингу може формуватися на базі Косівського інституту декоративного та прикладного мистецтва, де вже ведуться первинні дослідження історико-культурної складової потенціалу району. На території Верховинського району існує потреба створення такого центру, що зможе акумулювати та обробляти інформацію з населених пунктів району.

Іншу групу центрів ієрархії досліджень слід формувати на обласному та регіональному рівнях, основним завданням наукових досліджень яких було б: вибір пріоритетних напрямків розвитку рекреації, формування макро-завдань, розробка стратегії розвитку регіону та створення інвестиційно привабливого рекреаційного простору. На тлі даної вимоги існує потреба тіснішої співпраці науковців профільних навчальних закладів та сформованих центрів наукових досліджень рекреації, що дозволить знайти оптимальні шляхи аналізу зібраних даних та сформулювати пропозиції розвитку на всі рівнях рекреаційного районування.

В умовах глобалізації сфери послуг та ринкової економіки важко спрогнозувати динаміку змін в будь якій галузі в довготривалому періоді. В радянський час існувала полярність між науковими підходами та практичним проектуванням. Відсутність потреб наукового обґрунтування проектних рішень, була обумовлена системою планової економіки. Проте в сучасних умовах розвитку інфраструктури рекреації ефективність функціонування окремо взятого об'єкта чи комплексу є першочерговою. Наукове обґрунтування проектних рішень виконує ряд завдань на етапі до проектних пропозицій та формує рекомендації, що дозволяють підвищити ефективність та раціональність використання наявного рекреаційного потенціалу, створити архітектурно-планувальні вирішення, що відповідають вимогам часу та кон'юктурі ринку. При цьому, ще до стадії реалізації проекту можна отримати показники ефективності використання даного об'єкту, доцільність його спорудження, функціонування в реальних умовах та ефект його реалізації для окремо взятого населеного пункту, району, області. Виконання вимоги наукового обґрунтування проектних рішень дасть можливість вказати

шляхи створення більш ефективних та дієвих об'ємно-планувальних вирішень. Також дана вимога забезпечує зв'язок об'єкту сучасної рекреації в системі «об'єкт - об'єкт, об'єкт – рекреаційний вузол, об'єкт – рекреаційний район, об'єкт-рекреаційний регіон, об'єкт - навколишнє середовище, об'єкт – система забудови».

Стратегія розвитку рекреації в Карпатському регіоні передбачає, як реорганізацію рекреаційно освоєних територій враховуючи вимоги сучасної рекреації, так і освоєння нових територій, а також розвитку інженерно-транспортної та рекреаційної інфраструктури. При цьому рекреаційне освоєння нових територій відбуватиметься в системі нового адміністративно-територіального устрою регіону. Постає вимога *соціальної орієнтованості архітектурних рішень об'єктів сучасної рекреації*. Вимога громадського обговорення проектних рішень є законодавчо підтримана [205]. Проте, дана вимога вказує на зміну форми участі громади не тільки, як погоджувального органу на останніх етапах представлення проекту, а тісна співпраця населення з інвесторами на всіх стадіях проектування. Світова практика процесу створення архітектурного об'єкту демонструє роботу громади в прийнятті та коригуванні архітектурно-планувальних рішень на всіх стадіях створення проектів рекреаційних об'єктів (затвердження концепції створення об'єкту та кількох-етапне обговорення проектних рішень за участю громади. Таким чином, існування конфліктів на останніх етапах реалізації об'єкту відсутнє. Вимога соціальної орієнтованості проектних рішень дозволяє вирішити наступні завдання:

- забезпечує контроль громади за процесом проектування рекреаційного об'єкту через багаторівневе обговорення проектних рішень;
- дозволяє створити ідею, що максимально повно враховуватиме, як думку спеціалістів, так і місцевого населення;
- дає можливість отримання важливої інформації та ідей від місцевого населення;
- унеможливорює конфліктні ситуації та спротив громади при реалізації об'єктів сучасної рекреації;

В ширшому контексті дана вимога передбачає громадські обговорення та затвердження стратегії розвитку населених пунктів, розміщення об'єктів рекреації на цих територіях, визначення потужності даних об'єктів та особливостей розвитку інфраструктури.

Важливим аспектом є розробка механізму участі місцевого населення в процесі ефективних громадських обговорень розвитку окремо взятої територіальної одиниці. Для цього слід закріпити самоврядні права громади населеного пункту та визначити пріоритетністю розвитку рекреації на селі, використання наявного потенціалу в межах території формування об'єкту з участю місцевого населення. При цьому ще на стадії узгодження концепції проектного рішення слід враховувати думку місцевого населення, організувати інфраструктуру відпочинку з їх погодженням та активним залученням в процес функціонування галузі (формування додаткових місць проживання рекреантів створюючи умови розвитку сільського туризму). Це дозволить окреслити вектор для подальшого розвитку інфраструктури, де територія населених пунктів, способи ведення господарства місцевих жителів стають елементами атракції.

На даному етапі громада населеного пункту перетворюється з регулятивного органу створення додаткової рекреації, в інвестора, що відкриває перспективи створення об'єктів сучасної рекреації, з поступовим перетворенням господарства села на рекреаційно - орієнтовану структуру ведення господарства.

В останнє десятиліття серед головних проблем розвитку регіону постають екологічні проблеми пов'язані з безсистемним загосподарюванням окремих ділянок, надлишковим використанням рекреаційних ресурсів, вирубкою лісів та забруднення гірських річок. Карпатський регіон України володіє унікальним історико-культурним потенціалом, що визначає його ідентичність в структурі рекреації світу. Поєднання високої пізнавальної цінності історико-культурних з іншими групами рекреаційних ресурсів створює сприятливі умови для розвитку всіх видів сучасної рекреації. Проте, існує проблема відсутності механізмів мотивування місцевого населення до збереження та розвитку історико-культурної спадщини регіону, що потребує першочергового вирішення.

Таблиця 5.3 Схема дії вимоги соціальної орієнтованості архітектурних рішень об'єктів сучасної рекреації

завдання

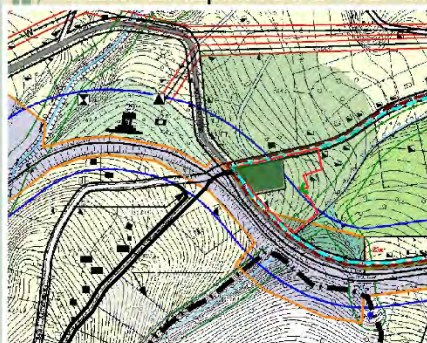
зміна форми участі громади в розробці концепції розвитку населеного пункту та проектних пропозицій щодо її реалізації

- забезпечення контролю громади над процесом проектування рекреаційного об'єкту через багаторівневе обговорення проектних рішень;
- створення проектних пропозицій, що максимально повно враховуватимуть, як думку спеціалістів, так і місцевого населення;
- можливість отримання важливої інформації та ідей від місцевого населення;
- унеможливлення конфліктних ситуацій та спротиву громади реалізації об'єктів сучасної рекреації;

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ громадські обговорення

- затвердження стратегії розвитку населеного пункту
- розміщення об'єктів рекреації на території населеного пункту
- визначення потужності об'єкта рекреації
- визначення особливостей розвитку інфраструктури

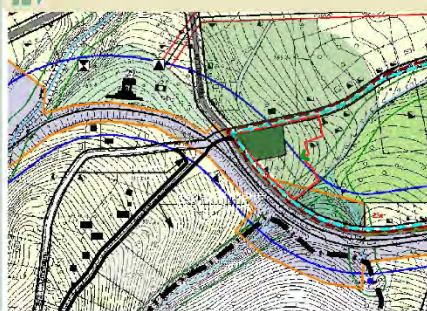
1. СТАДІЯ ПЕРЕДПРОЕКТНИЙ АНАЛІЗ СТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ОБ'ЄКТУ

виділення земельної ділянки з умовою створення інженерних мереж, що забезпечать всю рекр. зону нас. пункту (50% коштів інвестора, 50% коштів громади)

- -ділянка на проектування
- -рекреаційна зона населеного пункту
- - інженерні мережі
- - зона перспективної розбудови

2. РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ

потреба залучення інших територій для подальшого розвитку інфраструктури

виділення земельної ділянки з умовою залучення 2/3 трудових ресурсів з місцевого населення

3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ

контроль

контроль

ІНВЕСТОР

АРХІТЕКТОР

ГРОМАДСЬКІ ОБГОВОРЕННЯ

ГРОМАДА НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ

Виникає вимога *популяризації і підтримки об'єктів історико-культурної спадщини*, що передбачає розробку проектів розвитку територій з врахуванням історико-мистецького потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів. В даний час на території дослідження під охороною держави знаходиться 1360 пам'яток архітектури, в тому числі 87 пам'яток національного значення. Особливе місце заслуговують дерев'яні гуцульські та бойківські храми (церква св. Параскеви в с. Пістинь Косівського району, церква св. Духа в м. Коломия, що знаходиться під охороною ЮНЕСКО), що відомі далеко за межами України. Крім сакральних об'єктів на території дослідження знаходяться автентичні об'єкти проживання місцевих жителів та садиби-музеї де проживали відомі митці, поети, письменники краю з автентичним наповненням інтер'єру (Садиба М. Грушевського в с. Криворівня Верховинського району, будинок-гражда в с. Криворівня Верховинського району), пам'ятки археології (печерний комплекс 13-14 ст. в с. Бубнище Долинського району, Терношорське святилище в с. Снідавка Косівського району, святилище на горі Лисина Космацька в с. Космач), гідрологічні об'єкти (млин в с. Шешори Косівського району, обсерваторія в с. Зелене Верховинського району, залишки шлюзів на річці Білий Черемош в с. Дземброня). Реалізація даної вимоги потребує виконання наступних завдань: популяризація місцевих традицій та їх інтерпретація в структуру подієвих заходів (Карпатське весілля, етнофестивалі сучасної музики), розвиток науко-пізнавальних маршрутів та освітньо-пізнавальних екскурсійних стежок, будівництво архітектурних об'єктів на засадах збереження автентичних технологій, створення образу сучасного села через вивчення архітектурно-просторових рішень автентичної архітектури та їх інтерпретація для сучасних умов. Дана вимога передбачає виконання наступних завдань:

- збереження пам'яток архітектури та історико-культурної спадщини шляхом збільшення державної підтримки;
- тісна взаємодія роботи адміністративних органів влади різних рівнів та громадських організацій для збереження, відновлення та вивчення об'єктів історико-мистецької спадщини регіону;

Таблиця 5.4 Схема дії вимоги популяризації і підтримки об'єктів історико-культурної спадщини

завдання

збереження, відновлення та вивчення пам'яток історико-культурної спадщини

- збереження пам'яток архітектури та історико-культурної спадщини шляхом механізму державної підтримки;
- тісна взаємодія роботи адміністративних органів влади різних рівнів та громадських організацій,
- збереження, відновлення та вивчення об'єктів історико-культурної спадщини регіону;
- популяризація об'єктів історико культурної спадщини на місцевому та міжнародному рівнях через їх брендинг (місцеві ради, туристичні компанії, ЗМІ тощо).

1. Дослідження історико-культурного потенціалу та інфраструктури рекреації

дисперсна архітектурна організація об'єктів рекреації

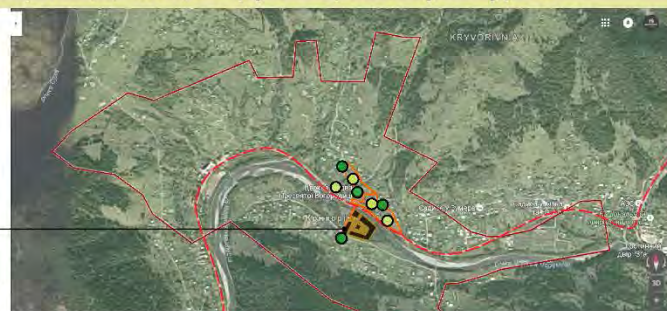
існуючі пам'ятки архітектури державного значення
дерев'яна гражда

2. Формування об'єктів етнографічної рекреації, як центру історико-культурного потенціалу території

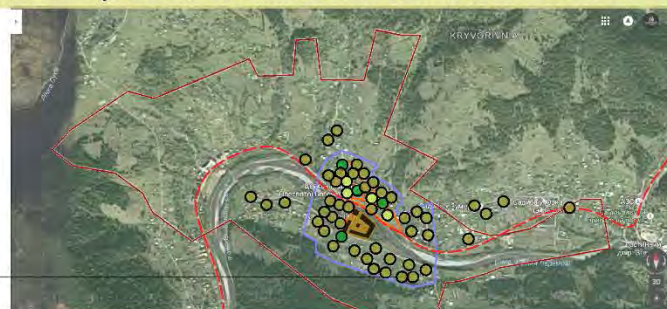
Центр культурної спадщини Верховинського району
об'єкти етнографічного виду рекреації

2. Створення історичної зони регулювання забудови, що включає особливі вимоги до створення об'єктів архітектури

сільський туризм та індивідуальні будинки створені за принципів відтворення автентичної архітектури

- популяризація об'єктів історико-культурної спадщини на місцевому та міжнародному рівнях через брендинг даних зразків відповідними організаціями (місцеві ради, туристичні компанії, ЗМІ тощо).

Вимога популяризації і підтримки об'єктів історико-культурної спадщини передбачає забезпечення можливості збереження, відновлення та вивчення пам'яток історико-культурної спадщини регіону. При цьому ці архітектурні об'єкти знаходяться на балансі сільських та селищних рад з обмеженим фінансуванням.

Слід створити чітку програму роботи над внесенням архітектурних об'єктів національної історико-культурної спадщини регіону до списку світових пам'яток ЮНЕСКО. Збереження даних об'єктів слід формувати на засадах середовищного підходу, де роботи мають вестись в контексті формування природнього середовища, та збереження всіх елементів історично-сформованого благоустрою. Один з шляхів підтримки об'єктів історико-культурної спадщини регіону слід формувати в пошуку механізмів їх збереження. Наприклад, можливе кооперування власників рекреаційних господарств та селищної громади, на балансі якої знаходиться певний об'єкт історико-культурної спадщини, через включення даного об'єкту, як елемента атракції. При цьому фінансування відновлювальних робіт на території комплексу забезпечується коштом підприємців. Така практика поширена в країнах Європи, де палацово-замковим, сакральним та іншим об'єктам надаються додаткові функції (проживання, харчування, атракції) шляхом їх реконструкції та ревіталізації. Серед вимог, які інтенсивно враховуються при формуванні рекреаційної інфраструктури в період з 2000-х років є вимога *енергоефективності та екологічності проєктованих об'єктів*. Будь яке будівництво передбачає зміни природнього середовища. При цьому зміни сформованого природнього середовища та подальше використання рекреаційних ресурсів довколишніх ареалів мають відбуватися з врахуванням можливостей окремого природнього кластера.

На території регіону існує потреба створення розгалуженої інженерної мережі, яка включатиме систему каналізації та очищення, сміттєпереробних підприємств, підприємств сортування та вторинної переробки відходів. Відсутність

даних об'єктів на території Косівського та Коломийського районів створює передумови для екологічного колапсу. При цьому недостатня потужність інженерних мереж для потреб місцевих жителів, унеможлиблює створення додаткових об'єктів сучасної рекреації, та збільшення їх рекреаційної ємності. Створення рекреаційних об'єктів часто відбувається за залишковим принципом, де задекларовані вимоги екологічності не реалізуються. Першочерговим завданням розвитку інфраструктури рекреації є створення мережі інженерних комунікацій, які б формувалися за прогностичними моделями кількості рекреаційних об'єктів в регіоні.

Іншим завданням даної вимоги є вирішення проблеми сміттєзбирання, переробки та утилізації. На даний час проблема носить загрозливий характер для екосистеми Карпатського регіону. 85% території високогір'я Карпат займають заповідники та національні парки. При цьому формування гідрологічної мережі регіону формується саме на цьому ареалі. Тому слід знайти механізми утилізації відходів в передгірській та низинній частині. На даний час присутня проблема спротиву місцевого населення щодо формування сміттєзвалищ на території їх населених пунктів. Слід формувати сміттєпереродні підприємства локального рівня, що забезпечуватимуть потреби кількох територіальних громад, та ще на стадії генерального планування територій населених пунктів забезпечувати виділення зон будівництва даних об'єктів. Європейська практика демонструє рентабельність створення невеликих підприємств сміттєпереробки. Наприклад формування даних підприємств можливе на території передгірської частини Долинського Богородчанського та Косівського районів.

Пошук можливостей використання альтернативних джерел енергії в останнє десятиліття став не тільки ознакою стилю, але і необхідністю енергоефективного використання ресурсів.

Таблиця 5.5 Схема дії вимоги енергоефективності та екологічності проектних рішень

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГИ ЕКОЛОГІЧНОСТІ ПРОЕКТНИХ РІШЕНЬ

№1

ВИЗНАЧЕННЯ РІЧНИХ ОБ'ЄМІВ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ ТА ПЕРСПЕКТИВ ЇХ ЗБІЛЬШЕННЯ

ІЄРАРХІЯ ПРІОРИТЕТІВ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

№2

ВИБІР МОЖЛИВИХ ДІЛЯНОК ТА РОЗРАХУНОК ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВ УТИЛІЗАЦІЇ

радіус обслуговування

$20 \times N (m^3)$

приклад архітектурних рішень сміттєпереробних підприємств

№3

ПОШУК МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

ПОШУК ІНВЕСТИЦІЙ

ЗАЛУЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ КОШТІВ

$10N (m^3)$ - частка сміття з інших громад
\$ - оплата за утилізацію

ВТОРИННА ПЕРЕРОБКА

Продовження таблиці 5.5 Схема дії вимоги енергоефективності та екологічності проектних рішень

УМОВИ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ РЕКРЕАЦІЇ ВИМОГАМИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

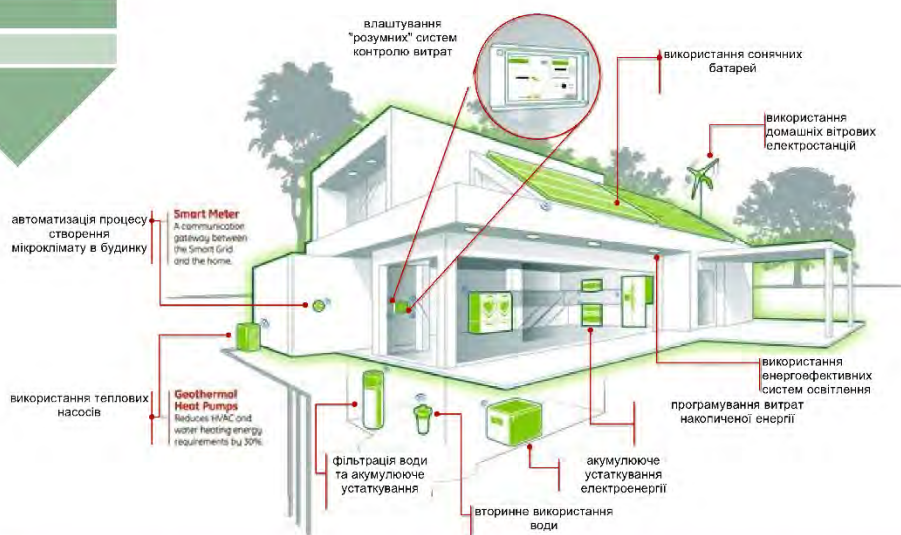
№1

ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ

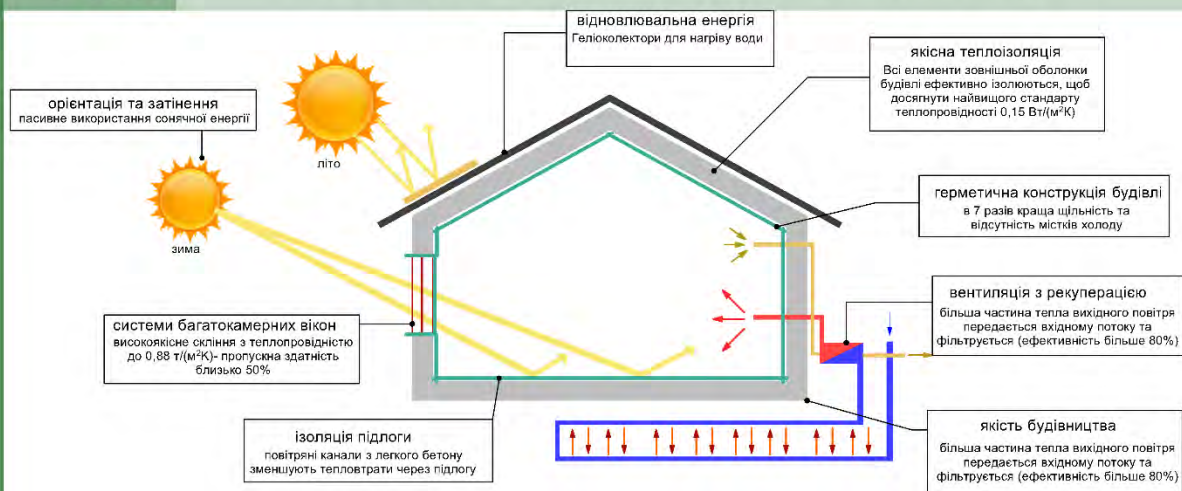
№2

ПОШУК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ТА ВЛАШТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНТРОЛЮ ВИТРАТ ЕНЕРГІЇ

№3

БУДІВНИЦТВО "ПАСИВНИХ" РЕКРЕАЦІЙНИХ СПОРУД

Відповідно змінюються і підходи до формування архітектурних рішень створення додаткових територій розташування сонячних батарей та теплових колекторів на етапі генерального планування.

Дана категорія технічних об'єктів перейшла з інженерної галузі в архітектурну. Пошук естетичних та композиційних рішень гармонійної організації інженерних елементів в архітектурному образі та розпланувальній схемі є важливим аспектом архітектурно-планувального вирішення об'єкту сучасної рекреації. Також вимога екологічності передбачається максимальне зменшення негативної дії процесу функціонування створених об'єктів рекреації на довкілля. Шляхом вирішення даної проблеми є створення генеральних планів забудови в межах розробленої стратегії, які б передбачали перспективи розвитку комплексу чи території з можливістю додаткового влаштування інженерних комунікацій. При цьому слід враховувати граничні можливості екосистеми рекреаційного ареалу та на початковому етапі створення концепції об'єкту сучасної рекреації розробити рішення максимального та поетапного втілення проекту.

5.2. Принципи архітектурної організації об'єктів сучасної рекреації

Архітектурно-планувальна організація об'єктів сучасної рекреації тісно пов'язана з ландшафтно-посторовою організацією рекреаційного середовища Карпат та удосконалення існуючих засад формування рекреаційного простору в цілому. Тобто архітектура рекреаційних об'єктів «вводиться» з пропозицій щодо архітектурно-планувальної організації рекреаційних зон, оновлення генеральних планів та підходів до проектування рекреаційних територій (містобудівного контексту).

Формування рекреаційного простору — цілісний процес, тому поділ на традиційні та сучасні види рекреації відбувається лише на аналітичному рівні дослідження процесів та особливостей формування рекреаційної інфраструктури. На рівні формування рекреаційної системи дані елементи існують у тісному

взаємозв'язку, адже стилістично, типологічно та формотворчо регулюються єдиними процесами. Проте, формування об'єктів сучасної рекреації потребує нових підходів та принципів організації. В дослідженні обґрунтовано 5 принципів архітектурно-планувальної організації та розвитку об'єктів сучасної рекреації на нових та рекреаційно-освоєних територіях, які є конкретизацією закономірностей появи об'єктів сучасної рекреації. Це: *принцип збалансованості, вузлової інтеграції, збільшення видової поліфункціональності, музеєфікації, підвищення ефективності зв'язків.*

Принцип *збалансованості* передбачає пошук незадіяних рекреаційних ресурсів в загальному рекреаційному потенціалі окремо взятого населеного пункту чи району та обґрунтування шляхів включення нових рекреаційних об'єктів у сформовану інфраструктуру.

Дія даного принципу поширюється на всі види рекреації, що формуються на території регіону. Збалансоване використання природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів на невеликій території призведе до покращення екологічного стану та збільшення варіативності відпочинку, дозволить розширити атрактивність регіону. У радянський період в Карпатському регіоні сформувались потужні рекреаційні вузли. Вирішальним фактором їх спеціалізації були програми розвитку регіону в системі планової економіки, з окресленими зонами розташування окремих рекреаційних ресурсів. Проте неможливо чітко окреслити ареал розміщення деяких рекреаційних ресурсів та сформулювати пріоритетність їх використання. Застосування принципу збалансованості передбачає комплексне дослідження наявних рекреаційних ресурсів, розрахунку рекреаційних навантажень та техніко-економічних характеристик об'єктів ще до стадії формування концепції проектних рішень. Багато наукових праць присвячено вивченню проблеми сталого розвитку Карпатського регіону. Проте, слід здійснити перехід від декларування даного принципу до розробки конкретних обґрунтувань його реалізації на території. Застосування даного принципу при розробці архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації є першочерговим.

Таблиця 5.6 Принцип збалансованості

ДПТ в с. Микуличин Надвірнянського району

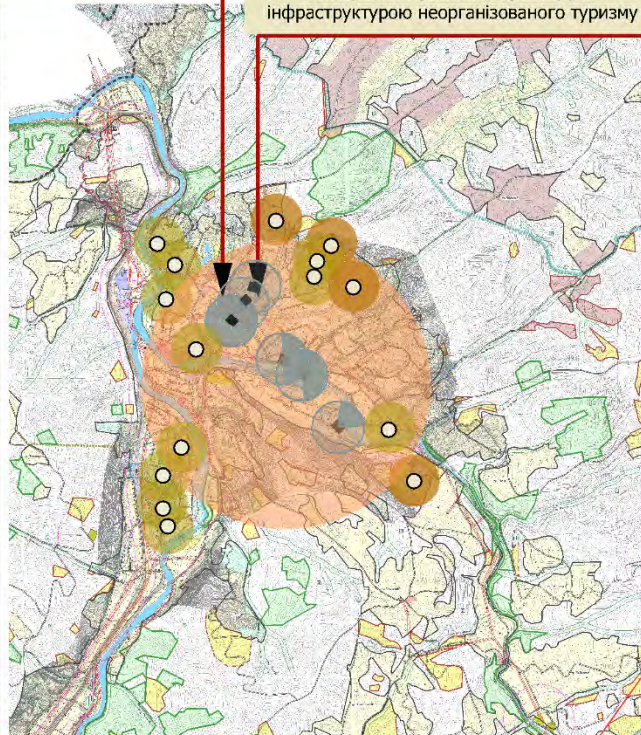
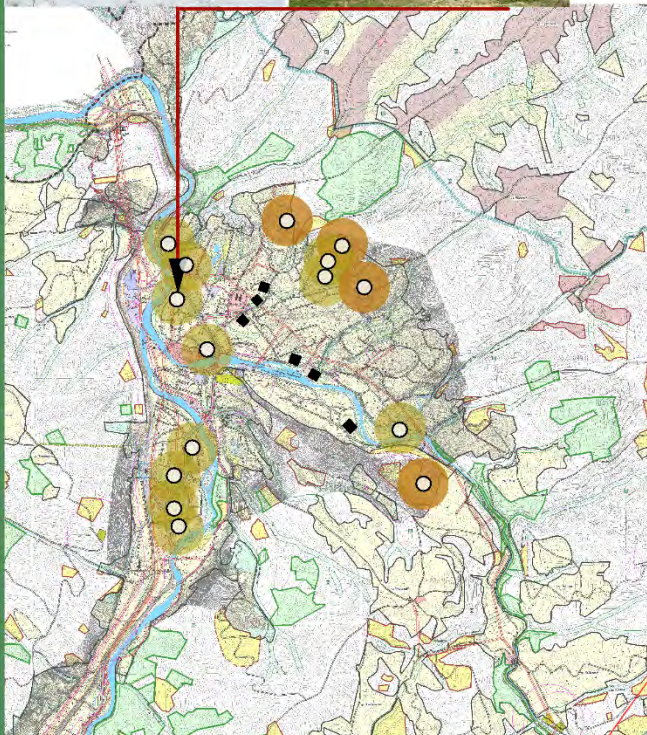
об'єкти сільського туризму

біфункціональне житло з функцією майстерні

створення музейного простору з інфраструктурою неорганізованого туризму

Умовні позначення

○ існуючий рекреаційний об'єкт	■ ділянки для рекреаційної забудови	■ етнографічні рекреаційні ресурси
■ клімато-терапевтичні рекреаційні ресурси	■ ландшафтні рекреаційні ресурси	■ історичні та мистецькі рекреаційні ресурси
		■ об'єднуючі функції на основі незадіяних рекреаційних ресурсів

Як показує практика, на рекреаційно освоєних територіях існують ситуації надмірного рекреаційного тиску, як наслідок руйнуються природні ландшафти, створюються екологічні загрози.

Даний принцип щодо об'єктів сучасної рекреації орієнтований на завдання:

- задоволення потреб та вирішення проблем місцевих жителів;
- обґрунтованого використання рекреаційного потенціалу з перспективою для майбутніх поколінь;
- освоєння рекреаційних ресурсів та розбудови рекреаційних об'єктів без шкоди довкіллю;
- ефективнішого використання історико-культурних ресурсів в сучасній рекреації.

Прикладом застосування принципу збалансованості є обґрунтування детальних планів територій (ДПТ) в с. Микуличин Надвірнянського району. В межах генерального плану населеного пункту, що має незадіяний рекреаційний потенціал (лісові, орографічні, флоро-фауністичні, водні, клімато-терапевтичні, історичні, мистецькі, архітектурні, археологічні, геополітичні, транспортні, екологічні та трудові рекреаційні ресурси) виділені 6 ділянок загальною площею 15 га для будівництва нових рекреаційних об'єктів. При цьому ДПТ чітко регулює:

- процес проектування рекреаційних об'єктів, інфраструктури обслуговування, інженерних мереж з врахуванням містобудівних, екологічних, протипожежних та санітарних обмежень;
- визначає параметри майбутньої забудови: поверховість, граничну висоту, потужності функціональну структуру ділянки та об'єктів тощо;
- обґрунтовує можливості залучення додаткових територій та відкриття рекреаційного об'єкту на оточення, як елемента атракцій;
- визначає обов'язкові для спорудження об'єкти рекреаційної інфраструктури та вносить пропозиції їх розвитку (черговість забудови).

Для комплексного врахування всіх аспектів розвитку рекреації в регіоні, при розробці генерального планування, програм розвитку території, генеральних планів та детальних планів території слід залучати спеціалістів та науковців

відповідних галузей: архітекторів, місцеві органи самоврядування, сільські громади, районні та обласні відділи туризму, екологічні та санітарні служби. Це дозволить створити дієву програму розвитку регіону та координувати розробку генерального планування, його уточнення та модернізацію згідно із реальною ситуацією на місцях, обґрунтувати параметри рекреаційних об'єктів та інфраструктури.

В умовах глобалізації всіх сфер господарства та інформаційної відкритості, змінилися вимоги до формування та діяльності рекреаційних об'єктів та їх обслуговування. Сучасний рекреант не обмежується перебуванням на території проживання. Радіус охоплення рекреаційних атракцій може складати до 50 км. Досліджене розміщення об'єктів сучасної рекреації показало хаотичність її розміщення в системі розпланування населених пунктів, що обумовлено наступними причинами: наявності рекреаційних ресурсів, можливості купівлі ділянки інвесторами (навіть шляхом корупції). Вирішення даного завдання можливе через застосування принципу *вузлової інтеграції*, який передбачає пошук можливостей залучення рекреаційно-перспективних населених пунктів окремого району в систему рекреації та створення нових рекреаційних вузлів. Існує потреба створення вузлової системи розміщення рекреаційних об'єктів. Її переваги полягають в можливості створення спільної інженерно-технічної інфраструктури (мережа каналізації, очисних споруд тощо), спорудження яких є найбільш витратною частиною реалізації проекту, особливо в гірській місцевості. Створення вузлової інфраструктури рекреації визначає характеристики не лише рекреаційної інфраструктури, але і об'єктів на основі залучення об'єктів сучасної рекреації в спільну структуру рекреаційних центрів. Окремим аспектом розвитку є формування системи транзитного сервісу (придорожні кафе, вказівники, розвинена мережа АЗС), що забезпечить комфортне пересування та перебування рекреантів у рекреаційних центрах та в окремих об'єктах. Реалізація даного принципу в особливий спосіб проявляється при архітектурно-планувальній організації об'єктів сільського туризму, реколекційної та гірськолижної рекреації.

Прикладом застосування даного принципу є формування нових рекреаційних вузлів у Верховинському районі. Як відомо, формування рекреаційного вузла передбачає поєднання кількох рекреаційних пунктів на засадах спільної інфраструктури. На території Верховинського району сформовані наступні групи рекреаційних пунктів з інтенсивною розбудовою об'єктів сучасної рекреації та наявним рекреаційним потенціалом. В межах сіл Кривопілля – Верховина – Криворівня – Верхній Ясенів слід формувати рекреаційний вузол сільського туризму, етнографічної та гірськолижної рекреації. На даній ділянці існує незадіяний потенціал всіх видів рекреаційних ресурсів. Рекреаційний вузол Устяріки – Барвінків слід формувати на основі одноіменних рекреаційних пунктів (потенціал природно-ландшафтних рекреаційних ресурсів дозволяє формувати екстремальну, гірськолижну, етнографічну рекреацію та сільський туризм. Рекреаційний вузол Замагора - Явірник – Зелене – Дземброня межує з Карпатським біосферним заповідником та розташованими в межах доступності рекреаційного вузла природними місцями атракцій г. Говерла, Піп Іван та Бербенескул, оз. Марічейка, Несамовите. Ефективне функціонування даного рекреаційного вузла відбувається з квітня до жовтня місяця. Для підвищення його всесезонності слід формувати об'єкти для екстремальної рекреації на основі організованих експедицій в зимовий період року з розвиненою мережею станцій, туристичних притулків, вказівників, санітарних пунктів тощо. Даний вид рекреації популяризує активні види відпочину та не завдає шкоди екосистемі. Основою формування рекреаційного вузла Яблуниця – Довгопілля є формування гірськолижної рекреації. Формується інфраструктура та об'єкти сільського туризму. Проте існує потреба розробки комплексного генерального плану розвитку даного рекреаційного вузла.

Формування рекреаційного вузла в межах даних рекреаційних пунктів дозволить підвищити розвиток південно - східної частини Верховинського району збалансує використання рекреаційного потенціалу, зменшить проблеми безробіття та міграції в навколишніх населених пунктах.

Таблиця 5.7 Схема реалізації принципу вузлової інтеграції

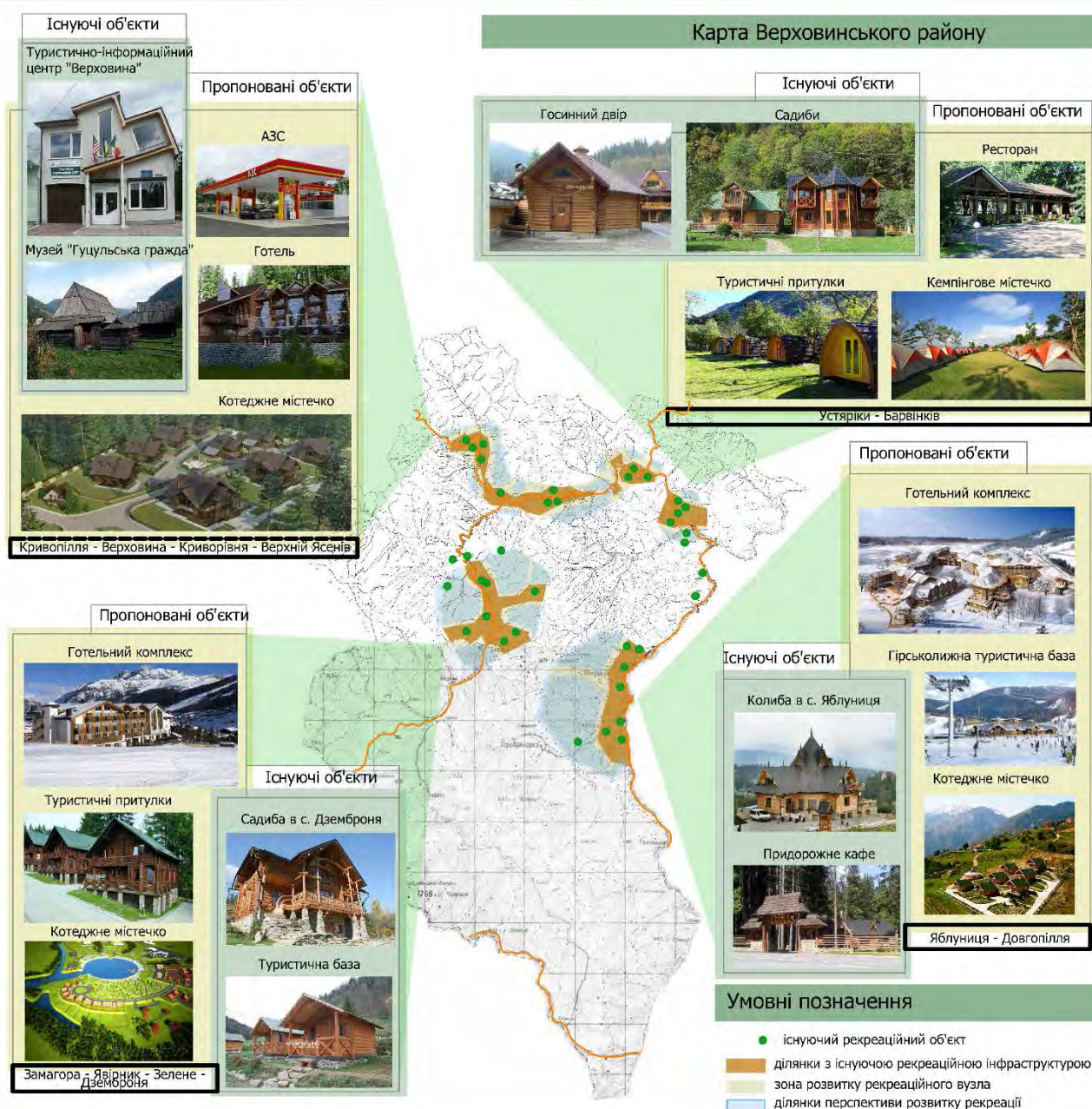

Схема принципу формування рекреаційного вузла

Особливо актуальним стає застосування даного принципу при реформуванні територіальних громад – територіальні громади на базі власних земель можуть формувати окремі рекреаційні центри та вузли. Це дозволить ефективніше проводити моніторинг та управління процесами на їх території, створити вирізніші архітектурні об'єкти. Аналіз архітектурно-планувальних та функціональних особливостей розміщення об'єктів сучасної рекреації показав збереження застарілої форми сезонної орієнтованості об'єктів.

Рівень надання рекреаційних послуг не відповідає світовому досвіду даної галузі. Проблема низького використання рекреаційного потенціалу зберігається в населених пунктах Косівського, Верховинського, Рожнятівського та Коломийського районів. Підвищення ефективності їх функціонування можливе через застосування принципу *збільшення видової поліфункціональності*, що передбачає створення об'єктів сучасної рекреації з всесезонним використанням наявного рекреаційного потенціалу.

Даний принцип передбачає зміни у функціонуванні та функціональній структурі об'єктів сучасної рекреації (в межах його спеціалізації) через збільшення набору рекреаційних послуг. Безперечно динаміка функціонування об'єктів рекреації залишиться різною протягом року, проте розширення функціональності дозволить стабілізувати умови праці, збільшити доходи в місцеві громади, якісно підвищить використання рекреаційного потенціалу.

Застосування даного принципу можна розділити на 3 складові:

- 1) визначення незадіяного рекреаційного потенціалу та обґрунтування шляхів його використання в межах ділянки на проектування;
- 2) визначення незадіяного рекреаційного потенціалу та шляхів його використання в межах населеного пункту або рекреаційного вузла (залежно від рекреаційної потужності об'єкта);
- 3) створення механізму спільного використання інженерно-технічної інфраструктури на основі розбудови рекреаційних об'єктів.

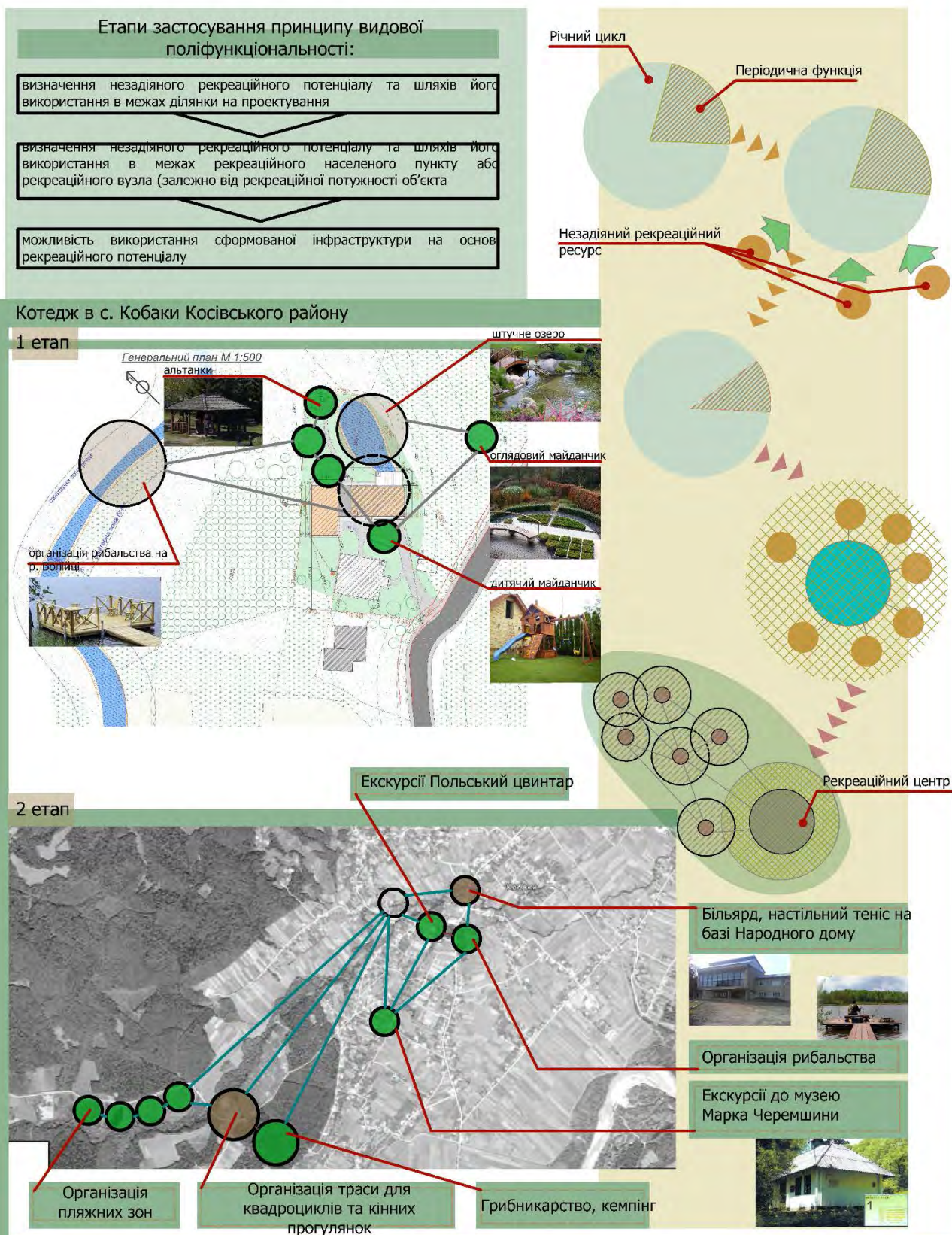
При цьому принцип збільшення видової поліфункціональності можна застосувати, як для формування нових об'єктів сучасної рекреації, так і

реконструкції та модернізації вже сформованих. Як показує практика, об'єкти сучасної рекреації (незалежно від потужностей) стають більш поліфункціональними. Продемонструвати застосування даного принципу можна на прикладі котеджу сільського туризму в с. Кобаки Косівського району, що є об'єктом сучасної рекреації.

Даний котедж сімейного типу, функціонує 2 квартали літнього періоду, що є не рентабельно. Автором була запропонована програма підвищення його функціональності шляхом надання додаткових рекреаційних послуг. Аналіз незадіяного рекреаційного потенціалу на ділянці розміщення об'єкту показав наявність водних, лісових та транспортних рекреаційних ресурсів. А саме: вздовж протікає річка Волійца з системою підземних джерел, що дозволить власникам садиби створити озеро та форельне господарство на даній території; з західної сторони території сформований природне пасмо рельєфу з перепадом 9 м., що відкриває панораму на околицю - відповідно слід організувати оглядовий майданчик з системою стежок; в архітектурно-планувальні особливості споруди слід включити терасу над озером, та систему альтанок, що дозволить займатись риболовлю.

На рівні населеного пункту існує потенціал пам'яток історії та культури (садиба-музей Марка Черемшини) лісових (на відстані 1.5 км. від ділянки розташований листяний ліс з кемпінговим містечком «Хата рибака»), клімато-терапевтичних (система парків в населеному пункті), інфраструктурних (2 автодороги регіонального значення на відстані до 5 км.), релігійних (на території населеного пункту розташовано духовно-реколекційний центр «Здвижин»), який слід включити при обґрунтуванні архітектурно-планувальної реорганізації та розвитку об'єктів сільського туризму в цьому населеному пункті. Наявність даних рекреаційних ресурсів дозволяє створити програму відпочинку, пішохідних та велосипедних рекреаційних турів. На початковому етапі створення об'єктів сучасної рекреації, не завжди є можливість застосувати весь наявний рекреаційний потенціал території.

Таблиця 5.8 Принцип збільшення видової поліфункціональності

Тому слід застосовувати систему кооперації та спільно використовувати вже сформовану інфраструктуру найближчих рекреаційних центрів та поселень.

В продемонстрованому прикладі вигідне розташування ділянки з близькістю рекреаційного вузла м. Косів (4 км.) забезпечує існування додаткових видів рекреаційних ресурсів (історико-культурна група рекреаційних ресурсів. Таким чином відбувається всесезонне використання наявного рекреаційного потенціалу на засадах максимальної атрактивності об'єктів сучасної рекреації, незалежно від величини та профілю функцій.

Проведені дослідження на території вказують на недостатню, інформованість, як населення Косівського та Верховинського районів, так і рекреантів про розміщення унікальних архітектурних, археологічних та мистецьких пам'яток на цих територіях. Також відсутня організація місць відпочинку та сервісу біля даних об'єктів. Існує потреба застосування принципу *музеєфікації*, що передбачає створення додаткових музеїв, перетворення існуючих архітектурних, історичних, археологічних та мистецьких об'єктів на елементи атракції та розвиток етнографічної та археологічної рекреації в межах регіону, районів та окремих населених пунктів. Історико-мистецький потенціал регіону потребує збереження та розвитку, що потребує його популяризації. Це можливо через включення наявних зразків архітектурної, декоративно – прикладної, історичної, художньої, археологічної спадщини в структуру розвитку та функціонування об'єктів сучасної рекреації. Застосування даного принципу на об'єкти архітектурної та історико-мистецької спадщини має наступні етапи:

- формування обліку об'єктів історико-мистецької спадщини та їх розташування на території регіону;
- аналіз отриманої інформації та визначення нових центрів розвитку об'єктів сучасної рекреації;
- збереження, модернізація та реновація архітектурної та археологічної спадщини з організацією всієї ділянки розташування об'єкту на рекреаційне використання;

- функціонування зразків історико-мистецької спадщини на засадах рекреаційної орієнтованості: організація додаткових місць відпочинку та сервісу поблизу об'єктів історико-культурної спадщини;
- визначення існуючої інфраструктури сучасної рекреації, на основі якої слід формувати додаткові об'єкти етнографічної та археологічної рекреації, туристичні маршрути тощо.

Прикладом створення таких об'єктів в період з 1991 року є: хата-музей за мотивами кінофільму «Тіні забутих предків» с. Верховина; інтерактивний музей «Центр спадщини вигодської вузькоколійки» с. Вигода Долинського району; археологічний комплекс Терношона та Лисина Космацька в Косівському районі; музей «Писанка» в м. Коломия; Маєток Святого Миколая в с. Пістинь Косівського району; садиби відомих постатей, храми етнічних груп регіону; місця історичних подій тощо.

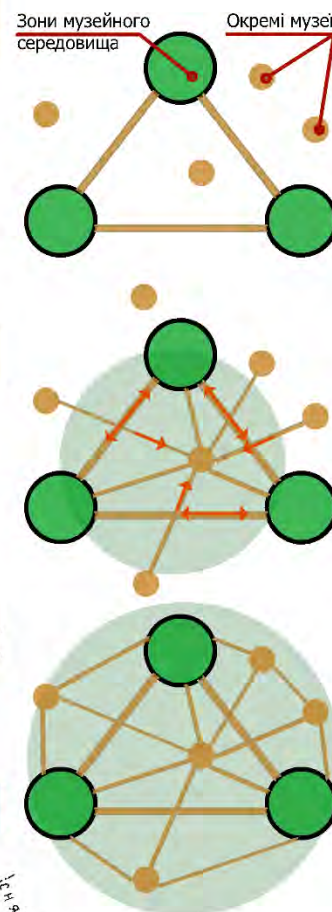
На прикладі Косівського району продемонструємо застосування принципу музеєфікації історично-сформованих об'єктів та включення їх в рекреаційний процес. З досліджень просторового розосередження рекреаційних ресурсів відомо, що на території Косівського району існує значний потенціал історико-культурних рекреаційних ресурсів. На його території розташовано 18 музеїв. За системою розміщення їх можна згрупувати на Косівський, Космацький та Яворівський історико-культурні осередки. На цих територіях розміщені храми, що є об'єктами національної та міжнародної культурної спадщини, археологічні знахідки тощо. Музеї що входять в Косівський музейний осередок розташовані на території м. Косів, с. Старий Косів, Яблунів, Кобаки, Рожнів.

Модернізація даних об'єктів передбачає пошук або створення нових приміщень для представлення багатой експозиції, створення структури музеїв в межах Косівського осередку, організацію території навколо храмів, що є пам'ятками архітектури національного значення, створення місць тимчасового відпочинку, рекреаційного та туристичного сервісу, інформаційної підтримки в межах визначених об'єктів.

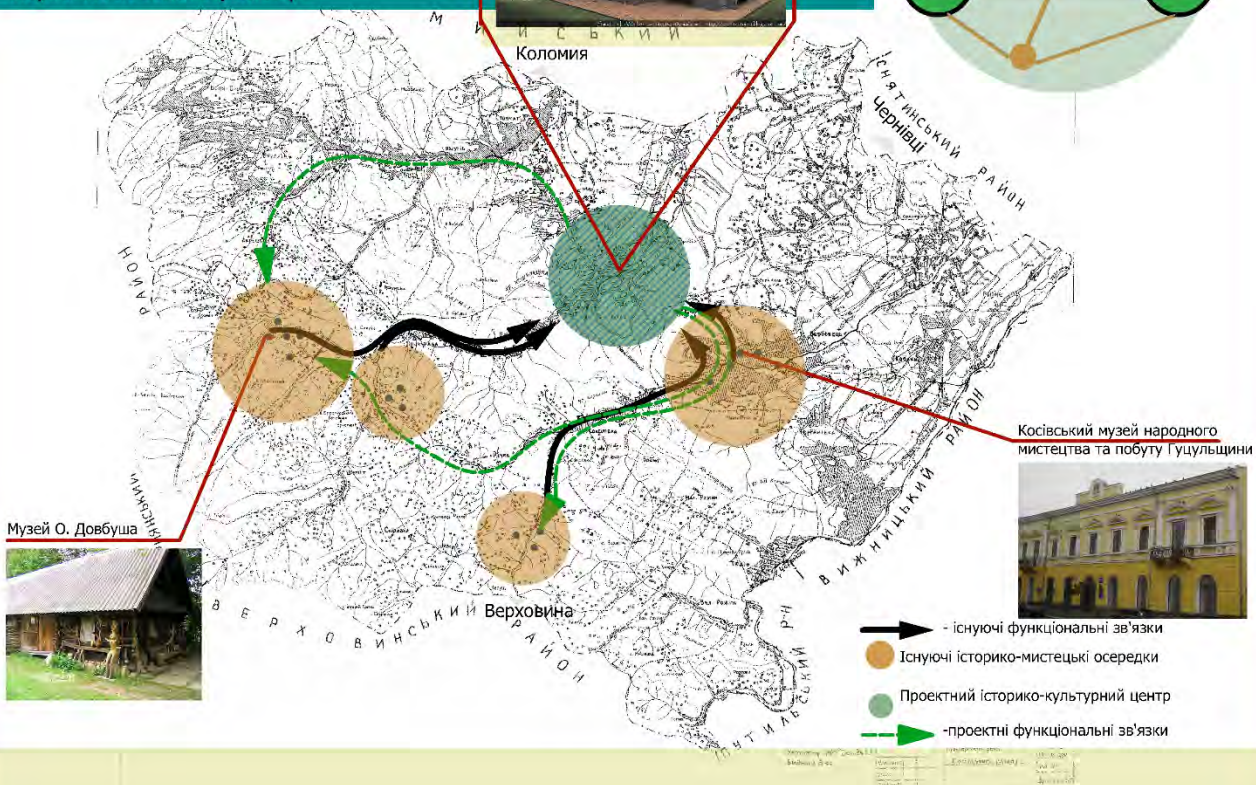
Таблиця 5.9 Принцип музеєфікації

Механізм застосування принципу музеєфікації історично-сформованих об'єктів та територій для потреб етнографічної та археологічної рекреації:

- I
 - формування обліку об'єктів історико-мистецької спадщини та їх розташування на території регіону;
 - аналіз отриманої інформації та визначення центрів розвитку сучасної рекреації;
 - збереження, модернізація та реновація архітектурної та археологічної спадщини з організацією всієї ділянки розташування об'єкту;
 - функціонування зразків історико-мистецької спадщини на засадах рекреаційної орієнтованості: організація додаткових місць відпочинку та сервісу поблизу об'єктів історико-культурної спадщини;
- II
 - визначення існуючої інфраструктури сучасної рекреації, на основі якої слід формувати додаткові об'єкти етнографічної та археологічної рекреації, туристичні маршрути тощо.

Карта Косівського району

На території Косівського історико-культурного осередку сформований етнографічний комплекс «Маєток Святого Миколая», як приклад етнографічної рекреації. Даний об'єкт сучасної рекреації функціонує, як дитячий рекреаційний комплекс, метою якого є популяризація історико-мистецької спадщини, підвищення духовності молоді, а також організація рекреаційних турів для дітей та їх батьків. На даний час реалізовано перший етап будівництва даного комплексу, в який входять «будинок-пошта» Святого Миколая, сцена, дитячі та спортивні майданчики, а також парк.

Проте збільшення щорічних рекреаційних потоків вказує на потребу для розширення інфраструктури даного комплексу. На основі даного об'єкту є можливість формування рекреаційного маршруту «Золоте кільце Косівщини» в який входитимуть всі музеї Косівського історико-культурного осередку, пам'ятки архітектури (церква в с. Пістинь, що входить в список пам'яток архітектури ЮНЕСКО, костел в смт. Кути, пасіка в с Кобаки, Косівський інститут декоративно-прикладного мистецтва на базі якого організовані гуртки та майстер класи). Організація етнографічно-орієнтованих рекреаційних маршрутів з включенням місцевих атракцій дозволить забезпечити музеєфікацію історичних об'єктів та територій, підвищити розвиток рекреації в окремих населених пунктах, використавши їх в інфраструктурі розвитку етнографічної рекреації.

Проведені дослідження на території регіону вказують на неузгодженість функціонування та взаємодії існуючих рекреаційних об'єктів. Вирішення даної проблеми можливе через створення спільної інфраструктури функціонування і розвитку об'єктів сучасної рекреації та кооперації рекреаційних функцій. Для вирішення даних завдань розроблений *принцип розширення ефективних зв'язків*, який зорієнтований на підвищення ефективності функціонування рекреації в населеному пункті та адміністративному районі через створення туристичних маршрутів, в які включені різні види рекреації, а також кооперації рекреаційної інфраструктури (проживання, харчування, відпочинку а також менеджменту) в системі рекреаційної потужності адміністративних районів. Даний принцип стосується всіх об'єктів сучасної рекреації, а вдала його реалізація на рівні

населеного пункту дозволяє поступово перейти до формування регіональних та міжрегіональних систем рекреації, як поєднання об'єктів різної функціональної орієнтованості. В сучасних умовах зростає мобільність рекреації. На даний час рекреанти протягом рекреаційного туру можуть змінити 3-4 місця проживання на території рекреаційного району. Основну частку рекреантів готових до «мобільного перебування» складають молоді люди віком до 30 років. Відповідно існує потреба створення додаткових місць короткотривалого відпочинку (кемпінгів, палаткових містечок, туристичних притулків), розвиненої мережі туристичних маршрутів (що диференціюються за віковим складом рекреантів, категорією складності проходження, типологією).

Запропонований принцип направлений на вдосконалення рекреаційного простору (покращення архітектурно-ландшафтних характеристик рекреаційних територій) та на вдосконалення архітектурно-планувальних рішень об'єктів сучасної рекреації. Прикладом застосування даного принципу є розвиток археологічної рекреації в ареалі розміщення мегалітичних святилищ Проведені дослідження вказують на незадіяний потенціал археологічних рекреаційних ресурсів, що представлений групою мегалітичних святилищ на території Косівського та Верховинського районів. За теорією висунутою М. Кугутяком дані об'єкти формують чітку структуру розміщення відносно сторін світу, що є ознакою їх функціонування, як календаря.

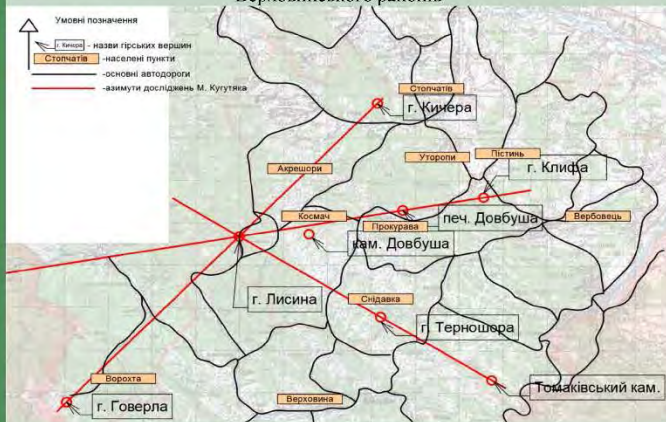
Щороку кількість відвідувань рекреантами археологічних знахідок зростає. Проте інфраструктура рекреації, в тому числі інформаційна, на території відсутня. Застосування принципу розширення ефективних зв'язків між об'єктами рекреації в межах окремих зон та територій передбачає зосередження основних акцентів саме на виборі території для будівництва об'єктів рекреації для подальшого розвитку інфраструктури.

Критерії їх вибору обґрунтовано на основі архітектурно-містобудівельних норм:

- відстань від транспортних вузлів ділянки проектування до 1,5 км;

Таблиця 5.10 Застосування принципу розширення ефективних зв'язків

Схема розміщення мегалітичних святилищ на території Косівського та Верховинського районів

Фотофіксація "Камні Довбуша" г. Грєтїг в с. Шепіт Косівського району

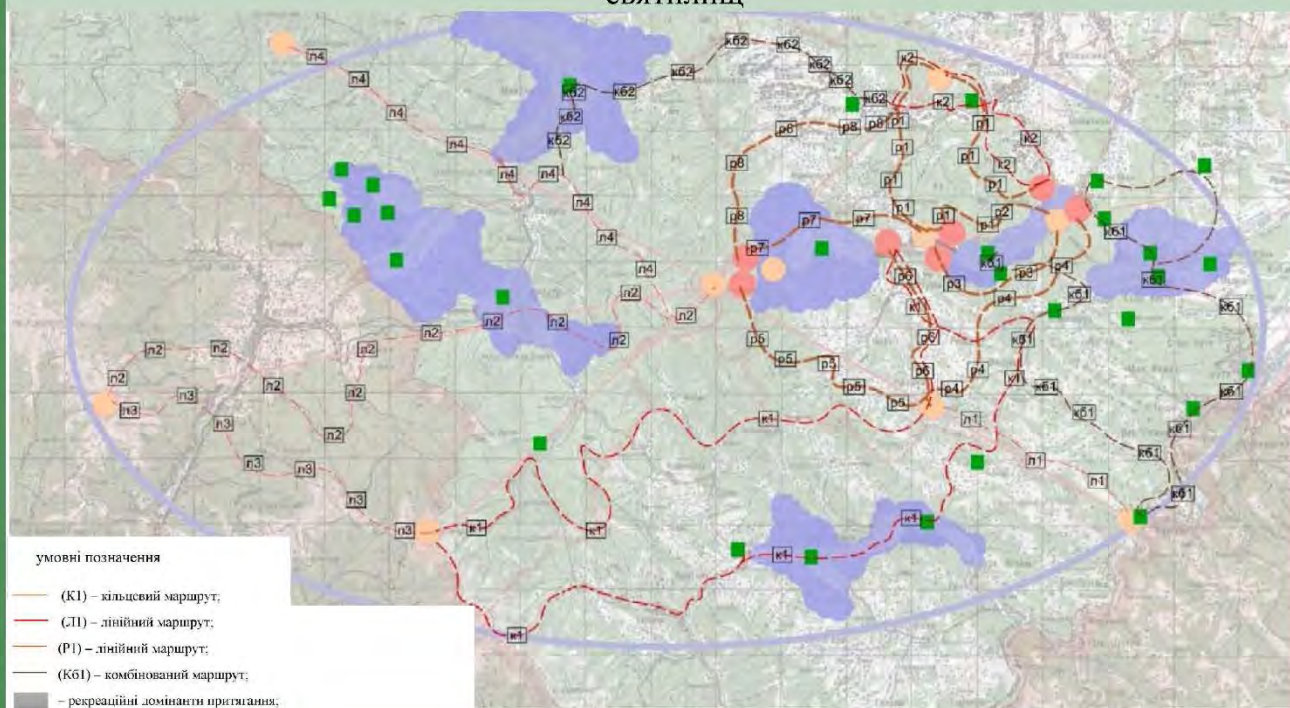

Дві жертовні щілини на Камні Довбуша (гора Грєтїг)

Фотофіксація мегалітичних святилищ "Терношора" в с. Снідавка Косівського р-ну

Схема створених туристичних маршрутів на території розміщення мегалітичних святилищ

- умовні межі санітарної зони селищ — 2.5 км до житлової забудови (дана відстань береться в розрахунку на перспективний розвиток населеного пункту на 20 років);

- відстань від мегалітичних святилищ до ділянки — від 0,5-2.5 км (для створення дитячих і пізнавальних маршрутів тематичного спрямування);

- прилягання до місць з уже створеними видами атракції (дана умова обов'язкова для поліатрактивності проєктованого рекреаційного комплексу).

Згідно з сформованими критеріями, обґрунтовано територію розміщення рекреаційних об'єктів та формування туристичних маршрутів. Такими ділянками формування об'єктів інфраструктури археологічної рекреації на основі організації туристичних маршрутів до мегалітичних святилищ є:

- західний – с. Космач Косівського району;
- центральний – між селами Шешори та Космач Косівського району;
- східний – між селами Пістинь та Шешори.

Однією із вимог розвитку об'єктів сучасної рекреації є створення туристичних маршрутів на засадах організації відпочинку та забезпечення його атрактивності. Аналіз існуючої мережі туристичних маршрутів, вказує на можливості освоєння даної території, як рекреаційного, пізнавального, спортивного та наукового центру. Основними ж видами пересування на цій території будуть пішохідні, кінні, велосипедні, частково мото - та автомобільні маршрути (вздовж автошляхів та на спеціально облаштованих ділянках).

Розроблена інфраструктура туристичних маршрутів археологічної рекреації дозволяє обґрунтувати архітектурно-планувальні рішення рекреаційних об'єктів та організації відпочинку на всій території розміщення археологічних знахідок. Запропоновані принципи направлені на вдосконалення рекреаційного простору та покращення архітектурно-планувальних характеристик об'єктів сучасної рекреації.

5.3. Методичні рекомендації обґрунтування архітектурно-планувальних рішень об'єктів сучасної рекреації

Зміни, що відбулися в державі за останні 25 років, передбачають пошук нових методичних підходів, як до формування та функціонування існуючих об'єктів сучасної рекреації, так і їх архітектурно-планувальної організації. Світовий досвід в галузі архітектур показує, що сучасний архітектор має акумулювати та вміти застосовувати знання з різних дисциплін: історії, географії, менеджменту, політології, етнографії, мистецтвознавства, управлінської сфери. На даний час при проектуванні постають складні завдання з багатьма невідомими. Не всі вони можуть чітко сформулюватись. Окремі аспекти уточнюються в процесі реалізації проекту.

Так, на етапі проектування рекреаційних об'єктів необхідні *зміни в формуванні завдань на проектування*. Головні вимоги та обмеження мають бути сформовані ще на етапі постановки завдання. Через нечітко сформоване завдання виникає ряд проблем в процесі проектування, а в подальшому – функціонування реалізованого об'єкту. Завдання на проектування формуються досить узагальнено - це нівелює систему подальшої відповідальності. Також існує проблема зміни завдання на проектування, при якому для архітектора визначаються лише протипожежні, санітарні, містобудівні вимоги та технічне завдання від замовника. Як правило, замовник не є спеціалістом в галузі архітектури, тому завдання на проектування досить умовне і ігнорує унікальні природно-ландшафтні та естетичні якості оточення, які можуть бути визначальними в обґрунтуванні архітектурного рішення.

Думка громади в процесі проектування враховується на останніх етапах створення проекту.

Проаналізувавши зразки сучасної рекреації та піходів до їх формування, слід внести ряд зміни формування проектних завдань. Вони передбачають наведення додаткової інформації:

- санітарно-гігієнічних, протипожежних, містобудівних обмежень, поданих

відповідно до нормативних джерел;

- обґрунтування функціонально-планувальних проектних рішень;
- участь населення в обговоренні проектних пропозицій.

Існує потреба моніторингу змін в галузі рекреації на різних рівнях. Результати такого аналізу дозволять накласти додаткові обмеження при проектуванні, чітко вказати потужності проектного об'єкта сучасної рекреації та його функціональні особливості. Важливою складовою на етапі формування завдань на проектування є наукові обґрунтування проектних рішень, що забезпечать обробку отриманої інформації та її використання архітекторами. Показники розвитку рекреації та її впливу на інші галузі вже на стадії формування завдань забезпечують оцінку потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів, вплив проектного об'єкта на оточення та його місце в створеній інфраструктурі. В умовах адміністративно-територіальної реформи, що передбачає збільшення повноважень та зміну системи фінансування слід передбачати активну участь населення в обговоренні проектних пропозицій, де відбувається уточнення завдань на основі вимог територіальних громад. Крім уникнення конфліктних ситуацій на стадії реалізації проекту, дана зміна дозволяє отримати додаткову інформацію, щодо можливостей взаємодії проектного об'єкта рекреації з навколишнім середовищем та інфраструктурою населеного пункту. Прикладом формування завдання на проектування об'єкта сучасної рекреації є розробка комплексного технічного завдання, що застосовувався при проектуванні оздоровчо-туристичного комплексу «Сокільське» в с. Тюдів Косівського району. Вона передбачає узагальнення інформації на проектування (отриманої від замовника, місцевих жителів, районних та обласних відділ туризму, нормативних та картографічних джерел). Важливе значення при їх розробці відіграє спосіб подачі, адже вже на етапі формування завдань на проектування слід проводити обговорення проекту, як зі спеціалістами в галузі архітектури та рекреації, так і населенням.

Інша група змін торкається *передпроектного аналізу*, зокрема необхідності поглибленого дослідження ландшафтно-урбаністичних та історико-культурних умов, а також естетики ландшафтів. При цьому ділянка на проектування

розглядається в контексті природного або урбанізованого оточення. Інфраструктурний потенціал території частково враховується в містобудівній частині аналізу на відміну від природньо-ландшафтного та історико-культурного, використання яких повністю покладено на архітектора. Також важливість врахування існуючих умов на проектування та можливості створення додаткових об'єктів атракцій в межах окресленої ділянки на проектування, дозволить ефективніше використати наявний рекреаційний потенціал вже на етапі створення концепції. Зростає увага до питань власності, правових відносин, оцінки вартості земель і територій. В дослідженні обґрунтована потреба моніторингу рекреаційної діяльності та можливості її розвитку. Створення інтерактивних карт рекреаційної цінності окремих територій та наявних рекреаційних ресурсів дозволить архітектору отримати вичерпну інформацію про можливі характеристики проектного об'єкту та його архітектурно-планувальні особливості. Вже на етапі перед проектного аналізу слід формувати механізм участі місцевих жителів в цьому процесі.

На нашу думку, слід розробити систему ефективних громадських обговорень, де будуть висунуті рекомендації щодо майбутнього об'єкту та його функціонування в системі населеного пункту. На етапі передпроектного аналізу слід сформувати структуру вимог клієнтів, рекреаційні потреби яких буде забезпечувати даний об'єкт. Ці зміни торкаються всіх етапів передпроектного аналізу, зокрема: розміщення, природно-ландшафтних та урбаністично-планувальних умов, історичних, функціональних, соціальних, економічних та інших характеристик. Існує потреба систематизації проаналізованої інформації, що дозволить ефективніше її використати для подальших етапів проектування. Для цього слід розробити структурну модель майбутнього об'єкту, де буде структурований та обґрунтований аналіз та оцінка ландшафтно-урбаністичних особливостей об'єкту, рекреаційного потенціалу даної території, рекомендації з громадських обговорень, соціально-економічні характеристики території та її рекреаційні потужності. При цьому використовуючи окремі набори складових характеристик середовища можна швидко сформувати кілька концепцій

архітектурно-планувальної організації об'єкту сучасної рекреації. Подальша проектна деталізація концепції дозволяє визначити ступінь врахування різних категорій та можливості нівелювання однієї категорії іншою.

При розробці концепції рекреаційного об'єкту в с. Тюдів на етапі перед проектного аналізу сформована аналітична модель території. Аналіз зібраної інформації показав можливості для розміщення даного закладу в 3 частинах ділянки: безпосередньо над схилом, на природній платформі та в верхній частині ділянки проектування.

Функціональні особливості об'єкту сформовані шляхом аналізу рекреаційного потенціалу даної території. В даному рекреаційному вузлі існує потенціал незадіяних рекреаційних ресурсів, а саме: лісових, клімато-терапевтичних, флоро-фауністичних, ландшафтних, мистецьких, архітектурних та інфраструктурних.

Дані ресурси дозволяють створити номенклатуру об'єктів інфраструктури та виділити їх функціональні особливості. Наприклад на даній ділянці можливе розташування: рекреаційного закладу на 120 місць, котеджного містечка на 60 осіб, кемпінгу на 30 авто-місць, готельно-ресторанного комплексу на 15 номерів, спортивну базу для зимових видів спорту. Функціональні особливості проєктованого об'єкту мають враховувати віддаленість від найближчих автошляхів, розміщення інфраструктури та соціально-економічний аспект його розвитку. Позиція громади щодо функціональних особливостей проекту сформовано наступними вимогами:

- максимальне збереження існуючої території лісового масиву;
- створення інфраструктури об'єкту сучасної рекреації з громадськими зонами вільного доступу жителів навколишніх сіл;
- створення робочих місць з подальшим залученням місцевих мешканців в процес функціонування об'єктів.

Таблиця 5.11 Схема проведення передпроектного аналізу ділянки на проектування в контексті потенціалу незадіяних рекреаційних ресурсів

Схема незадіяних рекреаційних ресурсів в межах ділянки проектування

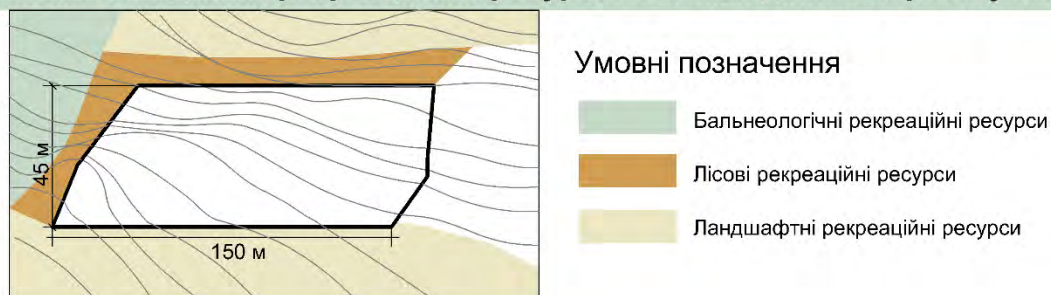
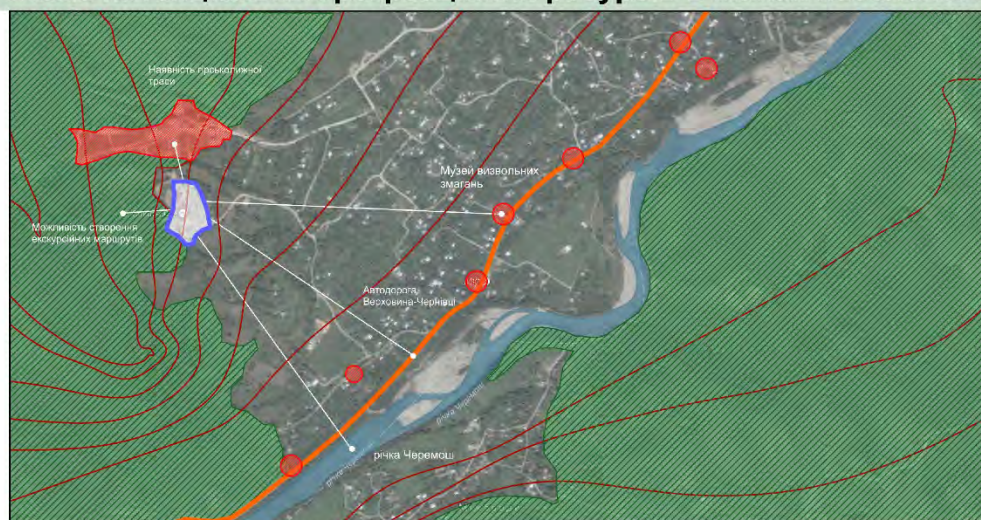
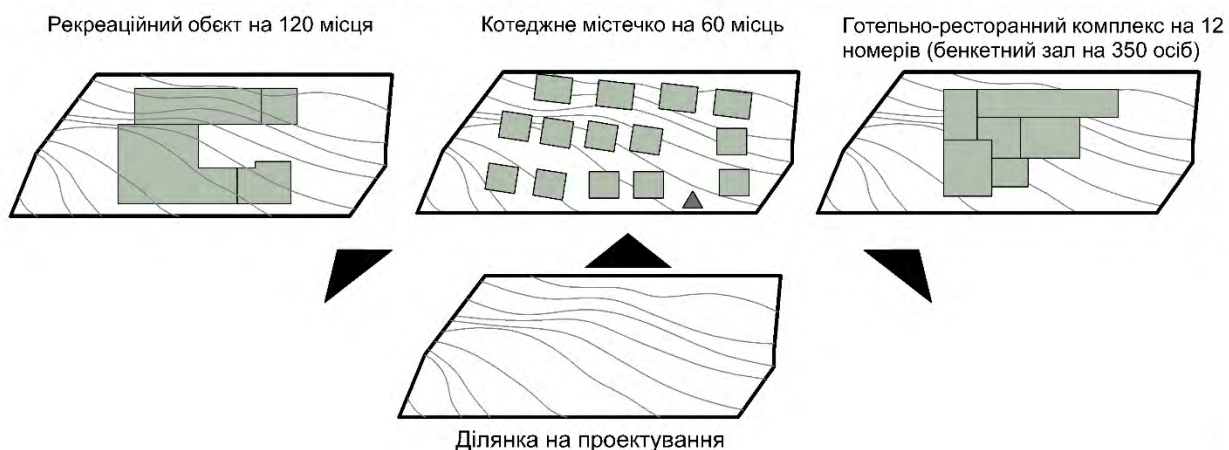

Схема потенціальних рекреаційних ресурсів в межах населеного пункту

Рекреаційні можливості ділянки на проектування

Представлені вимоги вказують на варіативність концепцій об'єкту сучасної рекреації та дозволяють архітектору виділити з зібраної інформації такі показники, що мають визначальний вплив на архітектурно-планувальне вирішення проекту.

Наступною групою змін виступають зміни в *обґрунтуванні концептуальних положень архітектурно-планувальних рішень*. Часто концепція трактується, як ескіз (перший варіант вирішення завдання), що є одностороннім і зводиться, як правило, до вирішення вузько прагматичних завдань архітектурно-планувальних рішень об'єкту і розвитку інфраструктури. При обґрунтуванні концепції має формуватися вектор та пріоритетні напрямки розвитку системи, окреслюватися принципи розвитку та визначатися макрохарактеристики проектних рішень. Світовий досвід проектування показує, що на етапі розробки концепції визначальним є обґрунтування потужності рекреаційного об'єкту, створення перспектив його розвитку та можливостей розширення. Детальний передпроектний аналіз є підосною для створення концептуальних положень архітектурно-планувальної організації та розвитку, як об'єкту сучасної рекреації, так і інфраструктури в межах рекреаційного вузла.

Зміни в підходах до розробки концептуальних положень архітектурно-планувальних рішень передбачають створення графічних моделей об'єкту сучасної рекреації, які демонструють:

- архітектурно-планувальні та об'ємно-просторові вирішення об'єкту;
- схеми та генеральне розпланування ділянки;
- схеми розвитку інфраструктури рекреації в межах населеного пункту та рекреаційного вузла (з пропозиціями додаткового будівництва об'єктів та їх функціонального призначення);
- схеми розвитку об'єкту сучасної рекреації шляхом диференціації рекреаційних функцій (створення додаткових елементів атракції);
- техніко-економічні показники, що демонструють архітектурно-планувальні та соціально-економічні показники (габарити будівлі, площі, об'єми, кількість відвідувачів, рентабельність, кількість робочих місць, кошти на створення та обслуговування інфраструктури, шляхи фінансування тощо).

Таблиця 5.12 Обґрунтування концептуальних положень архітектурно-планувальних рішень

Ситуаційна схема

Умовні позначення

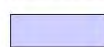
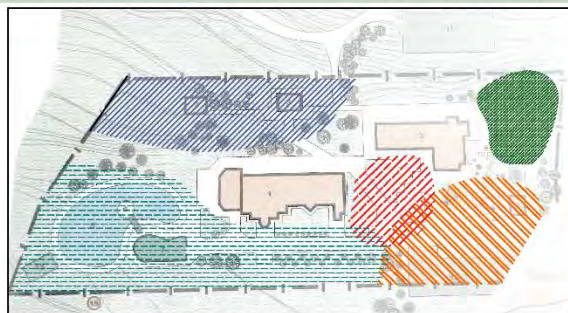
- Ділянка на проектування
- Забудова населеного пункту
- Сформована інфраструктура гірськолижної рекреації

Схема функціонального зонування території

Умовні позначення

- В'їзна зона
- Паркова зона
- Технічна зона
- Зона атрактивного відпочинку
- Зона котеджів сімейного типу

Схема перспектив розвитку ділянки

Формування екскурсійних маршрутів

Формування гірськолижної рекреації на основі сформованої інфраструктури

Залучення нових територій

Формування додаткових атракцій

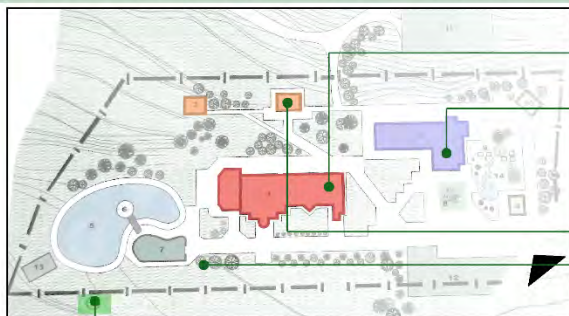

Створення котеджної забудови на базі населеного пункту

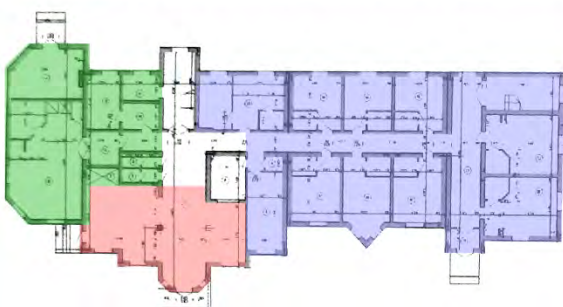
Продовження таблиці 5.12 Обґрунтування концептуальних положень архітектурно-планувальних рішень

Схема фактичного та максимально можливого рекреаційного навантаження

- Готельний комплекс на 32 номери
(максимальний рекреаційний потенціал 75 осіб)
- Колиба на 60 осіб
(максимальна можливість тимчасового перебування 260 осіб)
- Котеджі на 4 особи, загальна кількість - 20 осіб
(максимально можлива - 30 осіб)
- Зона відпочинку з розрахунком 10 м² на 1 людину
(максимальна завантаженість 700 осіб)
- Очисні споруди 20 м³ в добу
(максимальне навантаження 50 м³ в добу)

Схема функціонального зонування будівлі

Умовні позначення

- Вхідна зона
- Житлова зона
- Адміністративна зона

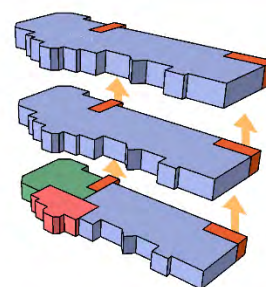

Схема об'ємно-просторової композиції об'єкту рекреації

- Створення елементів що підкреслюють абрис рельєфу
- Декоративні елементи
- Використання природних матеріалів

- Використання природних матеріалів
- Використання історично-сформованих об'ємно-просторових рішень

При створенні концепції оздоровчо-туристичного комплексу «Сокільське» в с. Тюдів Косівського району виникла потреба розробки детального плану території населеного пункту. Даний ареал має значний потенціал незадіяних рекреаційних ресурсів, проте розвиток інфраструктури відпочинку не впорядкований. Детальний план території дозволить узгодити забудову населеного пункту, об'єктів рекреації та природнього середовища гірського хребта Сокільський навколо якого відбувається формування комплексу. Важливою складовою розробки концепції об'єктів сучасної рекреації незалежно від категорії складності є створення комплексного ТЕО (техніко-економічного обґрунтування) та ТЕР (техніко-економічного розрахунку). ТЕО слід формувати, як ієрархічну модель формування комплексу на рівнях: території проектування, рекреаційного центру, рекреаційного вузла або району. Механізм розрахунку даних показників слід формувати шляхом науково-технічного обґрунтування, що дозволить уніфікувати розрахунки для рекреаційних об'єктів I-III категорії складності.

Саме таким чином можна сформувати дієву структуру розвитку рекреації, де на створювані об'єкти будуть накладатися містобудівні умови і обмеження для їх функціонування в загальній структурі рекреаційного району. Проте існує проблема виділення серед вказівок та рекомендаційних вимог, що дозволяє архітектору створити більше атракцій на окремо взятій ділянці та створити виразний образ. Перевагою для проектанта є те, що при виконанні проекту за рекомендаційною схемою з врахуванням всіх можливостей використання рекреаційного потенціалу дозволить не шукати шляхи підвищення рентабельності закладу після початку його функціонування, ще на рівні створення окремих об'єктів та черг будівництва, отримати приріст ефективності даного об'єкту та знайти механізми подальшого його розвитку.

На стадії розробки концептуальних положень об'єктів сучасної рекреації слід вносити зміни в процес проектування, що стосуються обов'язкової *розробки альтернативних варіантів реалізації концепції*. На даному етапі слід обґрунтувати також критерії вибору оптимального варіанту, головними з яких мають стати:

корисність пропозиції, економічність, безпечність для людей і середовищ, рентабельність, а також час реалізації.

При цьому між деякими критеріями існують зворотно пропорційні залежності. Тому слід вибрати варіанти за системою обґрунтованих показників. Варіативність реалізації проекту дозволяє знайти оптимальні архітектурно-планувальні рішення об'єкту, як для замовника так і громади. При цьому слід вирішити завдання не тільки варіативності архітектурно-планувальної структури об'єкту сучасної рекреації при єдиному векторі розвитку, але розробити різноманітні напрямки організації, функціонування розвитку рекреаційного об'єкта та середовища. Зміни в процес проектування на даному етапі передбачають створення функціональної «концепції розвитку», в яку входитимуть варіанти вирішення форми, прогностичних моделей соціально-економічного, територіального, інженерного розвитку тощо.

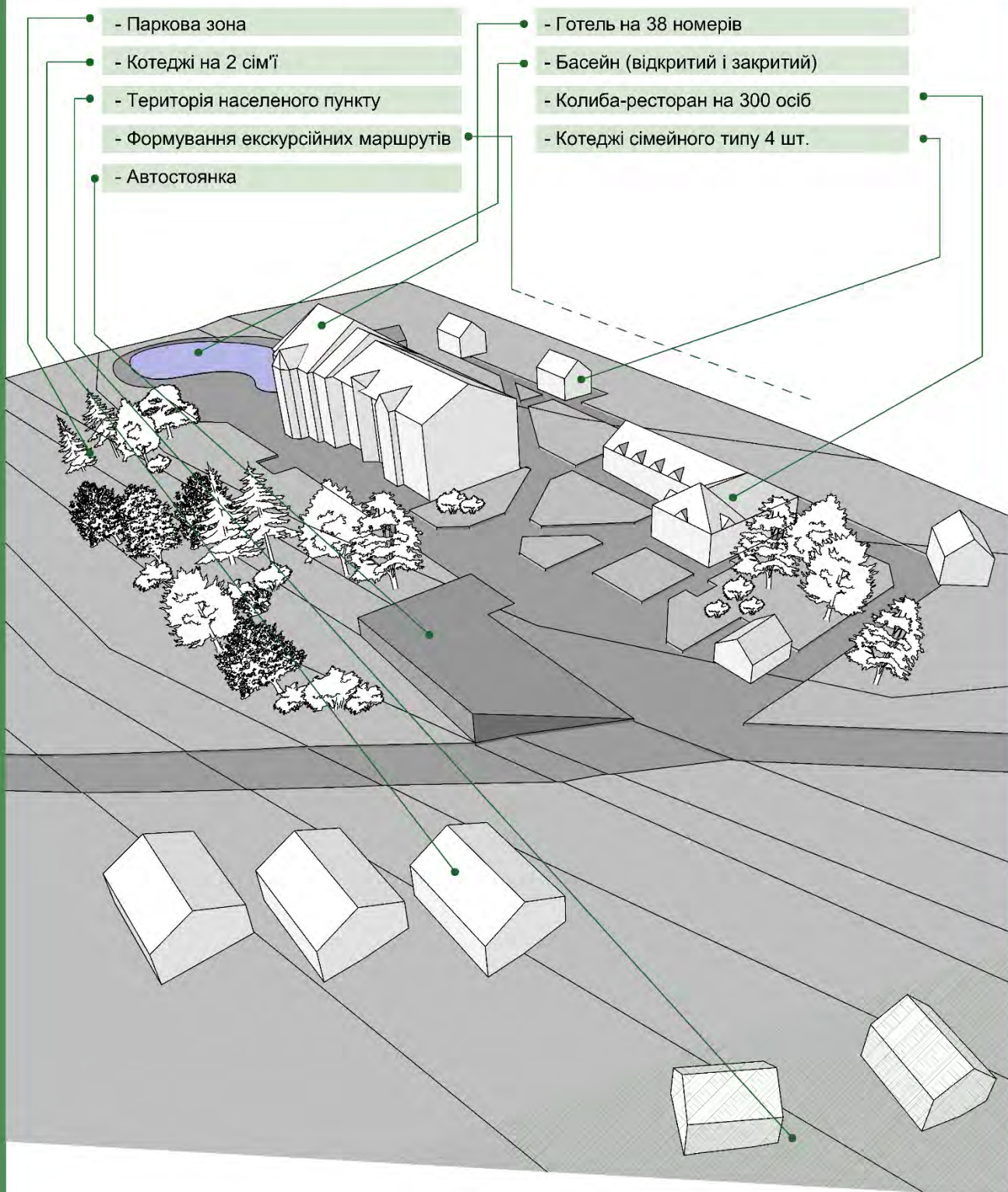
При розробці проекту оздоровчо-туристичного комплексу «Сокільське» в с. Тюдів Косівського району на стадії проектування авторами (В. Р. Дворник, А. П. Васишин, М. Г. Сарапін, В. К. Пателі) запропоновано наступні концепції:

- будівництво готелю на 32 номери, з мережею приміщень відпочинку, що включають сауни, басейни, дере'яні колиби та кілька котеджів сімейного типу;
- створення гірськолижної бази відпочинку на 50 місць, з створенням мережі гірськолижних трас та закладу громадського харчування на (500 місць) для відвідувачів.
- Створення котеджного містечка майстрів народних промислів з об'єктами сільського туризму та музею під відкритим небом (природнього скансену) на території проектування.

Остання група змін передбачає *методику порівняння та вибір оптимального варіанту*. Даний етап передбачає уточнення визначених концепцією характеристик та їх прив'язки до конкретних умов, зокрема встановлених меж системи, внутрішніх зв'язків та функціональних характеристик.

Таблиця 5.13 Розробка альтернативних варіантів реалізації концепцій

I. Створення оздоровчо-туристичного комплексу

Тобто, відбувається формування композиції об'єктів рекреації через поєднання її елементів, зв'язків і відношень, при якому вони, не втрачають індивідуальних характеристик та забезпечують необхідні ефекти. Порівняння та вибір оптимального варіанту слід проводити за рядом критеріїв та показників, різної пріоритетності, наприклад:

- впливу об'єкту на екологічну, пожежну, санітарну безпеку;
- глибини внутрішніх зв'язків та впливу на розвиток інфраструктури рекреаційного району;
- соціально-економічних ефектів розвитку (витрати, можливі збитки, рентабельність рекреаційна потужність тощо);
- естетики архітектурних рішень, його «включення» в природне середовище;
- техніко-економічних показників майбутнього об'єкту.

На відміну від усталеної практики громадських обговорень, де вибір концепції відбувається на етапі погодження проектних пропозицій та носить формальний характер, слід більш глибоко підходити до формування концепції, що має розкривати всі аспекти не тільки створення об'єкту, але і його впливу на оточуюче середовище.

Аналіз концепції котеджного містечка етнографічного спрямування показав ефективність залучення місцевих мешканців в даний процес та формування інфраструктури на базі населеного пункту. Проте ділянка на півночі та північного заходу межує з територією складного рельєфу хребта Сокільський (перепад рельєфу на 1 м складає 2-4 м), а з півдня та південного сходу межа природнього плато. Формування котеджного містечка та музею під відкритим небом потребує в перспективі залучення додаткових територій для влаштування експонатів та території обходу споруд для їх огляду. Можливості перспективного залучення нових ділянок не має, що унеможливило подальший їх розвиток.

Формування гірськолижної траси на готельного комплексу на 50 місць створить умови для формування екстремальної рекреації. Складний рельєф та межування з забудовою населеного пункту Тюдів не дозволить сформувати інфраструктуру в східному та південно-східному напрямку. Функціонування

існуючих гірськолижних трас, що розташовані на відстані 500 м в північному напрямку від ділянки проектування (загальна протяжність гірськолижних спусків складає 650 м) показує їх низьку рентабельність через відсутність рекреаційних потоків. Об'єкти даного виду рекреації орієнтовані на сезонне використання, а можливості для влаштування атракцій для всесезонності закладу на ділянці проектування не має.

Альтернативою даних концепцій є створення оздоровчно-туристичного комплексу всесезонного функціонування з об'єктами атракцій, що функціонуватиме на території. До них входять басейн, сауни, імпровізований тир, басейн під відкритим небом, кілька котеджів сімейного типу та ресторанний комплекс на 400 місць. Площа земельної складає 1.0002 га, при площі забудови 1225, 99 м². Територія озеленення складає 6541 м²., перепад рельєфу з заходу на схід 10 м., що дозволяє створити терасовану композицію ландшафту, з максимальним вписуванням в природне оточення. Існуюча гірськолижна траса буде використовуватись, як елемент атракції, при цьому формування інфраструктури цього напрямку буде включати об'єкти прокату лижного спорядження та проведення інструктажу. В лісовому масиві хребта Сокіський передбачено влаштування екскурсійних маршрутів, місць тимчасового відпочинку, облаштування території придатних для грибникарства, збору ягід та лікувальних трав.

Такі методичні зміни пропонуємо, як підхід від загальних питань до конкретних рішень. В умовах динамізації та ускладнення рекреаційних процесів існує потреба вирішення окремих локальних завдань рекреаційного проектування методом від часткового до загального. В Україні відсутня дієва система моніторингу рекреаційної діяльності, що ускладнює процес наукового обґрунтування розвитку рекреації. Вимоги, задекларовані в законодавчій базі та стратегічних документах задають лише загальний вектор розвитку території Карпатського регіону.

Таблиця 5.14 Порівняння та вибір оптимального варіанту концепції. Критерії порівняльної характеристики

Концепція 1	Концепція 2	Концепція 3
Вплив об'єкту на екологічну та пожежну ситуацію		
Проектування оздоровчого комплексу в межах виділеної території	- складна ситуація пожежної безпеки, через компактне розміщення об'єктів (в основному дерев'яних)	- Потреба додаткової території та вирубка лісів для перспективного розвитку інфраструктури
Порівняння показників внутрішніх зв'язків		
+ Можливість залучення території та об'єктів населеного пункту. + Залучення наявної інфраструктури гірськолижних спусків.	+ Створення центру гірськолижної рекреації та поступове його перетворення в рекреаційний вузол	+ Залучення населеного пункту та включення об'єкту в структуру рекреаційного району області.
Визначення рівня естетики архітектурних рішень		
+ Композиція об'єктів на ділянці є розосередженою, архітектура вписується в оточення	+ Архітектурне рішення є естетичне, та відповідає функціональному рішенню будівлі	+ Пластичне вписування в оточуюче середовище
ТЕП		
■ Площа земельної ділянки - 1,0002га	■ Площа земельної ділянки - 0,6000га	■ Площа земельної ділянки - 0,7000га
■ Площа забудови - 1 225,99 м ²	■ Площа забудови - 2 000м ²	■ Площа забудови - 4 000м ²
■ Площа озеленення - 6 541 м ²	■ Площа озеленення - 3 000 м ²	■ Площа озеленення - 1 000 м ²
■ Площа мощення - 1 274 м ²	■ Площа мощення - 1 000 м ²	■ Площа мощення - 2 000 м ²

Висновки до п'ятого розділу

1. Сформовані *вимоги* щодо формування архітектури об'єктів сучасної рекреації: *відповідності стратегіям і планам регіонального розвитку*, що передбачає врахування та узгодження стратегій, програм та планів розвитку рекреації на всіх рівнях рекреаційного районування та проектування; *поглиблення наукової обґрунтованості проектних рішень* – вимагає активізації наукових досліджень регіону, проведення моніторингу процесів в архітектурі об'єктів сучасної рекреації; *соціальної орієнтованості архітектурних рішень об'єктів сучасної рекреації*, що передбачає зміну систем громадських обговорень та роботи з територіальними громадами, зокрема при обґрунтуванні розміщення об'єктів рекреації на території громади, визначення потужності та особливостей вирішення рекреаційної інфраструктури; *енергоефективності та екологічності проєктованих об'єктів*, яке передбачає використання альтернативних джерел енергії, енергоощадних матеріалів та конструкцій, а також екологічної безпеки проектних рішень; *популяризації і підтримки об'єктів історико-культурної спадщини* – передбачає розвиток територій та формування архітектури об'єктів з врахуванням історико-мистецького потенціалу незадіяних ресурсів, як визначальної складової та основи їх організації і розвитку.

2. Виявлено 5 принципів архітектурної організації об'єктів рекреації.

Перший - *збалансованості*, що передбачає пошук незадіяних рекреаційних ресурсів в загальному рекреаційному потенціалі окремо взятого населеного пункту чи району та обґрунтування шляхів гармонійного включення нових об'єктів у сформовану рекреаційну систему, обґрунтування параметрів рекреаційних об'єктів та інфраструктури.

Другий - *вузлової інтеграції*, який передбачає пошук можливостей залучення рекреаційно-перспективних населених пунктів окремого району в систему рекреації та створення нових рекреаційних вузлів, обґрунтування місця розташування та функціонально-планувальних рішень рекреаційних об'єктів.

Третій – *поліфункціональності*, що передбачає створення об'єктів сучасної рекреації з всесезонним використанням наявного рекреаційного потенціалу та

розширення різноманітності рекреаційних послуг, підвищення атракційності рекреаційних об'єктів.

Четвертий - *музеєфікації*, що передбачає створення додаткових музеїв, перетворення існуючих архітектурних, історичних, археологічних та мистецьких об'єктів на об'єкти атракції та розвиток етнографічної рекреації в межах регіону, районів та окремих населених пунктів.

П'ятий принцип - *розширення ефективних зв'язків*, який передбачає створення нових туристичних маршрутів, в які включені різні види рекреації, а також кооперації рекреаційної інфраструктури (проживання, харчування, відпочинку а також менеджменту).

3. Запропоновано зміни в методичні рекомендації проектування, реалізації та функціонування рекреаційних об'єктів регіону. Зокрема: *зміни в формуванні завдань на проектування*, що передбачають на етапі постановки завдання, наведення додаткових соціальних, екологічних, гігієнічних та інших обмежень, поданих відповідно до нормативних джерел та наукових обґрунтувань, а також окреслення перспективних напрямів архітектурної організації та розвитку об'єктів. Інша група змін торкається *передпроектного аналізу*, зокрема необхідності поглибленого дослідження ландшафтно-урбаністичних та історико-культурних умов, а також естетики ландшафтів. Зростає увага до питань власності, правових відносин, оцінки вартості земель і територій, проблем участі місцевих жителів, які слід врахувати вже на стадії передпроектного аналізу: інші зміни полягають у вимогах до *обґрунтування концептуальних положень архітектурно-планувальних рішень*, на якому має вирішуватись вектор та пріоритетні напрямки розвитку, окреслюватися принципи та визначатися макрохарактеристики проектних рішень. Окрім того обов'язковою стала *потреба розробки альтернативних варіантів реалізації концепції* та обґрунтування критеріїв вибору оптимального варіанту, головними з яких мають стати: корисність пропозиції, економічність, безпечність для людей і середовища, рентабельність, а також час реалізації проекту. Остання група методичних змін передбачає *порівняння та вибір оптимального варіанту*, при

якому відбувається уточнення визначених основних характеристик та їх прив'язки до конкретних умов, зокрема встановлених меж системи, внутрішніх зв'язків та функціональних характеристик.

ВИСНОВКИ

1. Стан наукових досліджень та аналіз програм у сфері рекреації і туризму Прикарпаття дає змогу констатувати збереження до сьогодні застарілих прийомів їх архітектурно-планувальної організації та підходів до розвитку. Це підтверджує і порівнювальний аналіз із функціонуванням рекреаційної галузі гірських районів країн Західної Європи та світу. Виявлено малоефективне використання наявних рекреаційних ресурсів. Існуюча структура їх споживання територіально не впорядкована, що має негативний вплив на якість та ефективність функціонування рекреаційного комплексу. Дано визначення поняття *об'єкти сучасної рекреації* – це об'єкти архітектури та інфраструктури, основною функцією яких є рекреаційна та які за своїми архітектурним, часовим, економічним, соціальним, екологічним, технологічними критеріями відображають нові підходи до формування об'ємно-просторових, конструктивних, інженерних вирішень, розпланувальних та функціональних схем. Виділено сучасні види рекреації: сільський туризм, реколекційна, етнографічна, археологічна, екстремальна та гірськолижна рекреація.
2. Для розв'язання сформульованих завдань використано загальнонаукові методи дослідження та обґрунтовано прикладні методики оцінки рекреаційного потенціалу й аналізу архітектурно-планувальної організації рекреаційних об'єктів. Вони передбачають класифікацію, формалізацію, інтерв'ювання, натурні обстеження та графоаналітичний аналіз зібраних матеріалів. Особлива увага приділялась методам виявлення та оцінки незадіяного рекреаційного потенціалу і його розміщення, а також аналізу архітектурних рішень об'єктів сучасної рекреації в регіоні. Для виявлення особливостей архітектурно-планувальної організації об'єктів сучасної рекреації розроблена комплексна методика, що передбачає вивчення проектної документації, архітектурно-ландшафтну інвентаризацію та комплексний аналіз об'єктів сучасної рекреації.
3. Проведений аналіз структури і потенціалу рекреаційних ресурсів показує нерівномірне і нераціональне їх використання та розташування. Виділено 3 типи рекреаційних ресурсів, якими є природно-ландшафтні, історико-

мистецькі, та інфраструктурні. Зроблена градація освоєння рекреаційного потенціалу по районах: найвищий рівень рекреаційного освоєння мають Надвірнянський та Долинський райони, де існує потенціал розвитку гірськолижної рекреації на основі сформованої інфраструктури. Саме в гірській частині цих районів можливий розвиток екстремальної рекреації. Незадіяний потенціал розвитку історико-мистецьких рекреаційних ресурсів Косівського, Верховинського та Коломийського районів, мегалітичних святилищ (місць сили), етнографічних осередків архітектури, а також існуючих музеїв декоративно-прикладного мистецтва можуть стати основою розвитку етнографічного та археологічного видів рекреації

4. Систематизовано об'єкти сучасної рекреації та проведено їх поділ на види за наступними ознаками: за природно-ландшафтними умовами, розміщення в системі розселення, транзитною інфраструктурою, способом розпланування, функціональним призначенням, формою власності, видами функціонування, складом функцій та способом проживання, за використанням рекреаційних ресурсів, за умовами розвитку і модернізації об'єктів і територій. На їх основі виділено наступні типологічні групи: об'єкти проживання (мотелі, готелі), харчування (ресторани туристичних комплексів та гірськолижних баз, придорожні кафе, їдальні тощо), транзитної інфраструктури (дорожні вказівники, маркування туристичних маршрутів, туристичні маршрути гірськолижні витяги), сакральні (реколекційні центри, паломницькі центри, храми, храмові комплекси), торгівельні (сувенірні ринки, ятки), лікувального профілю (санаторії, профілакторії, курорти) та об'єкти історико-мистецької та архітектурної спадщини (автентичні садиби, будинки - гражди, млин-валило тощо).
5. Особливості архітектурно-планувальної організації і розвитку об'єктів сучасної рекреації визначені на основі авторських досліджень 150-ти об'єктів сучасної рекреації, шляхом архітектурно-ландшафтної інвентаризації, аналізу реалізованих проектних рішень та статистичних даних. До їх особливостей слід віднести: підвищену атрактивність рекреаційних територій; зменшення площ території окремих рекреаційних комплексів; диференціацію зон відпочинку та

їх поділ за віковими групами та видами відпочинку; зростання відкритості на атрактивне природне оточення; збільшення гнучкості та відкритості планувальної структури комплексів; зменшення архітектурно-планувальних обмежень в дотриманні вимог екологічності, техногенної та пожежної безпеки; створення додаткових атракцій, що локалізуються безпосередньо в межах комплексу (плавальні басейни, сауни, більярдні); покращення та модернізація місць загального відпочинку (лаундж-зони), використання сучасного сервісу в рекреаційних об'єктах (інтернет, кабельне телебачення); покращення об'ємно-просторових та дизайнерських вирішень, архітектури та дизайну середовища; використання нових енергоефективних матеріалів та конструкцій, а також нових технологій будівництва при спорудженні окремих об'єктів на території рекреаційних закладів.

6. Виявлено інтегральні чинники впливу на формування і розвиток об'єктів сучасної рекреації. Основними з них є: поява нових форм власності та зміна системи господарювання; сформованість рекреаційних центрів і розвиток транспортної мережі; стан первинної рекреаційної інфраструктури на території; атрактивність території та наявність незадіяних рекреаційних ресурсів; наявна матеріально-технічна база місцевого населення, з можливістю переобладнання під рекреаційні функції; інвестиційна привабливість; інформаційне забезпечення брендингу регіону та його рекреаційної галузі, наявний потенціал трудових ресурсів та їх мотивованість до підприємницької діяльності; соціальна потреба в закладах рекреації. В контексті архітектурної діяльності, виявлені чинники розділені на 3 групи: чинники на дію яких архітектор має безпосередній, опосередкований та незначний вплив.
7. Визначено вимоги ефективного проектування і розвитку сучасних видів рекреації, зокрема: відповідності стратегіям і планам регіонального розвитку; поглиблення наукової обґрунтованості проектних рішень, що передбачає розширення наукових досліджень, проведення класифікації та систематизації об'єктів сучасної рекреації тощо; соціальної орієнтованості архітектурних рішень об'єктів сучасної рекреації, яка реалізується через

громадські обговорення, погодження та затвердження; енергоефективності та екологічності проєктованих об'єктів передбачає використання альтернативних джерел енергії та енергоощадних матеріалів; популяризації і підтримки об'єктів історико-культурної спадщини - розробку проєктів розвитку територій з врахуванням історико-мистецького потенціалу незадіяних ресурсів.

8. Обґрунтовано принципи формування і розвитку об'єктів сучасної рекреації: *збалансованості*, що передбачає пошук незадіяних рекреаційних ресурсів в загальному рекреаційному потенціалі окремо взятого населеного пункту чи району; *вузлової інтеграції*, який передбачає пошук можливостей залучення рекреаційно перспективних населених пунктів окремого району в систему рекреації; *поліфункціональності*, що передбачає створення об'єктів сучасної рекреації з всесезонним використанням наявного рекреаційного потенціалу; *музеєфікації*, що передбачає створення додаткових музеїв та перетворення існуючих архітектурних, історичних, археологічних та мистецьких об'єктів на об'єкти атракції; *розширення ефективних зв'язків*, через створення туристичних маршрутів, кооперації рекреаційної інфраструктури тощо. Запропоновані принципи направлені на вдосконалення рекреаційного простору, покращення ландшафтно-просторових характеристик рекреаційних територій.
9. Запропоновано методичні рекомендації змін до проєктування рекреаційних об'єктів в регіоні. Вони включають зміни на всіх етапах проєктного процесу. Зокрема: *зміни в формуванні завдань на проєктування* через наведення додаткових екологічних, гігієнічних та інших обмежень, поданих відповідно до нормативних джерел та наукових обґрунтувань, а також участь громад в обговоренні проєктних пропозицій; *передпроєктного аналізу*, зокрема необхідності поглибленого дослідження ландшафтно-урбаністичних умов, та естетики ландшафтів. Наступною групою змін виступають зміни в *обґрунтуванні концептуальних положень архітектурно-планувальних рішень* при яких має формуватися вектор пріоритетних напрямків розвитку та макрохарактеристики системи; *розробка альтернативних варіантів реалізації*

концепції, на даному етапі слід обґрунтувати також критерії вибору варіантів, головними з яких мають стати: корисність пропозиції, економічність, безпечність для людей і середовищ, рентабельність, а також час реалізації. Остання група методичних змін передбачає *порівняння та вибір оптимального варіанту*. Даний етап передбачає уточнення визначених концепцією характеристик та їх прив'язки до конкретних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дані Головного управління з питань європейської інтеграції, зовнішньо-економічних зв'язків та туризму ОДА, починаючи з 2012 року за даними Головного управління статистики. – Івано-Франківськ, 2012.
2. Державна служба статистики України, Головне управління статистики в Івано-Франківській області/за редакцією О.В. Бліннікової// Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2013 рік - Івано-Франківськ, 2014 - 487 с.
3. ДБН Б.2.2-5:2011 Благоустрій території: за станом на 01.09.2012 р. / Мінрегіонбуд України. – Офіц. вид. – К. : ДП «Укрархбудінформ», 2008. - 64 с.
4. ДБН В.2.2-20:2008.Будинки і споруди. Готелі: за станом на 01.04.2009 р. / Мінрегіонбуд України. – Офіц. вид. – К. : ДП «Укрархбудінформ», 2008. - 58 с.
5. ДБН В.2.2.9:2009.Громадські будинки та споруди / Мінрегіонбуд України. – Офіц. вид. – К. : ДП «Укрархбудінформ», 2008. – С. 30
6. ДБН 360-92**, Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень: за станом на 01.01.2014 р. / Мінрегіонбуд України. – Офіц. вид. – К. : ДП «Укрархбудінформ», 1992. - 136 с.
7. Закон України "Про туризм»., – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1995. – 241 с. – (Бібліотека офіційних видань).
8. Методологічні положення зі статистики туризму / Державний комітет статистики України: Наказ Державного комітету статистики України 23.12.2011 № 372 – К., 2011. – 18 с.
9. Общая резолюция Конференции ООН по международному туризму и путешествиям о развитии туризма : международный договор от 21 августа 1963 г. // Международный туризм: правовые акты. — М., 2000. — 25 с.

10. Програма розвитку туризму в Косівському районі на 2011-2015 роки, від 08.04.2011 №66-4/2011 / рішення Косівської районної ради, Косівська районна державна адміністрація, м. Косів, 2011р.. – Косів, 2014 – 14 с.
11. Програма розвитку туризму в Косівському районі на 2016-2020 роки, від 24.12.2015 №47-1/2015 / рішення Косівської районної ради, Косівська районна державна адміністрація, м. Косів, 2015 р.. – Косів, 2015 – 16 с.
12. Про затвердження державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 583 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 18. – С. 143.
13. Про міську цільову програму "Розвиток туризму в місті Коломиї на 2012-2015 роки., від 26,06,2012 № 179: Рішення виконавчого комітету Коломийської міської ради Івано-Франківської області. – Коломия, 2012. - 25 с.
14. Про оновлену стратегію економічного та соціального розвитку Надвірнянського району на період до 2015 року, від 03.12.2009 № 532-21/2009: Рішення Надвірнянської районної ради п'ятого демократичного скликання (двадцять перша сесія), м. Надвірна. – Надвірна, 2009. - 26 с.
15. Про програму розвитку інвестиційної діяльності, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Рожнятівського району на 2012-2015 роки, від 23.12.2011 року № 187-9/2011: Рішення Рожнятівської районної ради (дев'ята сесія шостого демократичного скликання), смт. Рожнятів, 2011. - 15 с.
16. Про програму розвитку туризму в Долинському районі на 2012 - 2015 роки, від 22.12.2011 № 197-10/2011 / рішення Долинської районної ради шостого скликання (десята сесія), м. Долина, 2011. - 17 с.
17. Про стратегію економічного та соціального розвитку Коломийського району до 2015 року, від 29 травня 2008 року № 671-XVIII/08 / Рішення Коломийської районної ради п'ятого демократичного скликання (вісімнадцята сесія), м. Коломия, 2008. - 41 с.

18. Про Стратегію розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року: від 17.10.2014. № 1401-32/2014 / Рішення Івано-Франківської обласної Ради, Шостого демократичного скликання (Тридцять друга сесія), 2014.. - 78 с.
19. «Стійкий туризм — запорука знищення бідності», Програма ВТООН и ЮНКТАД , 2002.. - 46 с.
20. Адаменко О.М. Стратегія розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015 року / О.М. Адаменко, І.В. Підлетьчук, П.В. Андрусак та ін.. – Івано-Франківськ: 2007. – 259 с.
21. Адаменко Я. Рекреаційні особливості/ Я. Адаменко// Природничі основи екологічного моніторингу Карпатського регіону. - К., 1996. – 29 с.
22. Александрова А.Ю. Туристское регионоведение: влияние региональной интеграции на мировой туристский рынок : монография / Александрова Анна Юріївна, Ступіна Ольга Генадіївна. — М. : КНОРУС, 2014. — 176 с.
23. Алексеева Ю. В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції., / Дис. канд. наук з держ. Управління: 25.00.02 «механізми державного управління»/ Алексеева Юлія Вікторівна. – Одеса/ 2005. - 216 с.
24. Анхольт С. Бренд – дорога к мировому рынку / С. Анхольт. – М.: Кудиц-Образ, 2004. – 270 с.
25. Атаманюк Я.Д. Соціально-економічні чинники формування рекреаційного потенціалу Івано-Франківської області / Я.Д. Атаманюк // Туризм як фактор розвитку регіону: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Вінниця, 2011. – С. 30-33.
26. Бабкин А.В. Специальные виды туризма/ А.В. Бабкин.-Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. - 252 с.
27. Балашова О.Ю. Туристсько-рекреаційна діяльність, як ресурс розвитку територій локального рівня / О.Ю. Балашова, П.А. Вірченко // Регіон-2012:

- суспільно-географічні аспекти: матеріали науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців з міжнародною участю, (м. Харків, 5-6 квітня 2012 р.) / гол. ред. колегії Л.М. Нємець. - Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – С. 164-166
28. Бандрівський М. Археологія Косівщини і суміжного з нею краю/ М. Бандрівський// Старожитності Косівщини. - Івано-Франківськ,-1997. -С.63-82.
 29. Барановський В.А., Еколого-географічний аналіз і оцінювання території України на основі картографічного моделювання (теорія, методика, практика): Автореф. дис. на здобуття науково ступеня доктора географ. наук: спец. 11.00.11 «конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів»// В.А. Барановський. — К., 2001. — 31 с. /;
 30. Бєвз М. В., Проблеми регенерації заповідних територій історичних міст / М. Бєвз // Вісник НУ «Львівська Політехніка». – 2001. №429. – С. 150
 31. Бейдик О.О., Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора географ. наук: спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія»/ О.О. Бейдик. –К., 2004. - 24 с.
 32. Бейдик О.О., Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / Олександр Олексійович Бейдик – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 395 с.
 33. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. / О.О. Бейдик / - К.: Палітра, 1997. - 130 с.
 34. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі., Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник/ В. І. Биркович// К.,- 2008. – №1 (6). – С. 97-109.
 35. Білоконь Ю.М. Регіональне планування. Теорія і практика. – К. : Логос, 2003. – 246 с.

36. Божук Т.І. Релігійний туризм: становлення і функціонування // Географія і туризм: європейський досвід : Мат. III міжнар. конф. Львів Брюховичі, 9–11 жовтня 2009 р. Львів, 2009. С. 27–30.
37. Божук Т.І. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник / [автор-упорядник Т.І. Божук]. – Львів: Український бестселер, 2010. – 152 с.
38. Бойко М. Засади формування пріоритетних напрямів туристичної політики України /М. Бойко, Л. Гопкало // Регіональна економіка. – 2005.- №1. – С. 222-229.
39. Бордун О. Аналіз міжнародних туристичних потоків України / О. Бордун// Вісник львівського університету. Серія географічна. - 2013. –Вип. 43, ч. 2. - С. 137–146.
40. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / Мирослав Борушак – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
41. Валашкова Н. Франтішек Ржегорж та його колекція світлин з Галичини / Н. Валашова// Український журнал.-2007.- № 4.-С. 35-49.
42. Варакута О.. Система роботи з географічними картами //О. Варакута, Б. Заболоцький// Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2006. - № 16 (453). - С. 4-15.
43. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я / упоряд. Загнітко А. П. — Донецьк: Вид. «Бао», 2008. — 704 с.
44. Виграненко К. Н. Використання BIM технологій в архітектурному проектуванні на прикладі програмного комплексу RevitArchitecture /К. Н. Виграненко// Молодь і наука: збірник матеріалів VIII всеросійської конференції студентів, аспірантів і молодих науковців,присвячена 155-річчю з дня нар. К.Е. Ціолковського – Красноярськ: Сибірський федеральний ун-т, 2012.- С. 55-62.
45. Височан О.С., Системний підхід до формулювання та узагальнення проблем туристичної галузі України/О.С. Височан, О.В. Глушко// Вісник Донецького університету економіки та права. –Донецьк.- 2011. - №1. - С.165-171.

46. Габорак М. Топонімія Галицької Гуцульщини / Мирослав Габорак. – Івано-Франківськ, 2011. – 656 с.
47. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем / Габрель Микола Михайлович: монографія/ НАН України. Ін-т регіон досліджень. – К.: ВД А.С.С., 2004. – 400 с.
48. Географічні аспекти розвитку туризму (на прикладі України та Польщі)/ [В.Г. Явкін, В.П. Руденко, В.М. Андрейчук, О.Д. Король та ін.]: монографія – Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2010. – С. 103-124
49. Гетьман В.І. Курортно-рекреаційні системи Українських Карпат./В.І. Гетьман// Український географічний журнал.- 1999.- №3. – С.34-37.
50. Гетьман В. І. Рекреаційні гірські ландшафти Івано-Франківської області: питання теорії та практики районування / В. І. Гетьман // Національні природні парки: проблеми становлення та розвитку. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю Карпатського національного природного парку (м. Яремче, 14–17 вересня 2000 року) / В. І. Гетьман. – Яремче, 2000. – С. 71–76.
51. Горбаль У. Рекреаційний потенціал, як об'єкт наукового аналізу в суспільній географії/ У. Горбаль// Вісник Львівського університету, Серія географічна. - 2007. – Вип. 34.- С. 52-55
52. Горішевський П.А. Сільський зелений туризм: організація послуг гостинності: навч. Посіб./ П.А. Горішевський, В.П. Васильєв, Ю.В. Зінько// – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. – 148 с.
53. Горун В. В. Аналіз теоретико-концептуальних основ рекреаційного районування / В. В. Горун // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : географія. – 2012. – № 1 (випуск 31). – С. 161–169.
54. Гоцелюк А.Ю. Сільський зелений туризм – пріоритетний напрям диверсифікації економіки сільських територій Івано-Франківської області/

- А.Ю. Гоцелюк// Вісник Хмельницького національного університету.- 2014.- № 2, т. 2 - С. 174-177.
55. Гудима М. Рекреаційні ресурси як складова частина природно-рекреаційного потенціалу України / М. Гудима // Україна та глобальні проблеми: географічний вимір: зб. наук. праць: в 3 т. – Київ–Луцьк: Ред.-вид. відділ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2000. – т. 1. – С. 264–267.
 56. Гулич О. І. Методика формування стратегій сталого розвитку курортно-рекреаційних територій і туристичних центрів / Гулич О. І., Гринів Л. С., Герасимчук Н. М. / НАН України, Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2007. – 48 с.
 57. Гуменюк Г. М. Перспективи розвитку етнічного туризму на Прикарпатті / Г. Гуменюк, Р. Загнибіда // Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. – Вип. 2. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2010. – С. 81–86.
 58. Демографічна криза в Україні. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2001. – 467 с.
 59. Демографічне дзеркало нації// Слово просвіти. - 2001. - 23 листопада. С. 6-15.
 60. Депутат М. Особливості демогеографічної ситуації у гірських районах Івано-Франківської області/ М. Депутат// Науковий вісник Чернівецького університету. Географія.-2012. - Вип. 633-634.- С. 57-63
 61. Держипільський Л.М. Античне астрономічно-календарне святилище// Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку території: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю НПП «Гуцульщина» (м. Косів, Івано-Франківська область 18-19 травня 2012 року).-Косів, 2012.-С. 265-271.
 62. Дмитрук І. Ф. Внесок української інтелігенції першої половини ХХ ст. у дослідження етнографії Гуцульщини / І. Ф. Дмитрук // Інтелігенція і влада : громадсько-політичний науковий збірник. Серія : Історія. – Одеса : Астропринт, 2008. – Вип. 13. – С. 189-199.

63. Дмитрук І. Ф. Звичаї та вірування гуцулів в українській етнографічній науці другої половини ХІХ – ХХ ст. / І. Ф. Дмитрук // Галичина. – 2006, 2007. – № 12-13. – С. 430-437.
64. Довбуш Ю. Я. Тенденції розвитку ринку рекреаційних послуг/Ю. Я. Довбуш // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". -Львів:Вид-во Держ. ун-ту "Львів. політехніка", 2009. - Т.2, № 649:Логістика.-С.50-63
65. Довганич Я. Рекреація в Карпатському краї як профілююча галузь господарства /Я. Довбуш// Екологічні передумови розвитку рекреації на Гуцульщині: наук.–прак. конф. – Яремче, 1996. – С.34–36.
66. Довгопол Н., Найпопулярніші серед українців гірськолижні курорти Європи / Н. Довгопол// "Українська правда життя".-2008-12 листопада.- С. 10-12
67. Довжук Б. Актуальне регіональне дослідження трудової міграції / Б. Довжук// Україна: аспекти праці. – 2005. - №3. – С.37-39
68. Долішній М.І., Карпатський регіон у контексті державної економічної політики: оцінка стану і стратегія розвитку/М.І. Долішній, В.С. Кравців// Економіка України. - 1995. - № 8., С. 57 -69
69. Дуднікова І.І., Соціально-економічні проблеми рекреаційного природокористування/ І.І. Дуднікова// Гуманітарний вісник ЗДІА.-2013.-№52.- С. 65-72.
70. Дутчак С. Ландшафтний та економічний підхід до оцінки туристсько го потенціалу . Рекреаційно - туристичні ресурси Прикарпаття/С. Дутчак// Гори і люди (у контексті сталого розвитку): матеріали Міжнар. конф. Т.1. - Рахів, 2002. - С. 344-348.
71. Дутчак С.В. Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів./ С.В. Дутчак. – Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. – 196 с.
72. Екологічна безпека збалансованого ресурсокористування в Карпатському регіоні: наукова монографія / за ред. О. М. Адаменка, Я. О. Адаменка; [О. М. Адаменко, Я. О. Адаменко, Л. М. Архипова та ін.] – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 368 с.

73. Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму (методологія формування, практика реалізації): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка»/В.К. Євдокименко. – Львів, 1997.- 51с.
74. Жданов Н.С. Паломницький туризм - проти за і проти/Н.С. Жданов// – Турист.- 2003.- № 6.-С. 23-31
75. Жук П. В. Рекреаційний потенціал Українських Карпат і перспективи його використання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / П. В. Жук, В. С. Кравців. – Львів, 1993. – С. 111-112.
76. Зінько Ю.В. Інноваційні форми занять в сільському туризмі та агротуризмі / Ю.В. Зінько, М.И. Рутинський, П.А. Горішевський.;// Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія. Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2011 – Вип. 163, ч.1 – С.30-38
77. Зінько Ю.В. Соціально-економічне гуртування у контексті модернізації транскордонних регіонів / Ю. В. Зінько М. Мальська, Н. Антонюк// Програма сусідства Польща-Білорусь-Україна TACIS CBC.– Жешів, 2008. – С.393-404
78. Зорін І.В. Енциклопедія туризму / І.В. Зорін, В.А. Квартальнов - М, 2003. – 564 с.
79. Зорін І.В. Туристский терминологический словарь/ І.В. Зорін, В.А. Квартальнов// Советский спорт. –М, 1999,-С. 450-460
80. Іванух Р.І. Стратегічні проблеми розвитку рекреаційно-туристичного комплексу України / Р.І. Іванух, В.Г Жученко // Економіка України. - 1997. - №1. - С.65-70.
81. Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя звичаї перекази / Р.Ф. Кайндль/ Вена, 1894.- 200 с.- (Препринт. – Чернівці: «Молодий буковинець», 2000 р. – 208 с.)
82. Калитюк В. А. Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку / В. А. Калитюк. — Львів, 1999. — 162 с.

83. Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Івано-Франківськ : Плай, 2014. – Вип. 5. – 311 с.
84. Кілінська К.І. Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні: монографія/ К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусак, Н. Коновалова та ін.// – Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. – 250 с.
85. Клапчук В. М. Рекреаційне господарство Галичини другої половини ХІХ - першої третини ХХ ст. / В. М. Клапчук // Івано-Франківськ: Карпатський край. – 2012. – № 1. – С. 55–67.
86. Кобилух В. – Гуцульщина в праісторії та санскриті / В.Кобилух Історія Гуцульщини.- Чикаго – Львів, 2000.- С.8-52.
87. Корінець Р.Я. Огляд політики комплексного структурного підходу до розвитку сільського господарства та сільських територій у Європейському Союзі / Р.Я. Корінець// Вісник інституту сільського розвитку. – 2005. № 1-2. – 95 с.
88. Коцан Н. Н. Основні особливості сучасного розвитку туризму в Грузії / Н. Н. Коцан, О. А. Курило // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: Н. Н. Коцан та ін.]. - Луцьк, 2012. - № 18(243) : Географічні науки. - С. 1165-170
89. Коробейнікова Я. Рекреаційні ресурси Долинського району /Я. Коробенікова, Г. Долгополова// Національні природні парки: проблеми становлення і розвитку. - Яремче, 2000. - С. 161-164.
90. Кравців В. С. Регіональна політика сталого розвитку гірських територій України: сучасний стан та напрямки вдосконалення / В. С. Кравців // Сталій розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи. – Ужгород, 2010. – С. 21-27.
91. Кравченко Н. О. Рекреаційне господарство Полісся : сучасний стан та перспективи розвитку : [монографія] / Наталія Олександрівна Кравченко. – Ніжин : Міланік, 2007. – 171 с.

92. Крачило М.П., Туристсько-рекреаційне районування території України / М.П. Крачило та ін.// Збірник наукових статей “Туристські ресурси України”. – К.: ФПУ, 1966. – С. 268-275.
93. Криворучко Ю.І. Планувальна організація системи туристично-рекреаційної інфраструктури Верховинського району Івано-Франківської області / Криворучко Ю.І., Король Є.І., Ігнатюк Н.О.// Вісник національного університету «Львівська Політехніка».- Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка».- 2007-№585.- 193 с.
94. Крушельницька Л. Етнокультурний розвиток населення Східнокарпатського регіону в добу середньої і пізньої бронзи/ Л. Крушельницька- Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: Археологія та антропологія Львів,- 1999,- Т.1- С. 49-62.
95. Кугутяк М. В. Скельні святилища сокільських вершин/М.В. Кугутяк — Івано-Франківськ, 2008. — 127 с.
96. Кугутяк М. Старожитності Гуцульщини / М. Кугутяк- Львів: Манускрипт, 2011.-Т.1.- 447 с.
97. Кугутяк М. Чорногірське святилище / М. Кугутяк, Б. Томенчук // Карпати : людина, етнос, цивілізація : науковий журнал з проблем карпатознавства. — Івано-Франківськ : Плай, 2010. — № 2.-С. 97-98
98. Кулик М.В. Класифікація факторів розвитку рекреаційної сфери регіону/М.В. Кулик// Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. - 2012. - Випуск 1.- С. 25-42
99. Левицький О.І. Садиби сільського зеленого туризму, як об’єкти зайнятості населення в Івано-Франківській області / О.І. Левицький// Науковий вісник Чернівецького університету: Географія,- 2013.-Вип.672-673.- С. 133-136
100. Ліманський А., Міжнародний туризм в епоху глобалізації / А. Ліманський, Я. Ружковський// Журнал Європейської економіки. – 2005.- Вересень, 2005 - т. 4, (№ 3). - С.295-303.

101. Лук'янова Л.Г. Проблема освіти в туризмі та гостинності: [монографія] / Людмила Григорівна.- К: КУТЕП, 2013 - 231 с.
102. Луцький Я. Історія туризму на Прикарпатті / Я. Луцький// Джерела: науково-методичний вісник – 1999. - №3.- С.16
103. Любіцева О.О. Розвиток та трансформація предметної сутності географічних досліджень туризму /О.О. Любіцева, М.П. Мальська, Ю.В. Зінько// Економічна та соціальна географія: наук. зб. - К.: КНУ, 2011. - Вип. 62. - С. 12-17
104. Мазур Ф. Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону) / Ф. Ф. Мазур. – К. : Центр учбової літератури, 2005. – 96 с.
105. Матвійчук Л. Ю. Аналіз чинників впливу на стан та розвиток туристичних ресурсів/ Л.Ю. Матвійчук// Наукові записки. Серія “Економіка”: збірник наукових праць. – Острог : Вид. Національного університету “Острозька академія”, 2012. – Вип. 19. – 57-65 с.
106. Мацкевий Л. Г., Могитич Р. І./ Дослідник давньої архітектури Іван Могитич // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — 2008. — № 12. — С. 454–457.
107. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України/ В.І. Мацола// — Львів: Інститут регіональних досліджень НАНУ, 1997. – 259 с.
108. Медвідь Л.І. Релігійний туризм як один з напрямів розвитку туристичної галузі Закарпатської області / Л.І. Медвідь // Рекреаційний потенціал Прикарпаття : історія, сучасний стан, перспективи. – Вип. 3 : мат. Міжнар. наук. конф. «Туризм і розвиток регіону» (Івано-Франківськ; Яремче, 19–21 жовтня 2011 р.) Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; [гол. ред. Володимир Клапчук; відп. секр. – Василь Шикеринець] – Івано-Франківськ : Фоліант, 2011. – С. 361.
109. Методологія оцінки рекреаційних територій: монографія/ В.Ф. Данильчук, Г.М. Алейникова, А.Я. Бовсуновська, С.Н. Голубнича,– Донецьк : Донецький ін-т тур. бізнесу, 2003. – 196 с.

110. Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект) : [монографія] / Олександр Миколайович Микитюк ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х.: ОВС, 2001. – 256 с.
111. Містобудування: довідник проектувальника/ за ред. Т.Ф.Панченко.- К.: Украрбудінформ, 2001.- 192
112. Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: монографія/ Оксана Володимирівна Музиченко-Козловська.- Львів: Новий Світ-2000, 2012. - 176 с.
113. Наливайко С. Українська індоаріка / С. Наливайко - К.: Євшан-зілля, 2007.- Т.1.- 447 с.
114. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери / [Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Кравців В.С.] – Львів, 1999. – 79 с.
115. Нездоймінов С.Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія / С.Г. Нездоймінов – Одеса: Астропринт, 2009. – 304 с.
116. Ніколаєнко Д.В. Введення в рекреаційну географію./ Д.В. Ніколаєнко, Т.В. Ніколаєнко. – Х., 1998. – 178 с.
117. Ніколаєнко Т. В. Процес рекреаційного освоєння регіону (на прикладі Криму) / Т. В. Ніколаєнко. – Сімферопіль, 1998. – 89 с.
118. Новикова В. І. Туристсько-інформаційні центри як важлива складова інфраструктурного забезпечення рекреаційної діяльності в Україні // Тенденції, проблеми і перспективи розвитку національного ринку туристичних послуг: регіональний аспект: Матер. Всеукр. наук. конф. К. : НАУ, 2010. С. 169–175.
119. Павлов В.І. Рекреаційний комплекс Карпат : теорія, практика, перспективи / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк, 1998. – 156 с.

120. Паламарюк М.Ю. Історичні етапи розвитку сільського зеленого туризму в Україні / М.Ю. Паламарюк// Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць: Географія. - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009 - Вип. 480-481.- С. 96-100
121. Панченко Т.Ф. Актуальні аспекти організації сільського туризму (огляд проблем та деякі рекомендації)/Т.Ф. Панченко // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 3. – К.: ЧП Ільченко, 2000.- С. 58-65
122. Панченко Т.Ф. Ландшафтно-рекреаційне районування території України. Досвід та перспективи розвитку міст України/ Т. Ф. Панченко, - К.: Діпромісто, 2002.- Вип. 2.- С.72-86
123. Панченко Т. Ф. Туристичне середовище: архітектура, природа, інфраструктура: монографія / Тамара Федотівна Панченко. - К. : Логос, 2009. - 176 с. – Бібліогр.: с. 175-176. - укр.
124. Паньків Н. Туристичні ресурси та їх класифікація./Н. Паньків// Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки.-2014.-№2.-С. 93-99
125. Петришин Г. П., Іваночко У. І., Ідак Ю. В., Топилко С. І., Бойко Х. С., Соснова Н. С., Олешко Л. Б., Гнесь Л. Б. Історичні архітектурно-містобудівні комплекси: наукові методи дослідження: навч посібник / за ред. Г. П. Петришин. – Львів: видавництво НУ «Львівська політехніка», 2006. – 212 с.
126. Пілько А. Карпатський рекреаційний комплекс: сучасні особливості розвитку, проблеми ефективного використання/А. Пілько // Матеріали звіт.-наук. студ. конф. за 1998 р. - Івано-Франківськ, 1999. - С. 20-22.
127. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії / М. Д. Пістун. – К.: Освіта, 1996. – 256 с.
128. Плеханов Г.Ф. Екологічна ємність регіону / Г.Ф. Плеханов, Е.С. Бондаренко// Проблеми регіональної екології.-2000.- Вип. 8.- С. 14-17
129. Подорожі в Українські Карпати: збірник / упоряд. і вступна стаття. М.А. Вальо; худож. В.В. Ковальчук. — Львів: Каменяр, 1993. — 279 с.

130. Поздняков О. Роль природних ресурсів у розвитку господарства Івано-Франківщини. Рекреаційно - туристичні ресурси Прикарпаття/О. Поздняков, У. Філіпчук: матеріали 3-ї Прикарпат. іст.-краєзн. наук. конф. - Коломия, 1997. - С. 95-96.
131. Покиньючерда В. Об'єкти природно-заповідного фонду, як основа розвитку туристичної індустрії. / В. Покиньючерда, В. Антосяк, Б. Годованець // Рекреаційно - туристичні ресурси Прикарпаття. – Коломия.-1997.- С. 74-75.
132. Попович С.І. Туристично-екскурсійні ресурси України: Вступ до проблеми/ С.І. Попович// Туристичні ресурси України: збірник наукових статей. – К.: ФПУ, 1996.- С. 245-254
133. Посацький Б. С., Харчук Х. Р. Урахування культурної спадщини у генеральному плані міста-курорту Трускавця // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Відп. ред. Осетрін М.М. - Київ: КНУБА, 2003. – Випуск №10. - С. 162-170.
134. Проскуряков В.І. Архітектура українського театру. Простір і дія: монографія. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, Срібне слово, 2004. – С.393–403.
135. Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації / [Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В.]- Чернівці: "Прут", 1995. – С. 15-26
136. Рекреаційний потенціал НПП “Гуцульщина”: шляхом розвитку та вдосконалення. – Косів, 2004.-С.7-15
137. Романюк С. А. Стратегічні підходи до формування регіонального бренду / С. А. Романюк, Г.Я. Студінська // Наука й освіту Новий вимір. - Гуманітарні та соціальні науки. –2014.- II (6), Вип. 36. – С. 28 – 31.
138. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу/ В.П. Руденко, України: монографія/ Валерій Петрович Руденко - Львів: Світ, 1993. - 240 с.
139. Руденко Л.Г. Концепція сталого (збалансованого розвитку) / Л.Г. Руденко, С.А. Лісовський //Український географічний журнал. – 2005 - № 4. – С. 3-10

140. Руденко В.П. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України: монографія / Руденко В. П., Вацеба В. Я., Соловей Т. В. – Чернівці: Рута, 2001. – 268 с.
141. Рузавін Г.І. Методологія наукового пошуку / Г.І. Рузавін. – М. : ЮНІТІ-ДАНА, 1999. – 317 с.
142. Рутинський М. Й. Дослідницький потенціал використання теорії «ієрархії потреб» А. Маслоу у рекреації, культурології та практиці туристичного бізнесу / М. Й. Рутинський // Вісник Львівського Університету. Серія географічна.- 2009. - Вип. 36.- С. 282-291
143. Рутинський М. Й. Історико-географічні тенденції та періодизація розвитку курортної справи / М. Рутинський// Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. — Вип. 17. — 138 с.
144. Рутинський М.Й. Історія української географії/М.Й. Рутинський// Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – Вип. 2(14). - С.45-48.
145. Славів Р. В. Теоретичні аспекти дослідження територіальних рекреаційних систем / Р.В. Славів, М.М. Микита // Науковий вісник Ужгородського університету 2015. Серія "Економіка".-2015- Вип. 1 (45), т.1.- С.101-104
146. Словник рекреаційних термінів / уклад.: С. С. Беляєва . – К.: Академія, 2011 . – 181 с.
147. Смадич І.П. Власні методики дослідження, використані при дослідженні архітектурно-просторового потенціалу нових видів рекреації в Карпатському регіоні / І.П. Смадич // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2014. – Вип. 37. – С. 274 – 280.
148. Смадич І.П. Вплив етнодизайну на розвиток нових форм рекреації Українських Карпат// І.П. Смадич// Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст: Збірник наукових праць. - Книга третя. – Полтава, 2015. - С. 199-204.

149. Смадич І.П. Застосування методу пошуку радіального осередку в контексті нових видів рекреації на Прикарпатті/ І.П. Смадич// Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2015. – Вип. 38. – С. 283-292.
150. Смадич І. П. Народна культура в архітектурній організації туристично-рекреаційного простору українських Карпат/ І. П. Смадич, Г. М. Юрчишин // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2012. – Вип. 46. - С. 666-674. (50% матеріалу розробка автора).
151. Смадич І. П. Нові види рекреації на основі мегалітичних святилищ Прикарпаття / І.П. Смадич // Містобудування та територіальне планування. Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2013. – Вип. 49. - С. 493–501.
152. Смадич І.П. Принципи формування рекреаційного простору з включенням нових видів рекреації /І.П. Смадич// Містобудування та територіальне планування. Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2015. – Вип. 55. - С. 380-386.
153. Смадич І. П. Ресурсний потенціал в архітектурній організації рекреаційного простору гірських районів Івано-Франківської області/ І.П. Смадич: Scientific and practical edition: Denmark, 18 July 2014. Publishing Center of The International Scientific Association “Science & Genesis”. - Copenhagen, 2014. - С. 100 – 108.
154. Смадич І. П. Розвиток екстремальних видів спорту, як нового виду рекреації в Карпатському регіоні / І. П. Смадич // Збірник наукових праць SWorld. Випуск 3(36). Том 18. – Івано-Франківськ: МАРКОВА АД, 2014. – С. 22 – 26 ЦИТ: 314-343.
155. Смадич І. П. Розвиток нових форм рекреації Західної України на основі мегалітичних святилищ Прикарпаття / І.П. Смадич // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Традиції і сучасний стан культури і мистецтва]. - Мінськ (28-29 листопада 2013 р.) – С. 56-65
156. Смадич І.П. Систематизація нових видів рекреації та їх місце в структурі галузі /І.П. Смадич // Містобудування та територіальне планування. Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2014. – Вип. 53. - С. 496–502.
157. Смадич І.П. Створення туристично-екскурсійних маршрутів на основі виявлених мегалітичних святилищ в Косівському та Верховинському районах

- / І. П. Смадич: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції [Освіта, Наука, Культура]. - (Гжель, 2013) - С. 508 – 512.
158. Смаль І.В. Екологічний туризм // І.В. Смаль, У.В. Смаль// Географ. Журнал.- 2003.- №4.- С.58-63.
 159. Смаль І.В. Рекреація, туризм і дозвілля: тлумачення і співвідношення понять / І.В. Смаль, В.В. Смаль// Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля: матеріали міжнародної науково-практичної конференції Київський національний університет культури і мистецтв - 4-6 червня 2005 р.- К.,2005.- С. 156-161
 160. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин: Вид-во Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
 161. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. Передмова В.М. Литвина. – К.: Видавничий дім «Слово», 2006.- 372 с.
 162. Старовойтенко О.А. Основи класифікації в туризмі/О.А. Старовойтенко // Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: матер. II-ої Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Знання України, 2002. – 559 с.
 163. Старовойтенко О.А. Теорія туризму / О.А. Старовойтенко//М. - МПСУ, МОДЭК.- 2012.-С. 34-49
 164. Тарас Я. Геоморфологічні чинники у формуванні сакральної архітектури українців Карпат / Я. Тарас// Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: в 4 т.- Львів: Ін-т народознавства НАНУ, 2006. – Т.2: Етнологія та мистецтво. – С. 162-177.
 165. Тарнавський Р. Пам'яті Адама Фішера. Життєпис професора етнології львівського університету/ Р. Тарнавський// Народна творчість та етнологія.- 2013.- №5 –С. 40-53
 166. Ткаченко Т.І.Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Тетяна Іванівна Ткаченко. - 2-ге вид., випр. та доп. - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. - 463 с.

167. Трибун П. Рекреаційні зони Івано-Франківської області: їх стан і перспективи розвитку/ П. Трибун // Геоекол. України: зб. наук. праць. - К., 1993. - С. 97-99.
168. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні/ В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова// К.: Вища школа, 2002. – С. 20-27
169. Фоменко Н. А. Стандартизація туристської освіти: теорія, методика: монографія / Надія Андріївна Фоменко. – К. : Вища школа, 2011. – 287 с.
170. Хайман Е. Скрипт в Архітектурі. Архітектор, як режисер-програміст. публ. для конф. «Взаємовплив архітектури і культури»/ («Іконниковське читання – 2008»).[Електронний ресурс]/ Е. Хайман// Режим доступу: <http://www.myarchipress.com/archives/2008/02/03/324>.
171. Холл С. М. Географія туризму й відпочинку: середовище, місце і простір / С.М. Холл, С.Дж. Пейдж, - Нью-Йорк, 1999 - 155 с.
172. Ціншен В. Теоретичні та методологічні аспекти рекреаційної географії: сучасний підхід /В. Ціншен, О. Г. Топчієв // Український географічний журнал-2003.-№1.- С. 45-49.
173. Черкес Б. Функція та ідентичність громадських просторів у пострадянський час / Б.С. Черкес // Досвід та перспективи розвитку міст України : зб. наук. пр. — К. : Діпромісто, 2005. — С.44. — (Вип. 8). – с. 65-71
174. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О.І. Шаблій// -Львів: нац. ун-т ім. Івана Франка, 2001. – С. 15-34
175. Шевчук О.М. Геотуристичний потенціал Івано-Франківщини / О.М. Шевчук// Матеріали Міжнародної наукової конференції «Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи» / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника– Івано-Франківськ : «Фоліант», 2009. – С. 302-307
176. Шеремета О., Взаємини Володимира Гнатюка з учителями Західної України, / О. Шеремета, / Вісник Львів. УН-ТУ. Серія педагогічна 2007. Вип 22.- С. 281-285

177. Шершньова О. Гіс – технології, як складова інформаційного механізму регіонального управління туризмом / О. Шершньова// Збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 21.- С. 337-343
178. Школа І.М., Розвиток міжнародного туризму в Україні/ І.М. Школа, В.Ф. Григорків, В.Ф. Кифяк// – Чернівці: Рута. 1997. – С. 70-86
179. Шкраб'юк П. Михайло Павлик, журналіст, політик, ювіляр. До 150- ліття з дня уродин (1853)/ П. Шкраб'юк// Вісник Львівського ун-ту. Серія журналістики. - 2004.- Вип. 25.- С.256-259
180. Шмагіна В.В. Рекреация и туризм в системе современных приоритетов социально-экономического развития / В.В. Шмагіна, С.К. Харичков. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 70 с.
181. Штильмарк Ф.Р. Ідея абсолютної заповідності/ укладач Борецько В.Е./Ф.Р. Штильмарк// К. –М.: Київський еколого-культурний центр, Центр охорони дикої природи, 2005. - 116 с.
182. Шулик В.В. Методологічні основи формування рекреаційних систем в Україні/Дисертація на здобуття доктора архітектури, Полтава, 2008. - 340 с.
183. Шулик В.В. Методичні проблеми формування регіональних рекреаційних систем (на прикладі Полтавської області): дис. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури: 18.00.01 «Теорія архітектури та реставрація пам'яток архітектури»/ Шулик Василь Васильович.-Х., 2001.- 172 с.
184. Шулик В. В. Про рекреаційне районування території України / В.В. Шулик // Коммунальное хозяйство городов.-2007 – № 76. – С. 431-442
185. Шульга Г.М. Методика моделирования планировочной организации территориальных систем рекреации в Украинских Карпатах / Г.М. Шульга // Science and Education a New Dimension. Natural and Technical Sciences, III (5), Issue: 41, 2015. – С. 87-90.
186. Кузін М. О.,Шульга Г. М. Моделювання процесу розподілу рекреаційних потоків / М. О. Кузін // Science and Education a New Dimension. Natural and Technical Sciences, IV(12), Issue: 110, 2016. – С. 7 – 9.

187. Шумахер П. Параметризм – новий глобальний стиль для архітектури і міського дизайну/ П. Шумахер// Лондон, 2008. ADArchitectural Design – Digital Cities. –2009.- Вип. 79, № 4, 06/08.
188. Шухевич В.О. Гуцульщина: Перша і друга частина.- Репринтне видання.1902 р. – Верховина: Гуцульщина, 1997. – 352 с.
189. Юрчишин Г. М. Вплив етнографічних чинників на архітектурну організацію рекреаційного простору Гуцульщини : дис. канд. архітектури за спец. 18.00.01 «Теорія архітектури та реставрація пам'яток архітектури» / Галина Миколаївна Юрчишин. - Львів., 2006. - 182 с.
190. Юрчишин Г.М. Дослідження ландшафтно-просторової організації рекреаційної системи Прикарпатської Гуцульщини/Г.М. Юрчишин// Містобудування та територіальне планування. – К: КНУБА, 2006. - Вип. 23. - С. 365-369
191. Юрчишин Г.М. Історична складова у формуванні рекреаційного простору на Гуцульщині/Г.М. Юрчишин// Містобудування та територіальне планування. – К.: КНУБА, 2005.- Вип. 21. – С.347–359.
192. Юрчишин Г. М. Перспективи розвитку автентичної архітектури Гуцульщини/ Г.М. Юрчишин// Збірник матеріалів наук.-практ. конференції XXII Міжнародного гуцульського фестивалю, (2 -5 вересня 2002р.).- Косів, 2002. – С. 58-65.
193. JencksCh. 13 PropositionsofPostModernArchitecture // Theories and Manifestoes of Contemporary Architecture.- Chichester, 1997. - P. 131-132
194. Joseph Giovannini, Zaha Hadid: Thirty Years of Architecture: monographs,- , New-York.-Thames & Hudson Architecture.-2011.- 198 с.
195. Виграненко К. Н. Використання BIM технологій в архітектурному проектуванні на прикладі програмного комплексу RevitArchitecture /К. Н. Виграненк// Молодь і наука: збірник матеріалів VIII всеросійської конференції студентів, аспірантів і молодих науковців,присвячена 155-річчю з дня нар. К.Е. Цюлковського [Електронний ресурс]. – Красноярськ: Сибірський федеральний ун-т, 2012. – Режим доступу: <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2012/section02.html>

196. Гасюк Н. Розвиток туризму в Карпатському регіоні/ Н. Гасюк// Управління зовнішніх економічних зв'язків у туризмі Івано-Франківської обласної державної адміністрації – 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://www.tourism.gov.ua/files/news_karpaty/Ivan_Frankivschina.pdf
197. Географічні відкриття та дослідження нового часу [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://discover-history.com/chapter_304.htm
198. Граммота, Масдар-Сити - город на солнечной энергии в Абу-Даби за \$22 млрд [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://grammota.com/interests/masdar-siti-gorod-na-solnechnoy-energii-v-abu-dabi-za-22-mlrd/22-02-11>
199. Департамент культури, медіа та спорту у Великобританії. Department for Culture, Media and Sport (DCMS) – tourism. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/policies/tourism>
200. Державний науково-виробничий центр аерокосмічної інформації дистанційного зондування землі та моніторингу навколишнього середовища. Можливості сучасних інформаційних технологій в туризмі. – [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?load=nav5.html&project=nued3>
201. Звіти про людський розвиток 1990-2011. —[Електронний ресурс]- Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/statistics/>.
202. Карпатський фонд [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.carpathianfoundation.org.ua>
203. Музейне коло Прикарпаття [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.museum.if.ua/museums/>
204. Непомнящий М.М., Сто великих таємниць стародавнього світу, велика таємниця мегалітів / М.М. Непомнящий [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/100velTayn/6.htm>
205. Офіційний веб-портал Верховної ради України, Закон України про архітектурну діяльність [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/687-14>

206. Офіційний веб-портал Верховної ради України, Земельний кодекс України з коментарями, 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
207. Офіційний сайт Туристично-мистецького комплексу «Масток Святого Миколая» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mykolaj.if.ua>
208. Програма прикордонного співробітництва ЄІСП Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна на 2007-2013 роки, Профіль громади Верховинського району [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://www.hutsul.biz/doc/profiles/Verkhovyna_profile_ukr.pdf
209. Про програму соціально- економічного та культурного розвитку області на 2014 рік і основні напрямки розвитку у 2015-2016 роках, рішення Івано-Франківської ОДА від 30.04.2014 [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/files/1239-28.pdf>
210. Сайт Коломийської районної ради. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://rada.kolomyia.net/note/6/46-26-ta-sesiia-kolomyiskoi-raionnoi-rady/670-25-sesiia-pro-vykonannia-prohramy-sotsialno-ekonomichnoho-ta-kulturnoho-rozvytku-raionu-za-2013-rik.html>
211. Сайт компанії Бьорге Енгельс груп (BIG) [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://www.big.dk/#projects>
212. Секретаріат Всесвітньої Туристичної Організації. Структура організації / Секретаріат Всесвітньої Туристичної Організації // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>
213. Страчкова Н. В. Автономна Республіка Крим на ринку рекреаційних послуг (сус- пільно-географічна оцінка конкурентних позицій) [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / Н. В. Страчкова:– К., 2002. – 165 с. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/33470.html>.
214. Церкви Івано-Франківської області [Електронний ресурс]- режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Церкви_Івано-Франківської_області

215. Red bull air race [Электронный ресурс]- Режим доступа -
http://www.redbullairrace.com/en_US

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 Типологічні особливості функціонування рекреаційної системи

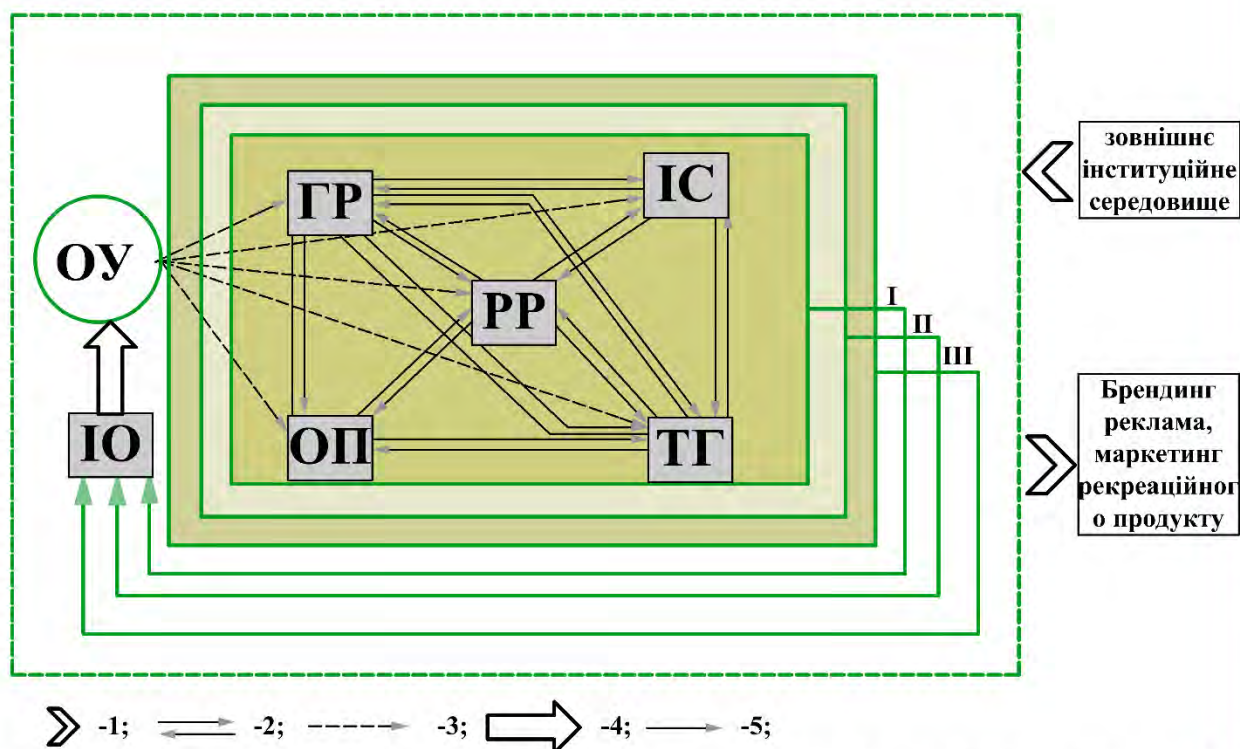
Загальна ієрархія регулювання функціонування рекреаційної системи

Загальний рівень ведення політики в сфері створення рекреаційних районів в системі регіону

Архітектурно-просторове розміщення об'єктів в системі населених пунктів (зональний рівень)

Структура функціонування рекреаційних комплексів за системою
Об'єкт - об'єкт, об'єкт - природне середовище

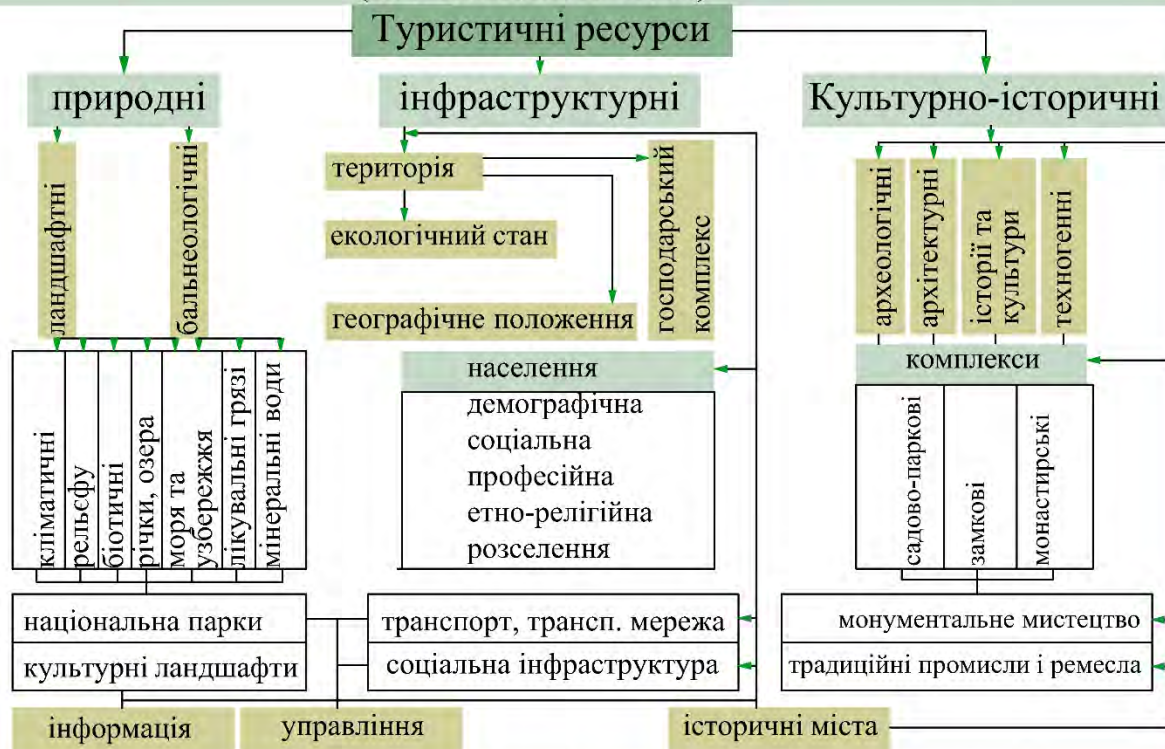
Схема територіальної рекреаційної системи, як природо-соціо-господарської системи (за Славіком Р.В.)

ГР - група рекреантів; РР - рекреаційні ресурси; ІС - інфраструктура; ТГ - територіальні громади; ОП - обслуговуючий персонал; ІО - система обробки і аналізу інформації; ОУ - орган управління; 1 - зовнішні зв'язки системи; 2 - зв'язки між підсистемами; 3 - команди управління; 4 - опрацьована інформація про стан підсистем; 5 - первинна інформація про стан підсистем: І - стан природокористування та ступінь відповідності НПС потребам рекреантів; ІІ - стан соціальної сфери (соціальної інфраструктури; ставлення місцевого населення, задоволеність рекреантами ТРС); ІІІ - економічний ефект від функціонування ТРС.

Таблиця А.2 Структура рекреаційних ресурсів

Класифікація рекреаційних ресурсів за предметно-сутнісним підходом
(за Любіцевою О.О.)

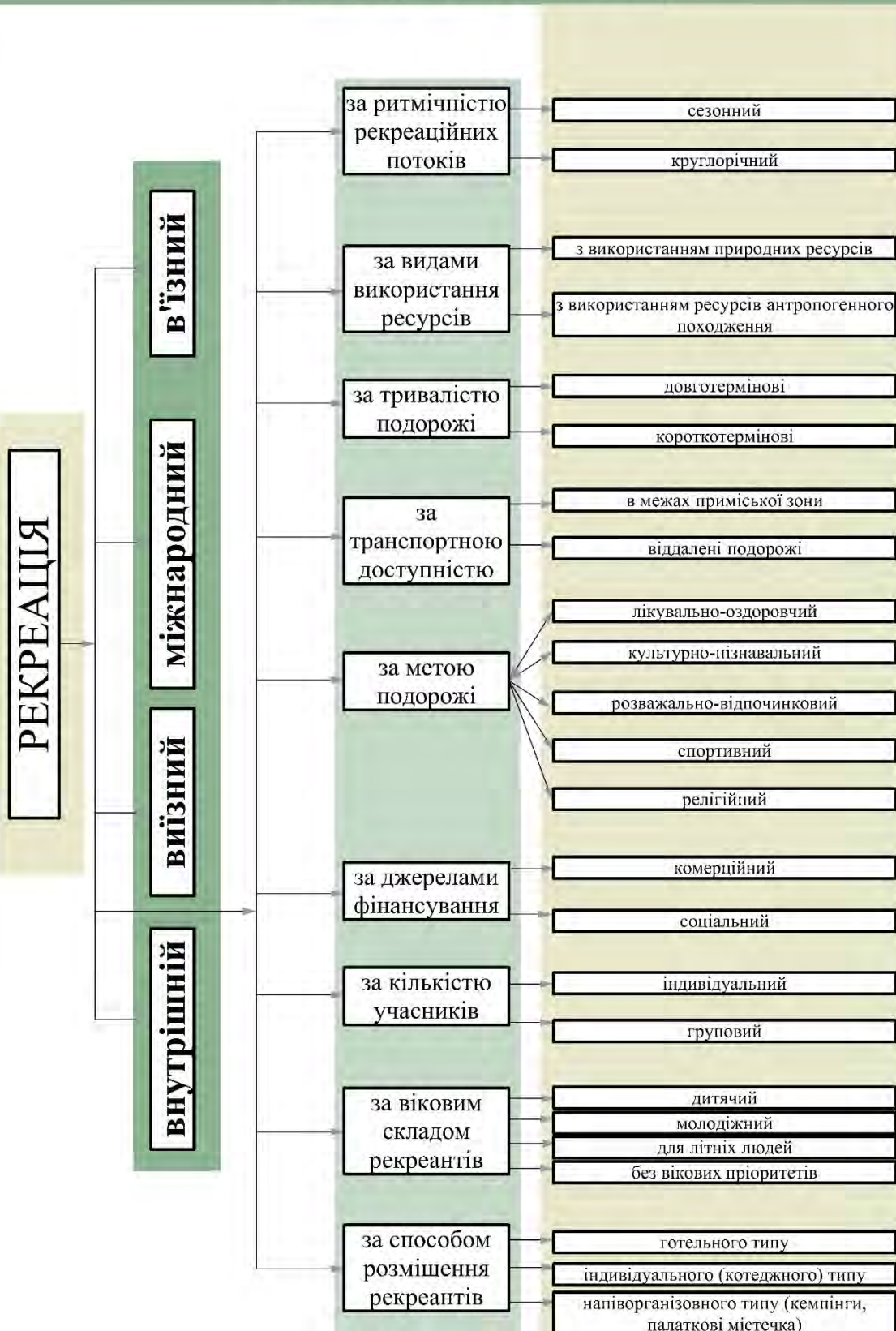
Таксономічна структура рекреаційного простору (за Шуликом В.В.)

Структура рекреаційних ресурсів (за Смалю І.В.)

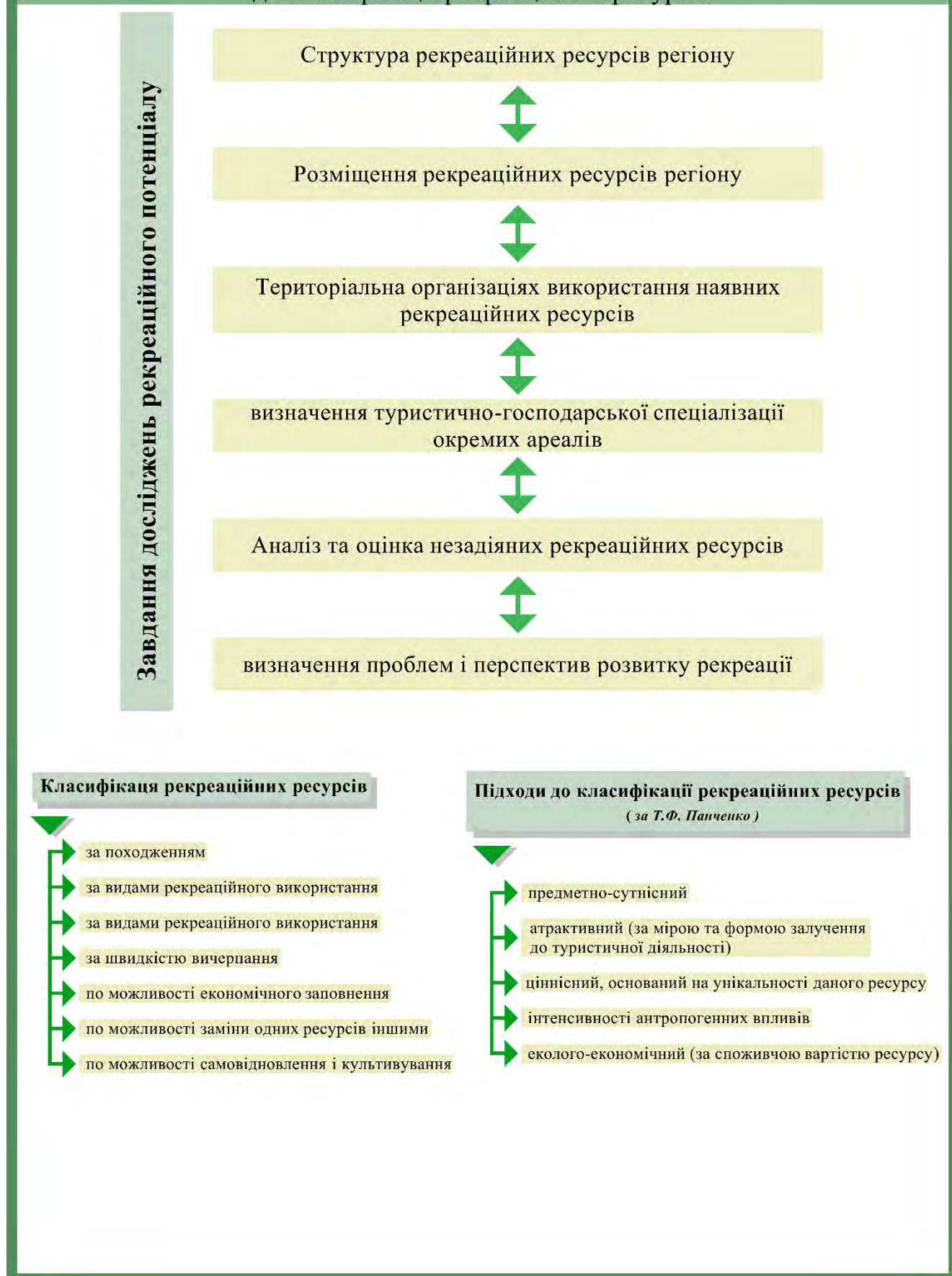

Таблиця А.3. Структура рекреації

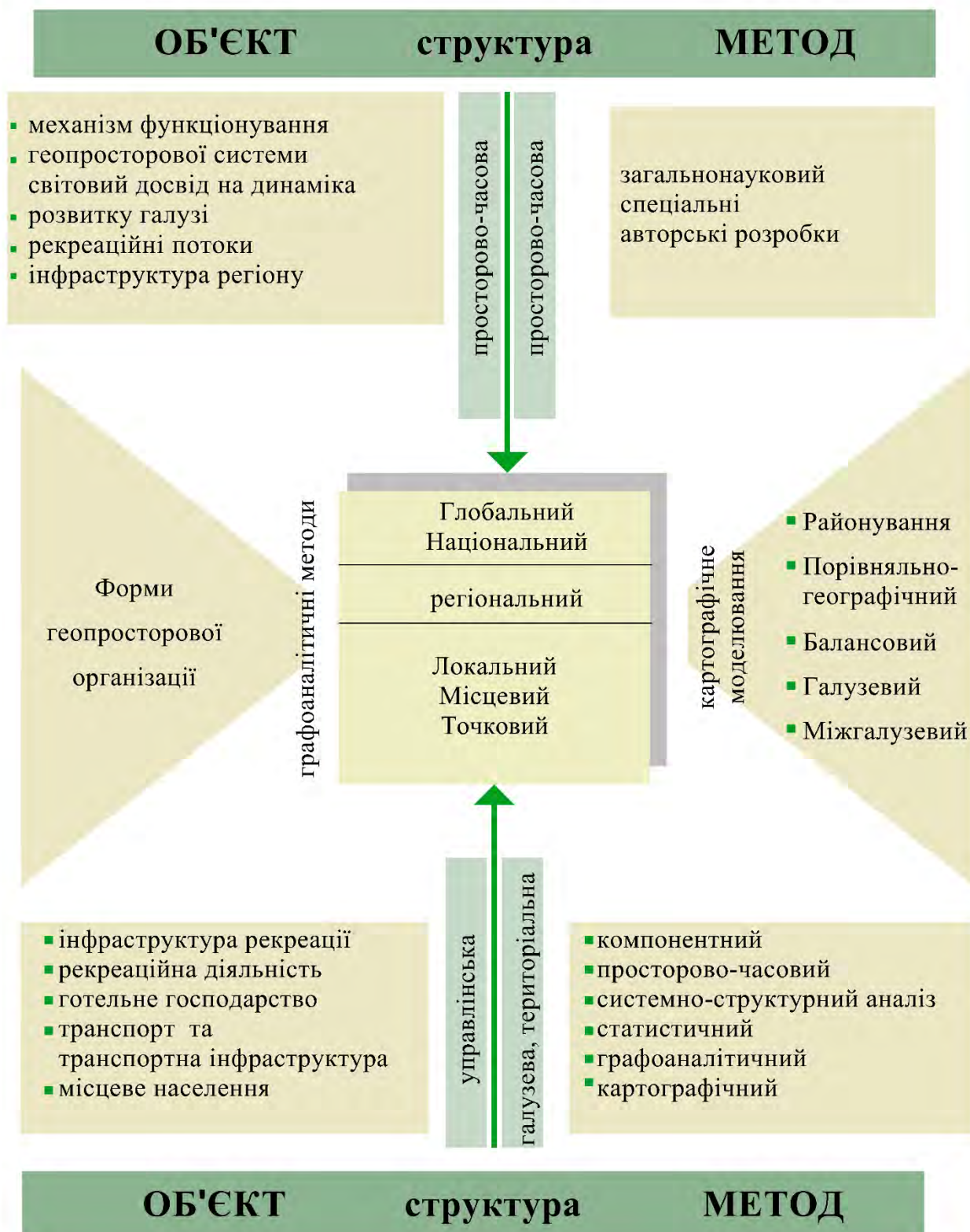
(за О.В. Музиченко-Козловською)

Таблиця А.4 Схема завдань досліджень рекреаційного потенціалу, підходів до класифікації рекреаційних ресурсів

Таблиця А.5 Структурна модель впливу на формування методології досліджень дисертаційної роботи

Таблиця А.6 Рекреаційне районування Карпатського регіону

Воловецько-Міжгірський р.р.

S=1,0 тис.км2 тах р.м. -
180 тис.ч. / 70 тис.ч.

Верхньодніпровський р.р.

S=1,0 тис.км2 тах р.м. - 200
тис.ч. / 100 тис.ч.

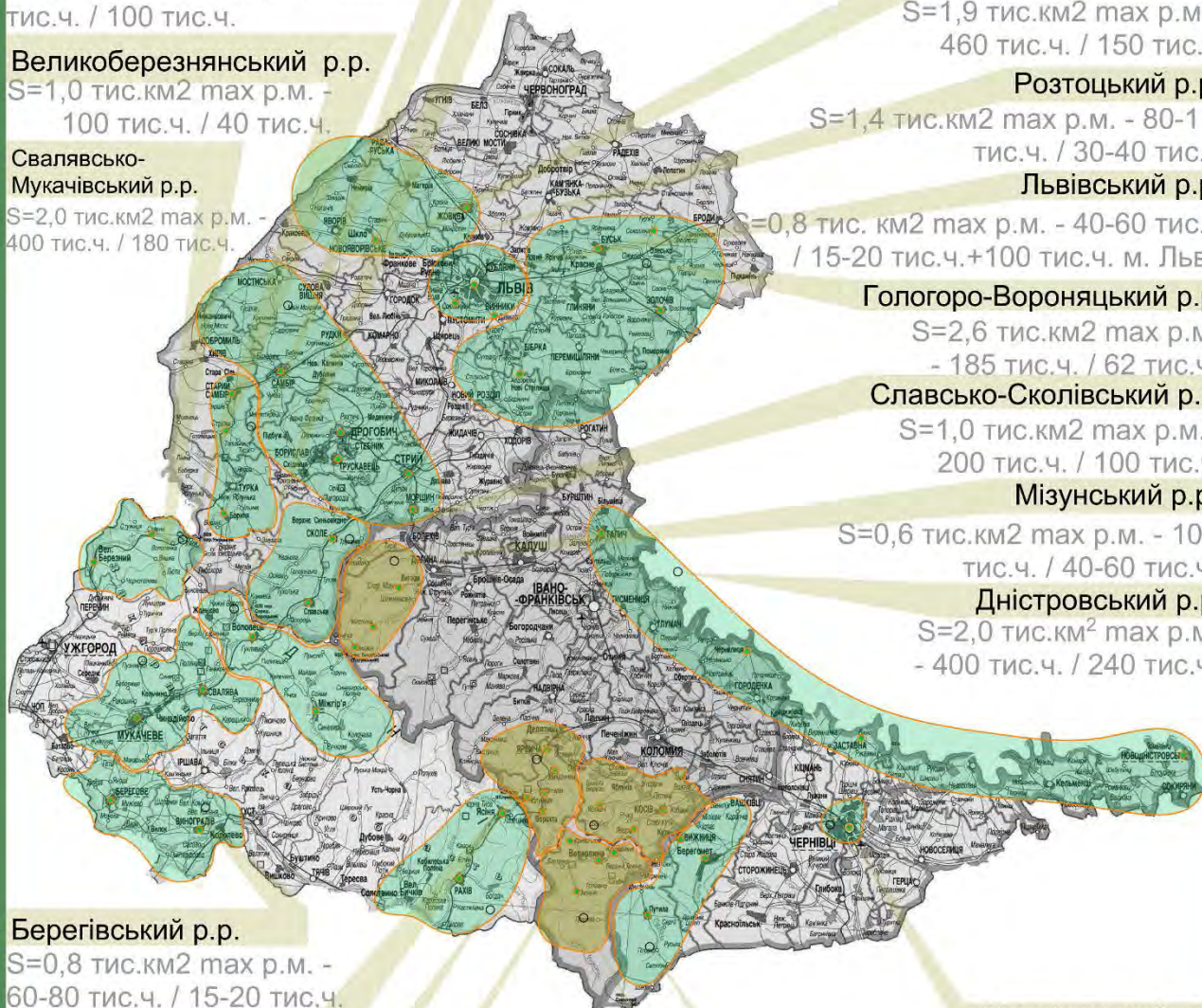
Великобerezнянський р.р.

S=1,0 тис.км2 тах р.м. -
100 тис.ч. / 40 тис.ч.

Свалявсько-

Мукачівський р.р.

S=2,0 тис.км2 тах р.м. -
400 тис.ч. / 180 тис.ч.

N- площа рекреаційного регіону та максимальне
рекреаційне навантаження вітку/взимку

Прикарпатський р.р.

S=1,9 тис.км2 тах р.м. -
460 тис.ч. / 150 тис.ч.

Розтоцький р.р.

S=1,4 тис.км2 тах р.м. - 80-110
тис.ч. / 30-40 тис.ч.

Львівський р.р.

S=0,8 тис. км2 тах р.м. - 40-60 тис.ч.
/ 15-20 тис.ч.+100 тис.ч. м. Львів

Гологоро-Вороняцький р.р.

S=2,6 тис.км2 тах р.м.
- 185 тис.ч. / 62 тис.ч.

Славсько-Сколівський р.р.

S=1,0 тис.км2 тах р.м. -
200 тис.ч. / 100 тис.ч.

Мізунський р.р.

S=0,6 тис.км2 тах р.м. - 100
тис.ч. / 40-60 тис.ч.

Дністровський р.р.

S=2,0 тис.км² тах р.м.
- 400 тис.ч. / 240 тис.ч.

Берегівський р.р.

S=0,8 тис.км2 тах р.м. -
60-80 тис.ч. / 15-20 тис.ч.

Яремчансько-

Ворохтянський р.р.

S=2,0 тис.км2 тах р.м. -
400-500 тис.ч. / 200 тис.ч.

Рахівсько-

Ясинянський р.р.

S=1,2 тис.км2 тах р.м. -
220 тис.ч. / 100 тис.ч.

Косівський р.р.

S=1,0 тис.км2 тах р.м. - 180
тис.ч. / 50-90 тис.ч.

Чернівецький р.р.

S=0,3 тис.км2 тах р.м. - 100
тис.ч. / 25-30 тис.ч.

Вижницько-Путильський р.р.

S=1,3 тис.км2 тах р.м. - 200 тис.ч.
/ 100 тис.ч.

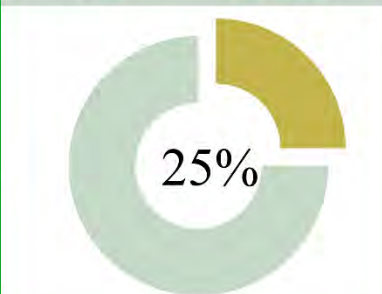
Верховинський р.р.

S=1,0 тис.км2 тах р.м. - 50-90
тис.ч. / 180 тис.ч.

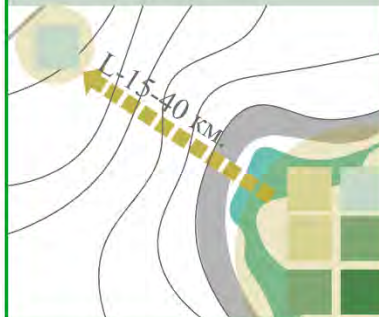
Таблиця А.7 Особливості просторової організації рекреаційного середовища Карпатського регіону

Особливості просторового розміщення

■ Низький рівень освоєння рекреаційних ресурсів

■ Стихійність розвитку рекреації

■ Обмежений ареал зон інтенсивної рекреації

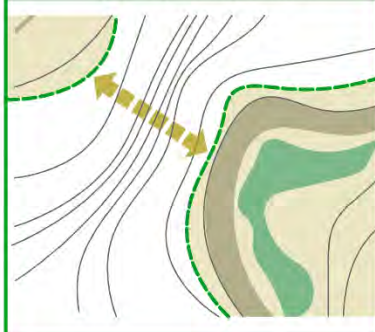
■ комплексність розвитку рекреаційних ресурсів

■ Недостатньо розвинена транспортна мережа

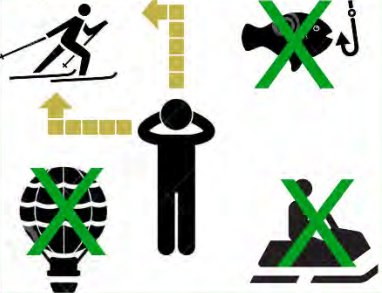

■ Визначальне місце рельєфу у рекр. зонуванні

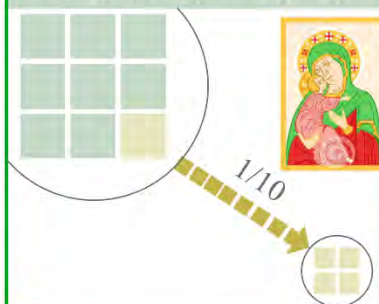

Особливості розвитку інфраструктури

■ Низький спектр рекреаційних послуг

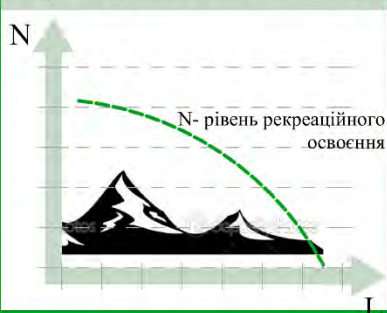
■ Недостатній розвиток культурно-історичних ресурсів

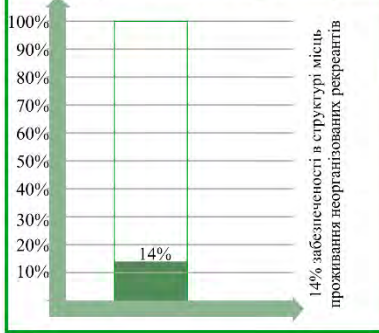
■ Дисонанс рекреаційного зонування адміністративного центру з окolicями

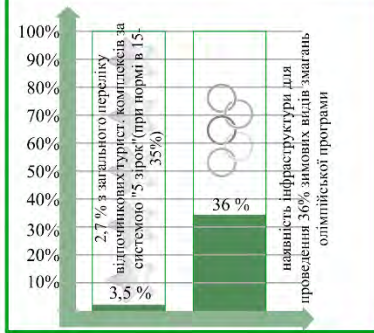
■ Відсутність рекреації в передгірських нас. пунктах

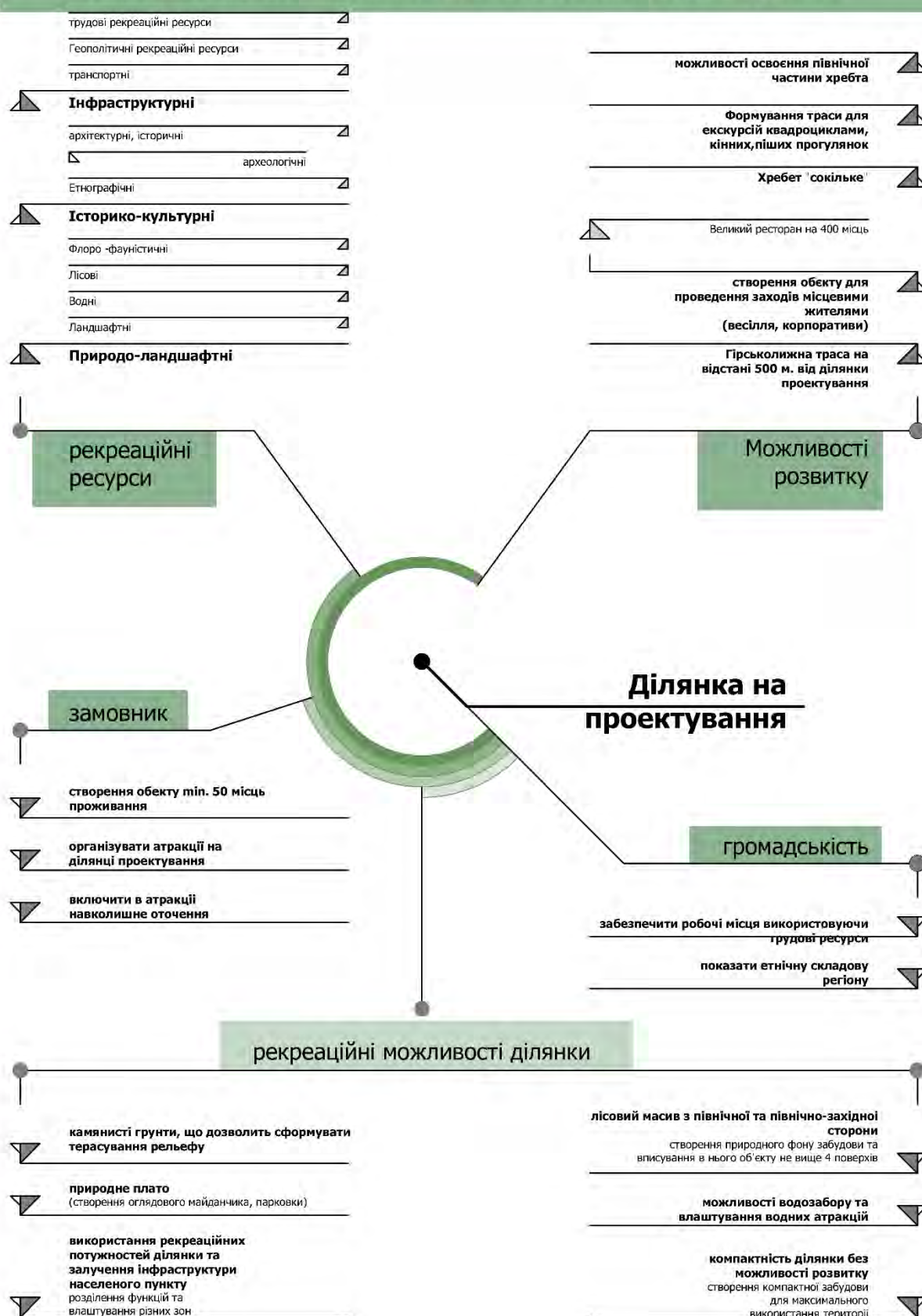
■ Недостатній розвиток інфраструктури неорганізованого відпочинку

■ Відсутність інфраструктури елітарного відпочинку та спортивної підготовки

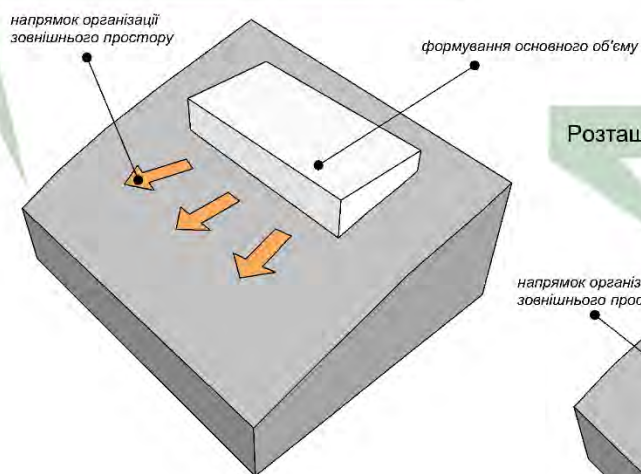

Таблиця А.8 Схема комплексного технічного завдання

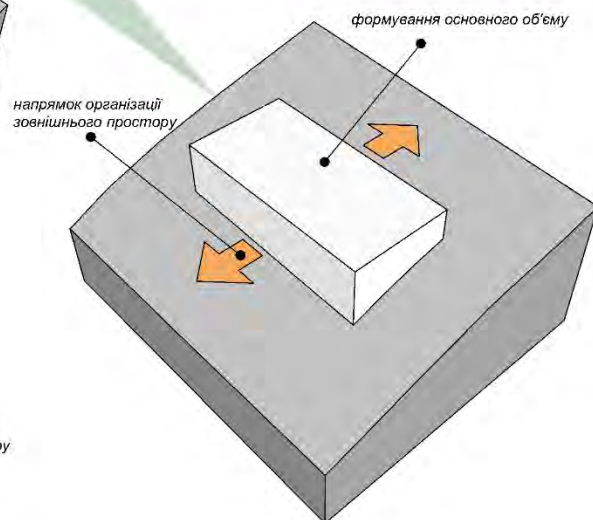

Таблиця А.9 Можливості розташування проектного об'єкту

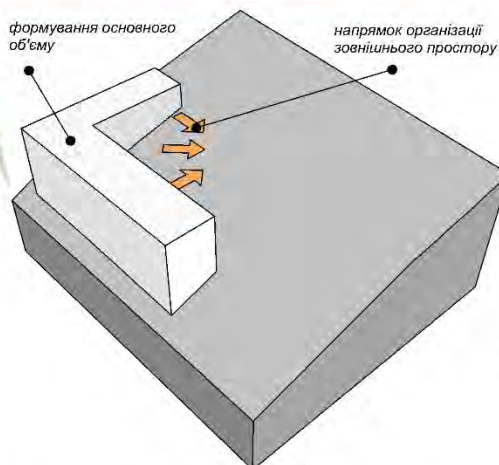
Розташування об'єкту в верхній частині ділянки

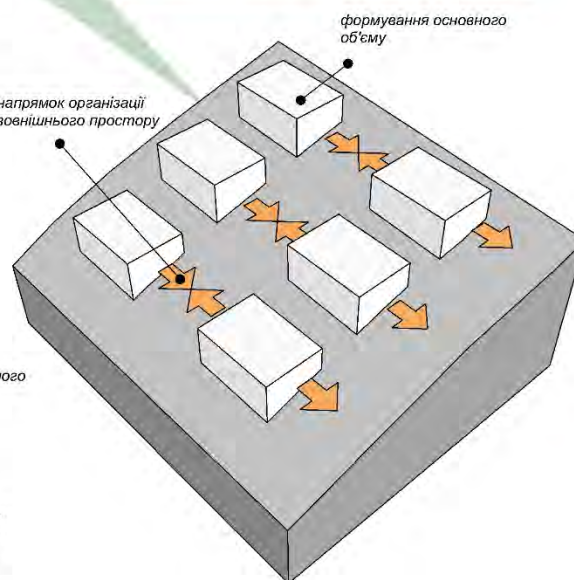
Розташування об'єкту на середньому плато ділянки

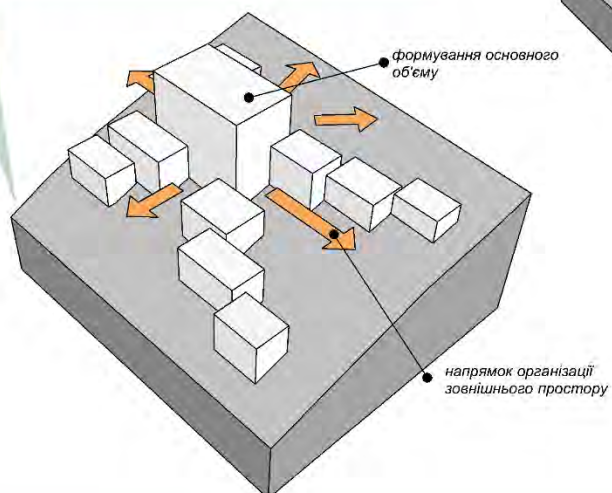
Розташування об'єкту в нижній частині ділянки

Терасоване розташування об'єктів рекреації

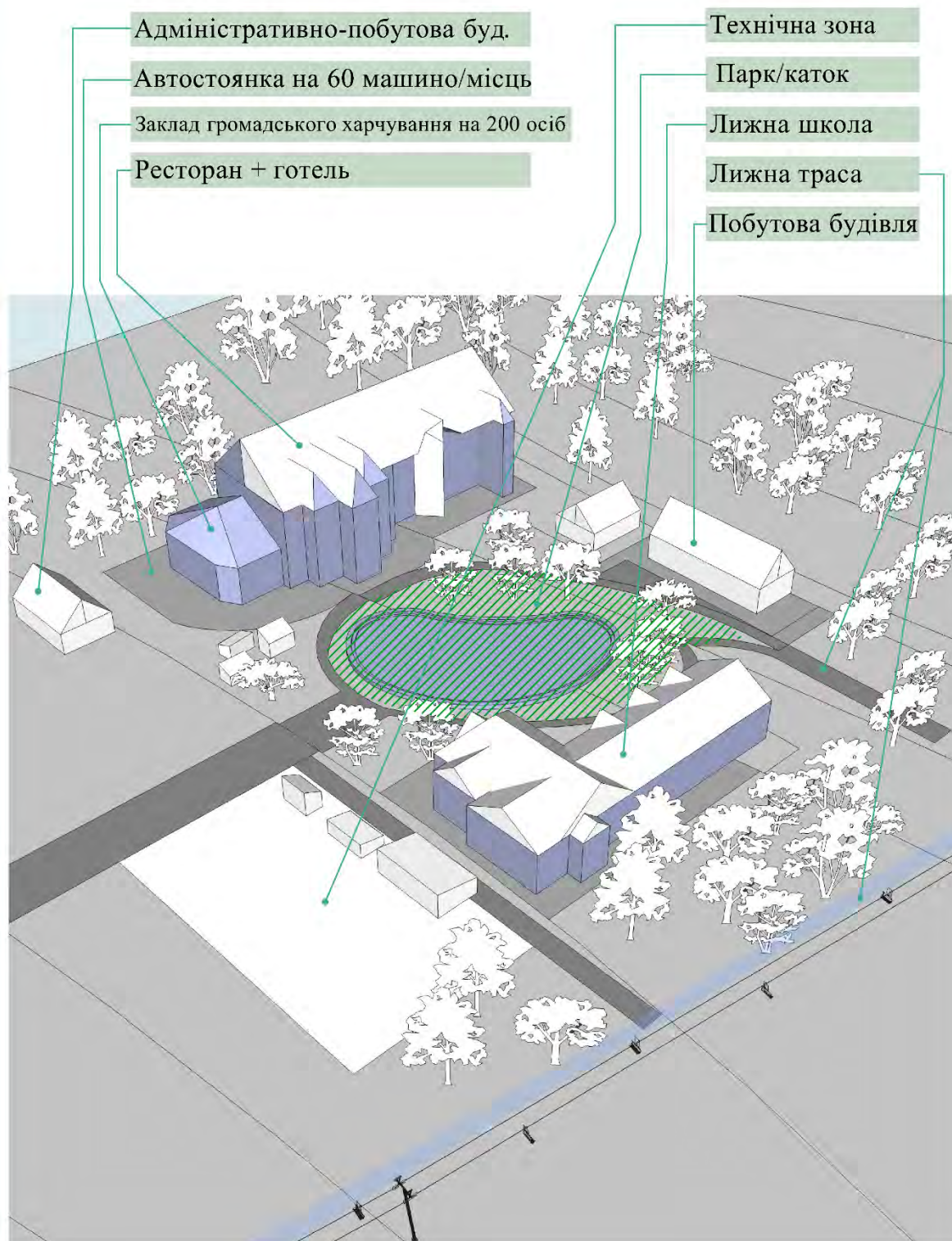

Радіальне розташування об'єктів рекреації

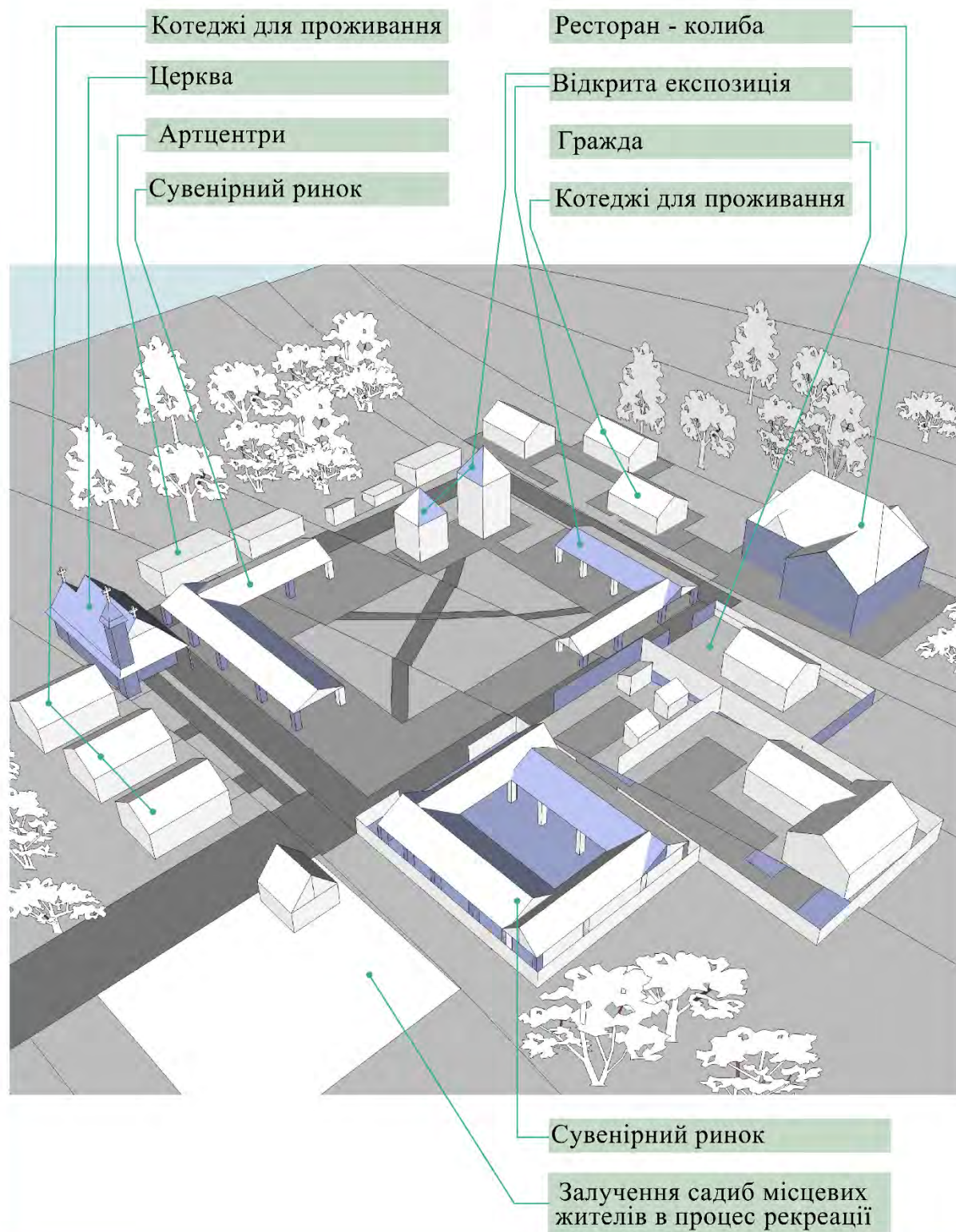
Таблиця А.10 Розробка альтернативних варіантів реалізації концепції

II. Створення гірськолижної бази відпочинку

Розробка альтернативних варіантів реалізації концепції

III. Котеджне містечко майстрів

ДОДАТОК Б

Таблиця 1.1 – Об’єкти сучасної рекреації розміщені в гірських районах

№ п/п	Назва об’єкту	Кількість місць	Місце розташування	Критерії вибору
Яермчанська м. р.				
1.	Гірськолижна база «Бескид»	146	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
2.	Готельний комплекс “RedissonBluResort”	252	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
3.	Готельний комплекс «Міленіум»	60	с. Микуличин	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій;
4.	Садиба сільського туризму «Срібна підкова»	12	с. Микуличин	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
5.	Садиба сільського туризму «Осе́ля»	27	с. Микуличин	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
6.	Туристичний комплекс «Карпатські зорі»	150	м. Яремче	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
7.	Відпочинковий комплекс «Патковський»	162	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;

				- екологічний критерій.
8.	Котеджний комплекс «Ясна вілла»	12	с. Татарів	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
9.	Відпочинковий комплекс «Під хом'яком»	16	с. Татарів	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
10.	Садба «Ранчо у Карпатах»	17	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
11.	Садба «Гражда»	12	с. Микуличин	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
12.	Готель «Золота трембіта»	58	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій;
13.	Туристичний комплекс «Буковель»	12 000	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
14.	Гостинний двір «VELET»	10	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - екологічний критерій.
15.	Гостинний двір «Гуцулія»	12	с. Поляниця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
16.	Котеджне містечко «Красна поляна»	142	с. Поляниця	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
17.	Котедж «Стожари»	15	с. Яблуниця	- часовий критерій;

				- економічний критерій; - екологічний критерій.
18.	Котедж «PANSKI-HOUSE»	29	с. Микуличин	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
19.	Готельний комплекс «Рубель»	56	м. Яремче	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
20.	Вілла «Парламент»	84	с. Яблуниця	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
21.	Готель «М»	26	с. Ворохта	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
22.	Відпочинковий комплекс «Під скалою»	82	м. Яремче	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
23.	Готель «Софія»	54	м. Яремче	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
24.	Готель «Шовкова косиця»	30	м. Яремче	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
	Косівський район			

25.	Господарство сільського зеленого туризму	8	с. Кобаки	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
26.	Котеджі поблизу мегалітичного Терношорського святилища	24	с. Снідавка	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
27.	Туристично- оздоровчий комплекс «Маєток Сокільське»	68	с. Тюдів	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
28.	Готель «Косів»	52	м. Косів	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
29.	Приватна садиба «Еко-Карпати»	60	с. Кути	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
30.	Садиба «Фільварок над Гуком»	14	с. Шешори	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
31.	База відпочинку «Байка»	70	м. Косів	- часовий критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
32.	Готель-Ресторан «Легенда карпат»	80	с. Старі Кути	- часовий критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
33.	Котедж «Гомул»	15	с. Шешори	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
34.	Готель «Фільварок»	12	с. Стопчатів	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.

35.	Садба «Гірська стежина»	6	с. Космач	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - екологічний критерій.
36.	Садба «Хата Рибак»	12	м. Косів	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
37.	Садба «Шешори Кантрі Клуб»	16	с. Шешори	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
38.	Гостинний двір «Васанна»	22	с. Вербовець	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
39.	Садба «Хатинка мольфара»	6	с. Вербовець	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
40.	Садба «Валило»	10	с. Яворів	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
41.	Садба «Кутівка»	6	с. Прокурава	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
42.	Садба «Гуцулка Ксеня»	16	м. Косів	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
	Верховинський район			
43.	Гостинний дім «Горицвіт»	28	с. Верхній Ясенів	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
44.	Гостинний двір «ВЕЖА»	16	сmt. Верховина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій;

				- економічний критерій; - соціальний критерій;
45.	Котедж «Струни Черемоша»	8	сmt. Верховина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій;
46.	Мотель «Пивовар»	12	сmt. Верховина	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
47.	Відпочинковий комплекс «Гердан-Верховина»	29	сmt. Верховина	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
48.	Котедж «5вершин»	18	сmt. Верховина	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
49.	Садба «Лілея»	14	сmt. Верховина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
50.	Гостинний двір «У Кулика»	20	с. Ільці	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
51.	Відпочинковий комплекс «Верховина»	32	с. Ільці	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
52.	Садба «Лісова Квітка»	18	с. Верхній Ясенів	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій;
53.	Гостинний двір «Згарда»	12	с. Верхній Ясенів	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
54.	Гостинний двір «Краса Карпат»	16	с. Буковець	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
55.	Садба «Кострича»	6	с. Кривопілля	- часовий критерій;

				- архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
56.	Гостинний дім «Камін»	16	с. Кривопілля	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
57.	Туристична база «Білий слон»	40	с. Дземброня	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій;
58.	Садба «Дземброня»	10	с. Дземброня	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
59.	Садба «Гуцульська рапсодія»	50	с. Криворівня	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - екологічний критерій.
60.	Гостинний дім «Повниця»	15	смт. Верховина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій;
61.	Садба «Під скелею»	14	с. Криворівня	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
62.	Садба «Краса Криворівні»	10	с. Криворівня	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
63.	Садба «Дзвіна»	10	с. Рівня	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
64.	Готель «Кам'яний рай»	25	с. Стебня	- часовий критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
65.	Садба «Хата різьбяра»	10	с. Білоберізка	- часовий критерій;

				- архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
	Рожнятівський район			
66.	Готельний комплекс «Вільні вітри»	50	с. Осмолода	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
67.	Садиба «У Артема»	20	с. Осмолода	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
68.	Пансіон «Ганц»	14	с. Осмолода	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
69.	Готель «Клеопатра»	50	смт. Перегінське	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
70.	Садиба «Арніка»	9	с. Осмолода	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
71.	Садиба «Михайлова»	17	с. Кузьминець	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
72.	Відпочинковий комплекс «Карпатка»	50	с. Луги	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
73.	Садиба «Високий берег»	25	с. Луги	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
74.	Відпочинковий комплекс при Спаському лісництві	10	с. Луги	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
75.	Садиба «Панишака»	14	с. Підлісся	- часовий критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.

76.	Садиба Лугівського лісництва	4	с. Ілемня	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
77.	Відпочинковий комплекс «Михайлова колиба»	140	с. Рівня	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
78.	Рекреаційний майданчик в Ілемнянському лісництві «Полянка»	24	с. Ілемня	- часовий критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
79.	Садиба Липовицького лісництва	4	с.Суходіл	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
80.	Наметове містечко «Трикутник»	40	ур. Трикутник, с. Осмолода	- часовий критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
81.	Рекреаційний майданчик «Підлюте»	18	с. Кузьмінець	- часовий критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
82.	Садиба Суходільського лісництва	6	с. Суходіл	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
83.	Відпочинковий комплекс «Ганц»	108	сmt. Брошнів-Осада	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
84.	Відпочинковий комплекс "Імперія"	56	сmt. Брошнів-Осада	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.

85.	Садба «У пані Марії»	30	с. Криворівня	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
	Коломийський район			
86.	Готель «Магнолія»	25	м. Коломия	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
87.	Готель «Вояж»	12	м. Коломия	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
88.	Хостел «Сіті костел»	28	м. Коломия	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
89.	Готель «Монарх»	76	с. Корнич	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
90.	Відпочинковий комплекс «Petrovskiy»	35	с. Раківчик	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
91.	Котедж ««SILVER LAKE Cottage»	10	м. Коломия	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
92.	Садба «Тисова»	8	с. Княздвір	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
93.	Готель «Беркут»	32	с. Раківчик	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
94.	Відпочинковий комплекс «Колиба у Василя»	30	с. Шепарівці	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;

95.	Відпочинковий комплекс «Клен»	80	с. Лісна Слобідка	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
96.	Садиба зеленого туризму «Княжий град»	20	с. Княздвір	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
	Долинський район			
97.	Реколекційний центр при чоловічому монастирі	8	с. Тур'я	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
98.	Туристичний комплекс «Карпати»	40	с. Мислівка	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
99.	Відпочинковий комплекс «Яремча»	120	с. Мислівка	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
100.	Мотель	25	м. Долина	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
101.	Садиба «Затишок»	6	с. Вишків	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
102.	Садиба «Мізунка»	8	с.Новий Мізунь	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій;

				- екологічний критерій.
103.	Садба «Дарваїв кут»	8	с. Старий Мізунь	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
104.	Гірськолижний комплекс «Бескид»	40	с. Мислівка	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
105.	Готель «Ялинка»	50	с. Вишків	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
106.	Гостинний двір «Колиба»	6	с. Шевченкове	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
107.	Мотель Шанс	20	с. Вигода	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
108.	Садба «На бабієвій горі»	18	с. Оболоня	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
109.	Садба «Світлана»	8	с. Вишків	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
110.	Готель «Затор»	12	с. Вишків	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій;

111.	Гостинний двір «12 місяців»	20	с. Мислівка	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
112.	Готель «Князь Олег»	132	м. Долина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
113.	Готель «Ведмідь»	50	с. Людвиківка	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
114.	Гірськолижна турбаза «Високий перевал»	25	с. Вишків	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
115.	Мотель «Альва»	35	м. Долина	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
116.	Садиба «Ортус»	12	с. Новоселиця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
117.	Ресторанний комплекс «Крухе»	150	с. Новоселиця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
118.	Готель «Нафтовик»	48	м. Долина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.

119.	Готельно-відпочинковий комплекс «Софія»	50	м. Долина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
	Богородчанський район			
120.	Готельно-відпочинковий комплекс «БИСТРИЦЯ»	45	с. Раковець	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
121.	Відпочинковий комплекс «Лісова пісня»	28	с. Глибівка	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
122.	Відпочинковий комплекс «Корчма на озерах»	40	с. Підгір'я	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
123.	Садба «У Василя»	12	с. Гута	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
124.	Садба «Полицька»	8	с. Гута	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
125.	Садба «Карпатський затишок»	8	с. Гута	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
126.	Відпочинковий комплекс-колиба «ДВА КУМИ»	60	с. Горохолина	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;

				- екологічний критерій.
127.	Садиба «Синьогірська»	12	с. Гута	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
128.	Садиба «Шепіт Карпат»	6	с. Гута	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
129.	Котедж «Polutska»	8	с. Гута	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
130.	Дитячий оздоровчий табір «Фрістайл»	48	с. Гута	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
131.	Садиба «Заріна»	18	с. Гута	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
132.	Готельно-ресторанний комплекс «Діброва»	40	м. Богородчани	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
133.	Мотельний комплекс «У Тараса»	36	с. Жураки	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
134.	Готель «Мочари»	40	Ур. Мочари	- архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
135.	Готель «Імперія»	35	м. Богородчани	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
136.	Готель «Світанок»	46	м. Богородчани	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;

137.	Готельний комплекс «Амбер»	56	м. Богородчани	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
138.	Готельно-ресторанний комплекс «Лейбова гора»	300	с. Жураки	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
	Надвірнянський район			
139.	Відпочинковий комплекс «Ворота Карпат»	52	с. Делятин	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
140.	Садиба «Магнат»	60	с. Делятин	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
141.	Котедж «Файна хата»	12	с. Делятин	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
142.	Готель «Маливо»	100	с. Делятин	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
143.	Садиба «Любава»	14	с. Бистриця	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
144.	Готель «Рідна хата»	25	с. Білі Ослави	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій; - екологічний критерій.
145.	Відпочинковий комплекс «Розтока»	26	с. Пасічна	- часовий критерій; - архітектурний критерій; - економічний критерій;

				- екологічний критерій.
146.	Готель «Смарагд»	100	м. Надвірна	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
147.	Відпочинковий комплекс «Колиба»	56	м. Надвірна	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій; - екологічний критерій.
148.	Відпочинковий комплекс «Імперія»	26	м. Надвірна	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
149.	Ресторанний комплекс «Золота підкова»	50	м. Надвірна	- часовий критерій; - економічний критерій; - соціальний критерій;
150.	Котедж «Візит»	31	с. Делятин	- часовий критерій; - технологічний критерій; - економічний критерій;